

BES^eDA

E L E K T R O N S K A K N J I G A

Fran S. Finžgar

Pod svobodnim soncem

Druga knjiga

O M N I B U S

BES^eDA

Fran S. Finžgar

POD SVOBODNIM SONCEM

Druga knjiga

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-089-8

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

PRVO POGLAVJE

Nad Bizancem je noč. Zvezde na gosto. nebo blizu. S trgov so odšli zadnji igralci. Hladen mir povsod. Le iz tabern ob Zlatem rogu blizu Kampa še doni krik in petje, strune in bobenčki. Toda Kamp je daleč, ob Zlatem rogu je pusto. Patricijev po zlatih palačah ne moti hrup pijanih vojakov in proletarcev. Vsa okna spe.

V carski palači pa bedi veliko okno. Železni Upravda ne pozna pokoja.

Sam, brez tajnika, je zakopan v grmade aktov in zapisnikov. Od vseh koncev cesarstva se stekajo pergamentni svaljki in z njimi dežujejo milijoni v prazno blagajno, odkar je vdahnila božja Modrost veliki despojni duhovito misel: svila — monopol!

Upravda je pričel najprej razgrinjati zapisnike o bizantinskih trgovcih. Vse večje in odličnejše je poznal osebno ali vsaj po imenu. Zgražal se je, ko je bral vrednostne številke. Da je toliko bogastva samo v Bizancu vtkanega in zapredenega v svilo, se mu še sanjalo ni. Trgovci, o katerih je sodil, da so berači, reveži, ki so hodili peš in ob vojski tarnali, da niti davka ne zmorejo, ti hinavci so morali izročiti kvestorjem velikansko bogastvo v državno blagajno. Justinijanu je bilo lice vedro, iz oči mu je sijala radost. Kadar koli je očaran obstal pri velikih številkah, vselej se je ozrl skozi okno na stavbo ku-

pole Hagije Sofije in zamrmral zahvalo Bogu, da je po njegovi ženi, veliki despotu, tako poskrbel za dragoceno stavbo.

Hipoma pa se zmračí despotu lice. Pred njim je bil majhen zapisnik, ki je nosil naslov: Trгоvec Epafrodit. Nobene številke, nič o svili, nič bogastva. Suha izjava kvestorjeva: »Epafrodit opustil trgovino s svilo. Vse preiskano, vse prazno. Statve so razdejane, niti zapredka niti krpice svile ni več pri njem.«

Epafrodit, najbogatejši, po vsem carstvu hvaljeni bogataš, najuglednejši trгоvec s svilo ni dal ničesar, ni izročil carski blagajni niti kosmiča. Ni mogoče, tu tiči prevara; Grk me je osleparil.

Justinijan je pogledal še enkrat na pergament. Morda se je zmotil. To bo drug trгоvec istega imena. Ne, ne moti se; jasno je naslovljeno: posestnik vile, lastnik pristanišča, v prečni ulici od Osrednje ceste. On je, znani Epafrodit! Spodaj je opazka. Pisana je z drobno pisavo. Justinijan se je moral nagniti k svetilniku, da je mogel prebrati. »Epafroditova izjava«, je naslovil kvestor opazko.

»Če bi imel cele gore svile, bi je nikdar krpice ne prodal vsemogočnemu despotu —,« Upravda je grozno namrščil obrvi. »Njemu Epafrodit ni prodajal doslej in ne bo prodajal poslej.«

Despot je krčevito stisnil pergament in izrekel glasno: »Imaš prav, dobro si povedal, ne boš prodajal, zakaj despot ti — vzame. Upravda ti vzame, predrznež!« Nato je bral dalje. »Despotu zvesti hlapec — o tem pričajo caričin prstan, despotov pergament in še kaj drugega, kar je moja last — Epafrodit despotu samo poklanja in je srečen, če doseže z revnim

darom, da za trenutek obsije žarek radosti lice največjega despot^a vseh vekov.«

Car ni izpustil pergamenta iz rok. Lice se mu je zjasnilo. »Kaj je to? Grška prevara ali vdana zvestoba? Zares, trošil je mnogo, prispeval v hipodromu, v vojski, a svile je vendar imel, neizmerno imel. Če me je ukanil? Graeca fides*. Despojⁿi povem, modrejša je od mene.«

Roka mu je segla po novih aktih.

Vtem ko je Upravda delal v pozni noči, tudi despojⁿa ni spala. Na baržunastem blazinjaku je sedela, ogrnjena s plaščem dvornih stražarjev. Oglavnica je bila potisnjena na hrbet, da so se videli bujni lasje, ki jih je imela spete s tankim zlatim obročkom kakor z majhnim diademom**; v njem so se iskrili dragulji. Na vitkem jonskem stebriču iz hrizopaza je držala bronasta bakantinja*** ... peščeno uro namesto vinskega grozda. Teodora je bila zaverovana v tanko peščeno nit, ki je tekla skozi drobno grlo v stekleni uri. Krog lepih ustnic ji je ležalo nekaj krvniškega. Tudi poteze na licu so razodevale divjo dušo.

Pred njenimi vrati, zagrnjenimi s težko zaveso, od katere so visele dragocene zlate resice, je ždel sključen na tleh evnuh Spiridion. Šilasto brado je tiščal med suhi kolena in buljil oči v mrak. Večkrat se je že vščipnil v stegno, ker ga je zmagoval spanec, in v mislih klel Teodoro, da je ni tako dolgo.

Teodori pa se ni mudilo. Pripravljala se je na slast, ki jo bo nocoj okusilo njeno srce. Hči medvedarja se je strastno veselila vsakega maščevanja. Dostikrat je bila že ponižana, ko se

* Grška zvitostt.

** Diadem = klonica, načelek.

*** Bakantinja = boginja vina.

je še potepala po cirkusu. Često jo je sunil od sebe gladiator, ki je ljubil drugo, a njo preziral. Tedaj je vselej težko čakala, da so se začele igre. Na meti je čepela in gledala v areno. Kadar je zagledala, da je brizgnilo iz rane, da se je pesek pobarval z rdečo lužo in da je padel vznak tisti, ki jo je bil sunil od sebe, je vselej vztrepetala v brezkončni slasti. Majhne roke so se ji skrivile v prstih in rada bi bila zdrknila z mete in šla k umirajočemu gladiatorju ter mu zasadila nohte v pobledelo lice. In te divje narave, ki se je razvila v brlogih, med gladiatorji in igralci, ni zadušila krona. Razodela se je vselej, kadar je bila žaljena, zaničevana. Takrat je vselej zakoprnela po maščevanju; trpljenja je hotela, ob mukah nesrečnikov se je hotela nasititi. Vendar, odkar jo venča diadem, je nihče ni žalil tako kruto kakor tisti, katerega je vzljubila, h kateremu je šla na dom, ona, despojna, kakor vlačuga. Zato rajši smrt kakor pa življenje brez maščevanja!

Teodora je potegnila oglavnico čez glavo in vstala. Obraz ji je gorel kakor človeku, ki se napravi na pot, da izvrši veliko delo.

Spiridion je šinil pokonci, ko so se zganila vrata, in sledil despojni kakor senca. Tudi on je imel tak plašč in glavo si je zakril z oglavnico.

Hodila sta neslišno pod dolgimi arkadami, zavila na desno, zavila na levo, po stopnicah navzdol, ki so se čedalje bolj zoževale. Poslednje so bile vlažne in nepometene. Videle so se na njih črne lise kakor sledovi težko ranjenih. Nekajkrat sta postala pri bronastih vratcih, ki jih je evnuh ročno odklenil in odpahnil. Stopnic je zmanjkalo. Spiridion je udaril s pestjo na duri v steni. Za njimi se je oglasil hripavi ječar.

»Odpri!«

»Nikomur!«

»Sveta despojna trka.«

Hitro so zacvilila vrata in ječar je z izbuljenimi očmi gledal prišleca. Spiridion mu je pokazal na carico, ki je snela oglavnico, da se je v luči zableščal diadem. Ječar se je zgrudil na kolena.

»Odpri do Oriona!«

»Oriona, Iztoka —,« je golčal ječar.

Z žeblja je snel težke ključe in odšel pred njima. Odprl je prva, odprl je druga vratca, a pred tretjimi je postal in si ni upal vtakniti ključa v ključavnico.

»Zrak je strašen, jasna despojna!«

»Odpri!« je viknila nepotrpežljivo.

Zapah je zaškripal, vratca so se odprla in skozi je buhnil zrak, smrdeč po vlagi in plesnobi.

»Daj mi luč — vidva stran!«

Evnuh je izročil plamenico s tresočo se roko despojni in se pokorno umaknil z ječarjem.

Teodori so se svetile oči kakor dva plamena. Plašč je potisnila nazaj preko ramen in krepko stopila po šestih lesenih, sprhnelih stopnicah. Obstala je na vlažnih tleh. Obok je bil tako nizek, da je Teodora začutila na glavi vlažne kaplje, ki so jih sprožili od stropa njeni lasje.

Luč je razsvetlila gnusni prostor. Njene oči so iskale žrtve, da bi se napile slasti.

V kotu je slonel, v sami kratki tuniki, otvezen z verigo za vrat in priklenjen na jasli kakor žival — Iztok. Roke je imel na hrbtu vklenjene v debele spona, ki so bile prikovane z verigo na težek kamen. Iz jasli je gledalo nekaj puste zelenjave in obgrizeni kosi repe.

»Kako se zabavaš, magister peditum? Čestitam!«

Despojna je udarila v peklenški smeh.

Veriga na jasliah je zarožljala in se nategnila. Izток je okrenil glavo, spoznal despojno in zaškripal z zobmi. Na glavi je imel še zlepljene lase od rane, ki so mu jo zadali ono noč, ko so ga na Teodorino povelje zgrabili in zvezali.

»Ali se še spominjaš, kako si pahnih iz naročja despojno, pljunil na njeno ljubezen in zakričal: Prešuštnica?«

Izток ni odgovoril.

»Ali ti je pošla prevzetna sapa, barbar? Zdaj mordá veš kdo je despojna in kdo si ti, črv, pes barbarski!«

Iztoku so se skrčile mišice na rokah, težka veriga je zarožljala, molčal je.

»Le natezaj, ne utrgaš! Kar zvarim jaz, drži na veke! Dolg čas ti je po menihu — po Ireni. Haha, čudno, barbar, pogan, pa ljubi krščanskega meniha! Srbijo te roke, da bi jo objel, carico pa zadavil! Le potrpi, Azbad jo že potolaži.«

Ob teh besedah je vzvalovilo v njegovem osrčju. Irena v Azbadovih rokah! Strašno so zapokale verige, da je Teodora od strahu zadrgetala, boječ se, da jih utrga. Ali vsa njegova silna moč je omagala pod železjem. Zato je obrnil glavo, pogledal z neskončnim zaničevanjem na despojno in pljunil v njeno lice.

»Vlačuga! Nesramnica! Kristus, tvoj Bog, o katerem mi je govorila Irena, te izroči najnižjemu peklu, lovača! Zadnji pes v barbarih je vrednejši časti od tebe, ki si na prestolu!«

V Teodori je vzkipela divja kri. Pozabila je dostojanstva, pozabila, da je ženska. Pobledela je od žolča, planila k Izto-ku in ga s stisnjeno pestjo udarila po glavi. Črn curek se je pocedil jetniku iz komaj usahle rane po licu. Teodora ni mo-

gla izpregovoriti besede, v grlu jo je davilo. In ko je zagledala na licu črni curek in na lastni roki krvav madež, je zbežala iz ječe. Plamenico je vrgla evnuhu v obraz in bežala, da jo je komaj dohajal. Iz vseh voglov, iz vseh temnih kotov je videla, da vstajajo sence in kriče, da odmeva: Vlačuga, nesramnica! Krist, tvoj Bog, te izroči peklu! Kakor tisoč erinij* so se ji zdele sence, ki jih je prožila trepetajoča plamenica v rokah evnuhovih.

Zasopla je pribežala v stan. Plašč ji je zdrsnil med durmi z ramen, sesedla se je na kipeče blazine pod svetilnikom. Iz zlatih kelihov so pogledovali plamenčki in se čudili krvavemu madežu na beli Teodorini roki. Dvigale so se lučke in skrivale za robove kelihov na svetilniku, kakor bi jih bilo strah, ker so zagledale na roki vladarice kri nedolžnega.

Drugi dan je govoril Justinijan s Teodoro.

»Premodra, kaj sodiš o trgovcu Epafroditu? Kvestor ni našel kosmiča svile pri njem.«

»Pri kom? Pri Epafroditu?«

»Pri njem, moj svetli angel!«

»Laž! To je laž! Epafrodit vara vsemogočnega despota.«

»Preiskali so skladišča in vilo.«

»Zakopal je v zemljo!«

»In vendar je bil pošten doslej. Državi in dvoru je bil naklonjen. Veliki so njegovi darovi.«

»Pesek v oči, prejasni! Drobtine z bogatinove mize.«

»Torej sodiš, da vara despota?«

»Vara, verjemi mi, vara. Naperi pravdo zoper njega. Zapleni mu vse, če ne dobiš svile. Zapri ga!«

* Erinije = boginje preganjalke zločincev.

»Ne smem prenašlo. Moj kodeks prava bi nasprotoval. Nasprotovalo bi ljudstvo v Bizancu. Vrišč bi nastal, če zaprem nenadoma njega.«

»Ne boj se sodrge! Spomni se znamkovnega upora*. Kdo se je bal? Ti, despot, in vojvoda Belizar! Teodora se ni bala. Krvi sem zahtevala, s prestola nisem hotela — in kdo je zmagal nad drhaljo?«

»Ti, mogočna, samo ti. Sicer bi Justinijan begal danes po tujini kakor plaha zver.«

»Torej ne boj se drhali in zapri Epatrodita!«

»Ne bojim se, doklèr si ti ob meni, ne bojim se drhali, toda bojim se krivice. Zato naperim strogo pravdo zoper njega, on pa bodi svoboden, doklèr ne izteče stvar natančno po zakonu.«

»Tvoja vest je vest nedolžne deklice. Apostol si in svetec božji. Delaj torej po vesti, toda časa ne trati, sicer te Grk še enkrat ukani!«

Pred Teodoro se je pojavil nenadoma črni curek, ki se je pocedil po licu Iztoka — nedolžnega. Vsa njena satanska narava ni zmogla, da bi ne pretresla groza njene duše, ko se je domislila, da preganja tudi Epafrodita po nedolžnem, dasi tolikrat ni skoparil z zlatom, ko je šlo za dvor. Zato ni dalje silila v Justinijana, da bi zaprl Grka. Tesno ga je objela.

»Delaj torej po vesti, apostol, svetec božji!«

Justinijan pa je delal po zakonih.

Tistega popoldne je zdihoval Radovan v peristilu in jokao kakor dete pred Epafroditom.

* Upor (l. s32) je dobil svoje ime po posebni znamki — nika, po kateri so se uporniki spoznavali.

»Otmi ga, na bogove, na Krista, otmi ga! Reši Iztoka, odkupi ga z zlatom. Suženj ti bom.«

Odkar sta Epafrodit in Radovan zvedela od Spiridiona, kaj se je zgodilo z Iztokom, sta hodila po vrtu kakor plahi senci. Radovan se je valjal po travi in prejekal vse dneve. Vrč vina je stal nedotaknjen v njegovem stanovanju. Epafrodit ni govoril, ni veleval, ni računal. V čelo so se mu zagrizle tako grozne gube, da so sužnji bežali pred njim. Pa je bil nepotreben njihov beg in strah. Nikogar ni kaznoval, nikogar oštel. Vse mu je bilo pogodu, ker se ni menil za nobeno stvar. Ko bi ga bili obsodili pod meč, bi bil večer pred smrtjo z ječarjem v kocke igral, tako neupogljiv je bil njegov duh. Ker pa je zmagala v igri despojna, ga je tako potrla, da se mu je zdela smrt radost v primeri s to bolestjo. Stoiško mirno, brezčutno je čakal, kdaj se pojavijo palatinci ter zasežejo vilo in njega odženo v ječo.

Minil je teden, nikogar ni bilo. Grku se je pričelo zopet svitati v potrtem duhu. Na mah je oživel, kakor da se je poledenel otajal na soncu.

»Radovane!«

Poklical je godca izpod pinije, kjer je obupan vzdihal in klical bogove na pomoč.

»Radovane, pojdi z menoj v peristil. Zdi se mi, da vzhaja luč na vzhodu.«

Godec je šel za njim; neprenehoma ga je stresalo kakor človeka, ki se ustavlja joku.

Ko sta bila skrita ob šumečem vodometu, je izpregovoril Grk: »Radovane! Čakal sem palatincev. Ni jih. Dobro znamenje. Teodorina maščevalnost je nasičena. S tem se mi je

prižgala luč na vzhodu mojega upanja. Morda otmem Izto-ka.«

Tedaj je starec pokleknil predenj in prosil: »Otmi ga, na bogove, na Krista, otmi ga!«

»Tako velika je moja žalost in taka ljubezen do tvojega sina, da vse zastavim zanj. Ti pa molči, ne jokaj! Ne gani se mi od tod! Kar nenadoma se mi je za bliskalo v glavi. Dosihmal je bila sama noč. Sedaj poskusim.«

»Otmi ga, otmi ga!« je blebetal starec in po bradi so se mu točile solze.

V tistem trenutku javi Numida, da so prišli carski sodni asesorji. Takoj za njim se je prijavil praetor fiscalis* in Epafroditu naznanil, da je naperjena zoper njega pravda z najvišjega dvora. Ker upa ves sodni dvor svetovalcev, da se dokaže njegova nedolžnost, hoče sam Upravda pospešiti sodno obravnavo. On pa ostane svoboden — in custodia libera — nadziran.

Epafrodit je z vdanostjo najzvestejšega državljana sprejel praetorjevo izjavo in obljubil, da takoj odene žalno obleko tožencev, katero upa, oprt na najjasnejše dokaze svoje nedolžnosti, čimprej zamenjati s slovesno stolo opravičenja. Isto je ponovil praetor, se mu dostojno priklonil in ga nazval »excellens eminentia tua**«, da se zgodi, kakor je pravično.«

»Upam na Krista in nate, sublimis magnificentia!«

Nato sta se poslovila po vseh najnatančnejših šegah puh-lega Bizanca.

Epafrodita je sicer iznenadil ta obisk, potrl ga ni.

Zopet se je zdramil njegov ponižani duh. Kakor spočit orel

* Najvišji sodnik v davčnih zadevah.

** Odlična vaša prevzvišenost — izrazi počaščenja po tedanji šegi.

je razpel peruti in drznejši so bili krogi, ki jih je črtala njegova misel.

»Teodora, tudi ti si bila trudna od zmage kakor jaz od poraza. Sedaj si se spočila v slasti maščevanja. Tvoja roka sega po meni, Epafrodit pa ti nastavi nož, da se obrežeš«

Tlesknil je krepko z rokami. Suženj se je priklonil pred njim.

»Numida, osedlaj mi konja. Hitro!«

Trgovec si je kot toženec razmršil lase v znamenje žalosti, se preoblekel, ogrnil preprost popotni plašč in odjezdil skozi mesto preko Kampa v vojašnico.

DRUGO POGLAVJE

Ko se je Epafrodit vrnil iz vojašnice, se je že mračilo. Njegovo lice pa je bilo jasno, oči so mu žarele, v licih je plula nervozna rdečica. Poiskal je Radovana.

Sedel je zgrbljen v Iztokovi sobi, naslonjen s komolci na kolena. Oči so mu žalostno strmele na marmorni pod.

Na mizi je stala jed nedotaknjena in vrč z vinom.

Ko je starec zagledal Epafrodita, se je hitro sklonil in razkrilil roke ter vzkliknil: »O, gospod!«

»Zakaj ne ješ, očka, zakaj ne piješ?«

Epafrodit je segel po vrču in žejen odpil nekaj požirkov.

»O, gospod, gospod, kako bi jedel, kako bi pil, ko mi je pa žalost zadrgnila grlo. Ves dan te ni bilo; stokrat sem vprašal Numido po tebi, na bogove, stokrat, morda še večkrat. In tebe ni bilo od nikoder. In ko se je zmračilo, sem obupal in se zbal. Sedaj še ti, gospod. Še tebe so zgrabili! Zamižal je zadnji žarek upanja in mislil sem, da mi utone srce v solzah.«

»Upaj, Radovane!«

»Upam. Zakaj tvoje lice je polno upanja.«

»Dobro sem opravil pri Slovenih.«

»Pri Slovenih v vojašnici?«

»Dvajset najboljših vojakov je pripravljenih jutri opolnoči.«

»Da otmo Iztoka?«

»Da zbeže z njim. Otmem ga sam.«

Radovan je zdrsnil s sedeža, pokleknil in objel Epafroditova kolena. Razkuštrana brada se mu je stresala v joku, v oči so mu stopile solze in jecljal je s tresočim se glasom: »O, gospod, gospod!«

»Očka, vstani! Jej in pij! Zakaj težka pot te čaka. Junaki bodo jezdili kakor veter. Konji so že kupljeni, izborni konji, da jih ne preseže carski hlev.«

Radovan je počasi vstal in segel po trgovčevi roki, da bi jo poljubil. Epafrodit mu jo je odmaknil in pokazal na vrč: »Pij, starče, okrepčaj se! Jutri opolnoči poljubiš Iztoka na Krista, da ga poljubiš. In če ga ne boš, vedi, da tudi Epafrodita ni več. Sedaj molči, jej in pij in se ne gani iz sobe!«

Epafrodit se je hitro okrenil in odšel.

Radovan je stal na kamnitnem tlaku, solza se mu je posušila, po dolgem času je segel zopet po vrču, zašepetal obilne obete bogovom in pil, poln sreče in upanja.

Epafrodit je odposlal takoj Numido s tajnim pismom v carsko palačo do evnuha Spiridiona. Povabil ga je opolnoči na razgovor. Vedel je za trdno, da evnuh pride, naj mu gre za glavo. Zakaj lakomnik ni poznal nevarnosti, kjer je slutil dobro plačilo.

Ko se je zgrnila noč brez mesečine, je zagomezelo po Epafroditovi vili, po vrtu med pinijami in oljkami do pristanišča. Brez plamenic, brez besed, brez sandal so se gibale črne sence v vilo in iz nje preko vrta v pristan ter se takisto brez besed, brez luči, z neslišnimi, bosimi koraki vračale v vilo. Upognjene in sključene so se nizale sence po stezah do morja, nagnjene naprej, se tiho hropeč vračale, kakor bi plule po zraku. Po morju je včasih pridrsela rdeča luč mimo prista-

nišča. Ali njeno oko se ni ozrlo na trgovčev vrt, se ni ustavilo.

Prešla je polnoč. Propontida je zaspala, drobni valovi so jo zazibali, rdeče oči na barkah so zamižale.

Takrat so se od oljčnega gaja premaknili na morje štirje težki čolni. Valovi so jim segali do roba in bela pena je včasih pljusnila v čoln. Kakor bi se štirje tatovi plazili po trebuhu skozi zeleno loko, so polzele obložene barke po morju in se tiho bližale Epafroditovi jadrnici.

V peristilu je sedel Epafrodit, truden in upehan. Zavedal se je, da je prevzel vnovič igro s Teodoro, in sedaj na življenje in smrt. Jasno je čutil, da je njegova ljubezen do Iztoka in Irene velika. Toda močnejši je bil njegov ponos. Ni šlo več za to, da otme barbara, ki mu res dolguje dolg življenja. Šlo je za to, da ukani Teodoro, da prevari samega Upravdo in nato izgine kot zmagalec s smehom na ustnicah. Vse bogastvo, zlato in srebro, umetnine, kakršnih ni poznal carski dvor, skoraj vso težko blagajno, vse je izročil čolnom, vse zaupal valovom. In to je izvel kot toženec; najmanjši sum naj zbudi nocojšnja noč, v jutro bo zaplenjena njegova ladja in njegovi žlahtni kamni se zablešče na čelu Teodore, iz njegovih dragocenih milefior-skih čaš bo napajala despojna dvorne gizdaline, njegova težka železna skrinja, polna bizantincev, bo izginila v nenasitnem žrelu državne blagajne. On sam pa utegne dobiti verigo na vrat in se naseliti pod carskim dvorom v Iztokovi soseščini.

Ko se je Epafrodit jasno domislil nevarnosti, ga je streslo; slišal je udarce srca in ob sencéh mu je kovalo.

»Nazaj! Še je čas! Nikdar! Smrti se uklonim, Teodori nikdar! Grk — bizantinski hotnici! Nikdar!«

Stisnil je ustnice, namrščil obrvi, iz oči mu je zasijala tolika odločnost, da bi se ne umaknil za las, ko bi mu nastavil krvnik nož na srce.

Stoično mirno je segel v srebrno škatlico, ki je bila poleg njega na kamnitni klopi, vzel iz nje pest dateljnov in metal pečke v tolmunček krog vodometa, kjer so se igrale zlate ribice.

Kljub temu se je oziral čedalje bolj nemiren skozi impluvij na nebo. Raztrgani oblaki so hiteli prek njega. Zvezde so kazale, da je polnoč že davno minila.

Zakaj ga ni? je premišljal Epafrodit. Ve, da sem tožen; mordá si ne upa. In brez njegove pomoči? Kdo najde pot do Iztoka? Dvajset vrlih palatincev, Slovenov, dovolj moči, da prodremo s silo. Toda kam? Teodorine ječe so skrivnost vsemu Bizancu. Kleti evnuh!

Jezno je vrgel v tolmun celo pest dateljnov, da je voda oškropila rob belega marmora.

Takrat se je pojavil Numida.

»Vse je na jadrnici, vaša svetlost!«

»Nisi zapazil nikjer sumljivega čolna, skrite sence?«

»Nikjer, prejasnost! Morje kakor umito, pristan na drobno ogledan — nikogar!«

»Kako da ni Spiridiona? Si vprašal vratarja?«

»Vprašal, izbornost!«

»Ni nihčè trkal?«

»Ni se ganilo pred vrati!«

Epafrodit je pomolčal. Numida je videl senco na njegovem čelu. Tesno je prekrizal roké na prsih.

Kar začujeta oba po atriju hitre korake, ki so se naglo bližali.

Epafrudit je vstal, Numida je stopil h korinskemu stebri ob vhodu.

Star suženj je zasopel planil v sobo in zdrsil po kolenih pred Epafrudita.

»Izdajalec! Premogočni, izdajalec!«

Epafrudit je rahlo pobledel. Toda vpričo sužnjev je zatajil nemir in vprašal: »Izdajalec? Kdo je? Kje si ga videl?«

»Po morju je prišel s šajko, pa smo ga zgrabili.«

»Ali vam je utekel?«

»Ni, premogočni! Zvezan je in usta mu tišče, da ne kriči.«

»Numida, ponj! Sem ga privedi!«

Sužnja sta hitro odšla, Epafrudit je hodil po mozaiku in bobnal s prsti po čelu. »Če je izvohala moj namen, potem je resnica, da občuje s satanom, kakor trdi ljudstvo.«

Samo ta misel mu je vstala v trenutku, ko je čutil, kako sega Teodorina roka zopet po njegovem osnutku, kako pokajo niti, kako se ovija mreža, nastavljena despojni, krog njegovega vratu.

Nestrpno je čakal, kdo bi bil izdajalec.

Preteklo je komaj nekaj minut, ko vstopi Numida in z njim vred — zakrinkan — evnuh Spiridion. Plašč je bil raztrgan in na ustnicah so bile kaplje krvi.

Snel je raztlačeno krinko, katero so mu hoteli strgati sužnji.

Prihuljeno in nezaupno se je ozrl po Numidi, ki je odhajal.

»Mogočni, klanja se ti Spiridion, ker si ga klical. Toda tvoji ljudje so razbojniki. Do krvi so me, poglej!«

Evnuh je pritisnil prste na krvavečo ustnico in pokazal mačeh Epafruditu.

»Zmota, grda zmota! Epafrodit plača vsako kapljico krvi z zlatom. Zakaj si prišel po morju?«

»Prejasni, najpravičnejši, zmršeni so tvoji lasje! Kako hudobni so, ki te tožijo!«

Grk je dobro razumel, da je Spiridion s tem razodel, zakaj ni prišel pri vratih do njega.

»Torej si nisi upal po Osrednji cesti?«

»Custodia libera, prejasni, zakaj so ljudje tako zlobni! Morda je svobodna pot, morda ni, kdo ve. Iz kamna ti zraste senca in te prime z dolgo roko za vrat. Nič se ne ve. Zato sem šel po morju in tvegaj življenje zate, samo zate, gospod. Govori, zakaj me kliče tvoja dobrotljivost na cesto, po kateri hodita ječa in smrt.«

»Sedi, Spiridion!«

Evnuh ga je pogledal z veliko nejevero v očeh.

»Sedi in pij, Spiridion. Epafrodit je pravičen. Zgodila se ti je krivica, poravnam jo.«

Evnuh je boječe sedel in se stresel vselej, kadar se je ob plapolajoči luči zganila senca vitkih stebrov.

»Prejasnost, govori, hitro povej; zakaj ne vem, me li učaka zora še živega.«

Evnuh se je začel še bolj tresti in plašiti. Če je začutil zunaj šum, se je dvignil, prihulil in iskal koticčka, kamor bi skočil in se skril.

Epafrodit pa je mirno sedel. Njegove drobne oči so počivale na Spiridionu in mu govorile: »Le igray, le igray, lakomnik! Tudi to igro ti plačam.«

»Ne boj se, zadosti je zvitosti v tvoji glavi! Če bi ti vrat tičal že v zanki, izmakneš glavo, poznam te.«

»Že tiči, gospod, in zanka se zadruguje. Pomisli: custodia li-

bera! Jaz pa pri tebi opolnoči! Govori, prosim te, sicer zbežim.«

»Dobro. Poslušaj. Storil si mi nekajkrat majhno uslugo in se nisi kesal.«

»Nisem se, gospod!«

»Storil mi boš še eno in veselil se boš življenja do smrti. Hočeš?«

»Hočem, če ne bo že jutri konec mojega življenja.«

»Ne bo ga!«

Grk se je nagnil k evnuhu in uprl bodeče oči v njegovo potuhnjeno lice.

»Spiridion, pomni, da si mi ti zastrupil in zagrenil življenje, ker si mi naznanil, da je Iztok v ječi.«

Evnuh je zinil, da bi odgovoril. Toda sršečega pogleda se je ustrašil in poslušal z razprtimi ustnicami.

»Iztok je meni življenje. On me je nekoč otel roparske roke. Zato zahteva pravica in hvaležnost, da ga sedaj otmem jaz. Zato mi pokažeš jutri ob pričetku prve polnočne straže pot do Iztokove ječe.«

Evnuh je odskočil, kakor bi ga z bodalom sunil; spačil je obraz, se zgrabil za glavo in zaječal: »Ne morem, ne morem! Milost, gospod! Ne ubijaj me!«

Sključil se je prav do tal, zrl izpod čela na Grka in otresal z rokami.

»Ne moreš?« je izpregovoril Epafrodit resno.

»Ne morem! Izdahnem, tisti trenutek izgubim dušo. O milost, milost, ne pogublaj me!«

Grk ga je gledal resno, molče.

Nato se je dvignil, stopil trdo predenj, postavil suhi kazalec desnice kvišku in izgovoril z odločnostjo, ki ji ni odpora:

»Spiridion, Epafrodit ti velevala, moraš, če ne, je po tebi!«
Skopljenec je vztrepetal in se sesedel na tlak.

»Odgovori! Zvezde hite — jutri opolnoči me počakaš ob morju na carskem vrtu in me povedeš do Iztoka.«

Krog in krog je obrnil lakotnik glavo na dolgem vratu in premostril ves peristil.

»Kaj mi plačaš, gospod?« Tiho, komaj razumljivo je vprašal Spiridion.

»Tisoč zlatih bizantincev.«

Evnuhu so se posvetile oči.

»Tisoč — tisoč,« je jeceljal. Njegova duša je občutila vso slast tolikega bogastva. Prste je skrčil in jih pritisnil k srcu, kakor bi držal zlato v roki.

»Odgovori!«

»Počakam te, pokažem pot — in nato umrem, gospod vem, da umrem.«

»Prisezi na Krista!«

»Prisegam na Krista: jutri opolnoči na carskem vrtu.« Epafrodit je hitro odšel v spalnico. Evnuh je gledal za njim in štel s prsti: »Tisoč zlatih bizantincev, tisoč, tisoč ...«

Trgovca se je vrnil in mu izročil težko možnjo; evnuhovi prsti so se je krčevito oprijeli.

»Ná, to je za nocoj, majhna nagrada! Plačilo dobiš jutri!«

»Toda straža je na vrtu, straža pri vratih. Mene izpusti tebe ne, gospod!«

»Ni tvoja skrb! Čakaj me — dobodi ključke do hodnika, drugo izvedem sam. Pojdi in pomni prisege. Sicer —«

Epafrodit je prehodil nekajkrat peristil. V obrazu se mu je žarila radost zmage. Evnuh mu je prisegel. Zlato mu je vko-

valo dušo. Privede ga do Iztoka — padle bodo kocke opolnoči in despojna zaigra!

Vesel je hitel v spalnico. Napisal je židu Abiataru pismo, naj mu jutri opoldne izroči kupno vsoto in opolnoči lahko nastopi vse pravice, ker Epafrodita ne bo več v Bizancu.

Že je mislil leči, poslednjič v svoji vili, ko se nenadoma domisli še nečesa.

Iz skrbno skrite skrinjice je vzel pergament z Justinijanovim podpisom. Razgrnil ga je predse in s spretno roko napisal v slogu in načinu najvišje pisarne, da mu je dovoljen obisk v ječi pri Orionu. Pergament je zopet zvil in ga vtaknil v srebrno pušico ter mu pridejal Teodorin prstan.

»Za vsak primer,« je pomislil, ko je legel. Še enkrat je premotril ves načrt. Zunaj je šumela Propontida v rahlih valovih, zadnjič pod njegovim oknom.

Drugo dopoldne se je Epafrodit napotil iz vile sam, brez sužnjev, brez bleska, peš, v žalni obleki, z razmršenimi lasmi po Bizancu. Po forih ga je pozdravljalo ljudstvo z glasnimi vzkliki sočutja. Imenitni meščani so mu z iskrenostjo izražali sočutje, tolpa je glasno kričala in pritiskala roke v žalosti na prsi, ko je videla dobrotnika iz hipodroma toženega. Epafrodit je vdano in ponižno povešal glavo, toda žive oči so motrile množice in se čudile. Zakaj, da je toliko sočutja, čeprav samopridnega, v Bizancu, ni mislil. V srcu se mu je celo zbudila prešerna skušnjava, da bi stopil pod arkade na Teodozijevem trgu in izpregovoril tolpi o Iztoku, o sebi. Vrgel bi mednje nekaj perišč srebra in nastal bi upor, da bi Justinijan pomnil, kdaj je naperil pravdo zoper njega. Toda previdno je premagal skušnjava in obiskal najslovitejše sodne svetnike in prisednike ter prosil pravice in milosti v pravdi.

Dasi se je zgrinjala kričeča tolpa za njim, koder je hodil, ni ušlo njegovemu pogledu dvoje sumljivih bitij, ki sta ga kakor po naključju sledili iz ozke ulice po Osrednji cesti. Pohvalil je v duhu Spiridionovo modrost, ker ni prišel do njega pri vratih, ampak po morju. Zato se Epafroditu ni mudilo z obiski.

Ponižno je čakal pri vratih svetnikov kakor reven klient, da je potratil več časa in speljal tajna vohuna čim dalje od vile.

Zakaj Numida je doma sprejemal v hlev kupljene arabce in kapadočane, oklepe in šleme, ki so bili pripravljeni za beg.

Minilo je poldne, ko se je vrnil.

Pri vratih ga je čakal Numida, se mu globoko priklonil in ga gledal z očmi, polnimi veselja.

Grk ga ni vprašal, ni črhnil besedice. Ugodno poročilo, da so konji v hlevu in orožje skrito, je govorilo sužnjevo lice. Rahlo mu je prikimal in odšel v atrij, kjer ga je čakal žid Abiatar. Vrtel je oči, se stiskal za prsi in ogorčen govoril besede sožalja Epafroditu. Previdno se je ozrl po kotih in z gnevom pričel: »O Babilon, ki si oropal sveti tempelj, gnal naše očete v sužnost, o Babilon, ti si bil jagnje, jagnje, Upravda pa je volk. O, do kosti me je ogulila krivična postava, do kosti, in mi ugrabila, kar sem v trudnih nočeh krvavo prihranil. In ti, vzvišenost, tožen, ti, ljubezen Bizanca, ti, dobri bedak, ki si sibal despota z obema rokama, to je plačilo!«

»Zato odhajam.«

»Odhajaš? Nikar! Ves Bizanc je s teboj. V triumfu se vrneš od pravde.«

»Epafrodit je star, triumfov ne mara. Zmago naj slave suhe listine. Sedaj razumeš kupno pogodbo!«

»Ti gledaš deset let v prihodnost!«

»Imaš pergament s seboj?«

»S seboj in denar tudi. Preštej!«

»Zaupam ti. Želim sreče na poti življenja. Opolnoči bo vse tvoje. Dotlej še molči, da izginem. Naj ti tekne poceni bogastvo. Listine so pravnomočne, da jih ne izpodbije noben zakonik.«

»Naj te spremlja angel Tobijev!«

Abiatar se je poslovil. Njegovi pogledi so objemali stebrišča in použivali krasoto vile in vrta.

Popoldne je Epafrodita razburjalo. Sonce ni hotelo utoniti v Propontidi. V sebi je čutil železno odločnost.

Vsa notranjost, vsak živec, vse misli — vse je bilo napeto kakor močna tetiva, na kateri počiva strelica, da zleti in zadene v srce. Hodil je nemirno po atriju, se poslavljal od krasnega peristila; postaval je pred kipom Atene, z utripajočim srcem je dal slovo Merkurju. Izprehajal se je na videz otožen po vrtu.

Vsa služinčad je tavalala kakor preplašena, zbegana, brez dela, brez misli. Leglo je nekaj težkega na vso vilo, na vrt, na pristanišče. Vse je čakalo nekaj velikega, vse je nekaj slutilo. Radovan je pomaljal dolgo brado skozi priprta vrata, gledal na sonce, šepetal molitve, bogovom obetal vnovič in vnovič hekatombe pod lipo Svarunovega gradišča in se stresal v hrepenenju in čakanju.

Počasi je zakrvavelo morje. Mogočna sončna obla se je dotaknila valov, potapljala se in sunkoma utonila.

Tedaj je pozval Epafrodit vse sužnje v prostrani peristil.

V vseh očeh je bila vdanost, na vseh licih žalost in sočutje, ko so zagledali gospoda v žalni obleki.

Epafrodit je stopil mednje. Na licu mu je kraljevala slovesnost, v očeh ljubezen.

Z levico je odpahnil goste gube plašča, v desnici se je zasvetil križ, ves posut z dragulji. Vsi svetilniki so plameneli, da so temnele prve zvezde, ki so se prižgale nad impluvijem.

Še nikoli se ni zdel Epafrodit sužnjem tako svečan, tako velik in tako mogočen — kakor apostol. Neznana sila, strah in upanje, jim je zlomila koleno, vse se je ponižalo in pokleknilo. Tedaj je dvignil Epafrodit desnico s križem: »V imenu Krista, z zarjo jutrišnjega dne ste vsi svobodni!«

Množica je ostrmela in onemela. Počasi se je izvil iz nje vzdih, kakor bi vzdihnile prsi, s katerih se je odvalila skala. Po kolenih so drseli k Epafroditu. Solze so kapale na njegove noge, ko so mu poljubljali sandale.

Numida pa je delil s periščem srebrne statére.

TRETJE POGLAVJE

B ližala se je polnoč. Epafrodit je slonel v spalnici na mehkem baržunu, odet v najslovesnejšo obleko. Život mu je bil maziljen, da je dišalo skozi dragoceni bisus, glava je izgubila sliko toženega. Vse je bilo vzorno, sijajno, kakor bi bil namenjen do despota. Grk je jasno videl, da se bliža ura zmage ali smrti. Hotel je zmagati ali umreti v sijaju, ki ga je spremljal že dolga leta.

Prisluškal je oprezno, se li oglase z ulice na pol pijani, na pol veseli glasovi vojakov, ki se vračajo iz tabern. Ob enajstih bi se morali oglasiti pred portalom njegove vile. Ko je zao-brnil peščeno uro, je postajal razburjen. Vsaka minuta ga je razdražila. Bil je preblizu cilja, na vrhuncu do zmage ali do smrti. Ena sama minuta, ena nepremišljena beseda, ukaz častnika, ki bi odpoklical in premenil straže, določene za to noč, bi mu lahko razbil ves načrt, z vrha bi ga pahnili v brezno, da bi iztežka še kdaj prišel tako blizu namena.

Minute so ginile, vsa stoiška, mirna narava, ves njegov močni duh je vztrepetaval. Vstal je. Segel je po temnem plašču, si s svileni ruto ovil glavo, čeznjo potegnil oglavnico in šel iz spalnice v atrij.

»Prihajajo!« mu je pošepetal Numida.

Epafrodit je bil tako vznemirjen, da ni slišal od daleč prihajajočega petja, smeha, trdih korakov.

»S forov se sliši šum!«

»Ni s forov, prejasnost! Fori so že davno umolknili.«

Tedaj je tudi Epafrodit razložil šum veselih vojakov, ki so prihajali iz tabern.

»Ali si videl, kam sta se vtaknila carska ovaduha, ki stražita mojo vilo?«

»Pred vestibulom svetnika Joanesa sedita in dremljeta.«

»Ugodno,« je pomislil Epafrodit. »Vojaki pridejo neopaženi v moje hleve.«

Tedaj se je približal vratom smeh, krik, dovtipi, popevke in nerodni koraki kakor vinjenih. Nekdo se je zaletel v duri, da je zabobnelo. Epafrodit in Numida sta razločila besede: »Tegale imajo tudi v precepu!« Splošen smeh.

Epafrodit je pomežiknil.

»To je stari Sloven. Izvrstno igra.«

Počasi so se glasovi oddaljili, umirali, se še enkrat odzvali utihnili in izginili.

Epafrodit in Numida sta krenila na vrt. Suženj je odhitel.

Ali skokoma se je vrnil za nekaj minut in naznanil: »Gospod, Sloveni že sedlajo konje! Vsi so prišli neopaženi!«

»Ali sta čolna pripravljena? Orodje? Meči?« Mrzličavo je vpraševal Grk.

»Vse, gospod!«

Spustila sta se po stezi k morju.

Majhen čoln, ki ga je gnal krepak suženj, je spolzel po morju. Za njim je v razdalji tiho veslal večji.

Ko so bili v Propontidi, je Epafrodit molil, stisnjen v črni plašč: »Gospod, pomagaj, otmi ga!«

Veslači so tako spretno zasajali vesla v morje, da ni pljusnilo, ni zašumelo. Kakor skrivnostni senci sta drsela čolna po

gladini, ki ni plivkala in se ni ganila kakor v strahu, polnem čakanja.

Zvezda nad kupolo sv. Sofije je pokazala natančno polnoč, ko so v carskem vrtu pritisnili k bregu. Veliki čoln se je skril v visoko bičevje, nihče v njem se ni ganil. Iz malega sta stopila na suho Numida in Epafrodit.

Vrh marmornih stopnic se je izluščila izza cipres temna postava.

Epafroditu je plalo srce.

Postava je zganila z roko in za njo sta šla po vijugastih stopnicah med pinijami, cipresami, mandeljni in palmami Epafrodit in Numida.

Kar senca obstane in počaka Epafrodita.

»Stoj! Straža! Ne dá nam dalje!«

»Naprej!« pošepeta Epafrodit in stopi odločno proti palatincu, ki je stal kakor kip sredi steze.

Spiridion se je prihulil in skril za oleander.

Ko palatinec zagleda Epafrodita, se hipoma obrne in odkoraka, kakor bi nikogar ne videl.

Spiridion ostrmi. Plašno gre za njim, sklone glavo k trgovcu in mu reče z glasom, ki je razodeval strah in grozo: »Gospod, ti si čarovnik!«

»Sem, toda samo nocoj! Straže so ovražene. Ne vidijo nas!«

Spiridion se je tega razveselil in verjel z vso dušo, da je Epafrodit čarovnik. Pogumneje je stopil predenj v svesti, da jih ne zalotijo. Hkrati pa se je neizmerno bal Epafrodita. Ko bi mu ta rekel sedaj: Ne dobiš ne enega zatega bizantinca v plačilo, ne upal bi se upreti čarovniku in bi mu tiho pokoren izpolnil vsako željo.

Prišli so do druge straže ob vratih, ki držé z vrta v palačo. Motno je odsevalo od šlema v brezmesечni noči. Kakor siva senca se je svetil meč v roki vojaka.

Spiridion je odpahnil duri, nalahko, da niso zaškripale v tečajih. Vojak se ni ganil, ni dvignil meča in jim ni zastavil poti. Kakor iz kamna je stal, brez življenja.

Spiridion je bil sedaj prepričan o čarovniški moči Epafroditovi.

V strahu pred njim, pa drzen v zaščiti tolike čarovniške moči trgovčeve, je privel hitro oba po temnih hodnikih, po stopnicah in zvutih pomolih, kakor v labirintu, do zadnjih vrat, do stanu ječarjevega.

Tu se je Spiridion ustavil.

»Gospod, ali očaraš ječarja?«

»Njega ne morem.«

»Izgubljeni!« je zacvilil evnuh.

»Odpri!« je veleval Epafrodit.

»Izgubljeni!« je ječal evnuh in se križal, ko je odklepal.

»Prižgi plamenico!«

Numida je potegnil izpod plašča drobno lučko in užgal plamenico.

Spiridion je pokazal s prstom na ječarjeva vrata in trepetaje počenil za vlažen slop ob zidu.

»Počakam! Počakam! Pojdita sama!«

Numida udari na ječarjeva vrata.

»Odpri!«

»Nikomur!«

»Veliki despot zemlje in morja ti veleval!«

Sivi ječarjev obraz se je zasvetil v vratih ob žaru plameni-

ce. Epafrodit je razgrnil plašč, da je ječar ostrmel ob sijaju jasnega gospoda.

»Velik gospod si,« se je priklanjal ječar, »nisi pa despot! Ne morem!«

»Beril!«

Epafrodit je potegnil iz srebrne cevke Justinijanov podpis nad katerim je ponaredil carsko dovoljenje, da sme do Ori-ona.

Ječar je slabo čital, a je vendar spoznal Justinijanov podpis. Poklonil se je do tal pergamentu in snel ključe.

»Da nisi v dvomih, še en dokaz! Poznaš prstan?«

»Od despojne?« se je začudil ječar in se vnovič priklonil prstanu.

Zarožljali so skrivljeni ključi, zaškripali zapahi, zakrulila vrata, prva, zaječala druga in tretja.

»Toda samo ti, gospod, o tem — pokazal je Numido — ni pisano na pergamentu!«

»Samo jaz,« je odgovoril Epafrodit in vzel plamenico Numidi, katerega je pomenljivo pogledal.

V Grku se je vse razplamenelo od razburjenja. Njegov razvajeni voh ni občutil groznega zraka, ki je pritisnil vanj iz ječe. Samo en korak še do zmage, ena minuta, kratka in odločilna. Začutil je v stari in šibki roki moč, da bi prijel nož in s silno močjo sunil vsakogar v prsi, ki bi mu sedaj branil do cilja.

Ko je zagledal Iztoka, je prebledel. Ustnice so se mu tresle, v očeh ga je zaskalelo kakor od solza. Zarožljala je veriga, ko je Iztok obrnil vanj pogled. Mrak je ležal na njegovih očeh kakor žalostna blaznost.

Epafrudit je stal sredi ječe, plamenica je trepetala v njegovi desnici, besede ni mogel iztisniti iz grla.

Tedaj je zunaj nekaj votlo zabobnelo, kakor bi padlo truplo na tlak. Epafrudit se je osvestil v grozi, v ječo je planil Numida s krvavo tuniko.

Iztoku se je zdanilo, spoznal je Numido, spoznal Epafrudita.

Vkovani roki je sklenil in dvignil pa izpregovoril zamolklo, kakor iz groba: »Bogovi! O, otmite me! Na Krista, vajinega Boga, pomagajta!«

Ko je Numida v svitu luči ugledal svojega ljubljenega gospoda, kako je prikovan na jasli, kako je shujšano in udrto njegovo lice, je na glas zajokal, se zgrudil k njegovim nogam in poljubil okrvavljene členke, koder ga je rezala železna sporna.

»Hitro, Numida!« je velel Epafrudit.

Dasi vaje svile in baržuna, mehkih preprog in dehtečih sob, je Grk pokleknil v nesnago poleg Iztoka. Numida je segel v nedrje in odmotal zavitek z jeklenim orodjem.

Zašumele in zaškrtale so pile. Razvajanemu trgovcu se je pocedil pot curkoma po maziljenem čelu. Toda ni odnehal. Šumelo in škripalo je z neučakljivo naglico po železnih obročkih krog členkov ob rokah, ob nogah. Počasi so se zarezavale škrbine, obročki so odnehavali, Numida jih je z orjaško silo razkrehnil, osvobojena je bila noga, desna, leva, za njo roki. Iztok jih je dvignil in iztegnil. Zapokalo je v zastalih in okorelih členkih. Pričela sta na vratu. Obroč je bil debel. Čas je bliskovito bežal.

»Pustita obroč!« izpregovori Iztok.

Vsa sila, ki se pojavi v boju na življenje in smrt, se je zbu-

dila v Iztoku. Zgrabil je za precej šibko verigo, s katero je bil prikovan na jasli, otrple mišice na nogah so se zdramile in vzvalovile, hrbet se mu je sključil, žile na vratu nabrekli, »Nikar! Prepiliva verigo!« vzklikne Epafrodit.

Tedaj je počilo, slab udek v verigi je odnehal in Iztok je odskočil na sredo ječe, držeč v tresoči se roki kos verige, ki se je držala obroča na vratu. Kolena so se mu pošibila in sesedel se je na mokro prst.

Zopet je segel Numida v nadržje ter mu ponudil iz steklenice arabske žganjice. Iztok je drhteč nastavljal k ustnicam in izpil. Dvignila se je v njem vsa moč in naglo je vstal brez opore.

»Bežimo!« veli Epafrodit in zgrabi plamenico, ki je bila vtaknjena v vlažno zemljo.

Odhitel je po trdih stopnicah, Iztok za njim, držeč v roki verigo, da ni zvenčkala. Pred ječarjevimi vrati so vsi oprezno preskočili mlako krvi. Epafrodit se je ozrl samo mimogrede na ječarjevo truplo, ki je ležalo vznemirjeno z izbuljenimi očmi. V srcu mu je še tičal Numidov nož. Grka je strelsla groza in bežal je, da je gasnila plamenica.

Ko so pribežali do kraja, kjer je čepel Spiridion, je velel letemu Epafrodit: »Zapri!«

»Ne bom, ne utegnem! Bežimo!«

Skoraj po vseh štirih kakor plaha žival je tekel Spiridion in jih vodil po ovinkih in stopnicah. Epafroditu se je zdelo, da je pot daljša kakor prej, da so hodniki ožji, stopnice vse opolzle. Ozrl se je na evnuha in se za trenutek ustrašil.

»Zmotil si se! Pot je čudna, Spiridion!«

»Ne boj se, bolj skrita je, bolj varna!«

Tedaj je trgovec videl, da tlači Spiridionov hrbet težka vreča. Povprašal bi, pa ni utegnil.

Nenadoma so stali izven ozidja v gostem mirtovem grmičju.

Spiridion je zgrabil plamenico, ji udušil luč z roko in jo vrغل v grm.

»Kje smo?« izpregovori Epafrodit.

Spiridion je položil prst na usta, pokazal s kazalcem kvišku in zašepetal: »Teodora!«

Privedel jih je bil po skrivnem potu prav pod caričinim oknom na vrt.

V kratkih, neslišnih korakih so bili na znani stezi, pri vratih, kjer so prej vstopili. Ko jih je zagledala senca vojaka, se je zganila in šla tiho za njimi. Prišli so do druge straže, tudi ta se je okrenila in jim sledila. Preden so prišli do morja, so se odkrhnille od temnih grmov še tri sence in vse so kakor brez volje, gnane s čarovniško silo, krenile na stezo za begunci.

Ko so se zasvetili v temi beli stebriči ob stopnicah k morju, je Epafrodit polglasno izpregovoril: »Hvala tebi, Kriste Spasitelj!«

Ali v tistem trenutku so se oglasili trdi koraki, iz teme je udaril svetel meč in po vrtu se je razleglo z glasom zapovedujočega častnika: »Kdo? — Stoj!«

Zalotil jih je nadzirajoči častnik, ki je prišel ob nenavadni uri na vrt do straž.

Epafrodit je odskočil pred ostrino meča, zrak je zasičal, udarec ni zadel. Bliskovito se je dvignil sivi pramen svetlega jekla, da bi udaril po Iztoku, ki je v goli tuniki šel za Epafroditom. Ali takisto bliskovito so se vzpele iz grmovja temne sence trgovčevih sužnjev, ki so bili pripluli z velikim čolnom

in čakali v zasedi, ako bi bilo treba pomoči. Napadli so od zadaj častnika in ga podrli.

»V čoln!« krikne Epafrodit in potegne Iztoka za seboj po stopnicah. Skočila sta vanj tudi Numida in Spiridion.

»Odrini!«

Šajka se je zagugala na valovih.

Padli stražnik je zakričal na pomoč. Begunci v čolnu so slišali tek straž od raznih postojank prostranega vrta. Zazvenkalo je jeklo, zapokali šlemi, krik, hrušč, padanje in pljuskanje vodé. Pet stražarjev Slovenov, ki niso zabranili Epafroditu vhoda, ki so mu na begu sledili in bili takisto namenjeni pobegniti z Iztokom, vsi so priskočili na pomoč vrlim sužnjem.

Iztok se je stresal v čolnu od koprnjenja, da bi udaril tudi sam. Prsti na desnici so se mu krčili, kakor bi iskali ročnika, pa so otipali le konec verige, ki mu je visela od vratu.

Vsi so molčali v vročici. Epafrodit je nastavljal uho, da bi po hrupu razbral izid boja. Udarci so ponehaval, krič je utihnil, bolesten stok se je priplazil zdaj zdaj po morju do njegovih ušes.

»Zmaga!« izpregovori prvi Numida.

»Veslaj!« zapove ostro Epafrodit.

Numida je zgrabil veslo in pomagal močnemu sužnju.

Šajka je letela kakor postrv.

Ko ni bilo ničesar več slišati, se je sklonil Iztok do Epafroditove roke in jo dvignil k ustnicam. Grk je začutil dve gorki kaplji, ki sta mu kanili iz oči junaka na drobno desnico.

»Gospod, brezmejen je moj dolg!«

»Plačal sem ti svojega!«

Iztok mu je vnovič poljubil roko, pomolčal in nato s tresočim se glasom vprašal: »Kje je Irena?«

Vsa duša, srce, vse življenje je trepetalo iz te besede.

»Oteta, Iztok! Ni je v Bizancu!«

Iztok se je uklonil, da so se drgetajoča kolena dotaknila poda v čolnu, in položil glavo na mehki bisus Epafroditovega naročja.

»Kristus naj ti plača, bogovom žrtvujem zate, jaz ti ne morem plačati!«

Grka je ganilo. Z obema rokama je prijel Iztokovo glavo.

»Iztoče, kakor hčerko ljubim Ireno, kakor biser jo bom čuval zate. Ne vprašuj, kje biva. Zakaj tvoje srce bi pozabilo nase in šlo za njo v pogibel. Tako mi Krista, objameš jo. Zaupaj Epafroditu! Ona je vredna božje ljubezni, zato jo varuje Bog!«

»Jo varuje Bog ...«

Zamišljeno, z vero in dvomom, je ponovil Iztok zadnje besede.

Vsi so obmolknili. Z vseh lic je odsevala skrivnost, svečanost in upanje.

Le Numida se je smehljajal od žarečega veselja in se skrbno oziral po velikem čolnu.

Dospeli so v pristan Grkove vile. Numida je gledal nazaj in z očmi prebadal nočno temino.

»Prihajajo,« je rekel glasno, ko so stopali iz čolna.

Šele tedaj se je zganil na dnu čolna čepeči Spiridion. Zobje so mu šklepetali od silnega trepetu, vrečo z denarjem je pritiskal krčevito k sebi.

»Gospod, plačilo!« so bile prve besede, ki jih je izpregovoril.

»Kako se vrneš? Zakaj si prišel?«

»Plačilo, gospod, plačilo mi daj, potem pobegnem.«

»Pobegneš?« se začudi Epafrodit.

»Ne morem nazaj, ne upam si. Ko si ti otemal Iztoka verig, sem zagledal smrt. Zbežal sem po denar, kar sem si ga mukoma prihranil.« Stisnil je vrečo še tesneje k srcu. »In sedaj utečem, gospod. Daj mi plačilo! Tisoč, si rekel, tisoč zlatih.«

»Dobiš, še več dobiš. Hočeš z menoj?«

»Prosim, milost mi izkaži.«

»Numida, Spiridiona naj prepeljejo na jadrnico! — Tam dobiš plačilo in pobegneš z menoj!«

Vtem se je približal veliki čoln, katerega so gnali zmagalci z velikansko močjo. Nekaj sužnjev je padlo. Sloveni vojak niso bili ranjeni.

»Brž na konje!«

Spustili so se vsi po strminj proti hlevu. Tam jih je čakalo petnajst vrlih palatincev, Slovenov, v krasni opravi jezdecev. Dvaindvajset osedlanih in obrzdanih konj je hrzalo in tolklo s kopiti.

Med vojaki je bil tudi Radovan. Na glavi pozlačen šlem na prsih srebrn oklep.

Epafrodit se je godcu veselo nasmehnil, ko ga je zagledal v bojni konjeniški opravi, kako je široko razkoračen nerodno stal in čakal.

Ko je opazil starec Iztoka, bledega, v sprhneli tuniki, z verigo krog vratu, je zletel k njemu in si ga pritisnil z nerodnimi rokami na prsi, da je rožljala veriga po oklepu, in golčal v solzah: »Iztoče, Iztoče! Sinko moj, kako težko sem te rešil!«

Preteklo je nekaj kratkih hipov. Iztoka je kril oklep magistra peditum, zlati orel se mu je svetil na prsih, ob pasu mu je

poleg meča visela drobna roženica. s kamenčki iz Hilbudijeve čelade. Kljub burni zadregi je ni pozabil.

Po Osrednji cesti so udarile podkve v granit, pri odrinskih vratih je zaklical Iztok, magister peditum, geslo, katero so mu izdali bežeči Sloveni palatinci.

Straža je odprla, pozdravila, konjenica je šinila v divjem diru iz Bizanca v svobodo.

Isti čas se je dvignilo sidro, jadra so se napela, zmagalec Epafrodit je odplul na široko morje.

ČETRTO POGLAVJE

Po Iztokovem in Epafroditovem begu se je že v rano jutro razburil ves Bizanc. Kakor požar v preriji, v katero buti orkan, je zaplamenela skrivnostna povest pretekle noči in se raztočila po mestu. Kakor skeleča iskra je zadela kliente pred vrati čislanih konsilarijev in pretorjev, bogatih senatorjev in zvutih trgovcev. Kakor tuleč demon je segla do Kam-pa, na ognjišče drhali ob Zlatem rogu, se razplamenela po forih in preplula veletok ljudstva na prostrani Osrednji cesti. »Iztok, Epafrodit,« so šepetale strahoma usahle ustnice uglednih meščanov, ko so se komaj prebudili iz spanja. »Iztok, Epafrodit« je zakričala množica, zaljubljena v ti imeni. Iztok, najslavnejši strelec v cirkusu, lepi centurio; Epafrodit, naj-darežljivejši gostitelj ljudstva pri hipodromskih igrah! Mno-žico je zgrabila zavest, da je utonila za vselej slast, ki bi ji jo pripravil ob prihodnjih igrah Sloven Iztok, da se ji je zaprlo za vselej darežljivo perišče Epafroditove roke. Ta ljubezen, porojena iz surove sebičnosti, je pozabila na Bizanc, pozabi-la, da visi nad njo koščena roka mogočnega despota, ki groz-no maščuje vsako nedostojno besedo zoper svoje veličastvo in zoper bleščeči se nimb svete despojne. Množica je poza-bila nase. Raztrgane, na pol gole tolpe so vrele skozi uma-zano ulico s Suženjskega trga na Konstantinov forum. Carska cesta je valila kričečo drhal izpod arkad Tetrapilona na Teo-dozijevem trgu. Stranka zelenih je raztrosila dobro plačane

hujskače med ljudstvo, da je kričalo na despojno, pretilo carski palači s pestmi in jo zmerjalo: Morilka!

Gneča je naraščala; kakor povodenj je pokrila marmorni Konstantinov forum in obgrnila velikanska poslopja carske palače. Kakor bi se dvigali kričači iz zemlje, je naraščalo ljudsko valovje. Bili so tisoči med njimi, ki jim ni bilo mar Iztoka in Epafrodita. Ali trenutek je bil ugoden, da so lahko dali duška notranjemu črtu in svobodno kričali in zabavljali na despojno in despota.

Carska palača, komaj zdramljena iz spanja, se je razburi-la. Azbad je bil obveščen ob prvem jutru, kaj se je zgodilo ponoči. Sam je prijezdil v palačo, besnel nad centuriji, bičal vojake in takoj poslal oddelek Herulov in Germanov, naj povežejo in odženo v ječo vse nočne straže. Bal se je despojne in despota in hotel ukreniti vse, da se stvar ne izve. Ko pa je čul odposlance iz vojašnic, da je čez noč izginilo dvajset najboljših Slovenov palatincev, da je ponoči jezdila konjenica skozi odrinska vrata in ukanila straže, je bil zbegan; kričal je povelje za poveljem, da častniki niso vedeli, katero bi prej izpolnili. In sedaj nenadoma burja na ulici. Dvorjanice so trepetale v strahu, skopljeni so se plazili kakor sence, prihuljeni, trepetajoči. Zatiskali so si ušesa in se skrivali po hodnikih. Zunaj je pljuskalo valovje, kriki so navduševali tolpo, divji udarci so se oglasili na vrata carske palače.

Teodora se je prebudila in pozvala Spiridiona. Udarila je prvič s slonokoščenim kladivcem na ploščo, udarila drugič, udarila tretjič, da se je kladivce razpočilo. Evnuha ni bilo. Pri-tekle so trepetajoče sužnje; padle na kolena in vzdihovale: »Upor! Hrup! Groza na ulici! Palačo razdero!«

Teodora je pobledela, stisnila ustnice, črni senci svilenih obrvi sta se vzbpčili.

»Po Azbada!« je kriknila. Sužnje so zbežale iz sobe, sredi nje je obstala Teodora. Razpušчени lasje so se v temnih valovih usipali čez pleča in preko valujočih, razburjenih prsi. Rahlo se je tresla po vsem životu, iz oči so ji gorele iskre poguma in samozavesti.

Azbad je v hipu klečal pred njo in iskal z ustnicami belega šolenčka. Despojna pa mu je odmaknila nogo, pozabila vse dvorne ceremonije, topotnila po mehki preprogi in ukazala: »Udari! Kaj čakate?«

»Jasna despojna, morje ljudstva — straža prešibka.« Azbad je slovkoval z drhtečim glasom in se ni upal ozreti v despojno, ki je stala kakor Amazonka z dvignjeno pestjo pred njim.

»Udari, sem velela! Kolji in presekaš se skozi drhal ter išči pomoči na Kampu! Hodi!«

Azbad je takoj ukazal oprostiti zvezane palatince in z vso stražo udaril iz palače. Njegov lepi žrebec se je vzpel in zaprhal, ko ga je pognal v množico. Krepki Heruli so nastavili kopja, osti so odprle studence krvi, drhal se je preklala, divje tuljenje se je razlegalo po širokem foru. Azbad je sekal bliskovito z gizdalinskim mečem, katerega konica je komaj dosegala glave v gneči. Ko ga je množica spoznala, ga je obsula s točo kamenja in opeke, ki so jo grabili iz skladišča, pripravljeno za cerkev sv Sofije. Koder je vrtal klin Herulov in Germanov, se je množica umikala. Ker pa so od zadaj pritiskale številne tolpe, umikajoči se niso mogli bežati, ljudsko valovje jih je stisnilo na palatince. Pobesneli ljudje so grabili kopja vojakom in jih lomili, žrebcu so trgali uzde, porezali povodce. Azbad je udrihal, da so rdeči curki brizgali krog njega,

Konj se je splašil in podivjal. Predrzneži so držali Azbada za stremena, vlekli ga za noge in kričali: »Na tla s prešuštnikom! Teodorin ljubej je! Iztoka je pahnili v ječo! Epafrodita je umoril! Smrt mu!«

Azbadu je omahovala roka, levica je iskala grive razbrzdane konja. Bil je izvrsten jezdec, ali omahoval je v sedlu; kričal je povelja, toda palatinci niso mogli do njega. Z zo bmi jih je grizla gneča, kopja so bila polomljena, zaradi navala pa mnogi še do mečev niso mogli, da bi jih potegnili iz nožnic. Azbad je vztrepetal ob zavesti, da je izgubljen. Če ga potegnejo s konja, ga zmendrajo in uduše. Zabodel je ostroge konju v boke, plemenita žival je bolešno zarezetala, se pogнала v skok in preko teles in glav divjala, kakor bi plula po morju.

Tedaj so se nenadoma oglasile trombe težke konjenice. Drhal je onemela. Po Carski cesti se je zableščalo od oklepov, množica je kriknila in pljusknila vsaksebi.

»Belizar! Belizar!«

Togota se je izpremenila v plahost, vse postranske ulice, vsa Solzna dolina, Sužnji trg, vse je goltalo množice in Belizar, ni ne enkrat udaril z mečem. V nekaj trenutkih je bil trg prazen, gluhi; drhal se je nenadoma poskrila, kakor je bila nenadoma zrasla iz tal.

Še isto popoldne je sklical Upravda na posvet najuglednejše senatorje, povabil Belizarja in Azbada. Na seji je bila tudi Teodora.

»Videli in čuli ste v jutro, da se je dvignila drzna množica in navalila na palačo svetega despota. Krmil sem narod, kakor krmi Bog ptice pod nebom; in ptice hvalijo Stvarnika,

narod pa se je uprl in psoval gospoda zemlje in morja. Govorite, kje tiči vir zla, kdo je ščuvalc, ki je zapeljal množico! Na sv. Trojico, umre naj!»

Krog senatorjev je dolgo molčal v globokem spoštovanju. Ko so z molkom naznanili, kako svete so jim besede, ki so prišle iz ust despota, se je dvignil siv senator, upognil koleno do tal in izpregovoril: »Jasni despot, zmagalec Afrike! Upor je dvignil Epafrodit!» Senatorji so pridrževali sapo in zrlili v Justinijana kakor na božanstvo.

»Epafrodit? Toženec? In custodia libera? Azbad, magister equitum, glej, da bo ta grški hujskač še danes v vozi!»

Senator, ki je klečal pred prestolom, je prosil z očmi dovoljenja, da izgovori.

»Nadaljuj, čislana starost!»

»Naj milostno dovoli hlapcu vzvišeni despot, da mu dam te listine, ki mi jih je izročil v jutro suženj od Epafrodita.«

Senator je segel v nedrje in pokazal pergamente.

»Silenciarij, vzemi in preberi!» Tajnik je odpečatil pismo ki je bilo naslovljeno na Upravo.

»Mogočni despot —«

Tajnik je utihnil, roka se mu je tresla. Justinijan je upiral vanj bodeče oči, suhe roke so se trdo oprijemale obslona na prestolu.

»Silenciarij, preberi! Vem, da odmeva iz pisma lajanje psa. Za to se despot ne meni! Dalje!»

»Mogočni despot, nenasitna pošast, krvosès ljudski!»

Senatorji so se stiskali za prsi, si mašili ušesa in se na široko prekriževali preko ramen. Teodori je pobledelo lice, zlati nimb je trepetal na glavi, bager na vzburjenih prsih je drhtel.

»Nehaj!» je kriknila silenciariju.

»Beril!« je ponovil s suhim glasom despot.

»Sveta despojna naj se prepriča, kako je z njo božja modrost. Ko bi jo bil slušal in zaprl Epafrodita, bi ne bruhal ta smrad iz njegovih ust. Odpusti, despojna!«

Silenciarij je nadaljeval:

»Na večer pred svojo smrtjo prihajam k tebi, kri barbarska, da se poslovim. V čisti vdanosti sem trošil, bedak, milijone za despota. Za plačilo me preganjaš. Zakaj? Ker ti vlada slovita hotnica, ker te je omrežila prešuštnica, hči medvedarja. Tudi njej sem poklanjal darov, da je pila iz čaše zmagoslavja na moj račun. Ko pa sem začel z njo boj, ko sem otel kakor Suzano čisto Ireno, ko je Krist Pantokrator navdahnil barbara Iztoka, da je pahnil iz naročja lovačo Teodoro, mi je prisegla pogubo. Sprejel sem to obsodbo. Toda prej sem iztrgal iz ječe Iztoka in ga vrnil barbarom. Danes ti je bržkone množica pokazala, kdo je Epafrodit in koga bolj ljubi, tebe ali mene. Ti imaš meč, jaz imam ljubezen. S to lepo zavestjo končavam svojo pot. Moji nežni živci, rojeni na grški zemlji lepe umetnosti, ne prenašajo več tvojega nasilja. Ko boš bral to pismo, vedi, da sem potopljen z najboljšo jadrnico in z vsemi umetninami vred na dnu grških vodá. Če te vleče sla, pridi ponje. Moje posestvo pa je pred letom prodano po svetem pravu trgovcu Abiataru. Storil sem to iz usmiljenja, da si ti ne oskruniš grabežljivih rok. Pravne listine so priložene.

Epafrodit.«

Vsi senatorji so se skrivili v grozi. Azbad je pobledel in zardeval. Justinijanovo lice je porumenelo kakor vosek, Teodora pa je omahnila na prestolu in omedlela. Despot sam jo je

prestregel, dvignil v naročje, ozrl se na senatorje in s suhim glasom, ki se mu je tresoč se trgal iz grla, izpregovoril: »Satan je posodil čeljusti psu, da je ugriznil na smrt nedolžno, sveto despojno!«

Sužnji so dvignili prestol in odnesli Teodoro. Sam despot jo je spremil.

Ko so položili onesveščeno carico na svilen blazinjak v njeni sobi, je pokleknil Justinijan ob njej in ji položil roko na čelo. Šepetaje je klical sveto Trojstvo, rotil apostole, naj otmo Teodoro.

Počasi je odprla oči.

Justinijan je vzkliknil: »Deo gratias!«

»Ne boj se, moč se mi vrača. O, da je ušel klevetnik!«

»Mea culpa, jasna despojna! Ko bi te bil poslušal!«

Teodora je trudoma dvignila roko in ga objela.

»Ker si apostol, moj predobri! Ali verjameš kleveti?«

»Bogu verjamem in tebi, ker s teboj je On.«

»Iztoka sem zaprla, da otmem tebe. Ščuval je zoper despota in sedaj je otet, otet po lisjaku, o graeca fides!«

»Božja modrost otme tebe in po tebi mene. Pravica božja naj plača samomorilcu na dnu pekla!«

»Ne verjemi, despot! Graeca fides!«

Teodora je zatisnila oči.

»Ne verjamem, despojna, ker ti veliš. Izgrebemo lisjaka!«

Tedaj je vstopil dvorni zdravnik. Carica mu je odkimala z roko, da ga ne potrebuje.

»Zaspim.«

»Zaspi in pozabi! ...«

Ko se je vrnil Justinijan v zbor senatorjev, je Teodora takoj vstala. Omedlevico je le hlinila.

»Torej je zmagal satan — satan v njem. Prekletstvo temu Grku!«

Hodila je razburjena po dragocenih preprogah. Ustnice so se ji tresle. Glavo je povесila, v ušesih so ji šumele grozne besede iz Epafroditovega pisma. Kakor poniževalni udarci z umazano roko v lice so se ji zdela ta odkritja, polna resnice. Poizkušala je mirno razbrati, kar je čula iz pisma. Prešuštnica — hotnica — barbar! To nesramnost je zalučil njej, despojni, v obraz zviti Epafrodit. In to žaljenje je poslušal zbor senatorjev. Krivili so se sivi možje in si zatiskali ušesa. Hinavci! Njihovo srce pa se je radovalo, ko je brizgalo blato na njen sveti nimb. Kako si zabriše ta madež? Ali bodo senatorji molčali? Tajna seja je. Ba, tajna! To se pravi, da bo vsak, ko se vrne domov, tajno pošepetal skrivnost na uho svoji ženi in še prej svoji ljubavnici. Te gredo v Zevskipove kopeli in bodo pod večer takisto tajno pripovedovale prijateljicam in drugo jutro bo govoril o pismu Bizanc na forih, seveda ne javno, ampak govoril bo.

Teodora je mislila, toda ni iznašla zatvornice, ki bi zaprla jez, preko katerega zašumi Epafroditova kleveta.

»Naj govore,« je dejala, »Upravda ne verjame, za to mi je, za drugo se ne menim.«

Pikra porogljivost pohotnice, ki je prebredla morje blata, ji je obsenčila poteze na licih.

Ustnice ji niso več trepetale, rahlo so se razširile in nasmehnile.

»Ko sem otel kakor Suzano čisto Ireno,« tudi to je zapisal Epafrodit, je razmišljevala dalje.

»Otel? Kako otel? Mar je ni več med dvorjanicami? Mor-da je menišič utekel z barbarom?«

Ta misel jo je bolj zapekla kakor Epafroditova očitanja. Ves strup ljubosumja ji je prepočil dušo. Ves strah pred carjem, vsa sramota pred Bizancem, vse je skopnelo kakor snežen kosmič v južnem soncu. Sesedla se je na blazine in z vso vrojeno ji duhovitostjo snovala takoj načrte, kako bi se maščevala Ireni, kako dosegla Iztoka.

Vtem je Upravda v tajni seji mirno razpravljal dalje važna državna vprašanja. Govoril je o monopolu svile, o stavbah, vodovodih, zlasti o cerkvi svete Sofije. Nobenega svetovalca ni bilo, ki bi se bil drznil z najmanjšo besedico ugovarjati. Ob koncu seje pa se je dvignil despot in slovesno razglasil

»Znano je vesoljnemu svetu, da je iskala preganjana kraljica Gotov, Amalasunta, zatočišča in tolažbe pri meni. Despot zemlje jo je sprejel, poslušal njeno tožbo o krivicah in ji obljubil pomoč. Toda krivica je šla v službi hudega duha preko pravice in nabrusila nože zavratnim morilcem. Padla je kraljica — umoril jo je narod podložnikov. Zato pa je naloga despota, ki ji je obljubil pomoč, ki si je izbral za geslo življenja „Boj krivici, brambo pravu!“, da maščuje zaradi tega njeno kri. Slovesno izročam poveljništvo armade v izkušeno roko Belizarju, ki naj kaznuje smrt Amalasunte in osvobodi Italijo izpod jarma morilcev.«

Vsi senatorji so se priklonili. Belizar je vstal in pokleknil pred Upravdo ter sprejel zlato verigo v znak vojne oblasti, Justinijan je razprostrl nadenj roke in molil k sveti Sofiji, da ga navdahne in obsenči z duhom zmagalca.

Ob tem slovesnem trenutku javi dvorjan, da je prijezdil brzi sel iz Odrina in želi oddati list jasnemu despotu. Pošilja ga magister peditum Orion.

Azbada je oblila rdečica ob tem poslanstvu. Senatorji so dvignili glave in osupli strmeli na Upravdo.

»Magister peditum Orion?«

Upravda se je ozrl na Azbada.

»Govori, odličnost, kdo je ta magister peditum Orion? Ne spominjam se ga!«

Azbadu so se ježili lasje v strahu. Iztoka sta imenovala Teodora in on — cesarski ukaz je bil ponarejen — zato, da bi laže uničila Iztoka. Če zve Upravda, zadene kazen samo njega. Teodora se opraviči.

»Magister equitum, čemu pomišljaš?«

»Naj bom zadnji suženj v hipodromu, če kaj vem o tem imenu. Brzi sel se moti.«

»Prinesite pismo!«

Silenciarij je šel iz dvorane, Upravda je sedel na prestol naslonil glavo v koščene prste in gledal proti zavesi, kamor je izginil silenciarij. Vse je molčalo. Senatorji so si z dragoceni mi tunikami pokrili usta, da bi se ne čulo dihanje. Ves Bizanc je vedel, da je Iztoka car imenoval za magistra palatinskih pešcev. Vojaki so raznesli novico še tisti večer po mestu. In sedaj Upravdovo vprašanje. Izpod čela so opazovali Azbada, ki mu je ginila rdečica in se prelivala v bledost obupnega strahu. Vsi so slutili, da je vmes roka carice.

Silenciarij se je vrnil s pismom. Z levico mu je namignil Upravda. Razpečatil je zavoj in ponudil pergament carju. Despot je zamahnil z roko in velel: »Kaj piše? Beri!«

»Jasni despot!

Ker se nisem utegnil posloviti, zato se poslavljam sedaj. Dolgujem ti zahvalo, ker sem se v vrstah tvojih vojakov izuril. Zato

sprejmi za plačilo priloženo roženico. V njej so kamenčki iz Hilbudijeve čelade. Vedi, da ga je podrla puščica z mojega loka. Sedaj se vračam preko Hema k očetu — pod svobodno sonce, ki mi ga je hotela ugasiti za veke medvedarka Teodora. Po nagrado za to njeno ljubeznivost pridem sam in z menoj vojska Slovenov. Zahvali za ta obisk despojno.

Iztok.«

Justinijan se ni ganil. Na suhi dlani je počivala glava, na obrazu ni zatrepetala nobena, mišica. Gledal je preko senatorjev na steno, kjer je bila slika svetih Treh kraljev pred Herodom.

Počasi je izpregovoril, ne da bi dvignil glavo in trenil z očmi.

»Pekel se je odprl danes in izbruhnil četo satanov. Toda despota ne uničijo. Kristus Pantokrator jih zatre. Belizar, vsi Sloveni morajo v Italijo na vojsko! Azbad naj odbere nekaj Herulov, ki naj slede ubeglim Slovenom in temu magistru peditum — Upravda se je nasmehnil — preko Hema. Če jih dohite, naj jih posekajo. Če jim uteko, naj gredo do Hunov in poiščejo Tunjuša, ki naj se takoj oglasi v Bizancu!«

Ko so senatorji zapuščali dvorano, je pošepetal evnuh Azbadu, da mora brž k despojni.

Slušal je. Toda v grozi se je tresel. Komaj je ušel jezi Upravde, ker ni despot povpraševal dalje o Orionu in je imel vse samo za zvijačo Slovena, že mora k Teodori. Težak bo račun o Iztokovem begu.

Ponižno je dvignil oči v despojno, ko je klečal pred njo in ji poljubljal nogo. Toda hitro jih je povetil. Zakaj v njenih očeh ni videl milosti.

»Kje je Irena?«

»Pobegnila.«

»Z Iztokom!«

»Ne, sveta despojna. Teden dni poprej.«

»Zakaj je nisi poiskal?«

»Izginila je, kakor bi utonila v morju. Brez sledu.«

»Išči jo, zvedi zanjo, plačuj vohune, sicer se mi ne prikaži več! Kako si stražil Iztoka!«

»Izdajstvo v hiši! Spiridion je izginil z Grkom. Podkupljen je bil od trgovca.«

»Tudi njega išči in išči Epafrodita, ki se ni utopil, nikdar. Ne verjamem lisjaku!«

»Za Epafroditom je poslal jasni despot jadrnico.«

»Tega te nisem vprašala! Pojdi!«

Po tleh je drsel Azbad od despojne in odšel pobit in ponižan kakor zadnji suženj, ko ga pretepe gospodar z bičem. Ko je prišel iz palače, so že gorele zvezde na nebu. Divje je gonil žrebca preko trgov na Kamp v vojašnice, da bi nad nedolžnimi palatinci izbruhal srd zaradi ponižanega napuha.

V nizkih tabernah, mimo katerih je jezdil, so pa popivali Epafroditovi sužnji, svobodni in veseli, da so dobremu gospodarju izpolnili zadnjo željo ter v jutro nahujskali narod v divji upor zoper carja in carico.

PETO POGLAVJE

Iz dalje se je svitalo jutro. Zvezde so postajale redkejšje, močan vzhodnik je pihal po Propontidi. Epafrodit je stal nepremično še vedno na krovu in slonel na ograji jadrnice. Pretekla so desetletja, odkar ni prebil bogati trgovec toliko duševnega in telesnega napora. Toda njegovim očem se še ni zahotelo spanca. Dramila ga je zavest, da se vozi zmagalec iz Bizanca. Nebo je svetilo z milijardami lučk njegovemu zmagoslavju, šumeča Propontida mu je z valovi vzklikala: Mnoga leta!

Dolga, stisnjena barčica je letela. Veter je polnil jadra, da so se jambori krivili. Ob straneh pa so še udarjala v morje dolga vesla pod mišičavimi rokami najboljših sužnjev, ki jih je bil vzel Epafrodit s seboj. V začetku vožnje je bil tako razburjen, da ni bilo prostora nobeni drugi misli kakor misli na beg in rešitev. Neprestano je veleval Numidi, naj hitreje udarja s kladivom takt veslačem. Obetal jim je plačilo in nagrado povrhu, če utečejo carskim zasledovalcem. Prepričan je bil, da ni v bizantinskih vodah hitrejšje jadrnice mimo njegove. Toda kljub temu, da je letela z ugodnim vetrom in pod vesli, se mu je zdelo, da leze počasno in da utegne vsak hip zazreti za seboj rdeče oko carske barke, ki ga ujame in odvede v smrt.

Šele ko se je svitalo jutro in so prebrodili nad pol Propontide in ko najboljšje oko ni zapazilo nobene zasledujoče bar-

ke, se je Epafrodit pomiril. Dovolil je veslačem pol ure odmora in obilen zajtrk. Tudi njemu je prinesel Numida ostrig in mrzlih prepelic ter vrč starega vina. Trгоvec se je zavil v plašč, zakaj mrazilo ga je v hladni jutranji sapi. Jedel je s slastjo, napor in skrb sta ga užejala, da je točil izredno mnogo iz vrča. Ko se je okrepčal, so se mu umirjevale misli, budila se mu je samozavest, da je zmagal despojno, otel Iztoka in sebe. Na vzhodu se je bočila zarja. Trгоvec se je ozrl proti Bizancu, ki je pogledom že davno utonil v morju. Občutil je nenadoma tesno boleost v srcu.

Bizanc! Štirideset let je bival v njem, zaslovelo je njegovo ime, z Justinijanom je kockal nešteto krat, preden je še zacaroval. Tisoče je izgubljal nalašč, da je prestolonaslednik Uprava imel novce za razkošno življenje. Danes pa mora bežati, dasi ni storil krivice. Bežati mora, ker je branil Ireno, ker je otel življenje tistemu, kateremu je dolgoval sam življenje.

»O, Bizanc, kako si ostuden,« je izpregovoril na glas. »Sedaj moram proč od tebe, moram. Ukaz usode! Toda šel bi bil brez tega povelja, ker je gnus do razmer tako grenak, da bi ga moja leta več ne prebolela.«

Epafrodit je zaklopil oči kakor na nebu zvezde ob vzhodu jutra. Zavil se je še tesneje v plašč in se udobno naslonil na mehkem stolu. Valovi so se penili ob bokih ladje in mu zazibali otožne misli v sladek užitek zmage in maščevanja.

Živo se je vglobil v carigrajsko jutro. Slišal je šum množice, ki so jo nahujskali njegovi osvobojeni sužnji. Videl je blede obraz duhovite despojne, ki si je grizla ustnice v gnevu, da jo je ukanil Grk in ji iztrgal plen iz rok. Smeh se mu je krožil okrog ustnic, ko je gledal v duhu suho lice despota, beročega njegovo pismo, ki ga je moralo užaliti do smrtne grenkosti.

Sporočil mu je, da gre v smrt, da se potopi sredi morja. S to lažjo ni upal Epafrodit ustaviti preganjanja in stikanja za seboj! Predobro je poznal Bizanc, kjer se je moralo vedno verjeti nasprotno, kar si povedal. In če bi verjel Upravda, ne verjela bi nikdar despojna. Želja po maščevanju bo dvignila sidro najboljšim barkam in razkropile se bodo po vsem Egejskem morju ter ga iskale. Epafrodit se je skoraj glasno nasmehnul. Njegov načrt je bil na pičico zarisan. Odločno je razgrnil volneno togo, vstal, se ozrl proti vzhajajočemu soncu in z dvignjenimi prsmi potegnil vase hladni zrak. Zasenčil je oči z dlanjo. Na obzorju se ni ganila nobena bela perut hiteče ladje.

Umirjen in zadovoljen je poklical Numido in mu zapovedal, naj krmar okrene ladjo, ko prebrodijo Helespont, proti severozapadu, v smeri otoka Samotrake. Če zazro pred seboj ladjo, naj se ji ne ognejo. Ob njej naj plovejo dalje in razvijejo njegov prapor. Če pa bi se bližala barka za njimi, naj mu takoj naznani.

Nato je šel v spalnico in zaspal kakor truden vojvoda po zmagoviti bitki.

Bližala se je tretja polnoč, odkar so bili na morju. Spati ni smel nihčè, tako se je glasilo povelje. Epafrodit je stal na krovu in strmел v noč, da bi zagledal luč v pristanišču trdnjave Toper. Zakaj krmar je trdil, da jih zagledajo o polnoči. Vožnja je bila ves čas ugodna. Srečali so nekaj bark, ki so plule v Bizanc. Vse so poznale Epafroditovo jadrnico in vse so jo spoštljivo in navdušeno pozdravljale. Epafrodit se jim je nalašč bližal, ker je hotel, da potoma povedo carskim ladjam, kam je bežal. Preračunal je natančno, da morajo ladje preganjal-

ke zakasniti en dan ob najhitrejši vožnji. Toliko časa pa mu je zadoščalo, da načrt izvede in izbriše vsako sled za seboj.

Opolnoči se je oglasil suženj na jarbolu: »Luči!«

»Toper,« je ponovil krmar in se priklonil Epafragditu. Tako so pričeli povezovati jadra. Vesla so le polagoma udarjala v vodo in gnala jadnico v pristan. Preden so prišli v sosesčino bark, je ukazal Epafragdit: »Sidro!«

Velika vretena so zaškripala, maček se je potopil in zapičil v dno, ladja se je stresla, nekoliko nagnila in obstala. V morje so spustili čolniček. Vanj sta sedla Epafragdit in Numida, moštvo je ostalo na ladji in poglobilo. Edini evnuh Spiridion ni zaspal. Vse noči in dneve je prebedel na barki. Zaril se je v kot pod krovom, pokril s plahtami vreči z denarjem in prečepel na njih v groznem strahu. »Če nas ulove?« Zamižal je vselej ob sami misli in se stisnil v klobčič ter objel svoj zaklad. Kadar se mu je vrnil zopet pogum; ko je na ladji vse počivalo in so doneli le udarci tolkača veslačem, je odgrnil umazane plahte, odvezal vrečo s tisoč zlatimi bizantinci ter s slastjo tipal po zlatnikih, prešteval jih s potnimi rokami in spuščal tiho na kupček. Če mu je iz tresoce se roke zdrknili zlat in je tanko zacingljalo, je vselej vztrepetal. Vso dušo mu je objela nedosežna sladkost ob tem glasu, hkrati pa mu je grozen strah zgrabil mozeg, da je pokril z vsem telesom svoj zaklad in prisluškal dolge trenutke, če ni glas koga zbudil in privabil dolgo roko, ki bi se iztegnila iz mraku in segla po denarju. Ko je prebil strah, je štel dalje, preštel do zadnjega, spravil, tesno zavezal vrečo in pričel razmišljati, česa bi se lotil. Priskoparil je toliko, da bi lahko brez dela živel. Ali kako bi mogel posegati v kup, ki bi kopnel in ginil. Ne. Sklenil je, da

v Toperu izstopi in odide v Solun ter neznan začne majhno trgovino.

Zato je tako silno hrepenel, da bi se mogel izkrcati. Toda Epafrodit je šel, z njim Numida, moštvo spi brezskrbno spanje, on pa bedi, čaka in se trese. Naj seda jle pridejo ladje iz Bizanca ... Zadrgetal je ob tej misli in se ozrl skozi okroglo lino izpod krova.

Kakor bi ga speklo, je odmaknil obraz.

Počasi se je dvignil in pritisnil samo eno oko k lini.

Zastokal je, zaječal in se zvil nad svoj zaklad. Otrpnil mu je razum, stisnil ga je tolik strah, da se je od drgetanja stresal pod njim.

Kmalu je slišal, da je nekaj trčilo ob barko. Dvignil je glavo in prisluškoval. Jadrnica se je rahlo gugala. Zopet je potegnil dolgi vrat proti lini in pogledal.

Ob ladji je stala kupčijska barka, sklopljena z mostom z Epafroditovo ladjo. Na mostu je videl ljudi, ki so stopali iz tuje barke na krov. Zaslišal je nad seboj stopinje. Usta so se mu razprla v krik. Toda glasu ni bilo iz grla, zaječal je in objel zaklad in miže čakal smrti.

Ladja se je zibala, umirjevala, stopinje nad njim so prihajale in odhajale, vračale se zopet in utihnile. Spiridion je bil po vsem telesu oblit od strašne groze. Še enkrat se je nagnila jadrnica, zarožljale so verige, nato vse tiho. Pod vesli je pljuskalo morje. Drgetajoč kakor topolov list se je vzpel na vrečah in pogledal skozi lino. Tuja ladja se je oddaljila in v temi izginila. Evnuh se je oddahnil in v zahvalo molil vero.

Takoj nato pa se je ladja vzburila. Pod krovom so se zasvetile luči, vsi sužnji — sedaj svobodni služabniki — krmar, Nu-

mida in Epafrodit, vse se je zbralo na krovu prav tik evnuhovega ležišča.

Epafrodit je obstal sredi njih. Odet je bil v navadno, preprosto obleko popotnega prekupca. Vse lice je bilo izpremenjeno, rjavo maziljeno, kakor od sonca ogorelo, da ga je Spiridion komaj spoznal.

»Končana je pot, končana vaša služba,« je začel Epafrodit s tihim glasom. Sužnji so se pripogibali, nekateri iz vrojene navade poklekali.

»Stojte, svobodni ste. Vsakemu sem pripravil plačilo za trud, da lahko počije, potem poišče slednji službe koder koli.«

Nekateri so začeli glasno ihteti.

»Vsi veste, kaj se je zgodilo v Bizancu, vsi veste, da visi smrt nad menoj.«

Ihtenje je postajalo glasnejše, nekateri so dvigali pesti in stiskali čeljusti.

»Hvala vam, zvesti ste mi bili in upam, da ob slovesu ne bo med vami izdajalca.«

Dvigali so se prsti kakor za prisego. Ali vse glave so se okrenile v kot na Spiridionovo ležišče. Tudi Epafrodit se je ozrl na evnuha.

»Tegale sumite? Spiridion, ali res?«

Evnuh se je zakolebal na kolena, dvigal visoko prste in ponavljal prisego na Krista, na Očeta in Sv. Duha.

»Zaseže te smrt tukaj, pekël tamkaj, ako si izdajalec!«

Spiridion se je tresel in se rotil na sv. Trojstvo, da nikdar.

»Torej zaupam vsem! Moje dragocenosti so na kupčijski barki. Jadrnica je prazna. Trгоvec, moj prijatelj, jih popelje v Atene. Jaz sedaj izstopim v Toper, izstopite tudi vi in v jutro

raztrosite po mestu vsi žalostno novico, da je sklenil Epafrodit potopiti se z brzo jadrnico vred. Ko vzide sonce, priveslajte in zavrtajte ladjo, da se pogrezne. Žalujte za menoj, da premotite ljudi. Zakaj tukajšnji prefekt gotovo naznani takoj v Bizanc, da sem se res potopil, ladje, ki me brez dvoma zasledujejo, priplovejo sem in se vrnejo. Sled bo izbrisana, moje življenje oteto in varno. Če me kdo sreča, naj me ne pogleda, naj me ne pozdravi. Ali mi storite še to zadnjo uslugo, vi, svobodni možje?»

Vsi so se stisnili k njemu, iskali njegovih rok, jih poljubljali in govorili grozne prisege ter klicali vse strele iz nebes, ves pekël iz zemlje na izdajalca ...

Ob sončnem vzhodu se je gnetla množica ljudi na obrežju. Ves Toper se je izpraznil. Epafroditovo ime ni bilo neznano častnikom in prefektu samemu ne. Ljudi je prignala radovednost, kako utone lepa barčica in pokoplje samomorilca. Osvobojeni sužnji so begali po mestu, na glas jokali, si ruvali lase, se grizli v ustnice do krvi in vili roke ob nesreči svojega gospoda, katerega preganja po krivici silni Upravda. Nekateri so nalašč vpričo vojakov zabavljali na despota, da so jih prijeli in odgnali v kazen.

Ko je nenavadna novica prišla v stan prefekta Rustika, jo je izvedela tudi Irena, ki je bila prišla srečno iz Bizanca po kopnem k stricu in bivala s služkinjo Cirilo v preprostem, na pol barbarskem mestu srečnejša kakor na gnilem dvoru.

»Epafrodit, moj rešitelj, varuh Iztokov?« je izpregovorila Irena na pol šepetaje Cirili, ki je prihitela k njej z usodno novico. Zaradi dolge vožnje po Solunski cesti iz Bizanca do To-

pera ji je nežno lice nekoliko zagorelo in utrujenost še ni izginila z njega.

Slonokoščeni glavnik, s katerim naj bi ji ravnala Cirila zlate lase, ji je padel iz tresoče se roke. Dolgi, razpuščeni prameni mehkih kodrov so se ji usuli po ramenih, po beli jutranji prtenini preko prsi. Vsi spomini, vsa iskrena ljubezen do Iztoka in iz nje porojena hvaležnost do Epafrodita so se zbudili z vročim plamenom v njenem srcu. Lica so ji zagorela v srčnem ognju, ustnice so se ji tresle.

»Bogorodica, naj ne umre pravičnik! Cirila, jaz ga otmem, moram, iz hvaležnosti, iz ljubezni do svojega Iztoka. Hiti!« V naglici ji je sužnja spela lase s srebrno zalasnico, jo odela preko tunike z lepo stolo in ji pomagala obuti mehke sandale. Nato sta šli obe k stricu, prefektu Rustiku. Stric je že zvedel o nameri Epafrodita. Vojaki so ga obvestili, da so ujeli nekaj sužnjev, ki so glasno žalili veličanstvo despota. Leti da so povedali, zakaj gre Epafrodit sam v smrt — Justinijan ga dolži po krivem, naperil je pravdo zoper njega, on pa mu hoče ubežati s samomorom. Prefekt, Bizantinec skozi in skozi, si je hitro domislil, da ga bogato nagradi sam Upravda, če otme Epafrodita in mu ga izroči živega. Ravnal se je pravkar zdoma, da bi naglo ukrenil vse potrebno in zajel ladjo, preden se potopi. Tedaj je prišla Irena.

»Na Krista, otmi ga, striček!«

Irena je dvignila tresoče se roke, v očeh so ji igrale solze vsa je trepetala. Rustik se je zavzel.

»Irena, ti jokaš? Čemu? On je zoprnik jasnega despota čemu solze za takega, solze dvorjanice?«

Irena ni bila doslej povedala stricu še ničesar, kar se je zgodilo z njo v Bizancu. Rekla je samo, da želi ostati dalje časa pri

njem na deželi, ker ji ni bilo dobro v carski palači. Rustik jo je sprejel z velikim veseljem in bil zelo ponosen, da biva pri njem sorodnica dvorjanica.

»Epafrudit mi je storil veliko dobroto v Bizancu. Povem ti odkrito, stric, vzljubila sem magistra peditum. Toda zadela ga je nemilost despojne in uničen bi bil nekoč, ko je bil z menoj, da ga ni otel ta Epafrudit s svojimi sužnji. In tudi mene bi bili onečastili in pahnili v nesrečo najeti razbojniki.«

Rustik se ni začudil. Pomižal je na eno oko in se nasmehnil. »A, tičica, si že doživela zanimive ljubezenske spletke na dvoru. E, živi se v Bizancu, živi! Poznam despojno! Tvojo prošnjo izpolnim. Ne bo počival ta Grk v morju. Naj mu posteljeta despot in despojna. Upravda ima trde postelje za kri-
vičnike.«

Rustik se je prestopil, da bi naglo odšel in prestregel trgov-
čevo namero.

»Ne smeš, stric! Otmi ga in daj mu svobodo. Glej, jaz mu dolgujem življenje.«

Irena je zastavila stricu pot in se ga oklenila. Toda prefekt jo je prijel rahlo za roke, jih dvignil od vratu in šel mimo nje proti izhodu.

»Otrok moj, prva ljubezen — prvi spomini! Pozabiš, ko zaljubiš drugič — tedaj se dobi drug prijatelj, ki te otme — zakaj ta mora v Bizanc pred despota, ki sem mu prisegel zvestobo!«

Rustik je odšel s trdimi koraki moža, ki je navajen velevali. Irena je prebledela; iztegnila je tresočo se desnico za stricem, kakor bi ga hotela pridržati, ustaviti: »Nikar! Usmili se me. Otmi ga!«

Toda trdi koraki so že odmevali po marmoru, včasih je trčil

meč in zarožljala veriga na jeklenih prsih prefektu. Stric je odhajal, da bi ujel Grka in ga izročil pravici.

Ireni se je upognila hrepeneča desnica, obe roki je pritisnila na vroče čelo. Cirila jo je objela krog pasu, omahujočo v silni bolesti.

V svoji sobi se je zgrudila pred ikono.

»Prizanesi, o Kriste! Odpusti, otmi, otmi!«

Hipoma je umolknila. Za trenutek je uprla oči v ikono Bogorodice. Obraz ji je zažarel.

»Cirila, nocoj ga otmem iz ječe!«

»Prejasna gospodarica, težko delo!«

»Ni častnika pri posadki, ki bi ne izpolnil dvorjanici slednje želje. Videla ga bom še nocoj, govorila z njim o Iztoku, morda mu je sporočil, kje biva, ali je morda pozabil na mojo ljubezen.«

»Prejasna; on te ne pozabi!«

»Da, on ne pozabi moje ljubezni. O, Epafrodit gotovo ve, kje biva sedaj. Stražo podkupiva in potem zbeživa k njemu. Cirila, k njemu, k mojemu edinemu!«

Irenino srce se je razgorelo v koprnenju.

»Hitro na obal, Cirila. Videti ga moram; tudi Epafrodit me mora videti. Moje oči mu bodo govorile: Ne boj se! Irena — ti vrne dolg.«

V pristanu se je ljudstvo razmikalo ob prihodu prefekta. Dva centurija sta vodila oddelke vojakov za njim. Hitro so zasedli pripravljene čolne in se uprli v vesla ter gnali proti jadrnici, ki se je svetila daleč pred luko v žarkih vzhajajočega sonca. Med množico je nastal začuden šum, ko je sam prefekt sedel v lep čolnič in s štirimi častniki odrinil na morje.

»Otmo ga! Ne utone! Dobi ga v pest Upravda! Škoda lepe barčice! Kaj bi jo potapljal? Naj bi bežal, galebi je ne dohite, tako je urna. In denar ima, pa tišči v smrt!«

Vse to je čul, pomešan med množico, Epafrodit. Nihče se ni menil za preprostega potnika, spoznal ga ni v Toperu nihče. Ko je trgovec videl, da so čolni odrinili in vedel, zakaj so odrinili, ga je spreletel strah. Če jih Numida ne opazi, če dospo do ladje, preden odmaši zavrtane luknje, je prečrtana prevara. Prefekt razpošlje vse vojaštvo na lov za njim. Kako bi ubežal? Iz Bizanca pridejo carski zasledovalci in pogon bi bil usoden.

Epafrodit se je ozrl. Rad bi se bil preril iz množice. Ali gneča je bila kakor zid teles. Čedalje bolj so se bližali čolni brzi jadrnici, tišji molk je trepetal nad ljudstvom. Šepetaje, polglasno so govorili drug drugemu opazke na uho.

»Na krovu je!« je završalo med ljudmi.

Na rilcu brze jadrnice se je prikazala postava v bleščeči se opravi in z belim praporcem mahala kakor v pozdrav prihajajočim.

»Poslavlja se, Grk!« je izpregovoril tik za Epafroditovim hrbtom slok Herul, ki je dišal po konjskem potu.

»Prefekt se je dvignil! Vojaki veslajo hitreje! Dobe ga!« Epafrodit je začutil mravlje po hrbtu.

»O, Numida,« se je jezil v srcu, »grom te ubij! Kaj čakaš? Izdaš me! Odmaši!«

Tedaj je zletelo belo praporce preko ograje v morje. Bleščeča postava je izginila s krova. Epafrodit je pridrževal sapo. Vojaki so gonili na smrt — med ljudstvom grobna tišina.

Kar se nagne visoka jambora na jadrnici. Ljudstvo na obrežju vzklikne: »Tone! Potaplja se!«

Na krovu se prikaže suženj v kratki tuniki, pa kriči in vije z rokami.

»Hitro si se preoblekel, Numida! Dobro igraš! Imeniten dečko!«

Epafrodit ga je hvalil v srcu, groza je ponehaval. Barka se je nagnila čisto na stran, voda je udarila pod krov skozi odprte line, valovje se je razburilo in razpenilo, suženj je planil s krikom s krova v morje in se prijel čolnička, ki je plesal ob barki. Vojaki so dvignili vesla in čolna sta obstala. Na obrežju se je razlegel krik, smeh, zašumeli so valovi, barka je utonila.

Ljudstvo se je razkropilo; Epafrodit je obstal sam, z radostjo v srcu, da je izvel do pičice svoj načrt, pa spet z grenkostjo, ker je morala poginiti barka ljubica, da je s poginom zbrisala sled pred preganjalci. Ko je tako zatopljen obslonel na kamnu, ga je nekdo potegnil za rokav.

Spiridionove oči so se zasvetile pred njim. Veliko veselje je bilo na evnuhovem obrazu.

»Gospod!« je spregovoril, ko se je previdno ozrl po okoličci.

»Gospod, videl sem svetlo dvorjanico Ireno.«

»V Toperu?« se je razveselil Epafrodit.

»Tukajle, tamle pod platano je objokovala tvojo smrt.«

»Objokovala? Je li tudi ona zvedela?«

»Kaj bi ne? Ni dojenčka v Toperu, da bi ne izgovarjal tvojega imena. Potrudili smo se, gospod, zelo potrudili.«

»Plakala je, praviš?«

»Na glas! Bridko, da so mi solze stopile v oči. Morda je omedlela, zakaj videl sem častnike, ki so jo obkrožili, prinesli nosilnico in odšli z njo.«

»Sirotko, angel božji! Še danes jo potolažim. Greh ima, kdor ne otare solz s teh nebeških oči.«

Epafrudit je govoril ganjen in ponosen. Vsa duša mu je vnovič zaplamenela za Ireno in zazdelo se mu je, kakor bi ga bil Bog oblagodaryl in ga varoval zadnje dneve edino zato, da izvrši najlepšo nalogo svojega življenja, da združi dvoje plemenitih src, Iztoka in Ireno.

»Greh ima, praviš, gospod. In res ga ima in imel bi ga jaz, tako velikega, da bi me sam patriarh ne otel pekla, ko bi ti ne bil naznanil.«

»Zahvalim te. Razodel si mi hvaležnost svetle dvorjanice. Epafrudit ji vse povrne. Kam sedaj, Spiridion?«

»V Solun; ker si nehal ti, začnem s trgovino jaz!«

»Želim sreče, modrost imaš. Morda se še vidiva. Morda te bom še potreboval!«

»Na službo, prejasni, vedno na službo, tebi do smrti.«

Epafrudit je zagledal Numido, ki je plul s čolničem vstric s prefektom in glasno objokoval smrt svojega gospoda. Slišal je, da je govoril Rustiku, kako ga je ljubil, da je hotel z njim vred v smrt, pa se je zbal, ker ni pravičen in čist kakor nedolžni Epafrudit. Grk se je hotel izogniti Numidi, da bi ne zbudil pozornosti. Zato je zavil v mesto. Kakor senca mu je sledil evnuh. Ko sta prišla pod platano, je ponovil Spiridion: »Vidiš, gospod, tukaj je plakala prejasna.«

Tedaj se je Epafrudit ozrl, segel v nedrje in mu smehljaje se izročil nekaj zlatov.

»Ne maram plačila za to, res ne maram. Toda zlatih bizantincev je samo devet sto devetindevetdeset — za tisoč sva se zmenila, ne zameri — zato sprejemem, gospod, samo zato, na Krista, da ne lažem.«

Epafrodit je šel mirno dalje in mu namignil z roko, naj se loči od njega.

Še isti večer je Irena zvedela po Numidi vso resnično bridkoveselo povest o Iztoku in o Epafroditovi ukani. V blaženstvu se je topila pred ikono Bogorodice. In ko se je izmolila v hvalnem psalmu, je vstala s cvetjem na licih, z ognjem v očeh. Njeno srce je prekipevalo od ljubezni. Objela je služabnico Cirilo, jo stiskala na prsi, ji poljubljala oči in ustnice ter ponavljala kakor omotična: »On živi! Moj Iztok živi in me ljubi! Pome pride, edini, predobri junak junakov!«

ŠESTO POGLAVJE

Po travi so ležali razsedlani konji, zleknjeni, kakor bi bili pocepali. Krila jih je plast sivega prahu. Po bokih so še polzele tu in tam debele kaplje potu in se mesile s prahom v umazane jagode. Udrte lakotnice izbornih živali so trudno plale. Kljub plemeniti krvi so komaj vzdržali silno dirko, v katero jih je gnal bežeči Iztok in njegovi Sloveni.

Padala je večerna rosa. V dolini je šumel Tonzus od zahoda na severu so šepetali vrhovi dreves po rebri Hema.

»Oteti smo, slava Perunu!«

Tako je izpregovoril Iztok, ko je odpel jermen pri šlemu in ga položil v travo.

»Samo orlova perut bi nas bila dohitela in delfin bi bil priplul za nami po morskih valovih; ker pa Bizantinci niso ne orli in ne delfini, zato ležemo brez skrbi to noč in počijemo.«

Star Sloven, z razsekanim obrazom, je vrgel težki oklep na tla in se zleknil poleg njega na zeleno grivo.

Mladi vojaki so se lotili brašna in skrbeli za večerjo. Zakaj Epafrodit ni pozabil, da bodo begunci lačni. Velike usnjate torbe ob sedlih so bile nabite z mesnino in v čutarah je pljun-kalo najboljše vino.

Radovan je vlekel za jermen oklep po tleh in se bližal Iztoku, ki je zamišljen slonel na kupu praproti ob prasketajočem ognju. Iztok se je nasmehnil starcu.

»Kakor raca, tako kobališ, očka!«

Radovan je izpustil jermen iz roke, oklep je zevajoč obtičal za grmom.

»To imam za plačilo, da sem te rešil! Nehvaležnik!«

»No, Radovane, ne jezi se! Zahvali bogove za tako ježo! Nisi še sedel na boljšem konju!«

»Hvala tebi za tako pasjo ježo! Racam sedaj po tleh, kakor bi bil pijan. In vendar je moje grlo suho in prašno kakor cesta, po kateri smo gonili.«

»Ne jezi se! Saj veš, če je volk v sedlu, psu ni počitka!«

»Seveda! Tvojega jezika ne bolijo noge.«

»Lézi semkaj, počij, bodi dobre volje in rajši zapoj!«

»Zapoj, zapoj! Sedaj se šališ z menoj, ki sem ti zdrobil verige. Seveda! Lahko ti je z mojo roko gade loviti! Toliko modrosti pa ni v tebi, da bi vedel, če kokoš ne zoblje, da tudi ne poje!«

Radovan si je jezno pukal brado in otresal iz nje prah ki se mu je, pomešan s potom, sesedel po dolgem predenu.

»Dajte, mladci, večerje Radovanu!«

Vojak je odprl pred starcem torbo in privlekel iz nje kos mrzle pečenke.

»Čutaro!« je zamrmral Radovan.

Ko mu jo je ponudil, jo je prijel s trudnimi rokami, zakašljal in zacmokal.

»Še pljuniti ne morem, taka suša! In sedaj bo tekla ta žlahtna Epafroditova kaplja po tako grdi prašni cesti. Kakšna škoda!«

Odpil je nadušek več ko pol in se oddahnil.

»Epafrodit, ko bi ti vedel, kako te ljubim!«

Nastavil je še enkrat in nato zakotalil prazno čutaro po travi.

»Iztoče!« je pričel z razveseljenim glasom. »Da nisem hodil jaz s pametjo po svetu, kaj bi bilo s teboj, kozliček!«

»Za to ti bo vedel hvalo ves rod Slovenov.«

»Za hvaljene jagode je treba kruto majhne cajne! Ampak vendarle: če boš imel ti le toliko hvale v srcu, kolikor je imaš preveč na jeziku, bom vesel. Upam namreč, da boš o priliki počesal tistega koštruna Tunjuša, če ga seveda sam ne pošljem prej Morani za priganjača. Zakaj malo malo je manjkal zadnjič —«

Begunci so plegli krog Radovana in Iztoka ter radovedni poslušali godca.

»Govori, očka!« so se oglasili vsi zaeno. »Stvar je zanimiva. Da bi bil ti Tunjuša?«

»Jaz, da, jaz, Radovan!«

»Povej!« je silil Iztok.

»Zadnjič je bilo, ko sem nesel tvoje pozdrave iz Bizanca domov.«

»O domu, o sestri Ljubinici, o očetu Svarunu mi nisi še nič povedal. Ni lepo!«

»Ni lepo? Sinko, vsak pastir naj svoje ovce zavrača! Ali si me kaj vprašai? Po očetu, po sestri? Nič! Zadnjo kapljo ljubezni do svojih ti je menda izpila tista lepa dvorjanica, tista mehka podlasica. Ali naj ta rodi Slovenom Svaruniče, volkove in ture? Kaj? Jagnjeta ti bo rodila, in še ta kilava!«

»Radovan, ne skruni mi Irene! Molči!«

Iztok se je stresel od razburjenosti. V očeh. so se svetlikali plameni. Radovan ni okrenil glave. Zavrtel je samo oči pa je videl zadosti. Potuhn timer je, segel po drugi čutari, pil in nadaljeval: »Ko sem doma žalostnemu očetu povedal, da živiš, da pravzaprav imenitno živiš v Bizancu, je stari oživel, kakor

bi se bil napil tegale vina. Zakaj ko sem prišel v gradišče, je ležal v travi, zviti v klobko, in ječal v smrtnih bridkostih.«

»Bolan?« je hitro vprašal Iztok.

»Ne bolan, žalosten, na smrt žalosten zaradi vojske med brati. Ob njem sta klečala Velegost in Bojan in ga tolažila. Vrnila sta se namreč z nesrečno vestjo, da Anti, zlasti starešini Volk in Viljenec, nočejo miru!«

Vsi vojaki so namrščili obrvi in poslušali resnih lic Radovana.

»Volk in Viljenec! Zaslepljenca!«

»Zapeljana, naščuvana po Tunjušu!«

»Veš li to?«

»Povedal mi je star Ant, ki se je umaknil prelivanju bratovske krvi in se potikal sam kakor volk v gori, ves žalosten. In takisto mi je pravil Svarun, da je bil pri njem Tunjuš in ščuval v boj na Volka in Viljenca, Ljubinica pa mi je razodela, da se je Tunjuš pri njej ženil, kravjerepnik!«

»Pri Ljubinici ženil? Hun, Tunjuš? Lažeš, Radovan!«

»Da bi lagal, Iztoče! Še je ležal razbiti vrč na mizi; ki ga je Tunjuš razsul v jezi, ko sem došel v gradišče. Ljubinica se je tresla od groze, ki ji jo je zaval ta čeljustač, merjasec smrdljivi.«

»Da bi ga srečal! Ne uide mi!«

»Kakor sem ga srečal jaz in kakor je, žal, ušel meni.«

»Morda pa le Radovan njemu,« je zamrmral stari Sloven; tega godec seveda ni slišal, ker ni maral.

»Srečal sem ga, ko je vihral iz gradišča, ker mu je Ljubinica pomolila psico z ognjišča pod nos namesto poljuba. V dolini blizu gradišča sem zagledal njegov rdeči plašč — jaz pa v zasedo. Čakaj, sem si mislil, zdaj se spomniš, kdaj si preganjal

Radovana! Hitro je jezdil, glava mu je visela konju na vratu, vsa žalostna in dremotna. Mižal je, natanko sem videl. Obljubil sem bogovom obete, napel hrbet ter se pripravil za skok iz zasede. Bil je tako blizu, da bi ga zagrabil za plašč, Sežem po nož za pas — na bese, noža ni bilo. Izgubil sem ga bil. In tako je ubežal smrti, kravjerepnik!«

»Pij, Radovane! Dobro si povedal!«

»Še bolje bi bil naredil, toda če ni bilo noža; ali naj ga s plunko po glavi? Več je vredna ena struna kot vsa njegova buča. Toda še se srečava, še in tedaj —«

Godec je zamahnil s pestjo in zopet segel po čutari.

Vojaki so udarili v vesel smeh. Toda Radovan jih je ošinil z divjim pogledom in se prevalil od ognja v visoko travo.

»Le smejte se, drobnica vrtoglava! Ne poznate me še!«

Potegnil je k sebi prazno torbo in si jo del pod glavo.

»Spat!« je ukazal Iztok. »Straža pri konjih naj se menjava na vsaki dve uri, da čuvaja ne premaga spanec; zakaj trudni ste. Ob svitu zore odrinemo preko Hema!«

Vojaki so razgrebli žerjavico, da je ugasnil ogenj. Za nekaj trenutkov so vsi trdno pospali.

Tudi Iztok si je želel spanca. Začutil je po udih silno utrujenost. Šele sedaj se je zavedel, kako ga je zmučila ježa. Zaklopil je oči in potegnil konjeniški plašč čez obraz. Tisoč misli mu je vrelo po glavi. Toda na vse bi bil pozabil, samo da se odpočije za daljno pot. Zaman. Iz dragega konjeniškega plašča je dihal vonj po nardi. Tako je dehtelo tisto noč v njegovi sobi, ko se je sešel z Ireno.

Objel ga je ves čar liste noči, ko je ljubljeno vedel za mehko roko iz čolna po Epafroditovem vrtu. V temi pod plaščem je zagledal njene modre oči, na licih začutil božanje

njenih svilenih las. Njegova duša je sedla v šajko, s katero jo je spremljal nazaj v carsko palačo. Nad njima nebo, v srcih en sam koprneč žarek, na ustnicah molk, ker so onemele besede v toliki sreči ... Nato boj, boj zanjo — napad na vrtu — grozna ječa — sedaj brez nje ... Kje si, Irena?

»Oteta,« mu je rekel Epafrodit. Oteta? Azbadu? Teodori? Morda tudi njemu oteta — in ne zanj. In vendar mu je življenje brez nje smrt, dan brez večne misli nanjo pusta noč vse zmage prazna igrača, če bi ne mogel pokloniti lovorik njej. Irena, kje bivaš? Ali hrepeni tvoje srce po meni?

»Tako mi Krista, objameš jo!«

Tudi to je rekel Epafrodit. Objamem? Kdaj? »Ker jo čuva Bog!« Iztok se je v temni slutnji domislil blagovesti, katero mu je podarila Irena. Spominjal se je izrekov Krista križanega, katerega je molila ona. In rekla mu je: Veruj resnici in njegova ljubezen napolni tudi tvoje srce.

Iztok je občutil rahlo upanje; daleč na vzhodu se je zasvetilo, s tihim šelestom je prišlo po vrhovih dreves in mu pojišlo dušo z besedami blagovesti: »Kar koli boste prosili v mojem imenu, se vam bo zgodilo.«

Ustnice barbara so se začele premikati, iskale so besed, vrelo je iz duše: »Samo njo, Ireno, sveto, čisto, mojo edino mi daj — po Kristu, Gospodu njenem!«

Kakor sladka omotica mu je stisnilo senca, obtežile so se trepalnice, iz noči se je rodila luč, iz luči je krilila Irena z rokami proti njemu in ga klicala: »Pridi, moj predobri, junak junakov!«

Zvezde so gasnile v hladnem jutru. Čuvaj je prebudil vojaške. Takoj so osedlali konje, ki so odpočiti veselo hrzali, ko so se pasli po travi.

»Niste ničesar čuli v noči?« je vprašal Iztok.

»Ničesar, magister equitum,« ga je nazval najstarejši Sloven, ki je stražil jutranjo stražo.

»Topot konjice se ni oglasil?«

»Šumela je reka, cesta je bila mrtva!«

»Hitro prigriznimo, potem na pot! Zvečer prenočimo onstran Hema in tam smo že utekli vsakemu pogonu.«

Vojaki so tesno opasani stoje zajtrkovali. Edino Radovanov oklep je še tičal za grmom; kjer ga je bil pustil zvečer.

Sam je še glasno hropel na torbi.

»Radovane!«

Iztok ga je potresel za ramo.

Godec je kriknil, sunil z obema rokama in se izmotal iz volnene halje, s katero se je bil odel preko glave.

Obsedl je na tleh, si mencal oči in plašno gledal po vojaki.

»Ni ga besa!« je zaklel po bizantinsko.

Vojaki so se mu zasmejali.

»Koga ni?«

»Tunjuša! Davil sem ga, za vrat sem ga držal, pa mi je ušel, kravjerepnik! Še v spanju človek ne počije.«

»Očka, mi gremo! Hitro se opravi in na konja!«

Radovan se je skolebal na kolena, se uprl s pestmi v zemljo in lezel kvišku.

»Pri Morani, da ne čutim nobene noge!«

Iztok mu je že ponujal polno čutaro.

»Če me ta ne oživi, ležem nazaj, vi pa hodite svojo pot brez mene!«

Golcal je na tešče močno grško vino, doklèr ni izpraznil čutare. Obliznil se je po mokrih brkih, zacmakal in izprego-

voril: »Epafrodit, samo tvoja ljubezen je resnična! Bogovi s teboj in s tvojim vinom! Zakaj te je neslo iz Bizanca? Postaral se bom od žalosti, ker ne srečam več ne tebe ne tvojega vina. Ali ga sploh še kaj imate?«

»Deset velikih buč, očka!«

»Torej grem z vami in vam pokažem staro pot preko Hema. Sicer bi legel v travo in spal.«

»Ter čakal Tunjuša.«

Tako je rekel vojak, ki je stal pred njim in držal oklep, da bi mu ga pripel okrog prsi.

»Nak! Oklepa nikdar več na moje kosti! Saj nisem želva. Do krvi so me ožulila ta železna rebra.«

Iztok je velel vojakom, da so pripeli oklep k sedlu, dva pa sta pomagala Radovanu na konja.

Jutranjica je še trepetala na nebu, ko so begunci hitro jezdili navkreber po stari rimski cesti, ki je držala v Podonavje in za Črno morje. Bila je zapuščena in zanemarjena. Nalivi in zime so jo razdrle, da so morali begunci na mnogih krajih s konj in si delati steze preko strug in vdrtin. Dostikrat so vojaki podpirali konje in jih tako rekoč nosili ob breznih. Plemenite živali, ki so poznale samo gladke ceste in ravno planoto, so se tresle po nevarnem potu. Minil je dan, preden so z velikanskim naporom dosegli severno pobočje Hema. Kljub temi je ukazal Iztok, da so šli v dolino. Pot je bila boljša. Vendar niso mogli jezditi. Vodili so konje za povodce. Vsem je bilo žal, da niso bili izbrali nove, trgovske ceste. Če so šli iz Bizanca preganjalci za njimi po dobri cesti, jih lahko prehite in tostran Hema napadejo.

Zato so morali v dolino, da bi tam poiskali pripravno ze-

lenico, kjer bi napasli konje, prenočili in drugi dan spešno jezdili dalje.

Dobili so usedlino, poraslo z visoko travo. Tam so se utaborili, povečerjali in legli, ne da bi zakurili ognje. Iztok je odredil trojno stražo vrh kotline.

Prešla je noč. O preganjalcih ni bilo sledu. Vse naokoli je bilo molčeče in prazno. Hitro so jezdili proti severu in pod noč dosegli uglajeno cesto, po kateri sta nekoč potovala Radovan in Iztok. Naleteli so na majhna sela Tračanov. Pozvedeli so, da ni bilo vojakov iz Bizanca, in tako brez skrbi jezdili dalje.

Polagoma se je znočilo. Konji so bili trudni, da so se spotikali. Vojaki so pričakovali, kdaj jim veli Iztok, naj obstanejo in poiščejo prostora za nočevanje. Toda njih voditelj je jahal nekaj skokov pred njimi in se polglasno pogovarjal z Radovanom.

»Tukaj?« je vprašal Iztok godca in pokazal na zidine utrdbe ob cesti na nizkem gričku.

»Ne še! Pred Hilbudijem so stanovali tu Sloveni, ki so gijili celo morje lanu. Zato se imenuje ta kotel, ki je v razvalinah, Prendica.«

»Sedaj ni več Slovenov v okolici?«

»Hilbudij je pregnal vse preko Donave, kar je še ostalo živega pred njegovim mečem.«

Iztok je pomolčal in se rotil v srcu bogovom, da privojujejo vse nazaj, kar jim je ugrabil Bizantinec.

»Ali je še daleč do utrdbe Černe, v kateri je posadka?«

»Ne more biti več tako daleč, da bi se v tem času pošteno navečerjal. Skoro bi se morala posvetiti luč.«

»Praviš, da si prenočeval v Čemi, ko si se vračal v Bizanc?«

»Prenočeval, pa še prav dostojno. Gladu in žeje ne trpi ta centurija.«

»Koliko sodiš, da je vojakov? V Bizancu vedo za utrdbo, tudi ime častnika sem slišal, sicer se ne zmeni nihče dosti zanj.«

»To so ostanki od Hilbudijevega ostroga. Zmes divjih vojniki: Alani, Heruli, Huni, Obri, Finčani, vse vprek. Dolžnost jim je, da varujejo bizantinske trgovce. Toda večkrat je bolj nevarno hoditi z njimi kakor brez njih.«

»Razbojniki torej?«

»Pol vojaki — pol razbojniki.«

»Koliko jih je? Kako sodiš?«

»Petdeset gotovo, rajši več!«

Iztok je zopet obmolnil in pognal konja, ki je s povešeno glavo kratkih korakov komaj še zmagoval utrujenost.

»Luč!« se nagloma oglasi Radovan.

Iztok dvigne glavo. Prek ravnine se je svetil rdeč žarek.

»Utrdba?«

»Da! To je Črna. Sedaj krenimo na levo za hrbet trdnjavi. Ni varno mimo nje!«

Iztok je pridržal konja in počakal vojake. Nekateri so dre mali s konji vred.

»Bratje!« jih je ogovoril Iztok.

Vsi so potegnili za brzde, konji so obkrožili poveljnika.

»Vidite luč?«

»Vidimo.«

»Trdnjava Črna, v njej posadka Bizantincev.«

»Črna?« je ponovil zateglo stari Sloven.

»Ti poznaš trdnjavo, ker si se začudil.«

»Ne poznam trdnjave, pač pa častnika. Bil je rabelj vojakom, zato so ga poslali načelovat razbojnikom.«

»Ali se jim ognemo? Posadka je močnejša od nas.«

Molk.

»Udarimo,« zamrmra stari Sloven.

»Mnogo je v njej orožja. Koristilo bi nam. Tudi brez konj niso.«

»Udarimo!« ponove vsi zaeno.

»Kozli! Morana vas potiplji!« se je oglasil jezno Radovan, ki je izven kroga prisluškoval.

»Le udarite! Zlasajo vas bogovi za predrznost. Jaz bi rad še nekaj let godel po svetu — zato se poslovim.«

Zaokrenil je konja in izginil s ceste v tiho travo ter utonil neslišno v noči.

Iztok jim je povedal ukano, da prevarijo posadko. Nato so stisnili konje, kopita so udarila glasno ob cesto in v diru so dospeli pred utrdbo.

»Plamenice!« je zaklical Iztok stražarju s poveljniškim glasom. Ves tabor je oživel. Zagorele so plamenice, posadki so se bleščali pozlačeni šlemi in posrebreni oklepi nasproti. Iztokov zlati orel na prsih je učinkoval kakor čudo. Vsa razorožena posadka je pozdravljala na dvorišču magistra peditum. Častnik se mu je klanjal in prijemal za povodce konja kakor pokorni sluga.

»Razbojniki! Sluge in sinovi Bizanca! Konec je vašega posla! Tu zagospodari Sloven!«

Iztok je zagrmel na posadko slovenski in potegnil meč.

Častnik je v hipu razumel, kaj se je zgodilo; toda v njem je tičalo zadosti izkušenega vojaka, da ni razmišljal in se obotavljal, dobro vedoč, kako govori prijatelj in kako sovražnik.

»Kopja!« je kriknil in segel prvi po sulici ter zavihтел pilum na Iztoka. Toda ni še izpustil sulice iz zamaha, je švistnil nad njim meč starega Slovena, da se je častnik zgrudil v krvi. Toda padec načelnika ni zbegal posadke. Le razdivjal jo je. Deset konj se je zgrudilo pod Sloveni. Vnel se je boj, mož z možem, meč zoper kopje. Težki oklepi so potisnili posadko k zidu. Prnje so pokale, meči so švigali bliskovito po razoglavi posadki; noben Sloven ni bil več na konju, edini Iztok je še sedel v sedlu. Meč je prestrigel pot vsakemu beguncu. Vsa divja groza bizantinskih krivic ga je prevzela, da je brez usmiljenja moril. Padlo je mnogo posadke; ali dobra tretjina si je zaslonila hrbte z zidom, od spredaj pa so štrlela kopja, da je bil naval nanje očiten pogin za Slovence. Iztok je opazil, kako si kriče napadeni povelja, da naskočijo s sulicami. Pomišljal ni niti trenutka. Prišel je odločilni hip za zmago. V divjem skoku je pognal svojega krasnega žrebca od strani v naperjena kopja. Petnajst sulic je prebodlo truplo — konjevo, pa tudi petnajst vojakov je bilo razoroženih. Sloveni so udarili, samo nekaj hipov, nekaj krikov in groznih zamahljajev in posadke ni bilo več.

Iztoka so potegnili izpod mrtve živali. Vstal je, zganil z rokami, zgibnil z nogami. Krvavela so mu desna meča. Toda rana je bila majhna.

»Izvrstni vojaki so bili!«

To so bile prve besede, ki jih je izpregovoril Iztok. Nato so razpihali ogenj, ki je ugašal, in pregledali izgube. Padla sta dva Slovena, trije so bili ranjeni, in izgubili so trinajst konj.

»Potegnite trupla v jarek in jih zasujte! Takih junakov ne smejo žreti orli!«

Ko so vojaki delo dovršili, so trdnjavska vrata zapahnili, se razšli po shrambah in kletih ter pirovali do zgodnjega jutra.

SEDMO POGLAVJE

Na zidu osvojene trdnjave Černe si je žvižgal mlad Sloven stražar veselo pesem. Oči so mu zrle proti jugu, kjer je siva cesta ginila v pusti ravnini. Vsi tovariši so trdo spali, opojeni od zmagoslavja in vina. Zakaj kleti so bile dobro založene.

Nenadoma stražnik utihne. V Visoki travi proti zapadu je nekaj vzbudilo njegovo pozornost. Prvi sončni žarki so se že lesketali v mirijadah rosnih biserov po visoki, divji travi. V njej je zapazil vojak nekaj živega. Iztegnilo se je iz trave, uto nilo v njej in se za nekaj časa drugod, bliže trdnjavi zopet pomolilo. Vojak je napenjal oči, šel po ozidju na zahodno stran in gledal. Siva točka je izginila. Sloven si je mencial pordele oči in vnovič bistril v tisto stran.

»Zmotil sem se,« je pomislil in se okrenil, da bi se vrnil k stolpiču nad vrati. Komaj pa je prišel na prejšnje mesto, se je dvignila siva postava že dokaj blizu in zrla proti taboru. Sloven je stisnil oči in gledal v postavo, ožarjeno od sonca.

»Radovan!« je vzkliknil skoraj glasno.

Vrnil se je zopet na zapadni del zidu, nastavil perišče na usta in zateglo zaklical: »Radovaaan!«

Siva postava se je naglo premaknila in urno spela proti trdnjavi. Kmalu se je približal toliko, da je stražnik natanko razločil dolgo godčevo brado.

»Čemu kolovrati očka peš? Saj je imel konja! Toda dobro

jo je vdel, da se je ognil boju. Starec ima nos kakor lisjak,« je razmišljal vojak.

Še enkrat se je ozrl po cesti na jug. Ker ni opazil nič sumljivega, je šel po lestvi z ozidja odpahovat Radovanu vrata.

Vojak se je skoraj prestrašil. Vsa halja je bila raztrgana, na kolenih je bil krvav in opraskan po licih in rokah.

»Na Šetka, kaj te je volkodlak gonil? Kje imaš konja, da si lezel po trebuhu kakor žaba!«

»Naj ti bogovi prizaneso. Jaz ti odpuščam nespodobne besede. Ali ste zmagali? Kje je Iztok?«

»Zmagali. Poglej! Zasuli smo jarek s trupli.«

Radovan se je ozrl na gomilo in vzdihnil: »Morana!«

»Kje je Iztok?«

»Počiva.«

»Počiva! Jaz pa trpim.«

Mrmral je strašno razkačen in šel skozi vrata iskat Iztoka.

Zagledal je ob ognju prazne mehove, zvrnjene vrče, tla polita z vinom;

»Požeruhi!« je zarenčal in sunil z nogo spečega vojaka, ki se je takoj prebudil in skočil na noge. V veseli vinski omotici je zakričal: »Hoj, Radovane! Kakšen pa si?«

Vsi so se zbudili. Iztok je prišel iz častnikove spalnice. Slabo je spal, ker ga je skelela rana na nogi.

»Požeruhi, vse ste popili! Samogoltniki!«

»Pa smo zaslužili, očka,« se mu je smejal Iztok.

»Zaslužili? Kakor da bi jaz ne bil zaslužil desetkrat toliko.«

»Ti si bežal, mi smo se pa bili kruto bili.«

»Če se ti zdi moj beg sramoten, pa je bil koristen.«

»Koristen? Ker so ti menda volcjé konja požrli.«

»So ga. Ampak tisti volcjé so posebne vrste!«

»Posebne? Kakšne? Da imajo po šest nog?!«

Mladi Sloven je pomežiknil sosedu, ko je tako podražil jez-nega Radovana.

»Jezik! Bleknil si neumno, da bi zaslužil torbo na gobec. Uganil si pa vendarle. Tisti volcjé so imeli po šest nog.«

»Oho, oho,« so planili vsi hkrati v smeh in silili v Radova-na, naj jim pripoveduje o tej volčji večerji.

Godec je nekoliko pomolčal. Jezne obrvi so se mu naježi-le, z levico si je iztisnil brado, da so pritekale kaplje potu, ozrl se je divje po vojakihi pa kriknil, kakor bi izbruhnil ves srd in strah iz duše: »Tunjuš!«

Vojaki so onemeli, Iztok je stopil bliže in z divjim hrepenenjem ponovil: »Tunjuš?«

»Da, on! Nikjer miru pred kozlobedrnikom! Če spim, sanjam o njem, če potujem, se mi stavlja pred noge kakor lačen pes pred gospodarja. Kakor bi vohal s svojim nereščevim nosom prek sedem voda! In vselej naletim nanj, ko sem razorožen.«

»Radovane, ne trati besed! Povej, kje si ga videl, kod tiči. Takoj udarimo za njim!«

»Prepozno! Da ste me poslušali snoči, bi visel Tunjuš danes na kolu. In to bi bilo za marsikoga zelo koristno.«

»Očka, ni prepozno! Takoj na konje in za njim!«

Vojaki so si že stiskali jermenje za pasom in goreli od poželenja.

»Prepozno, vam pravim. Vol ima samo eno kožo, to si zapomnite. Samo če bi bili poslušali mene, bi bili mordá odrli z njega nocoj dve: prva Tunjuš, druga trdnjava.«

Iztoku se je zresnilo lice. Z naglasom poveljnika, ki mu ni

ugovora, je zahteval od starca: »Ne ubijaj časa! Govori, kar sem vprašal.«

Radovan je odprl usta, da bi pozabavljal Iztoku. Ali ustrašil se je njegovega lica tako, da je pogoltnil zabavljico.

»Tjakaj,« je pokazal z roko, »proti zatonu sem jahal snoči. Konj se je pasel grede, jaz sem kimal v sedlu in si izmišljal lepo pesem. Nazadnje sem mordá celo zaspal. Ne hvalim se, da rad jaham; pa če sem že v sedlu, potem sedim, kakor bi bil eden, to se pravi, oba eno, konj in jaz. Kar moj serec zarezgeta; odprem oči, pogledam, žolč se mi je razlil v tem hipu po žilah, da sem videl vse zeleno. Zakaj naravnost v obraz sem pogledal — Tunjušu. Pri ognju je sedel in z njim mordá še pet ali šest Hunov. Konji so se pasli pred ognjem, zato je moj zarezgetal. Pograbila me je tolika jeza, da sem planil iz sedla in hotel nad Tunjuša. Ali zopet ni bilo ne noža ne meča ne bodala za pasom. — To pot pa je bila moja jeza in moj pogum — moja rešitev. Huni so šinili kvišku, zajezdili in se zadrevili za mojim konjem, ki se je bržkone splašil Tunjuševega obraza. Tema je bila tolika, da niso razložili, je li konj prazen ali ni. Šlo je po stepi tokate, tokate, jaz pa po trebuhu v praprot in robidovje. Do zore sem tičal v grmu, na pol živ, na pol mrtev, in Huni se niso vrnili. Morda me še sedaj love. Toda jaz sem jih ukanil in ukanil jih je konj; zakaj modrost ga je obšla, odkar je nosil mene.«

»Za njimi!« se je glasilo kratko povelje Iztokovo.

Nihčè ni več poslušal godca, ki je godrnjal, se jezil, tožil o žeji in lakoti. Sam si je moral poiskati jedi in pijače.

Minili sta dve uri.

Iz trdnjave so prijezdili Sloveni na nizkih tračanskih vranjih. Za njimi je šla dolga vrsta natovorjenih konj. Iztok je dal

izprazniti ves tabor. Na konje so oprtali orožje, ki ga je bila velika zaloga: oklepov, šlemov, sulic, kopij, mečev, strelic in lokov, prač in svinčenega želoda. Do petdeset konj so obremenili s plenom tako, da so se šibili. Odgnali so s seboj tudi nekaj volov, da jim ni bilo treba tovoriti na konje žita za hrano. Ko je odšel zadnji tovor skozi vrata, je vrgel Iztok ogorek v kup sena in odjezdil. Kmalu se je dvignil gost oblak iznad strehe — prodrli so plameni, trdnjavica je gorela.

Iztok je odbral dva stara vojaka in tri ranjene; da so gnali zaplenjeno živino. Sodil je, da je čisto varen pred pogonom iz Bizanca. Sam z ostalimi vojaki pa je sklenil, da poišče Tunjuša.

»Radovan, ti ostaneš pri tovorih? Poglej, na volih visijo polni mehovi.«

»Ne rečem, da bi se mi ne prilegla kaplja vina. Ker greš nad Tunjuša, grem s teboj. Nočem biti brez deleža ob smrti tega kravjerepnika!«

»Čast, čast!« so vzklikali vojaki Radovanu.

»Toda brez orožja si, očka!«

»Ukana je za deset mečev!«

»Torej naprej!«

Iztok je izpodbodel konjiča, na cesti se je dvignil prah, tovari so zaostali.

Mehka trava je že gorela v zahajajočem soncu. Sloveni so prebrodili prostrane stepe na levo in na desno ob cesti. Sledili so hunske konje. Toda sledovi so bili zmešani, križali so se na sever in na jug.

»Ušel je, snetjavec!« je momljal Radovan poten in truden. Iztok je odposlal po cesti pet vojakov, da so šli tovarnikom naproti. Sam pa je iskal prostora za prenočevanje. Gost hras-

tov gozdič blizu ceste ga je mikal. Krenili so proti njemu. Zdelanim konjem so pustili povodce na vratovih. Nič niso govorili; trud in spanec sta jih zmagovala. Le Radovan je sam sebi popeval in zibal z glavo. Štiri čutare si je bil obesil ob sedlo, ko so šli iz trdnjave. Sedaj so bingljale prazne ob konju in zato je godec prepeval in pozabljal, da je truden.

»Tukajle,« je izpregovoril Iztok. »Trava v senci ni požgana od sonca; lahko se napasejo vsi konji. Drv nam da gozd, da si privoščimo vola.«

Vojaki so sneli noge iz stremen, nekaj jih je že poskočilo na tla.

V tem trenutku pa zahrešči Radovan s tako strašnim glasom, da jim je vztrepetal mozeg po kosteh: »Udri, Iztok, udri Tunjuša!«

Izza hrastja je zavel rdeč plašč.

Radovan se je zvrnil kakor meh vina s konja v travo, v Iztokovi roki je blisnil meč, nožnice vojakov so zarožljale.

Tunjušev konj je obstal kakor vkopan; Iztokov se je vzpel in zacepetal.

Srečalo se je dvoje strašnih pogledov iz oči dveh junakov.

»Umri!« je kriknil Iztok in pognal konja proti Hunu. Toda Tunjušev konj je odskočil kakor mačka, zamah je žvižgnil po zraku; preden se je okrenil Iztokov zadravljeni konj, je sedel Tunjuš ritenski v sedlu in bežal kričeč: »Lok, lok, lok!«

Iz gošče so pomolili še štirje konji glave in sami od sebe zdirjali za Tunjušem. Jezdec so se vsi v diru na sedlih izprevrgli, napeli loke in prožili v obraz preganjajočim Slovenom zastrupljene strelice. Iztok je naglo uvidel, da je pogon brezuspešen. Nizki in trudni konji bi nikdar ne dosegli Hunov. Slovene pa lahko rane strelica in za najmanjšo prasko — ne-

izogibna smrt. Pridržal je konja in z majhnim ščitom na komolcu prestregal strelice, doklèr so ga dosegale.

»Ne prenočimo tukaj!« je velel, ko se je vrnil do gozdiča.

»Tudi tebi je ušel,« se je oglasil ves plah Radovan.

»Čemu si zakričal moje ime? Sodil bi bil, da smo Bizantinci, in brez strahu bi mi bil prišel pod meč. Naprej vsi, tovorom naproti!«

Vso noč je gnal Iztok po cesti. Dovolil je samo kratek odmor, da so napasli in napojili konje. Vedel je dobro, če je blizu kje Hunov tabor, se vrne Tunjuš z vso konjico in jih porazi. Zato je hotel priti do Donave brez počitka še ponoči, dasi so konji poklekali od truda, Če se bo vrnil Hun, bo slišal peketanje konj, v temi bo videl dolgo vrsto na cesti, čul rožljanje natovorjenega orožja — in to ga premoti, da si ne bo upal udariti nanje, ker bo sodil, da je toliko vojakov kakor konj.

Ob svitu se je zameglilo pred njimi.

»Donava,« je zamrmral Radovan.

»Je li še most čez vodo?«

»Ni ga! Pač pa so široki splavi in nekaj čolnov, s katerimi se prevažajo Huni.«

»Torej na splave!«

»Konji poklekujejo!«

»Naprej! Kdor omaga, obleži!«

Padlo je deset konj, preden so prišli do reke. Zajezdili so na splave, zasedli čolne in odrinili z nerodnimi vesli v veletok.

Niso še dosegli levega brega, ko so se pojavile v stepi črne, nemirne točke.

»Huni! Huni!« je šlo od ust do ust.

Sloveni so se naslonili z vso silo v vesla. Gnali so brodove da so se šibili dolgi drogovi v mišičavih rokah.

Pritisnili so v visoko trstje prav takrat, ko so Huni obstali na desnem bregu.

Iztok je z mračnim čelom motril Tunjuševo krdelo. Vedel je, da so Huni tako drzni in konji tako izborni, da bi utegnili preplavati reko. In ni ga varala slutnja. Kakih petnajst hunskih jezdecev je zatulilo čudno zategel krik konjem v uhlje; v trenutku jim je oškropila reka z belimi penami boke in zagrnila hrbte.

»Strelice!« je kriknil Iztok in skočil h konjem, ki so bili oprtani z loki in puščicami. Pograbil je največji lok in si vrgel težak tul na hrbet.

»Konje na suho!« je veleval kratko.

Zapodili so jih kar v vodo, da so štropotajoč in prhajoč trli bičje ter plezali na breg. Ranjenci z obvezanimi rokami so jih gnali od reke, glasno kričeč in udarjajoč z bičem po trudnih živalih.

Vtem se je najdrznejši Hun toliko približal, da je Iztok nameril puščico. Zvižgnil je zrak, jezdec je zakrilil z rokami in izginil v valovih.

Tedaj je zafrfotal rdeči plašč v žarkih jutranjega sonca. Na bregu stoječi Huni so zakričali, obrnili konje in izginili v travi. Tudi plovci v veletoku so obrnili in se vrnili na breg.

»Hahaha!« se je krohotal Radovan, ki je prilezel izza kupa suhega blata, kamor je bil počenil v veliki grozi. »Kaj bežite, pesjani? Pridite, sedaj je ura, da se pomerimo!«

Tretji dan po prehodu čez Donavo so že zborovali v gradišču vsi veljaki, kar jih ni odšlo na bratovsko vojsko, in z vzkliki pritrdjevali načrtom Iztokovim.

Radovan je tudi zboroval, toda ne pri možeh, ampak pri dekletih. Pripovedoval jim je tolike grozote o Bizancu in o

potovanju, lagal tako prepričevalno o nedosežnih slavnih dejanjih, da so deklice kar mrle od strahu in občudovanja. Govoril jim je čudesa o Iztokovi nevesti Ireni in trdil, da tisti dan, ko pripelje vrli Svarunič to boginjo lepote v gradišče, čisto gotovo mrkne sonce od začudenja, vsa dekleta se bodo od sramu poskrile v najtemnejše kote in sedem noči brez nehanja prejokale v blede zavisti.

OSMO POGLAVJE

Pod šotorom, ki je bil zunaj pokrit s kocinastimi kožami, znotraj pa podvlečen z azijsko tkanino, je ležal na dragi preprogi Tunjuš. Pri vhodu je klečal Balambak.

Kadar je hunski glavar odprl oči, se mu je stari svetovalec do tal priklonil. Toda Tunjuš je zaklopil oči in Balambak je pokorno čakal trenutka, da mu pove glavar, čemu ga je klical. Ko je Tunjuš že devetič odprl oči, je privzdignil glavo, pogledal v sklonjenega Balambaka in izpregovoril: »Ti si prepričan, da je tisti starec, ki se je zvalil od strahu s konja, ko me je ugledal pri hrastovem gozdiču, tisti godec, tisti Sloven?«

»Naj oslepim, da ne vidim nikdar več tvojega kraljevskega obličja, če se motim.«

»Torej Iztok, sin Svarunov, in ta godec sta nam ukradla konja, ko smo nočevali ob Tonzusu?«

»Iztok Svarunič in godec Radovan.«

»In nam izmaličila napad na Epafrodita?«

»Tako mi slave Atilove, ta dva.«

Tunjuš je zopet zaklopil oči in dolgo molčal.

»Ali so se vrnilo odposlanci?«

»Niso se.«

»Danes morajo priti!«

»Pridejo. Čolni jih čakajo na bregu.«

»Privedi mi jih takoj, da sporočé o Svarunovem gradišču.«

Balambak je priklonil čelo do tal v znamenje, da se zgodi

po gospodovi besedi. Toda čelo je obtičalo na tleh v ponižni prošnji.

»Balambak, kaj bi še govoril? Odpri usta!«

»Tvoja ponižna dekla, kraljica rodu našega, sonce krasote, cvetoča Alanka, hrepeni po tebi. V solzah se topi njeno srce, ker je žalostno lice njenega gospoda.«

Tunjuš je položil glavo na beli hermelin in motril z drobnimi očmi zlati akantov list na stropu šotora.

»Naj se razjoka ob meni!«

»Kakor morje je tvoja dobrotljivost.«

Stari Hun je odšel po Tunjuševo najmlajšo ženo, prekrasno Alanko.

Kmalu se je raztočil pod šotorom omamni vonj, ki je puh-tel iz obleke kraljice Hunov. Tunjuš ni okrenil glave. Iztegnil je malomarno lopatasto roko po ležišču. Alanka jo je prijela in posula s poljubi. Sedla je k njemu, položila mu drobno, mehko roko na vroče čelo in šepetala: »Kdo je zastrupil življenje mojemu orlu? Kdo je kanil v sladko kupo kapljo grenkosti?«

Tunjuš ni dvignil trepalnic. Krog širokih ustnic mu je igrala slast, s katero si je pasel dušo ob trpljenju Alanke. In ona je videla te utripljaje, ki so se ji nemo krohotali in jo pehali s prestola kraljice v službo umazane dekle, iz naročja kraljevega v objem divjemu molojcu. Kri ji je kipela, temna, kakor baržun mehka lica so se razpalila, prsi so se vzvalovile. Ni se mogla ovladati v groznem ljubosumju. Pritisnila je svoje vroče lica k njegovemu in v solzah govorila prekletstvo: »Naj oslepé tiste oči, ki so nastrelile s pogledi strup v srce mojega orla! Naj izteko kakor gnojni mehurji, obadi naj zaležejo črve v lica, ki je ovražilo srce mojemu gospodu!«

Huna je zamamil vonj; skrčil je iztegnjeno roko in jo ovil Alanki krog vratu. Dvignil je trepalnice, temne iskre njegovih oči so se zagreble v noč Alankinega pogleda.

Toda le za trenutek. V teh očeh ni bilo jasnega neba kakor v očeh Ljubinice. Črti so spali za temi dolgimi vejicami. Roka, ki je bila objela Alanko, se je skrčila. Bolesten krik se je razlegel v šotoru. Tunjuš je pahnil ženo od sebe in grčal: »Ven, ven! Proč, sovražim te!«

Za plakajočo so se zagrnille zavese. Hun se je prevadil na ležišču in zakopal obraz v hermelin. Dolgi prsti so grebli po krznu in trgali kosme iz njega. Hropeč se je stresal v divjem koprnenju, glavo so mu posule potne kaplje, za nohti je čutil bolečino in grgal je na pol izrečene besede: »Ona, samo, ona — Ljubinica — sicer — umrem ...«

»Poslanci!« se je oglasil Balambak.

Tunjuš je buhnil kvišku. S krvjo podplute oči je uprl v starca.

»Kako?« je iztisnil iz širokih prsi.

»Gradišče prazno. Vse odšlo na vojsko. Deklice pulijo lan.«

Tunjušu so se izbuljile oči, skozi nosnice mu je piskalo čedalje glasneje, prsi so se mu dvigale in širile, dokler ni izbruhnilo iz njih povelje: »Osedlajte petnajst najhitrejših konj! Predrožite jih prek Donave!«

Balambak se je priklonil z žalostjo na licu. Za šotorom je zaplakala Alanka.

Tunjuš je iztegnil roko po meču. Črni prsti so se oklenili jermena kakor kremplji roparice. Ko je slišal plač Alanke, je zakričal, da se je razleglo iz šotoru: »Moja bo — Ljubinica!«

DEVETO POGLAVJE

V ojska med Anti in Sloveni se je bila prav ob prihodu Iztokovem razbesnela do vrhunca. Mirovala ni več niti zadruga krog Svarunovega gradišča. Če so bili doslej boji le divji pretepi razbrzdanih pastirjev, spopadi posameznih družin, so se družile poslej velike tolpe, si izbirale veljake za vojvode in udarjale na posestva Slovenov, izzivale, zapeljevale in pregovarjale sužnje krščenike, da so utekli gospodarjem in se, upajoč prostosti, priklopili napadajočim Antom. Vsi brzi sli, katere je razposlal Iztok v dežele, so se vračali z enakimi neveselimi poročili. Nihče jih ni poslušal, ko so govorili o miru. Anti so očitali Slovenom, da si prilaščajo prednosti in oblast; Sloveni so kričali Antom, da so podkupljeni strahopetci, hlapci Bizanca, ker rajši pikajo sami sebe, svoj rod, kakor škorpijoni, namesto da bi udarili složni z njimi preko Donave in maščevali poraze ter privojevali ugrabljeno zemljo.

Iztok je spoznal, da rodi Tunjuševo podpihovanje obilne sadove. Ena sama beseda: »Svarun hoče vladati,« — govorena Antom, »Volk vam bo knez,« — govorena Slovenom, je zadostovala, da se je razpalil ogenj divjega sovraštva pri svobodoljubnih Antih in Slovenih. Demokratično ljudstvo se je zgrozilo ob sami misli, da bi utegnil ta ali oni veljak zahrepeti po samovladi. Trpeli so rajši lakoto, bili se posamez med seboj in izgubljali boje s sovražniki, kakor bi dovolili, da se

rodi samo slutnja, ki bi pretila njihovi svobodi in popolni neodvisnosti.

Iztok je poznal svoj rod, svojo kri. Kljub temu ni obupal. Vsa žalostna poročila ga niso potrla. Slovenom, ki jih je bil privel s seboj iz Bizanca, je velel uriti najboljše mladce v orožju. Opeli so si oklepe, jezdili na konjih v težki opravi, sukali meče, poslušali vzklike vodnikov.

Toda Anti niso dali Slovenom oddiha. V gradišče je prišlo nekaj dni po Iztokovi vrnitvi poročilo, da sta Volk in Viljenec zbrala veliko vojsko in jo ženeta izza Črnega morja, da vdereta na ozemlje Slovenov.

Vse je zgrabilo za orožje. Veljaki in starešine so izročili sužnjem bojne sekire, govedo in drobnico so čuvalе pastirice, v domovih so ostale hčere, žene in otroci — vse se je zganilo in šlo proti vzhodu, proti Antom. Pridružil se jim je Iztok z močno četo konjenikov, ki so bili oboroženi z oklepi, štiti, meči in sulicami. Izurjene vojake, ki so bili pobegnili z njim iz Bizanca, je porazdelil za voditelje posameznih oddelkov. Vsa druga vojska je hodila peš, v neredu, kakor tolpa. Iztokova konjenica je jezdila za njimi. Štiri dni se je vila vojska po ravnini, hodila skozi hrastove gozdove, prebredla vodé in dospela blizu do oboda slovenskega ozemlja. Zadeli so že ob prve gruče razdivjanih Antov. Vneli so se kratki boji, ki vanje Iztok s svojo konjenico ni nikdar posegel. Vsak trenutek so zagnali Slovenci krik, ko so zapazili oddelek Antov. Odtrgal se je curek mladcev od vojske in se zadrevil z divjim krikom proti nasprotniku. Zasičalo je nekaj strelíc, zableščalo nekaj sekir v soncu, nato so se spopadli z nožmi, se davili in klali in se premetavali po tleh z groznim krikom. Vsa ostala vojska pa je z navdušenimi klici ščuvala borilce, zabavljala Antom in

pretila z dvignjenim orožjem. Po kratki borbi so vselej Anti zbežali, na bojišču je ostalo nekaj ranjenih in te so Sloveni zajeli.

Potoma so se pridružili vojski Sloveni iz vseh zadrug. Od juga so prihajali prebivalci od Mursijanskega močvirja, od severa so se zgrinjali močni oddelki izza Karpatov. Iztokove oči so se veselo pasle nad temi krepkimi bojevniki. Hkrati ga je trla žalost, ko je videl divji nered, krik in pehanje, prepire in spopade v lastnih vrstah.

»Kakšna moč!« je pomislil. »Kako navdušenje za svobodo, pa si sami devajo verige na roke, ker niso edini!«

Hrepenel je po Antih in se odločil, da pojde sam do Volka in Viljenca ter ju pregovori za mir in edinost. Premišljeval je, kako jim naslika podli Bizanc, kako jim zbudi slo po rodovitni zemlji onstran Donave. Lice mu je gorelo, ko je v domišljiji že gledal, kako se objemajo Anti in Sloveni in se zaklinjajo bogovom, da se ne spro več med seboj, bratje z brati, ampak da pojdejo maščevat očete na bizantinsko ozemlje. Jezdil je s sklonjeno glavo, krog ustnic mu je igral nasmeh, v očeh ogenj vojske, desnico je imel na točniku težkega meča.

Nenadoma ga predrami divji bojni krik. Prvi oddelki so stopili iz gozda na plano. Pred seboj na robu dolge loze so zagledali ognje Antov. Vojska Slovenov se je ustavila. Divjl krik na boj je segal od konca do konca po vojščakih in se valil pod nebo kakor tuleč vihar. Krik je dosegel tabor Antov; ti so se odzvali še z večjim krikom, kakor tuljenje razdraženih zveri v pustinji. Najdrznejši so bežali prek ravnine proti Antom in prožili strelice proti njih taboru. Tudi od ondod so jim hiteli posamezniki nasproti, vihteč kopja in mečoč sekire, da

so trepetale v bliskovitih krogih pod soncem. Jedro vojske je še tičalo v gozdu. Tudi glavna krdela Antov se niso ganila.

Slovenski starešine so se takoj zbrali v posvet. Bojan in Velegost sta povabila v zbor tudi Iztoka, dasi ni bil starešina. Bil je slaven vojak in kot tak je smel sedeti z veljaki v bojnem svetu. Velegost, najstarejši, povzame besedo:

»Možje častiti, rodu Slovenov slavne korenine! Plugi leže zapuščeni sredi polja, ovce se klatijo brez varuhov, naše žene so žalostne zvečer, ker nimajo nikogar, da bi mu ponudile večerjo. Vojska divja. Vojska? S kom? Kaj ni padel Hilbudij? Iztoče, ali si tako slabo meril? Ali je tvoja tetiva šibka kakor nit triletnega dečka, ki ustrelil in ne pade vrabec s slemena? Ali se je prebudil oholi Upravda in nagnal proti nam nove Hilbudije? Možje, čemu molčite? Pokaj mi odgovarjajo jezne gube na vaših čelih? Vojska je, da, žalostna vojska, ne z Bizancem, vojska z brati.«

»Morana, Morana!« so mrmrali veljaki in gugali glave na desno in zamajevali na levo.

»Tamkaj se kadijo ognji, ob njih so zasajena kopja, da odpro bratom Antom rane in pognoje lastno zemljo z domačo krvjo. Sramota! Kam se nagne Perun? Naš bog je njihov bog. Mi darujemo, Anti darujejo. Kam se nagne Perun? Bogovi se morajo razjokati in razjeziti nad takim rodом!«

»Perun je z nami! Anti so začeli!«

»Sramota!«

»Udarimo! Kaznujmo!«

V zboru je vršalo, veljaki so stresali rdečkasto maziljene lase, ustnice so se širile, beli zobje so se svetlikali izza volnenih brad, hrepeneč po boju, po krvi.

Velegost je dvignil roko in prosil:

»Mir, možje častiti! Govoril sem jaz, govorite vi!«

Oglasil se je Bojan.

»Poznate li, možje, našega starosta Svaruna? Kdo mu more očitati žal besedo?«

»Nihče! Slava Svarunu!«

»Ali ni jokal iz suhih, starih oči solze, ko je zvedel o vojski! Ali naju ni poslal z Velegostom do Volka in Viljenca, da darujemo bogovom dar sprave? Šla sva. Ponižal se je starosta Velegost, da me je bilo sram. Jezik sem zgrizel do krvi. Sicer bi bil zarohnel in pljunil na Volka. Toda udarjen je s slepoto. Vrnila sva se v gradišče in Svarun je jokal še grenkejše solzé.«

»Smrt Volku! Kožo mu snamemo z živega telesa!«

»Ni več naš brat, zato zasluži, da ga obišče Morana!«

»Zapeljan!« vzklikne Iztok.

»Veljaki, čuli ste glas slavnega Svaruniča Iztoka. Pomnite, da je pred leti kot mladec s svetom in strelico zmagal Hilbudija, ker so z njim bogovi.«

»Bogovi so z Iztokom!« je šlo od ust do ust.

»Bogovi so bili z njim v Bizancu. Sel je in ukradel sovražniku vojno znanost, ukradel mu je modrost in se vrnil. Bil je v ječi, v verige vkovan. Bogovi so navdahnili krščenika in ta je otel Slovena. Veljaki, ali ga niso oteli zato in ga poslali k nam, da otme čast rodu in kaznuje upornike!«

»Zato, zato! Slava Svetovitu! Perunu obetov!«

»Naj govori Iztok!«

»Naj govori, naj govori!«

Vsi veljaki in starešine so se ozrli na mogočnega junaka, ki je stopil v bleščeči opravi bizantinskega poveljnika v sredo. Bojevniki, ki so izven kroga prisluškali vojnemu posvetovanju, so se približali.

Vzklik veselja in občudovanja, nato napeto čakanje.

Iztok je snel zlati šlem, stresel dolge pramene kodrastih las in prijel z levico za ročnik.

»Častiti starešine, veleugledni velmožje!«

Zvonek glas, kakor glas poveljnika, in nenavadni naslov je prešinil zborovalce in vojščake. Razprli so na široko oči in usta so jim rahlo zinila.

»Naj govorim, ste rekli! Torej govorim. Nisem starešina, nisem velmož, sem pa vojak, ki ni zaman šel krast v Bizanc. Nisem se vrnil praznih rok in ne prazne glave. Vse pa darujem svojemu rodu na ognjišče očetov, na žrtvenik bogovom, zato in edino zato, da sije svobodno sonce povsod, koder hodi noga našega rodu. Toda pomislite — z modrostjo ni skoparil za vaše glave Svetovit — pomislite: Ali zasije svobodno sonce, če davi za golt brata brat, sovražnik pa ju pretepa po nagih plečih? Ali se nam rodi svoboda, ko nažanješ v kopice, pa pride sosed in se pravda s teboj za snetjav klas, sovražnik pa pobere polne snope in se smeje? Ali je to svoboda, če nastaviš uho hujskaču in zato obrneš ost svojega kopja v lastno kri? Ali je svoboda, če nabrusiš sekiro in jo nastaviš na glavo sosedu, namesto da bi z njo klal oklepe Bizantincem? Ali je svoboda, če se klatijo naše črede brez pastirjev, da volcjé večerjajo, mi pa stradamo? Velmožje, ki nosite modrost v glavi in ljubezen do rodu v srcih, ali je to svoboda? Odgovorite!«

»Sramota! Pogibel rodu! Sužnost!«

Grmelo je v navdušenih izbruhih, vojščaki so vzklikali, da je šlo do zadnje vrste po prostranem gozdu, kakor bi bučali valovi po šumečem morju.

Iztok je izdrl težki meč. Rezilo je blisnilo v soncu.

»Možje, pogledjte meč! Sovražnik ga je nosil, v našo kri ga

je pomakal, privojeval sem ga v Černi. Ali naj ga vodi sedaj roka Slovena zoper Anta? Ali naj ga oskrunim z lastno krvjo, kakor ga je skrunil Bizantinec, ničemurnik? Možje, nikdar!«

Med starešinami je nastal molk. Nekateri so celo zamrmrali. Jeza na Ante se je bila ukoreninila, želeli so boja.

»Vi molčite? Celo mrmrate? Ali niso Anti naši bratje?«

»Niso, ker so dvignili kopja zoper Slovene!«

»Ali veste, zakaj so segli po sulicah?«

»Volk in Viljenec ščuvata! Ljudstvo je razburjeno. Storilo nam je krivico!«

»Kdo je naščuval Volka, kdo nadražil Viljenca? Zopet molčite! — Odgovarjam: Bizanc jih je nahrulil, tisti Bizanc, ki se trese pred Sloveni, ki nima vojakov, da bi se pomeril z nami, tisti gnili Bizanc, ki se redi od domačih prepиров med narodi. In hlapec Bizanca — tole moje uho ga je slišalo — ščuar Slovenov in Antov je hinavec Tunjuš!«

»Tunjuš? Tunjuš?« so zavzeto ponavljali možje.

»Da, Tunjuš! Kdo je zasejal razdor, ko smo porazili Hilbudijev ostrog in nam je bila pot odprta preko Hema? Kdo? Tunjuš! Kdo se je plazil pred Upravdo po kolenih in se hvalil, da je razprl Ante in Slovene zato, da je carstvo varno na severu? Kdo? Tunjuš! Kdo je bil pri mojem očetu Svarunu in ščuval v boj zoper Ante? Kdo? Tunjuš! In kdo je lezel in se lizal pri Antih, če ne Tunjuš? In zato, če hočemo miru doma, če hrepnimo po svobodi, pogibel njemu, Hunu Tunjušu!«

»Pogibel psu, hlapcu Bizanca!«

»Zato se vam nudim, da grem sam v tabor Antov do Volka in Viljenca. Dokažem jima slepoto, strgam obvezo z oči, katero jima je nadel izdajalec Tunjuš, ki hodi v Bizanc po-

klekat pred Upravdo in jemlje zlate denarje za plačilo gnusnega hujskanja. In jutri zataknejo kopja v tla, meče v nožnice. Ant objame Slovena, brata brat.«

»Iztok je velik! Slava! Govoril je! Zgodi se!«

Od ust do ust se je prelivaval Iztokov govor, vojščaki so se stiskali v gručice ob ognjih, ponavljali njegove besede, klicali pogibel Tunjušu, se objemali, peli pesmi svobode in grozili Upravdi s strašnim naskokom pred vrata Bizanca.

Toda komur so Antje ugrabili ovco, odgnali kozličce, kogar sin je padel v boju zadnje dni, vsi so se upirali in zahtevali boja in pravde z Anti. A razsrjene so obkolile množice, ponujale jim buče medu, obetale kozličev in pastirjev, pogovarjale in pregovarjale nezadovoljneže, dokler jih niso utolažile.

Tedaj so jezdili brez orožja po ravnini, ki je ločila Slovence od Antov, poslanci miru: Iztok, Velegost in Bojan.

»Zaman hodimo to pot,« opomni Velegost.

»Moja nada je drobna kakor pšeno zrno,« pritrди Bojan.

»Ne verjamem,« zanika Iztok in požene konja.

Zadeli so na prve tolpe Antov. Vsi so položili kopja na tla pred poslanci in jih gostoljubno pozdravljali.

Volk jih je sprejel z mrkim očesom. Ko se je Iztok ozrl v njegovo lice, stisnila se je tudi njemu nada v srcu in boječe vztrepetala. Volkovi pogledi niso obetali uspehov.

Velegost kot starosta je poprosil, naj Volk zbere posvet veljakov, da zaslišijo besedo modrega Svaruniča.

Z lica Volkovega se je utrnila zaničljiva poroga, ko je pogledal Iztoka in odšel pozivat starešine v posvet. Vojščaki so se zbrali krog poslancev, jim ponujali kruha in soli ter radovedni čakali, kaj ukrene vojno posvetovanje.

Iztok je stopil med veljake in govoril. Ko je končal, se je

Volku čelo zmračiloj oči so se mu umaknile v globoke vdrtine. Vtisk govora je bil mogočen. Od daleč se je čul glas radosti. Veljaki pa so molčali in zrl na temni obraz Volkov. Nastal je molk in mir. Iztok je bral odgovor z Volkovega lica. Žalost mu je plala v srcu.

Počasi se je dvignil starosta Volk. Veke so se mu razprle, oči zabliskale. Kakor despot se je ozrl po okolici.

»Mladič!« je ogovoril Iztoka, spodnja ustnica se mu je izveznila v odumem zaničevanju. »Mladič, do sita si se nažrl olja v Bizancu, da se ti valja jezik voljno po čeljustih. Zamamil si ljudi s sladkim jezikom, kakor jih zamami kozelnik. Toda Volku ti ne boš prešteval dlake. Volk te ugrizne. Velmož je, pogledajte ga! Kdaj je starostoval deček v narodu?«

»Nikoli!« je zabesnel odgovor.

»Kdo govori zamamne besede, kdo si drzne staviti velevaljoče nasvete svobodnim starešinam?«

»Nihčè!« je zagrmelo drugič.

»Lažete,« je povzel Volk, »lažete! Sedaj ste čuli meketati kozliča in vi, ovni čred, ste obmolknili! Za jezik potegnem tega kozliča, za roge ga ne morem, ker jih še nima — in vam ga pokažem. Ta mladič je služil Upravdo in pocedile so se mu sline po prestolu. Zato se je vrnil, da se dvigne pred nami in zacaruje kot despot!«

»Nikdar! Mi smo svobodni! Smrt despotu!«

Dvignili so pesti in zapretili Iztoku.

»Mirujte, poslanec je! Veste pa sedaj, kdo naj odloči pravdo, kdo naj dokaže, da je Ant svoboden.«

»Boj, boj, boj!«

Kakor valovje so povzeli vojščaki vzklik in po gozdu je zavrelo in začel se je hrup. Vihar je izbruhnil.

Poslanci so naglo odjezdili. Za njimi so se dvigala kopja rožljali so tuli, roke so grabile toporišča.

»Naj odloči boj!« je razmišljal Iztok. »Upal sem, da ne pomočim meča v bratovsko kri. Toda Volk mora pasti. Ležal je na Tunjuševi preprogi, izdajalec! Goba je na našem telesu. Odsečem jo.«

DESETO POGLAVJE

Ko se je zvečerilo, so zagoreli na obeh robovih ravnine visoki ognji. Z divjim pozivom na boj so se oglašali rogovi. Krog gorečih grmad so se zbirali vojščaki, ostrili kopja, brusili strelice in osti ter prepevali bojne davorije. Vsepovsod so darovali obilne obete Perunu, zaobljubljali ovnov Morani, če jim prizanese v boju. Hukali so v gozdove in ljubimsko ogovarjali vile, naj jim pridejo z mehkim predivom obvezovat rane; ščuvali so bese in volkodlake na sovražnika.

Pred Volkom so metali ugledni kozelniki razpolovljene javorove palice in vedeževali o uspehu boja. Žreci so razmetavali drobovje zaklanih živali, pretehtavali srca in obisti ter vražili bojevnikom usodo prihodnjega dne.

Iztok ni daroval, ni poslušal žrecev in ni zaobljubljal obetov. Vojni svet starešin mu je poveril poveljstvo v bitki. Z za teglimi vzkliki so po stari bojni navadi pozdravili vojščaki izbranega poveljnika, pritisnili roke na prsi in upognili hrbte v znamenje pokornosti. Krog polnoči se je razplamenel tabor Antov v nepregledno vrsto ognjev, ki so goreli in prasketali, da je vršalo po ravnini. Vojska je čedalje gorje bučala; udarjali so z meči ob nožnice, tolkli s sekirami ob sekire, rogovi so trobili v divjih sunkih bojne pozive.

Pri Slovenih pa so ognji pogašali, hrup se je polegal, rogovi se niso glasili. Anti so zmagoslavno vzklikali, od medu omo-

teni kozelniki so jim razlagali plašljivost Slovenov in prerovali slavno zmago.

Iztok je begal v pozlačenem oklepu med ljudmi in urejal bojni načrt. Nasproti jedru antske vojske je postavil najbolj razbrzdano drhal pastirjev, sužnjev in ujetnikov. Oboroženi so bili s kiji in noži. Samo v prve vrste je v podobi klina vzporredil ščitarje, ki so nosili težka kopja. Na prostoru, koder je gorelo največ ognjev in so nasprotniki sodili, da je tam vsa moč Slovenov, je pustil krdelo trobcev. Vso silo slovenske vojske je odvedel na desno krilo po gozdu in jo skril v goščavo. Na najskrajnejšem boku ob robu drevja je stala njegova konjenica.

Niso še zamižale zadnje zvezde, ko se je že dvignila vojska Antov nad Slovene. Temni gozd je porajal neštete tolpe bojevnikov. Vsa ravan je mrgolela v sivih obrisih številnih krdel, ki so v večjih in manjših gručah pehala druga drugo na torišče v besnem pohlepu po boju. Iztok je natanko meril sovražnikovo moč in se čudil. Zakaj prejšnji dan ni sodil, da se je naletelo toliko ljudstva v vojsko. Natihoma ga je zaskrbelo, ko bi se bil uračunal s svojim bojnim načrtom. Spočetka so se namreč valili gosti oddelki naravnost proti njegovemu desnemu krilu. Že je sodil, da je Volk izvohal ponoči, kje stoji jedro slovenske vojske. Bilo mu je bridko. Vsa nada, da zmagaajo Sloveni, ne da bi se prelivala kri veljakov in uglednikov, mu je splahovala. Ni se bal, da bo poražen. Ognil bi se bil rad prelivanju bratovske krvi. Če pa udari Volk z jedrom vojske ob jedro Slovenov, tedaj bo moral tudi Iztok pozabiti, da kolje Ante, sicer je bitka izgubljena. Razvnelo bi se tako grozno in ljuto klanje, kakor ga ne pozna povest dedov o domačih bojih.

Polagoma se je zdanilo. Nad antsko vojsko je od vzhoda zažarela krvava zarja. Sloveni so imeli to za dobro znamenje; v prsih je rasla zmagoslavna zavest. Izzivači Antov so tekli pred vojsko in dražili Slovence.

»Pridite iz mišjih lukenj, poniglavci, pridite, boječe podlasic, da si ogledate volčje zobe! Nabrusite si pete, če hočete živeti! Vaše žene in vaše ljubice naj prosijo Daždboga za sušo. Zakaj, ni treba dežja na polje Slovenov, kropili ga bodo studenci solza! Huuuu!«

Nekaj raztogotenih Slovenov se je odkrhnilo od mirne bojne čete in zdijvalo nad izzivače. Treščili so vkup, se spoprijeli v tesne gruče in se grizoč in tuleč valili med vojskama.

Tedaj se je Iztoku razveselilo lice. Hrup rogov se je oglasil iz tabora Antov, ogromna četa se je odtrgala od gozda in v lahnem teku z naperjenimi kopji in dvignjenimi sekirami namerila tja, kamor je Iztok postavil drhal pastirjev in sužnjev. V lepem redu so poskakovali Anti, v strnjeni celoti, kakor bi strašen plaz hrumel čez raven. Iztok je bil vesel te moči, ugaljal mu je grozeči val, le bridko mu je bilo pri srcu, da ni mogel zajezi tega veletoka, združiti ga s Sloveni in ga speljati na bizantinsko zemljo, da poplavi in pomendra, kogar koli bi srečal.

Nenadoma pa se pretoči po vrstah Slovenov tih, zategel vzklik začudenja in bojazni: »Huni! Alani!«

Iztok se je vzpel v stremenih. Iz gozda se je usulo ob bokih Volkovega močnega voja krdelo hunskih in alanskih konjkov.

»Tunjuševo delo! Pes je prišel Volku na pomoč.«

Iztok je izdril meč in potipal zapone na pasu in na šlemu. V njegovem junaškem srcu ni bilo sledu bojazni.

»Konjenico razbijemo mi! Prizanašajte Antom! Nastavite kopja v bran!«

Tako se je glasilo Iztokovo povelje.

Anti so že predivjali dve tretjini ravnine, ki jih je ločila od Slovenov. Tolpa ni dalje vzdržala. Z glušečim vpitjem so jo udrli Sloveni, pastirji in drhal, proti Volkovemu krdelu. Volk je pognal mogočni val z vso silo v tek, sodeč, da je tam glavna moč slovenske čete. Sovražniki so se zagrizli drug v drugega, nastal je krik in trušč, tuljenje in ječanje, hrestanje kopij, žvenket mečev, grozna četa je padala in se dvigala, se kotalila po tleh, odskakovala v beg, se vračala z zamahnjenim orožjem. Sloveni so izgubili naglo pogum, pričeli so bežati, za njimi so se ulile reke Antov in sekale, kar so zasegle, vzklikale v zmagoslavnih vriskih, da se je tresel zrak.

Takrat so zabučali trobci Slovenov. Kakor bi zgrabili Ante za tilnik, so vsi obstali. Huni in Alani so zaobrnili konje.

»Prevara, prevara! Za njim! Tam je mladič, tam, velmožje!«

Tako je divjal Volk. Vsa vojska se je okrenila proti levemu krilu, kjer so stali sami trobci. S tem je obrnila glavni četi Slovenov hrbet.

Napočil je odločilni trenutek.

Iztok ja zamahnil z mečem, prvi sončni žarki so zagoreli na rosni travi. Oklepi in šlemi so se zabliskali v soncu. Iztok je plul kakor ptica na čelu težko oboroženih konjиков po ravnini. Udarili so Hunom in Alanom v bok in za hrbet. Iztokov meč je švigal kakor misel, grozno so klali stari vojaki, ki so prišli iz Bizanca. Sproščeni hunski konji so divjali med množico, prvi Anti so se obrnili in se klali med seboj. Iztokova konjica pa je švigala med pehoto kakor ognjena kača v svitu

žarkov. Ko so se Anti dobro zavedeli in uzrli zlate oklepe in bleščeče šleme, jih je pograbila plahost.

»Hilbudij! Bizanc! Upravda!«

Ti vzkliki so se razlili med stoke umirajočih.

V hipu je bila vojska zbegana, poplašena v zavesti, da so planili mednje Bizantinci. Anti so pometali kopja v travo in začeli bežati proti gozdu. Za njimi je pritisnilo desno krilo veljakov. Vsa črta se je razprhnila, gonil je posamez Sloven Anta in mu bil na pleča. Hunska in alanska konjica se je z redkimi ostanki gnala po dolini, za njo je pritiskal silni meč starega Slovena iz Bizanca. Iztok je opustil pogon jezdecev. Prebijal se je skozi bežeče, domala razorožene gruče Antov. Zamahnil je z mečem edino takrat, če se je mimogrede dvignilo proti njemu kopje, da je odbil udarec, in vihral dalje. Oko mu je sevalo izpod šlema kakor jastrebu, ko se spusti izpod neba in šine za plenom. Po poti, katero je oral njegov žrebec med telesi, je jezdil tudi Rado, sin Bojanov, oblečen kot centurio, in še nekaj mladcev, ki so sledili ognju svojega poveljnika. Hrup in tuljenje, jok in javk, vzkliki k bogovom so glušili zrak, suha zemlja je bobnela pod nogami beguncev, v gozdu je hreščalo, ko so trli suhljad z nogami.

Iztok je pridrevil do gozda, odtrgan od svojcev. Iskal ga je, pa ga ni našel. Pokrotil je besno strast in se hipoma zavedel, da je obdan od vseh strani, da so zaostali celo Rado in tovariši. Zasukal je konja, da bi ga pognal po strani v bežeče tolpe ter se presekao do svojih.

Toda v tem trenutku je zagledal iskano lice. V strahovitem zamahu je siknil zrak pod mečem kriknil je, da so oškropile pene konju grivo: »Kozlič ubije Volka z jezikom!« In že se je zvalilo obglavljeno Volkovo truplo v pomendrano travo.

Anti krog njega so zatulili v grozi. Iztok se je zakadil v zbe-gano množico, za njim so letele sekire, kopja so škrtala ob oklepu, on pa je divjal preko teles in komaj nekoliko opras-njen na nogah dosegel Slovene.

Na bojišče je legla noč. Sloveni so še vedno gonili polovljene Ante k ognjem. Besne, od veselja poblaznele davorije so stre-sale temo, na Perunovem oltarju so goreli v grmadah ovni in voli, narod je pil iz rogov med in slavil Iztoka, ki mu je ta zmaga rodila neomejeno zaupanje in prižgala ljubezen v srcu vsakega Slovena.

Prav tedaj, ko je najsilneje vihrala domača vojska med Anti in Sloveni, je ležal Tunjuš že tretji dan vrhu hribca nasproti Sva-runovemu gradišču. Dva najboljša hlapca, izborna vojaka in najspretnjša jezdeca, sta pasla tri konje na rebri. Šepetaje sta spregovorila tu in tam kratko besedo. Zakaj veliki gospod, kraljevi sin Tunjuš, je blaznel od ljubezni. Trikrat so šli v do-lino, trikrat so se plazili proti deklicam, ki so pulile lan in pre-pevale pesmi. Pa trikrat so se morali vrniti. Tunjušu so se stresale kocine na bradi, čeljusti so mu mrzlično šklepetale. Videl je Ljubinico, kako ji gori lice v soncu, njen smeh in nje-na pesem sta donela iz zbora deklet kakor glas kraljice. Nje-ni zlati lasje so se razpuščeni valovili v lahki sapi. Bele lahti, ovite z zlatimi narokvicami, so se bleščale v žarkih, ko je zgi-bala snopke lanu in zdevala polna perišča na kopice. Tunjuš je bleдел kakor v mrzlici. Z dlanmi si je stiskal nizko čelo, bil na prsi s pestjo, nabrekle ustnice so se mu odpirale kakor gla-vatemu somu, ko hlepi po vodi, če ga vržeš na suho.

Bil je blizu, planil bi bil med deklice, zgrabil Ljubinico, jo

dvignil k sebi na konja in zbežal. Toda nekaj se mu je zaplelo krog nog, kolena so se mu tresla, slutil je skrivnostna bitja, vile pogorkinje, ki ga uničijo, ako se s silo dotakne Ljubinice. In divjak se je splašil ob misli, da je Ljubinica mordá čarovnica, da ga je ovražila; kadar se je zasmejala, se mu je vselej zdelo, da zasmehuje njega in ga vabi: »Pridi, poskusi, dotakni se me, če želiš umreti!«

In smrti se je Tunjuš bal; zakaj ni bilo neugodno njegovo življenje. Zato so vselej splezali nazaj v hrib in Tunjuš je ležal brez jedi in brez besede v ustih pa brez tolažbe v srcu.

Sonce se je nižalo, rjavo se je svetilo lanišče v dolini. Dekleta so pulila z urnimi prsti zadnji kos. Tunjuš je zrl z izbuljenimi očmi na ravan.

»Jutri ne pride Ljubinica več iz gradišča. Iztok se vrne, vrnejo se vojščaki in potem ... Nikoli ne bo moja, a brez nje je smrt!«

Tunjuš se je prevrnil na tleh in zaril s čelom v hladno rušo. Še enkrat se je oglasila vsa njegova hunska modrost: »Ne budáli! Modruj! Pusti žensko! Tunjuš, pomni, da si sin Ernakov!«

Hun je dvignil glavo. Ko je zagledal bele haljice v dolini je zakričalo srce, zažarela strast in modrost je ugasnila.

»Moja bo in kraljica Hunom!« —

Tako je rekel odločno in skočil pokonci.

Minila je ura.

Deklice so kriknile in se razbežale kakor zbor golčočih globic, ko plane mednje kragulj,

Zavihral je rdeči plašč, Ljubinico je grabila strašna roka krog pasu, zazibalo se ji je pred očmi in obšle so jo temne sence.

Na okopih gradišča sta se v tem hipu pojavili dve postavi dva starca, Svarun in Radovan.

»Tunjuš!« je zavpil Radovan.

»Moja hči!« je vzdihnil Svarun in se sesedel.

Radovan mu je oprl glavo in v tolažbo nesrečnemu očetu sipal za bežečim Hunom najgroznejša prekletstva v jezikih vseh narodov od Baltiškega pa do Egejskega morja.

Toda Hun je bežal, noseč v naročju zaklad in pritiskajoč na pol onesveščeno Ljubinico na svoje srce. Gonil je kakor pobesnel. Topot konj njegovih hlapcev, ki sta drevila za njim, ga je vznemirjal, da je stiskal dekle k sebi v groznem trepetu, da mu jo kdo iztrga. Brez oddiha so gnali na pol blazni do Donave.

Še tisto noč je položil Tunjuš nezavestno Ljubinico na krasne preproge v svojem šotoru in klical obupan vrače in vražarice na pomoč kraljici.

Ali njegovo veselje, ko je odprla oči in želela vode, je bilo kratko. Balambak mu je naznanil, da ga že nekaj dni čakajo poslanci iz Bizanca. Upravda veleva, da se napoti takoj do njega.

Prišli so namreč Iztokovi zasledovalci in v stepi poiskali Tunjušev tabor po naročilu Uprave.

Zazorilo se je jutro. Ljubinica je zaspala s smehljajem krog ustnic. Tunjuš je zapretil Balambaku smrt, če se skrivi las kraljici Ljubinici, preklel nato uro, ki ga je zavedla prvič do Uprave, in odjezdil z Bizantinci proti jugu.

ENAJSTO POGLAVJE

Pred vzhodnimi vrati trdnjave Topera je stala visoka dvokolnica, zakrita s platneno strešico. Voznik je pogovarjal ognjevita konja, ki sta nemirno kopitljala ob tlak, v katerem so se sledile izvožene kolesnice. V stolpiču nad vrati se je namlanjal stražnik preko kamnitne ograje.

»Vročina! Da se naravna prefekt na pot tako kasno!«

»Konji se v senci spenijo! Bogovi naj umejo modrost visokih gospodov; jaz je ne razumem.«

Vojak na stolpu se je hipoma vzravнал. Zabliskal se mu je šlem, kakor iskra se je zasvetila sulica. Začul se je počasen konjski pekèt.

»Ali prihaja?« ga je vprašal voznik, gibajoč samo z ustnicami. Glasno si ni upal izpregovoriti.

Vojak je zamahnil z levico s stolpa in ni odgovoril. Sedem jezdecev se je bližalo vratom.

Prefekt Rustik je takoj ob vozu razjahal, vojaki spremljevalci so pridržali konje za vozom. Voznik je dvignil zaveso pri strešici, privezal prefektovega konja zadaj k vozu in pokorno čakal, kdaj pomore Rustiku v voz.

Takrat nenadoma zabučí nad pristaniškimi vrati proti jugu slovesni glas trombe. Čuvaj vzhodnih dveri se ni ozrl na morje. Ni utegnil. Pritisnil je zaokroženi rog k ustnicam in ponovil doneče znamenje.

Prefekt je pravkar dvignil nogo na dvokolnico, ob znamen-

ju pa jo je naglo umaknil, odvezal konja in se popel zopet v sedlo.

»Koliko ladij?« je zakričal čuvaju na stolp.

»Ena brza jadrnica!«

»Blizu?«

»Že spušča sidro!« Prefekt se je razveselil, da je popival prejšnji večer tako dolgo. Sicer bi se bil gotovo že odpeljal in carska ladja bi ga več ne dobila.

Okrenil je konja nazaj v mesto, zaklical pred vojašnico nekaj kratkih in rezkih besedi v povelje tamkaj stoječim Herulom in Alanom, ki so se pogovarjali v senci, veseli, da odide strogi prefekt vsaj za nekaj časa iz Topera, in hitro odjezdil, spremljan od konjikov, v pristanišče.

Meščani so poznali glas trombe, ki je napovedoval, da je priplula vojna ladja. Vojaki so bežali iz tabora v vojašnico, ljudje so trumoma drli skozi južna vrata v pristanišče. Rustik je naglo prepoznal brzo jadrnico. Bila je najboljša vojna ladja despota Justinijana, kar jih je plulo v bizantinskih vodah. Polotil se ga je nemlr. Kdo prihaja z ladjo? Kaka poročila? Mor-da Belizar? Ali Mundus? Raznesle so se že govorice o vojski z Italijo. Če mu odvzame Justinijan pol legije? Kaj bi sam s polovico? Komaj bi zastražil z njo topersko ozidje. In barbari na severu udarijo prav gotovo čez Donavo, ako zvedo, da ima despot svojo vojsko na zapadu. Konj je prhal, grizel v jekleno brzdo, da je letela pena v vetru, grebel z nogami, bočil vrat in se umikal močni Rustikovi roki s tem, da se je zaganjal nazaj v množico, ki je vrela skozi vrata in kričeč bežala pred nemirnim konjem.

Ko se je zazibal na morju čoln in se bližal obrežju, je Rustika čedalje bolj skrbelo. Ljudstvo se je oziralo v njegov sve-

čani izraz in sodilo, da se še ta dan zve novica, o kateri bodo govorili cele tedne.

Prefekt jim ni razodel z obličjem velike skrbi, ki ga je trla. Domislil se je celo, da utegne dobiti pismo, podpisano od samega despota, ki mu odpoveduje prefekturo v Toperu ter ga kliče v Bizanc, kjer bo sicer živel v blesku, toda ob carski mezdi pošteno stradal.

Čoln se je približal ladjišču, prefekt je snel desno nogo iz stremena in hotel iz sedla, da bi v svetem spoštovanju in ponižnosti sprejel visoko odposlanstvo. Njegove oči so iskale v čolnu poveljniških znakov, vsaj zatega orla na prsih. — Polagoma je zlezla noga nazaj v posrebreni stremen in prefekt je obsedel vzravnani v sedlu, ko je zagledal sredi veslačev Azijcev in Afričanov pozlačeno paličko mladega centurija.

S prožno kretnjo pravega dvornega častnika je ta zavihnili konec plašča krog levice, prijel za slonokoščeni ročaj kratkega meča in se rahlo poklonil prefektu. Rustika je pograbilo, da se ta mladič, centurio, vede tako ošabno, in zato ni mogel zabrisati srdite poteze, ki se mu je začrtala krog ustnic.

A mladi častnik, ki se je na dvoru naučil, kako se uganejo misli z obličja, se ni plašil prefektove jeze.

Ožgan, kakor barbar! je razsodil v srcu in izpregovoril:

»Flavij Pavlinus, centurio palatincev, sin konzula Flavija Bazilija, prihaja na povelje prejasnega despota, vladarja morja in zemlje, ki ti velevala —«

Ob teh besedah je bil prefekt na tleh in je poslušal globoko sklonjen povelje despotovo. Mladi gizdalinček pa je pomežiknil z levim očesom, kakor je bila navada na dvoru, kadar je kdo koga ponižal ali po krivem očrnil.

»— ki ti velevala, da izjavi tvoja jasnost, ali je priplula sem-

kaj jadrnica Epafrodita, velikega malopridneža in žalivca najsvetejšega veličanstva? Sledili smo jo do tod in sedaj je ni. Ali so nas varale kupčijske ladje, ki so nam govorile o tem?»

»Sporoči, centurio,« — Rustik mu nalašč ni nadel vzvišene-
nega naslova, ker ga je togotila ošabnost mladega dvorjaniča
— »sporoči, centurio, da se najponižnejši hlapec, prefekt To-
pera, poveljnik 33. tračanske legije, prejasnemu despotu kla-
nja v prahu in naznanja sledeče: Došel je žalivec najsvetej-
šega veličanstva v luko, odpustil sužnje in se potopil z ladjo
vred. Sam sem videl!«

»Ni bilo prevare?«

»Deset vesel od ladje sem bil, ko se je pojavil na krovu
Epafrodit«

»In nato utonil?«

»Z ladjo vred!«

Centurio se je zopet rahlo uklonil:

»Dovršeno!«

»Morda izvoliš v mesto?«

»Odrinem takoj. Sama prejasna despojna se zanima za to
poročilo!«

Centurio Flavij je skočil v čoln, rahli valovi so pljusnili ob
breg za odhajajočo šajko.

Prefekt je hitro zajahal in zapodil k vratom, kjer je še ved-
no čakal voznik.

»Gizdalinček, ne boš ti oznanil prvi te novice v Bizancu! In
če uničim vse konje!«

Rustik je sam zgrabil za vajeti nepotrpežljivih konj. Za
dvokolnico se je pokadilo in voz je izginil po ravni Solunski
cesti proti Bizancu.

Dasi je plul Flavij na vsa jadra in priganjal z barbarsko su-

rovostjo veslače, se mu je zavlekla pot v Bizanc nenavadno dolgo. Takoj se jenamreč dvignil močan vzhodnik, ki je prisilil carsko brzoplovko, da je povezala jadra. Eno samo se je bočilo v hudem vetru, da je škripal jambor. Ladja je plula proti jugu. Ob otoku Lemnu so morali celo pristati za čez noč. Mornarji so se uprli in odrekli veslanje. Na vzhodu se je začrtala po obzorju črna proga. Vihar se je dvigal. Ko bi gnali brod proti njemu, bi ga pehali s seboj vred v pogubo.

Rustik se je zadovoljno smehljal, ko so se upogibale oljke in terebinte v puhanju vetra ob poti. Vojaki s premljevalci so se znojili na penastih konjih. S tihimi pogledi so povpraševali drug drugega, kaj je prefektu, da goni kakor zbesnel. Željno so hrepeneli po sončnem zatonu. Ali nadeje so jih varale. Samo dve uri oddiha je dovolil molčeči Rustik. Nato je šlo v istem diru dalje v noč. Tretje jutro so zagledali Propontido. Ob njej so se zalesketale pozlačene strehe carske palače. Še pred poldnem so zajezdili pri Odrinskih vratih v mesto. Ljudje so obstajali in gledali. Vse je bilo prepričano, da so udarili na severu barbari v cesarstvo in da je ta konjica žalostno poročilo o grozodejstvih. Zakaj konji so bili upali, pokriti s sivim prahom, jezdec ožgani in zakajeni, da se ni razločilo, ali imajo oklepe ali same tunike iz umazanega, sivega platna.

Rustik se je napravil takoj v carsko palačo. V stražnici se je pri častniku umil in si pomazilil lase. Sužnji so mu očistili opravo. Ko je zvedel, da se jadrnica še ni vrnila, se je razveselil. Hitro je prijavil svoj prihod carskemu silenciariju in prosil, če bi mogel do Upravde.

Namesto odgovora je prišel magister equitum Azbad. Dasi sta zaeno služila kot principala pri konjici, je Azbad vendar jasno pokazal, da je on mogočen in oblasten poveljnik pala-

tincev, prefekt pa pravzaprav glavar barbarov, kmetov. Z veliko dostojnostjo in samozavestnim ponosom je odzdravil prefektu in mu povedal, da nekaj dni ne more do despota. Zakaj noč in dan ga tarejo skrbi in delo za vojsko v Italiji in do njega ne pride nihče razen Belizarja in Munda. Sme pa zaupati njemu, kar bi želel. Če je stvar tehtna, jo naznani Upravdi pismeno po silenciariju.

»Do tal se klanja hlapec nedosežni modrosti jasnega despota in nikdar se ne drzne, da bi za hip motil delo njega, pred katerim poklekata zemlja in morje. Sporočil bi rad o begunu Epafroditu.«

Ko je Azbad zaslišal trgovčevo ime, je pozabil na svoje dostojanstvo. Prijel je prefekta za roko, lice mu je zažarelo, ustnice so mu drhte, da se je Rustik začudil.

»Nebo te je poslalo, prijatelj iz mladih let! Pojdi z menoj! Vsa zadeva upornika in sleparja Epafrodita je izročena meni.«

Azbad je takoj naročil dvosedežno nosilnico. Sužnji so jo dvignili in odnesli oba poveljnika preko fora v krasni Azbadov tablinij*.

»Izvoli, magnifica auctoritas tua**!«

Prefekt je sedel na nizek stolček, ki je bil pokrit z baržunasto blazinico.

Dve krasni grški deklici sta prinesli sadja in vrč vina. Rustik je ostrmel in se zagledal v sužnji. Ko sta poljubili z drobnimi ustnicami Azbadovo roko, sta izginili po mozaiku, kakor bi v tančico zavita boginja ubežala človeškim očem.

»Excellens eminentia tua ... ima boginje za strežnice!«

* Tablinium = pisarna, knjižnica.

** tvoje veljavno odličje ... prevzvišenost.

»Ni sile! Prihajaš seveda iz Topera in te gane snažno dekle. Za nas so to vsakdanjosti. — Mnoga leta, dobre zmage, prefekt in poveljnik tračanske legije!«

Azbad mu je napil z lezbiškim vinom.

»Govori sedaj o Epafroditu! Satan mu bodi milostljiv!«

»Ali mu je ali ne, ne vem. Sešla sta se že v Hadu!«

»Epafrodit mrtev? Govori! Ves pekël si ne izmisli muk, katere sem mu pripravil, če ga dobimo!«

»Škoda dolgih misli! Epafrodit vasuje pri delfinih v toper-skem pristanišču. Videl sem ga sam, kako se je pogreznil z lepo barčico.«

»Torej vendar resnično! Pisal je tako. Verjeli nismo. Prekleti lisjak! Zavohal je žaltavo slanino in se rajši sam napotil k Luciferju. Kako je z ladjo, ki ga je zasledovala? Flavij je sicer na dvoru pri ženskah nedosegljiv. A na morju — ne vem. Lahko brodari tako nespretno, da zapravi jadrnico.«

»Centurio Flavij je bil že v Toperu!«

»V Toperu? Torej ga je izsledil, Pri Veneri, despojna ga nagradi in dvorjanice ga kakor v tekmi zaljubijo. Bedak ima srečo!« —

»Povej, kako bi sporočil jaz despotu, preden se vrne Flavij? Pomisli, kako sem vozil, da sem ga prehitel po kopnem!«

»Ne prideš zaradi tega do prestola. Despot je preveč za pleten v vojne skrbi. Zato je vso stvar izročil sveti despojni.«

»Sveti despojni?« se je zavzel prefekt.

Azbad je vstal, odgrnil zavesa pri vhodu tablinija in se skrbno ozrl po vseh kotih. Nato je primaknil stolček prav tikoma do Rustika in skrivnostno pričel.

»Rustik, poveljnik si in prefekt, torej mož! Poglej, sediva

sub rosa.« Azbad je dvignil kazalec, na katerem se je svetil težek prstan: proti stropu, kjer je visel lesteneč v obliki rože.

Prefekt je dvignil takisto prst proti stropu, ga pritisnil potem na usta in ponovil: »Sub rosa!«

»Tebi je stvar o Epafroditu nejasna. Poslušaj! Po čudni nameri je prišel med palatince neki barbar, Sloven Iztok. Stanoval ni v vojašnici, ampak pri tem Grku, ki je mladeniča ljubil kakor sina. Zakaj, o tem Bizanc molči. Povem ti pa, da je bil to vojak, kakršnega nimata ne Mundus ne Belizar. Lep, da je očaral vse ženstvo, lokostrelec, ki mu ga ni v red, jezdec kakor Centaver, razumen kakor filozof iz grških šol. In Teodora ga je zaljubila s strastjo, ki polje samo v njenih žilah. Barbar pa jo je sunil od sebe, ker je ljubil neko dvorjanico. Sedaj veš vse. Iztok v ječo. Epafrodit ga je otel. Sloven je utekel prek Donave — in najlepše — odvedel s seboj tudi dvorjanico, katero ljubim jaz s pravo Teodorino strastjo in ognjem. Ah, ko bi ti videl Ireno!«

Azbad je segel z roko proti srcu, ki se mu je razburilo ob samem imenu Irena.

»Ireno,« je povzel Rustik in nemo gledal v tovariša, ki si je grizel ustnico. »Ko bi bila ta dvorjanica moja nečakinja?«

»Tvoja nečakinja — Irena? Rustik, primi me za čelo in razženi te grozne sence! Da se nisem tega domislil! Saj to vendar vem! Oprosti, ker sem ti izdal jaz sramoto tvoje varovanke. Verjemi mi, da sem prebil živ pekël, ko se mi je dvigal v srcu črt, pa ga je morila ljubezen.«

»Če ni bila kaka druga dvorjanica!«

»Ni bilo tega imena med njimi. Ta je edina.«

»Toda ta ni utekla z barbarom!«

Azbadu so se zasvetile oči. Obe roke je položil Rustiku na rame in bolj jecljal kakor govoril:

»Ni utekla? In ti veš zanjo? Prefekt, povej, izroči mi jo, vrni jo moji duši, izreci željo, izpolnim ti jo, samo povej, kje je Irena?«

Prefektu ni mogla beseda iz prsi. Preživel je dokaj let kot častnik v Bizancu, pa ga je do mozga poznal. Strmel je Azbadu v oči, da bi razbral, je li resnica v njih ali prevara. Da bi se oženil magister equitum z Ireno! Ne verjame. Za tak zakon je treba milijonov. In teh nima ne on ne Irena. Da bi mu bila Irena igrača, temu se je uprla sorodna kri in kljub bizantinski gnilobi, ki tudi njemu ni prizanesla, se je oglašala vest: Da bi izdal njo? Ne! Hkrati se je domislil Teodore in izpregovoril:

»Zlo za Ireno, če despojna ljubi barbar!«

»Ne ljubi ga več. Koprni edino po maščevanju. Povej, ako veš o njej!«

»In ko ni Epafrodita, ko je utekel barbar, zadene srd glavo Irenino!«

»Ne zadene je! Zakaj sama despojna se razžari od veselja, ko zve, da ni šla Irena s poganom. In njena želja je, da bodi Irena moja.«

»Da bodi tvoja?« je vprašal s poudarkom Rustik.

»Moja, moja zakonska žena! Prefekt, sedaj ti nudi usoda, da ti roka despojne odpre vrata do odlične službe v Bizancu. Povej, daj, izroči mi Ireno!«

Zviti Azbad je zadel z ostjo na kraj, kjer je bil ranljiv vsak pravi Bizantinec.

Prefekt ni takoj odgovoril. Azbad je izpustil njegovi rami, roke so mu omahnile, obrnil se je proč, obraz na slonil na

kipeče naslonjalo in vzdihal: »Amor, zakaj me mučiš? Beži od mene! Poveljnika palatincev ponižuješ, da se klanja v prahu ženski, ki zasluži ječo, ker je kot dvorjanica občevala z barbarom, kristjanka s poganom! In jaz sem to vedel! In nisem je izdal — iz ljubezni — in prekršil sem sveto pravo svetega dvora. Božja kazen!«

Ob teh besedah se je Rustik prestrašil. Če je ne izroči Azbadu, se maščuje ta nad njim. Koliko lačnih častnikov čaka na prefekturo, da si napolnijo blagajne z ljudsko krvjo. Kaj stane Azbada, dvornega ljubljence, da mu odje službo. Dobi povelje, da gre kot comes — dvorni svetnik — s praznim naslovom na vojsko v Italijo.

»Ne toži, jasna dobrotljivost! Povem ti, da je Irena pri meni in da je tvoja.«

Azbad se je naglo okrenil, natočil čaši, da se je kipeče vino razlilo v črnih marogah po mozaiku in prisegel:

»Ako mi izpolniš, kar si obljubil, izpolnim jaz, kar sem ti obetal. Bodi moj delež z Iškarijotom in moj konec z Absalomom, če lažem!«

»Naj se zgodi!«

Prefekt je v dušku izpil, Azbad ga je gledal z lisičjimi očmi preko kupe.

»In sedaj grem k despojni; še danes začuješ sveto zahvalo katero ti sporoči carica zemlje!«

Prefekt se je poslovil, sicer nekoliko vznemirjen, vendar zadovoljen v hrepenenju, da zasede v Bizancu odlično mesto.

»Naj mu že bo Irena zakonska žena ali — ali —«

Rustik je potegnil preko čela, ko je stopil na forum in posmehljivo zamrmral:

»Naposled, kaj meni mar!«

Azbad se je na glas zakrohotal, ko je udaril suženj v atriju s kladivcem v znamenje, da je gost že čez prag. .

»Rustik, ha, ime pove vse! Kmet in nič drugega! O, še magister officiorum boš, seveda! Tvoja Irena, barbarova ljubica, moja prava žena! Le ostani v Toperu, še tega nisi vreden! Za mejo naj te pošlje Upravda, v razdejani Turris ob Donavi, da bo tvoj delež z barbari!«

Veselo je tlesknil z rokami in se prešerno zleknil po blazinjaku. Zagrinjalo pri vhodu se je zganilo in prišla je kakor dih z belega citronovega cveta lepa sužnja Melita.

Azbad ji je mignil z roko. Sužnja mu je sedla k nogam.

»Melita, gospodarico dobiš! Dvorjanica Irena pride k meni in bo moja.«

Sužnja mu je objela kolena in zajokala. Azbad pa se je sklonil in jo dvignil k sebi ter ji pošepetal:

»Ne jokaj! Pride Irena, pride ljubica barbaras, pa ne bo moja žena, ampak tvoja dekla!«

Melita ga je krčevito objela.

Še isti dan se je pojavil Azbad na dvoru pred vrati despojne Theodore. Nekaj sivolasih senatorjev, dva gizdalinska diakona in pet palatinskih častnikov je čakalo v dvorani. Niso črhnilili besedice med seboj. Govorile so samo oči, iz katerih je sijala grozna zavist. Nekateri izmed njih so prebili že tretji dan v čakalnici, pa še ni zažarela milost despojne, ki bi jim dovolila vstop.

In sedaj vstopi nenadoma Azbad.

Odkar je utekel Izток, se magister equitum ni smel približati prestolu despojne. To je bila javna skrivnost na dvoru. Kdor koli ga je srečal, je preklinjal Epafrodita, ki je otel barbaras in prevaril stražo. Rotil se je na glas pri sveti Sofiji, da

mora priti dan maščevanja, za Azbada pa zasijati vnovič sonce naklonjenosti s Teodorinega prestola.

Azbad je taka dvorljiva sočutja sprejemal s pravo dvorno krinko. Ko pa je odšel senator, zavil za vogel častnik, se je ozrl Azbad za njim, ob ustnici mu je zaigrala cinična guba in polglasno je izpregovoril:

»Poznam vas! Prekleti hinavci!«

In danes je Azbad nenadoma stopil s ponosnim korakom pred zaveso despojne. Vsi so vztrepetali, vsi se poklonili in povesili oči. Magister equitum je korakal med njimi ponosen, z dvignjenim čelom. Prav tikoma vrat si je pritegnil oblastno z nogo krasen stolec in sedel nanj, da se je usul snop sončne luči na njegov zlati oklep. Od bleska je zaščemelo zavidljivce po očeh in srce se jim je skrčilo v prsih. Zakaj Azbadovi zaničljivi pogledi so oznanjali zmago.

Preteklo je komaj nekaj trenutkov, ko sta dva evnuha dvignila zaveso in mu velela vstop k despojni v zlato dvorano. Zavesi sta se strnili, pogledi vseh čakalcev so se zapletli v rese in prodirali skozi v nevidni prostor. Vsi so čutili, kako je trčilo koleno na tla, kako je tiho šumelo po preprogi, ko se je magister equitum plazil k despojni.

Ko je ošabni palatinec, ležeč po dolgem na tleh, poljubil drobni biser na koncu svilenega sandalčka, se je dvignil na kolena:

»Sveta despojna! Najnevrednejši hlapec prosi milosti!«

Teodora je z drobno roko trčila ob zlato naslonjalo v znamenje, naj govori.

»Prihajam kot grešnik, vračam se kot izgubljeni sin.«

Teodori se je razlila tiha slast po licu. Zagledala se je v zlato

sfigo, na katero so se usipali žarki skozi bleščeče feničansko steklo.

»Prihajam, da poravnam nekaj svoje krivde. Epafrodit iz krvi peklenskega psa Cerbera, je pokopan v morju!«

Azbad je komaj vidno obrnil oči pod trepalnicami, da bi razbral vtis te novice na obrazu Teodore.

Ta ni obrnila pogleda od sfinge. Z belimi, prozornimi prsti je zatrepala po naslonu in rekla.

»Lažeš! Grk ni tako nespameten! Ne verjamem.«

»Na sveto Trojico, prefekt Rustik iz Topera ga je videl, kako se je pogreznil z ladjo vred v morje!«

Teodora še ni okrenila glave.

»Tedaj je poblaznel!«

»Prekletstvo Kajново ga je pognalo v smrt!«

»Naj se zame maščuje Lucifer! Sicer ne veš ničesar?«

»Našel sem Ireno!«

Carica je vztrepetala. Kakor bi jo prešinila skrivnostna iskra, se je obrnila proti Azbadu. Črne oči so se ji zasvetile sredi široko razprtih vek.

»Ireno? Privedi jo takoj pred despojno!«

»Ni je še v Bizancu, prejasna!«

»Kje je torej? Ponjo!«

»V Toperu pri stricu, prefektu Rustiku!«

Teodora je dala znamenje. Suženj je prišel, razvil kos pergamenta in omočil trst. .

»Rustik je v Bizancu,« je omenil boječe Azbad.

»V Bizancu!«

»Prišel je poročat o smrti Epafroditovi!«

»Se Flavij še ni vrnil?«

»Bržkone je vihar zadržal jadrnico.«

Teodori je obkrožil ustnice škodoželjen smehljaj in izginil, ko se je spomnila Flavijeve žalosti, ker ga je prehitel prefekt.

»Sporoči torej prefektu, naj takoj odide in privede Ireno. To je odločna volja despojne.«

»Prefekt je stric in kri je kri! Ko bi presveta poslala mene nevrednega hlapca, po Ireno.«

»Jastreba po golobico! Najprej se nasiti despojna, morda ostane tudi grižljaj za hlapca! Rustik pojde ponjo!«

Carica je zganila z drobnim sandalčkom, Azbad ga je poljubil in odšel.

DVANAJSTO POGLAVJE

Sužnja Melita se je bridko varala, ko je krasila spalnico svojega orla z rožami in jo potresala z dehtečim žafranom. Azbad ni prestopil praga tisti večer.

Ko se je vrnil od Teodore, je poiskal najprej Rustika, ga zadovoljil in nalagal, da mu je pot v Bizanc uglajena. Zakaj despojna ne pozabi nikdar, da ji je prvi sporočil o Epafroditu in obljubil Ireno njemu, kar je že dolgo srčna želja despojne.

Prefekt je bil zadovoljen in je šel vesel v pretorij iskat znancev, ki jih je povabil v Zevksipove kopeli na razkošno večerjo.

Azbad pa je legel doma v pisarniški sobi na trdo otomano, prevlečeno s kravjim usnjem. Roke je sklenil pod glavo in se zazrl v strop, po katerem je vodila Aurora kvadrigo mladega sonca.

Vedel je, da so mu z današnjim dnem zopet odprta vrata do Teodore. Kljub temu pa ni bil zadovoljen. Ni ga grizlo, da je bila despojna tako hladna, ni ga bolel trn, s katerim ga je pikro zbodla, ko mu je rekla, da je nevaren jastreb za golobico Ireno. Vajen je bil žela, ki je pikal v besedah caričinih. Začutil je nenadoma v srcu drugega črva, ki se je zbudil in kljuval, da mu je plalo po žilah. Zagorela je tista tiha iskra, na katero je sicer navalil razkošni palatinec gomilo prekletstva in sovraštva, pa je ni ugasil. Kakor se o tihi polnoči sredi smrdljivega močvirja izza ostudne golazni nenadoma ukreše

plamenček, zatrepeta plašno nad sluzasto vodo in razsvetli v noč zagrebena ostudnost, tako je zaplapolala ta iskra nad Azbadovim srcem. Obdala ga je bolj z grozo kakor z veseljem. Nad vse dvorjanice, nad vsako gizdavo hotnico se je dvignila Irena kakor plamenček nad močvirje in razsvetlila s svojim žarkom kalužo, po kateri je brodil Azbad. Davno je že zaigral vero v poštenje, v značaj, v resnico. Z jezikom je klical Krista, v srcu je žrtvoval malikom. Ali danes je dahnila despojna v njegovo dušo in razpalila žar, kateremu ni vedel imena. Snel je roke izpod glave in jih sklenjene pritisnil na čelo.

»Ali sem ljubosumen na Ireno? Kaj jo še ljubim? Ljubim? Ali nisem že davno iztrošil zadnji utrip srca, ki bi mu utegnili reči ljubezen? Ljubezen je fantom. Užitek resnica. In vendar —«

Azbad je planil z ležišča in hodil nemirno po marmoru. V srcu je čutil vulkan. Kakor neprozorni valovi se mu je dvigalo nekaj iz prsi in pljuskalo v glavo. Iskal je skale v teh valovih, da bi vrgel sidro, iskal jo je, a je ni našel. Gledal je na valovih Ireno, ki jo muči na smrt maščevalnost Teodore. Iz valov se je bleščal njen bledi, solzni obraz, usahle roke so gledale po penah in se lovile zanje, tonile in se pogrezale v brezdanje globine. Zdelo se mu je, da kliče Irena na pomoč, da je izrekla s tiho vdanostjo njegovo ime in ga rotila, naj se spomni ljubezni, katero ji je nekdaj prisegal, in naj jo otme.

Razburjen, omotičen in razdvojen se je zgrudil Azbad na trdo ležišče, veke so se strnile, viharen sen je zgrnil čezenj peruti.

Drugo jutro je sedel truden ob mizi. V obraz mu je svetilo sonce. Na licu mir, kakor gladina tihe Propontide. Odmak-

nil je roko od glave, udaril krepko po mizi in se zasmel sam sebi. .

»Nisem pil in vendar sem bil pijan snoči! Smešno! Človeku zavre kri in iz moža se rodi zaljubljen dečak! Pomni, — Teodora! Tudi hlapec zahrepeni po polni skledi. Ostanki so za — pse. Irene ne dobiš, Irena bo moja. Golobico si otme jastreb iz zob lisice!«

Azbad je zagrebel prste obeh rok v razmršene, neumite in nemaziljene lase, zaklopil oči in se zamislil ob mizi. Sužnja Melita je prinesla zajtrk na srebrnem ploščku: sadja, surovega masla, slaščic in zavretega vina. Soparne meglice so kipele iz pozlačene vinske čaše. Melita je stala ob Azbadu kakor svečenica pred malikom, kateremu žrtvuje kadilo. Vročina je puhtela iz močnega vina, magister equitum se ni ganil. Meliti so se dvigale razburjene prsi, odložila je zajtrk na kamnitno mizico, pristopila k Azbadu in se dotaknila z belo lahtjo njegove roke. Vztrepetal je, dvignil glavo in ježno velel: »Proč! Miruj!«

Vdana sužnja, ki ga je blazno ljubila, je molče odšla; pred vrati se je sesedla in na rdeči kamenček v mozaični zvezdi so tekle njene solze.

Še dolgo se ni ganil general palatincev. Zajtrk je omrznil nedotaknjen na mizici, pred vrati je zaman pritiskala Melita uho na zavese, kdaj se zdrami iz morečih misli njen sokol.

Nenadoma pa je planil Azbad od mize. Vse niti načrta so se združile v tesen vozel, ugib je bil rešen

»Tako se zgodi! Hlapec bo obedoval, despojna bo pogrešala drobtin! Torej jaz ne smem ponjo. Pojde Rustik. Naj gre! Jaz pa napišem Ireni list, dobim tekača in ga še danes odpošljem. Razodenem ji načrt Teodore, prisežem svojo ljube-

zen, ponudim ji denarja, da ubeži, preden se vrne stric. Dam ji naslov v Odrin do prijatelja, odpovem se vsaki želji, zarotim jo na sveto Trojstvo, da sem storil to iz prave ljubezni. Irena se zboji dvora, verjame meni in ko bo pri prijatelju, bo kmalu tudi pri meni! Teodora pa zve, da je ušla, in jaz bom imel priliko, da se ji maščujem, ker mi ni zaupala!»

Takoj je sédel in pisal list Ireni. Popoldne je že dirjal zanesljiv tekač s pismom in denarjem iz Bizanca po Solunski cesti v Toper.

Rustikovo poročilo o Epafroditovi smrti je vznemirilo ves Bizanc. Senatorji so na trgih glasno govorili o strašni božji sodbi, ki je gotovo zalotila žalivca svetega despota in ščuvarja naroda zoper despojno. Z najživahnejšo domišljijo so prekašali drug drugega, ko so slikali, kake muke je pripravil satan na dnu pekla za tega izdajalca krščenikov in branitelja barbarov. Kadar pa so sedeli doma za dobro zapahnjjenimi vrati, so iskreno pomilovali njegovo usodo in premnogi kratko in malo verjeti niso mogli, da bi bil šel Grk sam v smrt. Zato so na trgu še glasneje širili javno mnenje o njegovi pogibeli.

Še dolgo se ni ganil general palatincev. Zajtrk je omrznil po nizkih tabernah ob Zlatem rogu, kjer se je zbirala množica. Tudi ta je na glas klicala Luciferja, naj zakuri največji kotel za Grka. Ob pozni uri pa, ko so sence sumljivih dvornih ovaduhov poizginile, so se nagnili v stisnjene kroge preko lončenih vinskih vrčev in z na pol pogoltnjenimi vzkliki kleli Upravdo in častili Epafrodita kakor svetnika na zlatem tronu.

Ob takih pogovorih se je zbudilo vnovič veliko zanimanje za Slovena Iztoka. Z živo radovednostjo so pričakovali novic od severa in stavili med seboj, je li Sloven utekel ali ga je dohitela konjenica pregnjalcev. Pozabili so ob tem celo na voj-

sko v Italiji; še o generalih Belizarju in Mundu niso toliko govorili kakor o Iztoku. Nobenega ni bilo ne med barbari ne med sužnji in celo pri vojakihi ni bilo nikogar, ki bi bil privoščil Iztoku, da bi ga privlekli nazaj v Bizanc. Marsikdo je zastavil zadnje statére za Iztoka samo iz vroče želje, da bi utekel preko Donave.

Nad tem nevarnim vulkanom, ki mu je v srcu vrela nezadovoljnost in sovraštvo do despota, je sedel visoko v svoji palači Upravda in pisal noč in dan prefektom v province nove davke za vojsko in za stavbo sv. Sofije. Cele tolpe lačnih posestnikov, ki so pustili zemljišča, so se nateple v Bizanc ali uskočile preko meje k sovražnikom cesarstva, ker niso mogli zmagati davka. Vdanosti, ljubezni in zvestobe ni bilo nikjer. Vse se je klanjalo, vse klečeplazilo, srca pa so gojila same kletve in upor.

Zato je šumelo mesto v skrivni radosti, ko so se vrnili vojaki, ki so zasledovali Iztoka. Vse taberne so bile nabite, na trgih je bilo stebrovje pretesno, da bi sprejelo vse množice odličnjakov.

»Utekel! Utekel!« je šlo skrivnostno od ust do ust. Na glas pa so donele kletve in se dvigale pesti ter pretile severu z novim Hilbudijem. Vojaki, ki so šli čez Hem za bežečim Iztokom, so bili svobodni gostje pri vsaki družbi. Stokrat so s silnim pretiravanjem ponavljali o grozotah, ki so jih videli v Trakiji in po Meziji. Pripovedovali so, kako strašno je gospodaril bežeči Sloven, razdiral trdnjave, ugnal cele legije, narpal orožja in blaga, gonil samega Tunjuša in prebrodil Donavo pri razvalinah trdnjave Turris, kjer je bil pred kratkim tostran reke nepremagljivi Hilbudijev ostrog. In ko so se vračali s Tunjušem, ki ga je pozval predse Upravda, jih je dohite-

lo nekaj Hupov, ki so jim sporočili, da je Izток porazil vso vojsko Antov, ki da so bežali biti in klani kakor črede ovac do reke Tiaranta in prek nje do doma Varhunov.

»Izток je slavnejši od Belizarja. Mundus je centurio, ne pa general v primeri s tem barbarom! Nad Bizanc pride! Naj pride! Prizanesel bo ljudstvu. A Teodora in Azbad — vajini koži bomo kupili in jih dali v stroj za jermene!«

Tako so skrivaj ugibale gručice ob pozni noči.

Drugo jutro, ko je prišel Tunjuš, ki je moral od ugrabljenega Ljubinice z Iztokovimi zasledovalci v Bizanc pred Upravdo, je dospelo nemudoma poročilo, da so Huni pridrevili v Mezijo, prestopili že reko Panysus in da prete Trakiji. Justinijan je bil zbežan. Pozval je nekaj senatorjev, poklical Belizarja, toda pravega izhoda iz zagate ni našel. Belizar si je drznil, da je očital despotu občevanje s Tunjušem. Slep je! Naj mu ne zaupa. Despot je za to zvestega zmagovalca nagradil s tem, da mu je črtal iz vojske najboljšo legijo, ki mora ostati v Bizancu za obrambo proti barbarom. Nato je dovolil vstop Tunjušu.

Hunu so se pokazale sive pege na obrazu, ki ga je pritiskal na preprogo pred Upravdo, ko mu je despot jezno očital, da Huni ropajo po carstvu.

»Niso Huni, niso ljudje izpod mojega povelja! Varhuni so, ki napadajo tudi mene, a sem jim zadal že mnogo porazov. Toda številni so kakor kobilice in njih povodenj požira moje, tebi zveste molojce.«

Justinijan je pomenljivo pogledal Belizarja, ki je stal ob prestolu. Belizar je ponižno sklonil glavo, dasi je videl sumljive pege na Tunjuševem licu.

»Pomoči mi je treba, jasni despot, in v pomoč bi mi bili Anti, katere sem z velikimi žrtvami razprl s Sloveni.«

»Govori, kaj želiš?«

»Podari Antom opustošeno zemljo tostran Donave in moja skrb bo, da jih naščuvam zoper Varhune. Razplete se boj v Meziji in v Trakiji bo mir. Klali bodo drug drugega in nihče ne prestopi Hema. Tudi Sloveni udarijo gotovo čez Donavo. Tam jih sprejmemo jaz in Anti tako, da ne prestopijo zlepa več na desni breg.«

»Dasi nosiš pesjansko glavo med rameni, vendar ni nespametno tvoj nasvet. Največji despot se poniža in pohvali tvojo misel. S teboj pošljem poslanca. Pokliči starešine Antov v Turris in tam se jim izroči zemlja, ki je doslej moja last, in sklene pogodba, da za plačilo odbijajo napade Varhunov na moje carstvo. Še danes odpotuješ s poslanstvom.«

Tunjuš je pripognil čelo zopet do tal, dvignil glavo in z drobnimi očmi prosil še besede.

»Jasni despot naj ne pozabi, da je pot nevarna. Sam sem, nimam spremstva, razbojniki pa se množe kakor gosenice.«

»Dam ti pismo, ki te bo čuvalo. Iz oporišč te spremijo legionarji. Brez skrbi boš potoval.«

»In taberne ob poti so se podražile. Nihče ne sprejme potnika zastonj. Denar sem iztrošil, ko sem, zvesti hlapec, sejal boj med Anti in Sloveni.«

»Tudi plačilo ti da tisti, ki je največji pravičnik na zemlji!«

Tunjuš je odšel iz palače. Po hrbtu je čutil curke potu. Poiskal je gostilno in z divjo slastjo trl koščice pečene perutnine in goltal vino, da se mu je pocejalo po redkih kocinah. Ko se je nasitil, je sunil z nogo mizico, da se je prevrnila, in se zleknil po kamnitni klopi.

»Na Atilovo pamet, zopet sem ga preslepil! Kaj so mi mar Varhuni in kaj mi je mar bizantinsko carstvo? Tunjuš skrbi zase in za svojo lepo Ljubinico.«

Divjak je zacmakal z ustnicami in s širokim jezikom obliznil od vina mokre kocine pod nosom. Vzbudilo se mu je neizmerno koprnenje po ugrabljeni Ljubinici. Srce se mu je razburilo, da ni vzdržal več na klopi. Z divjim truščem je udril iz pivnice in poiskal žida, ki je prodajal dragocen lišp za ženske. Nakupil je polno nedrje narokvic, uhanov, korald, zlatih zapon in zaponic, da odene z njimi lepo deklico.

Ko se je vračal v stražnico na dvoru, kjer je imel dobiti pismo od Upravde in denar, je godrnjal:

»Če bi Upravda vedel, da bo Iztokova sestra ovenčana z njegovimi bizantinci, ha, na Atilovo modrost, zvrtelo bi se mu na prestolu. Pesjansko glavo nosiš, mi je rekel. Toda v njej so možgani, ki so Atilove krvi. In Atila je bil vladar, ti si pa babjak, oven, hudič. Nahrulim narode, resnica, pa ne tebi v korist. Ti plačaj vole, meso bo užival Tunjuš. Zapleše boj, jaz se umaknem proti jugu in posvatujem z Ljubinico. In še pismo mi daš. Hvala lepa! Bom vsaj brez skrbi ropal! Kaj res upaš, da ponesem svojo glavo pod Iztokov meč?«

Ko je legal večerni hlad na Bizanc, so jezdili trije odposlanci skozi Odrinska vrata s Tunjušem na čelu. Nosili so s seboj carska pooblastila, da sklenejo zavezo z Anti zoper Varhune in Slovene. Vinjeni Tunjuš je tehtal z levico težko mošnjo zlatih bizantincev, ki jih je dobil od Upravde. in godrnjal s hripavim glasom hunsko pesem o beli golobici in sivem sokolu.

Skoraj ob istem času je drdrala pri zapadnih vratih iz Bizanca Rustikova dvokolnica. Prefekt je namreč nekaj dni veseljačil v mestu. Azbad ga nalašč ni opozoril, da mora takoj

v Toper po ubeglo dvorjanico. Hotel je dobiti časa za njen beg.

In res je tedaj Azbadov dirkač že izročil pismo in denar Ireni v Toperu.

TRINAJSTO POGLAVJE

Na prefektovem vrtu pod platano sta sedeli Irena in Cirila. Razbeljeno nebo je bilo požoltelo od žarkov zaha-
jajočega sonca. V vrhovih platane so listi enakomerno niha-
li. Od Egejskega morja je dihnil večerni veter po hladnih va-
lovih in pobožal razžgano zemljo, kakor bi po rosnem čelu
trudnega težaka potegnila mehka roka.

Cirila je sedela na nizkem stolčku ob Ireninih nogah. V na-
ročju so se krivili med prsti pergamenti skrivnostnega разо-
detja. Velike oči je upirala sužnja v Ireno, ki je slonela ob deb-
lu platane in z na pol odprtimi očmi hrepenela nekam za žar-
ki tonečega sonca. Desnica ji je počivala na belem kamnu in
pila iz njega hlad, ki je skrit v gosti senci kljuboval dnevni
vročini.

»Prejasna, ali naj nadaljujem?«

Sužnja je razvila svaljek med prsti in čakala povelja.

Irena ji je dala znamenje z levico, naj pergament spravi. Ni
si upala glasno spregovoriti, kakor bi se bala, da izgovorjena
beseda razžene mistične sanje, v katere se je zaplela njena
duša.

Odkar je ubežala Bizancu in dvoru; odkar ji je usoda ugra-
bila najdražji bitji, Iztoka in Epafrodita, se je zatapljala če-
dalje večkrat v koprneče sanje. Življenje v Toperu ji ni nič-
sar nudilo. Kadar je šla v javnost, se je morala vselej zakopati
v skrivnosti dvornih šeg. Težka; bogato vezena stola, posuta

z dragim kamenjem, se ji je zdela bremec veriga, plašč hinavstva. V družbi sicer odličnih žensk, pa vendar provincialk, je morala govoriti šepetaje, pritajena, da je čuvala skrivnost in božanski značaj, ki ga je ljudstvo prisojalo dvoru. Zato je bežala pred javnostjo, iskala tihih vrtov, samotnih logov, kjer je v platneni halji uživala svobodo in glasno odpevala odkritosrčni naravi. Kadarkoli se je vrnila iz javnosti, je snemala z gnevom in studom težke obleke, kakor bi se otresala verig. In vselej je ponavljala govor škofa Synesija: »Kaj ste Rimljani boljši, odkar se odevate v škrlat in posipate z zlatom? Komedijanti v kamnitnih plaščih, kuščarji ste, ki si ne upate glasno govoriti, ki si iz lukenj svojega lišpa ne upate na luč, da vas ljudstvo ne spozna, da ste kljub temu ljudje!«

Ob taki priliki ji je srce z neizmernim koprnjenjem zahrepenelo po barbaru Iztoku. Gledala ga je v prteni halji, vide-la, kako so zapluli nemaziljeni kodri, ko se je popel na konja v hipodromu. Tedaj ga je zaljubila, preprostega, svobodnega, brez verig, brez krinke, In sedaj je šel, odvrigel oklep in tam za Donavo jezdi na čelu vojakov kakor nekdanj v hipodromu. Ali misli nanjo? Ali pride ponjo?

Dnevi beže, tedni se vlečejo — in sla ni od juga in ni ga od severa.

In njene misli so se napotile po neznanih potih in iskale ljubljene po gozdih, ga klicale v gorah, prosile popotnike ob cestah, naj ga poiščejo, ponujale trgovcem statérov, da jo vzemo s seboj v deželo Slovenov.

Cirila je poznala gospodarico. Vselej se je tiho umaknila, da je potovala Irena sama s tihim koprnjenjem in s sladko žalostjo za Iztokom. Tako je odšla tudi ta večer z vrta in se napravila po Toperu.

Na stisnjenem foru pred majhno baziliko so se gnetle toperske deklice. Vzkliki začudenja so se glasili iz množice, ko so prihajale svilene nosilnice, v katerih so sedele žene častnikov, bogatih trgovcev in davčnih zakupcev. Ni jih bilo mnogo v Toperu, zato so bile toliko bolj čaščene in spoštovane.

Tudi Cirila, dasi svobodna sužnja, je uživala velik ugled zaradi dvorjanice Irene. Deklice so se ji umaknile, ko se je stisnila za belo nosilnico, da pride do prodajalnice in si ogleda lepoticje, ki se mu čudijo ženske.

Trgovec je postavil ob kamnitni plošči, za katero je stal, dva lepa bronasta svetilnika. Veselo je migotal na njih bleščeči se plamen grškega goriva. Ciriline oči so se široko razprle, ko je zažarel pred njo razprostrti lišp. Magična luč je povečala sijaj zapon, zlatih uhanov, draguljev, vdelanih v narokvice, jantarja, koralid in snežnobelih koščenih glavnikov. Stotero željnih oči se je paslo z naslado po tem lišpu in tiha zavist se je dvigala v dušah, kadar je bogata trgovka segala po dragocenostih in jih izročala sužnji v mahagonijevo skrinjico.

»Na samem svetem dvoru nimajo lepšega nakita!«

Cirili je nehote ušla polglasno ta sodba, ki so jo prestregle deklice v njeni bližini in jo šepetale sosedam.

»Na svetem dvoru nimajo lepšega!«

Cirila se je prestrašila. Zato je hitro popravila sodbo in govorila glasno: »Na svetem dvoru, pravim. Toda sveta despojna, ha, to so smeti, če bi videli njeno krasoto!«

Tedaj je sužnja začutila, kako so se zapičile vanjo drobne oči trgovčeve. Ozrla se je vanj. Po hrbtu jo je spreletel mraz, mravlje so ji zagomezele po vseh udih in splášena je iskala gazi, da bi utekla. Trgovec pa ji je prijazno namignil, prijel z

dolgimi, šilastimi prsti zlato zapestnico, dva zvita delfina, posuta po luskinah z berili in topazi, za oči dva granata, in jo dvignil proti luči, da je zableščalo.

»Samo sveta despojna nosi lepšo zapestnico! Resnico govoríš Ali si uganila resnico, ali si jo spoznala na dvoru?«

Cirila je zbirala moči in se pritajevala, da bi ne izdala razburjenosti. Zakaj v trgovcu je spoznala evnuha Spiridiona.

Ko je bežal Epafrodit in je Numida v Toperu poiskal Ireno, da ji je povedal o rešitvi Iztoka in begu Grkovem, ni omenil Spiridiona. Zato je sužnja slutila v njem dvornega vohuna, ki je pod krinko trgovca poslan od despojne, da stika za Ireno.

Ko pa je trgovec vprašal, ali je bila na dvoru, se je razveselila, misleč, da je ni spoznal.

»Cirila je živela na dvoru,« se oglasi žena najbogatejšega trgovca. »Sužnja je dvorjanice Irene, ki biva med nami!«

Sužnja bi bila rada stegnila roko in pritisnila bogati gospe dlan na usta. Ali bilo je prepozno. Videla je, kako se je evnuh začudil, kako sklenil roke na prsih in se priklonil, da je s čelom skoraj dosegel razloženo zlatnino.

»Jasno dvorjanico iz svetega Bizanca imate! O Toper, raduj se časti neizmerne! Povej, sužnja, prejasni gospodarici, da se ji klanja trgovec Teofil iz Soluna in prosi, če bi smel pred nje, od sijaja presvete despojne ožarjeno lice. Nevredni hlapec je srečen, če sme poljubiti nogo tisti, ki je hodila z največjo despojno veselje!«

Gospe in deklice so se ob trgovčevih besedah priklanjale, kadar koli je izrekel Spiridion-Teofil ime despojne. Cirila je bila zbegana. Priklanjala se je po dvornih šegah, kakor bi stala pred samo carico; pa beseda ni mogla prek ustnic. Zato je izpregovoril vnovič Spiridion.

»Sužnja, govori, kje biva jasna dvorjanica? Ali more pred njeno lice hlapec?«

»Gospodarica sedi na vrtu pod platano in razmišlja.«

»Sužnja, poplača te Krist, ki je dober, ako me vedeš pred njo. Glej, zapestnico ji podarim, če me vedeš do nje. Zakaj Teofil se boji Boga in če podarim njej, podarim v duhu despojni. In kar damo svetemu domu, damo Kristu in Krist, ki je dober, nas nagradi!«

»Večer je, Teofil! Poglej ljudstva! Ne utegneš nocoj!«

»Da govori tako sužnja! Ni te navdahnila sveta Sofija! Nikoli! Kdo poreče pod soncem: ne utegnem: če ga kliče prilika, da pade na obraz pred carico zemlje in morja? In kdaj so pognale črvu perutic, da bi sedel na kupolo carske palače? Vesel je, če prileze na travnato bilko in se ogreje v soncu. Jaz grem s teboj!«

Trgovec je takoj položil zapestnico v baržunasto škatlico, pospravil zlatnino ročno v zaboj, postavil k njej krepkega sužnja za varuha in odšel skozi gnečo izpred bazilike za Cirilo. Množica ga je pozdravljala, on pa je s povešeno glavo mrmral: »Blagor tepi, Toper! Blagor, blagor!«

Ko sta dospela po ozkih ulicah do prefektovega dvora, se je ozrl Spiridion z vajeno previdnostjo preko ramen na desno in levo. Nihče jima ni sledil. Pospešil je korak za bežečo Cirilo, ki je šepetaia molitev k apostolu narodov, naj otme Ireno, kakor je njega Bog otel iz morske globine. Zakaj prepričana je bila še vedno, da je evnuh poslan od dvora.

Spiridion jo je prijel za roko;

»Cirila! Ne boj se me! Saj me poznaš?«

»Spiridion!« je dahnila

Evnuh je posegel z levico na njene ustnice.

»Molči! Ne govori niti v mislih mojega imena! Umoriš me!« Cirila ga je nejeverno pogledala in s studom odklonila njegovo roko.

»Ako si izdajalec moje gospodarice, naj bo tvoj delež na vrbi kakor Judežev!«

»Cirila, ti ne veš, da sem utekel z Epafroditom? Ne veš, da sem v njegovi službi in da nosim na srcu pismo Ireni? O, nebo se odpre nocoj nad njo! In Iztoka sem rešil jaz, jaz, Cirila. Bog me ne pogubi. Mogočno bo pritisnilo to dobro delo na sodbi skodelo v zveličanje.«

Sužnja se je pomirila; svetilka na hodniku je razsvetlila evnuhovo lice in Cirili se je zdelo, da ni prevare v njegovih očeh. Mignila je, naj počaka, da pojde na vrt k Ireni.

Naglo se je vrnila in povedala, da je ni več pod platano. Šla sta pred spalnico. Cirila je odprla vrata in se bližala Ireni, ki je klečala pred ikono v grozni žalosti. v roki je še držala zmečkan pergament, Azbadovo pismo, ki ji ga je izročil tekač, vtem ko je odšla Cirila na trg.

Ko se je je Cirila dotaknila in pokleknila ob njej, se je razblinila za trenutek pusta megla, ki jo je objela in jo stisnila, kakor bi se omotala krog nje vrvi in jo držale v tesni ječi. Ko pa se je ozrla proti vratom, kjer se ji je klanjal Spiridion, so se nategnile te grozne vrvi usode tesneje krog njenega srca, ste-
ne duševne ječe so se zožile, da je kriknila od bolesti in se oklenila sužnje, naj jo ščiti. Prihuljena postava evnuhova je priklicala prednjo bizantinski dvor. Zagledala je že maščevalno roko despojne, slišala natančno zasmeh dvorjanic, drsela po stopnicah v ječo, kjer je zdihoval njen Iztok, in za njo je donel smeh po hodnikih, ko so se zaprla vrata in jo je objel duh po trohnobi in plesnobi. Obvladalo jo je hipoma,

da so ji odpovedale moči in se je roka krčevito oprijela Cirilina vratu. Toda vse je trajalo trenutek, evnuh je dvignil tretjič glavo in se še tretjič niže klanjal pred dvorjanico.

Tedaj se je v Ireni kakor iz obupa rodila silna, odporna moč. Azbadovo pismo je stisnila še tesneje z roko, ga vrgla na tla, se ponosno dvignila, stopila na list in z ostrim glasom zapretila evnuhu:

»Poberi se, Judež! Povej despojni, da sem svobodna, da ne maram več svilenih in zlatih verig; da moja roka tudi železnih ne sprejme, rajši umrem! Pojdi, ker te nisem klicala!«

Ireni se je tresla iztegnjena desnica, stala je ponosna in mogočna kakor utelešeno povelje, kakor carica, ki veleva nepreklicne ukaze.

Sužnja se je oklenila njenih kolen, Spiridion je občutil po udih od mladosti vgnezdено suženjsko plahost in kakor brez volje pokleknil na pragu.

Irena je krepko udarila z nogo po pismu in odsunila sužnjo.

»Proč tudi ti! Pojdi z njim, izdajalka, ki si mu odprla mojo spalnico! Ostanem sama in kljubujem usodi! Z menoj je Krist, ki skrbi za lilije na polju in bo skrbel tudi zame!«

»Utolaži se, jasna dvorjanica! Spiridion prihaja z blagovestjo!«

»Z blagovestjo? Z dvora ni zame blage vesti, od ondod pride zame samo pogin!«

Evnuh je dvignil oči, po licih je žarel od veselja in spoštovanja.

»Vredna si, prejasna, da sedeš na prestol! Tako si mogočna! In jaz bi ti služil zvesto kakor spreobrnjeni Savel Gospodu!«

»Ne kliči Gospoda, če si v službi krivičnikov! Njegova roka je grozna. Zadene te!«

»Mila gospodarica, Spiridion ne služi krivičnikom. On je poslanec Epafroditov!«

Ireni je omahnila še vedno stegnjena desnica ob beli halji, glava se ji je nekoliko nagnila in komaj razumljivo je izrekla:

»Razodeni mi, božja Modrost, ali so to tvoja pota ali hodi satan po njih!«

»Neizvedljiva pota Gospodova so to, jasna dvorjanica. On je dvignil svoj rog, da mazili z oljem sreče tiste, ki so nedolžno trpeli«

Spiridion je razgalil tuniko, odvezal bel ovoj, ki ga je imel pripasanega čez prsi preko leve rame in izmotal iz njega zapечатeno pismo.

»Beri, prejasna, in tvoj jezik bo pel hvalnice do belega jutra!«

Evnuh ji je podal Epafroditovo pismo, ki ga je Irena sprejela s tresočo se roko.

Stopila je pod plapolajočo lučko in pogledala pečate.

»Njegovi! Epafroditovi! V njegovi vili v Bizancu sem videla ta pečatnik. Razjasni mi temo, Spiridion! Vera mi še omahuje.«

Irena je sedla trudna na svileni blazinico in strmela v pečate na pismu, ki ga je držala v rokah, ne vedoč, ali je v njem strup ali balzam.

Cirila se je približala gospodarici, sedla k nogam in ji razodela neznano tajnost, da je Spiridion pomagal oteti Iztoka in da je pobegnil z Epafroditom z dvora.

»Prejasna, beri! Videl sem, da tare žalost tvoje srce. Razvedri se ob besedah dobrega Epafrodita!«

»Ne morem takoj. Moj duh je truden! Po sencéh mi kljuje. Cirila, prinesi mi vodé! In ti, Spiridion, kaj je moj dolg?«

Evnuhu je zaigralo srce in po sili mu je hotelo zažareti oko, ko se je domislil nagrade. Toda potajil je svojo strast.

»Nisem tvoj služabnik, služim Epafroditu in ta mi poplača trud. Predrznem se celo, da ti ponudim to zapestnico. Na Artemido, da despojna ne nosi lepše!«

Evnuh je odprl škatlico in ji ponudil zvita delfina.

»Trgujem sedaj v Solunu in v Toper sem prišel z zlatnino da sem mogel do tebe. Tako je velel Epafrodit.«

Irena je pogledala dragoceni nakit in zmajala z glavo.

»Ne morem sprejeti, ker bi ti ne mogla plačati. Resnično nisem videla lepše pri despojni!!«

»Ne vprašam za plačilo, prejasna, sprejeti moraš! To je ukana, moja ukana, da sem mogel do tebe. Cirilo vprašaj! Stvar je draga, zelo draga, toda za Epafrodita je to smet, ki jo vrže v morje, da podraži ribice.«

»Torej bo moral plačati on? Težko zame!«

»Njegova volja, prejasna, njegova sveta volja! Prišel je Numida, prinesel pismo iz Aten in govoril besede: — Nesi, Spiridion, to pismo v Toper k Ireni! Čuvaj ga, kakor čuvaš sebe smrti in pogubljenja. Ne boj se stroškov! Funti statérov so prah, pena, samo pismo izroči! In narokvica je ukana, je pena na poti do cilja. Za teden dni se zopet oglasim pri tebi in sprejemem morda odgovor.«

»O predobri Epafrodit! Pridi! Toda varuj se izdajalcev!«

»Teofil mu ni bil izdajalec nikoli! Poslej sem namreč Teofil, bogoljuben trgovec iz Soluna — mojega pravega imena ne

izgovarjaj, prejasna, niti v sanjah — in kakor nekdanj na dvoru služim zvesto Epafroditu.«

Tedaj se je Irena domislila mošnjice zlatnikov, ki jih je poslal Azbad s pismom.

Segla je po njej na belo mizico in jih izročila evnuhu.

»Plaćati ne morem, pa vzemi to, kar imam!«

Spiridion je sprejel kleče mošnjico, poljubil Ireni roko in odšel za Cirilo iz hiše.

Ko je bil že na ulici, je skrbno potehtal mošnjiček. Njegov spačeni obraz je oblila čudovita sladkost.

»Na Merkurja, ta teža diši po zlatnikih! O, o, Teofil, modro trguješ!«

Ko se je sužnja vrnila do Irene, je slonela ta na mizici in gledala na pečate Epafroditovega pisma.

»Gospodarica!«

Cirila se je stisnila k njenim nogam in z zvestimi očmi motrila Ireno.

»Zakaj je žalostna moja prejasna? Obiskal te je Krist s svojo ljubeznijo, a radosti ni na tvojem licu?«

»Cirila, ti ne veš, kaj se je zgodilo, ko si bila odsotna. Poglej in preberi!«

Pokazala je s prstom na tla, kjer je bilo poteptano Azbadovo pismo. Sužnja je segla po njem in naglo brala.

»Ne zaupaj, prejasna! Azbad je slepar!«

»In stric Rustik?«

»Stric Rustik — ,« je ponovila sužnja.

»Ta gori za Bizanc. Če me odpošlje na dvor? O, Cirila kako strašno bo maščevanje despojne!«

»Ne boj se, prejasna! Krist, Vsevladar, te je otel iz Bizan-

ca, otme te iz Topera, ako Azbad ne laže. Toda on laže. Nastavil ti je zanko. Stric te ljubi in te ne izroči dvoru.«

»Da bi mogla verjeti tvoji sodbi! Moje srce sluti grozo!«

Cirila je sklenila roké k molitvi. V njenih žarečih očeh je kipelo od svetega upanja. S skrivnostnim glasom je začela izrekati božje obljube pravičnikom, kakor jih je brala v psalteriju: »Kdor prebiva pod varstvom Najvišjega, ga bo obdal s ščitom. Izpeljal ga bo iz zanke, ki so mu jo nastavili. Nepoškodovan pojde preko baziliskov in njegova peta bo potepala leva in drakona.«

Irena se je dotaknila prvega pečata na pismu. Počil je vosek, dotaknila se je drugega, svilena vrvca je zdrsnila s pergamenta, prsti so se ji tresli, vsa duša ji je obvisela na lepih črkah; ki jih je pisala spretna trgovčeva roka.

Sužnja je utihnila; gibale so se samo ustnice v molitvi, — njeni pogledi so s strahom in upanjem viseli na očeh gospodarice! ki je pričela brati.

»Prejasna dvorjenica, ljubljena hčerka Irena!

Umrl sem, utonil v toperskih vodah s svojo najboljšo ljubljenco, prekrasno jadrnico. Na dnu morja mi stavi ona nagrobnik in jaz šepetam nanj napis: Epaphroditus in pace et in Christo. V miru počivaj, trgovec Epafroditus! Živi pa naj oče Irene in Iztočka! Umrl sem Bizancu, umrl dvoru, da živim samo tebi in tvojemu vrlemu junaku, kateremu dolgujem življenje. Ko bi njega ne bilo, bi bile moje kosti že davno sprhnele pod mrzlim Hemom. Irena, hčerka moja — tako te bom odslej nazival — obilno me je blagoslovil Bog in jaz mu bom hvaležen s tem, da bom ščitil tiste, ki jih preganja peklenski zmaj na bizantinskem tronu. Sprejel sem boj; izvojujem ga do konca.

O, koliko solza sem videl v provincah, kjer izžema despota roka živo kri iz teles ubogih podložnikov! Po zidu cerkve svete Sofije se cede krvave srage narodov, iz biserov se bleščijo solze. Božja Modrost se ne veseli darov, ki se jih drži kri ubogih. Prišli bodo veki in gledali bodo grozno prekletstvo nad stavbo, ki jo zida oholost sebi, ne Bogu. Večja bo sramota hiše božje, kakor je bila sramota jeruzalemskega templja.

V duhu te gledam, ko bereš te vrste, kako ti drhti nežno telo v trepetu in grozi. Ne boj se! Krog mene ni izdajalcev. Glasno lahko preklinjajo v Atenah moji prijatelji Bizanc — naše kletve ne segajo preko morja do Propontide. Tudi pričujoče pismo izročim v varstvo zvestega Numide, ki si da prej iztrgati živo srce in prsi, kakor bi dovolil nepoklicanemu pogled v pismo. Jutri odpotuje na kupčijski ladji mojega prijatelja v Solun. Tam biva Spiridion, evnuh, trgovec. Ti se čudiš! Čudi se, pa ne plaši se. Tudi njemu lahko brezpogojno zaupaš. Kupil si je z mojim denarjem hišo in začel trgovino. Izdajstva se ni bati. Strah pred mukami in smrtjo mu veže grlo. Zakaj brez njegove pomoči bi bil težko otel Iztoka in to na dvoru vedo, ker je tisto noč izginil. Njegovo grozno slo za denarjem pa utešijo moje polne skrinje zlatih bizantincev. Velel sem mu iti zato v Solun, da je blizu tebe. Ko bi slutila najmanjšo nevarnost, beži iz Topera in se skrij pri Spiridionu. Sicer upam na strica, ki te gotovo ljubi. Kdo bi te ne ljubil, angel? Kljub temu pa nisem brez strahu. Trgovci trdijo, da je stric strog in okruten, da gori za despota, da je slavohlepen, in to je nevarno zate. Bodi previdna!

Jaz bivam sedaj blizu akropole. Na aeropagu žalujejo modrijani, ker je Justinijan zaprl vse stare modroslovne šole in zapretil ostro kazen vsem, ki prekrše ta zakon. Platon in Aristotel se dolgočasita, ker ni učencev, da bi se zbirali krog uči-

teljev. Vse čuti, kmet in učenjak, težko roko despotovo. Nebo že mora plesti bič za takega vladarja. In glej, hčerka moja, neke slutnje so se vgnezdile v mojo dušo! Noč in dan mi govori čudoviti orakelj v prsih, da je Krist pozval barbara Iztoka, ki naj udari na te, ki skrunijo blagovest z dejanjem in življenjem.

Junak, kakršen je on, dvigne narode onstran Donave in prihrumi nad mesto, da se maščuje za krivice. Veruj, da se bližajo dnevi, ko boš trpela in trepetala zanj. Toda zaupaj! Epafrodit ne leže v grob, dokler ne bo videl združenih teh dveh, ki mu jih je izročila usoda v varstvo.

Da izvršim to nalogo, se napotim čimprej v Solun. Moje staro srce se je ogrelo ob vajini ljubezni. Brezmejno hrepenim po tebi. Bodi srečna, bodi zdrava! Upaj nanj, ki je vreden tvoje ljubezni. Iztok te ne pozabi nikdar! Da bi le slutil, kje si, prišel bi bil že pote. Toda v noči, ko sem ga iztrgal iz zob leopardinje, sem mu prisegel, da te čuvam jaz in da te jaz izročim njemu.

Ali je že prišel čez Donavo? Nisi čula ničesar o tem? Na-dejam se, da ti že veš. Do mene še ni dospelo poročilo. Toda prepričan sem, da se je otel. Zakaj konji so bili nedosegljivi.

Končavam. Od tod ne dobiš več pisma. Vidiva se v Tope-ru ali Solunu. In tedaj bo najina radost velika.

Pozdravlja te

tvoj oče Epafrodit.

Ko prebereš pismo, sežgi ga nemudoma. Niti trenutek ne sme biti shranjeno pri tebi.»

Ko je Irena prebrala list, so se ji globoke oči ovlažile. Vse lice ji je bilo razpaljeno, prsi so se dvigale v veselem razburjenju, prijela je Cirilo za glavo in jo dvignila k sebi ter jo strastno objela. Sužnja se ji je iztrgala, razjokala se od veselja, pok-

leknila pred podobo Bogorodice in obljubila pet strogih postov v zahvalo, ker se je vzradovala njena gospodarica.

Irena pa je takoj v sveti pokorščini prižgala ob svetilki dehtečo plamenico in uničila pismo. Pepel je skrbno zbrala in ga spravila v srebrno pušico, ki si jo je obesila na zlati verižici krog vratu in jo čuvala kakor svetinjo.

Tri dni nista govorili Irena in Cirila drugega kakor o Epafroditu in Iztoku. Šepetaje sta izgovarjali imeni pod terebintho na vrtu, zvečer poklekali pred ikono Bogorodice in prebiral psalter. Le včasih se je dvignil strah pred prihodom Rustikovim. Ali to je bila samo drobna meglica, ki je hipoma preminila, pod soncem sreče.

Na večer tretjega dne so naznanili signali prefektov povratek. Irena je hitela stricu naproti v atrij in velela prižgati luči.

Rustikovo lice je bilo mračno in utrujeno. V Bizancu je ponočeval, iztrošil s prijatelji mnogo denarja in pot ga je tudi zmučila. Irena se je preplašila mrkega pogleda. Rustik je ni sprejel prijazno, ni segel po njeni roki, da bi jo potegnili k sebi in poljubil na čelo kakor sicer.

»Za menoj!« je velel osorno.

Kakor splašen golobček je šla neslišno za trdimi stričevimi koraki.

Ko sta bila v stanu, se je obrnil prefekt proti Ireni.

»Hinavka!«

Irena je vztrepetala, na lice sta ji pritekli dve solzi.

»Stric, zakaj si tako krut?«

»Hinavka!« je ponovil še ostreje. »Doma klečeplaziš, bogomoljka, v Bizancu si se vlačila z barbari, s pogani! Sramota!«

V Ireni se je prebudil ponos, ki ima korenine v neoskru-

njeni poštenosti. Zravnila se je, uprla oči v strica, solze so hipoma usahnile. Izpregovorila je ponosno:

»Kdor je govoril to, je nesramen lažnivec! Moja vest je čista!«

»Ne govori, da ne izzoveš moje jeze! Skrunila si čast dvora, zavrgla ljubezen konjeniškega poveljnika Azbada in lazila za poganom!«

»Azbada ne bom ljubila nikdar, ker se mi studi!«

»In vendar boš njegova žena! To je volja svete despojne, to je želja Azbadova, to je moj ukaz!«

»Nikdar! Rajši umrem!«

»V jutro se takoj vrneš na sveti dvor, od koder si utekla. Hinavka! Sedaj ne utečeš več, ker te bo čuval prefekt Rustik!«

Ireno je spreletela zona, kolena so se ji pošibila in zgrudila se je pred stricem.

Počasi, v grozni bolečini so se ji izvili iz prsi vzdih:

»Stric — ne ubijaj me! Usmili se me, o Kriste!«

Nato pa so onemele njene ustnice, krčeviti stresljaji so ji gibali telo.

Prihitela je Cirila. Dva sužnja sta dvignila na pol onesveščeno Ireno in jo odnesla v njeno spalnico.

ŠTIRINAJSTO POGLAVJE

Vojška Slovenov se je po bitki z Anti vračala zmagoslavno proti Svarunovemu gradišču, da bi opravila pod lipo bogovom obljubljene obete.

Ozračje so pretresali divji kriki, iz hripavih grl so se usipale bojne pesmi, drhal se je med seboj do krvi pretepala od veselja. Sivi curki plešočih in rajajočih mladcev so drli skozi loge in široke stepe. Goste gruče možakov so korakale s ponosnimi skoki skozi drn, nad glavami so zamahovali z okrvavljenimi sekirami in klicali slavo Perunu. Pastirji so v sredi gonili nagrabljeno, mukajočo goved Antov in meketajoče trope ovac. Za čredami so omahovali žejni Anti, katere so Sloveni zajeli v boju. Zvezani, osramočeni in osuvani so stopali bratje med brati, sužnji med svobodnimi. Iztok je jezdil z Radom in s konjico daleč za vojsko. Njegovo uho ni razločevalo besed posameznih vzklikov. Čul je samo; kako se je valil pred njim od zmage razbesneli veletok ljudi, da je zemlja bobnela, da so gozdovi vršali in je ječalo ozračje.

Zavedal se je dobro, da je zmagal samo on. Potolkel je Hunne, razgnal Alane, zaveznike Antov, potolkel izdajalca Volka; vojska ga je častila in ljubila, a vendar ni bilo veselja v njegovem srcu. S studom je gledal krvava kopja in počrnele sekire, ki jih je umazala bratska kri. Njemu se je tresla roka, ko je otrl meč ob rosno travo, da je izbrisal z njega sledove, ki so kričali, da je moral zamahnuti po Volku-izdajalcu, a bratu. Saj

se pogubna misel ni rodila v Volkovi glavi. Vsejal jo je sovražnik — Tunjuš.

Zato je jezdil Iztok molčé. Konj mu je povešal glavo, kakor bi čutil, da se tudi gospodarju usipajo dolgi lasje na čelo razkrite glave, kj se je zamišljena dotikala z brado mrzlega oklepa. Njegove misli so hrepenele vse in se vse zbirale kakor sončni žarki krog edinega gorišča, kako bi zedinil razprte brate, kako jih strnil v mogočno vojsko in, z njo priboril ugrabljeno zemljo onstran Donave; kako bi udaril še dalje preko Hema, zagrozil samemu Bizancu in poiskal Ireno. Prisegel je na nebo, na vse bogove, na bele kosti svojih padlih bratov in na Krista, katerega moli Irena, da ne leže prej počivat, dokler ne objame zopet Sloven v ljubezni Anta.

Ko se je bližala vojska gradišču, je naraščal hrup, ker so se bojevnikom pridružile dekllice in žene. Kdor koli je utegnil, je pustil kočo, ujel ovco ali kozliča, natočil medu v buče in hitel za vojsko praznovat bučeče zmagoslavje.

Rado ob Iztokovi strani je tudi molčal. Toda njegova glava se ni sklanjala na prsi. Na njegovem čelu ni bilo sence, v očeh niso plavale bridke misli. Šlema ni snel z glave. Zadovoljno je gledal bleščeči oklep, ki mu je objemal široke prsi, kjer so se odbijali sončni žarki v belem srebru. Kakor sončna luč na oklepu, tako je gorelo pod njim v srcu. Smehljaj mu je igral okrog ustnic, ko je v domišljiji že zrl zbor venčanih dekllic, ki hite pevajoč zmagoslavni vojski naproti. Na čelu cvečotčega zbora je gledal Ljubinico, ki zardeva, kakor bi plula zarja v njenem licu, ko podaja v venec zvite mladike bratu Iztoku in njemu, ki ga je vzljubila hči slavnega Svaruna. Preštel je kratke dneve, ko jo povede na dom, ko ji razkaže ovce in stajo očeta Bojana, ki bo nekoč vsa njegova last. Nehote je

nategnil ob teh sladkih mislih povodec, da je zahrzal žrebec pod njim in udaril veselo s kopiti ob suho dračje, ki je pod nogami zapokljalo in se lomilo.

Četrti dan, odkar so zapustili bojišče, so se bližali Svarunovemu gradišču. Tolpa mladcev se je usula skozi soteske in hitela čez griče, da bi naznanila prihod vojske. Veselje je ki pelo, ohripeli glasovi so udarjali v davorije, trobci so z bučnim trobljenjem glušili pesmi, živina je žalostno mrčala, kakor bi slutila, da se bliža mestu, kjer pade na žrtvenike in umre pod nožem v hrano vojski.

Ob sončnem zatonu se je razširila pred vojsko dolina. Obdelano polje jo je pozdravilo.

Iztok se je zdramil iz globokih misli. Šlem je potegnil na glavo, popravil si kodre, dal z mečem znamenje in vsa konjenica je udrla za njim. Krvavožolti žarki tonečega sonca so pordečili oklepe in šleme, konji so zarezgetali. Po kratkem diru se je dvignila groblja pred njimi — utrjeno Svarunišče. Pridržali so konje. Vse je strmelo na grobljo in čakalo, kdaj se odpro vrata in se usuje skoznje zbor venčanih deklet, pred njimi Radovan in sredi njih starosta v beli svečeniški halji.

Že so zavili prvi konjeniki navkreber, vojska se je usipala po dolini, ko se odpro vrata. Pojavi se Radovan s plunko, za njim krdelo deklet. Rado je uprl sokolje oči v mladenke in iskal *njena* lica, *njene* bele haljice. Toda oba, Iztok in Rado, sta zaeno glasno vprašala:

»Kaj je to? Morana!«

Deklice so nosile namesto cvetja žalno razpuščene lase po ramenih, Radovanova plunka je vzdihovala tako otožno, da se je Iztoku srce krčilo. —

»Kaj se je zgodilo? Če je umrl oče? Ni ga v vrstah. Kje je Ljubinica? Tudi nje ni!«

Konja sta prhala navkreber, da bi junaka čimprej zvedela o nesreči, ki je zadela gradišče. Vtem so se že mladci, ki so tekli pred vojsko, razkropili med ljudi. Rogovi so hipoma utihnili, davorije so zamrle, naokrog se je razlegel plač žensk. Bojevniki so obstali na mestu in gledali na grobljo, kjer se je bližal Iztoku starec Radovan.

Struna na plunki je onemela z zateglim, otožnim glasom, Radovan se je sklonil potrta in uničen pred Iztokom. Njegove oči so bile objokane.

»Kaj se je zgodilo, Radovane! Govori! Strah me muči.«

»Zakaj ga nisi, Iztoče, moj sinko, zakaj ga nisi? O, zakaj sem ti branil, oj besi nad mojo staro glavo!«

»Ne blebetaj! V meni vre! O kom govoriš?«

»O pesjanu, o kravjerepniku, o hudiču, o — o — o o — zakaj ga nisi?«

»Tunjuš je napal gradišče — očeta —«

»Kje je Ljubinica?« je kriknil Rado in zaškrtal z zobmi.

»Ljubinica!« je ponovil Iztok in stisnil ročnik.

»O — o — ukradel jo je.«

Radovan, je zajokal kakor otrok in se sesedel ob poti.

Junaka sta se spogledala in prebledela. Jezdecu so pritisnili za njima, bridka vest o ropu Ljubinice je šinila od ust do ust. Polagoma, se je oglasil stari Sloven:

»Za njim! Nad Hune!«

Kakor bi utrgal te besede vsem iz duše, je vršelo v bojnih vrstah in se točilo kakor vihar krog gradišča:

»Za njim! Nad Hune! Pogibel jim! Smrt Hunom!«

Iztok in Rado sta jezdila k Svarunu. Za njima so prihiteli

veljaki in starešine, Velegost in Bojan in tovariši. Dvorišče se je nagnetlo ljudstva. Vse je pomilovalo Svaruna, ki je sedel na tnalu pred hišo in si otiral solze, polzeče po dolgi bradi.

Iztok je pokleknil k očetu in ga prijel za roko.

»Ne jokaj oče! Strašno se maščujemo za Ljubinico.«

»Otmemo jo, starosta, če je še živa! Tale meč pa preseka Tunjuša — besa!«

Rado je potegnil za ročnik in dvignil meč iz nožnice. Po dvorišču je zagrmelo: »Za njim! Nad Hune! Nad Tunjuša!«

Kriki so starca zdramili, oprl se je ob Iztoka, razprostrl roke in izpregovoril ob grobni tihoti z votlim glasom:

»Naj bodo bogovi z vami, kakor so bili sedaj! Opravimo obete v zahvalo!«

Kakor bi plaval duh preko dvorišča, je šel starec, oprt ob sina in zeta skozi vrste bojevnikov iz gradišča na hribec pod lipo.

Na žrtveniku je zaplapolal ogenj. V vernem spoštovanju se je ponižala in pripognila vesoljna vojska. Ob svitu plamenov so bleščale haljice mladenk, črne sence razpletenih las so ovijale molčeče svečenice s tiho grozo. Kakor bi zbor maščevalnih duhov priplul na zemljo, da se ob žaru krvavih zubljev posvetuje o maščevanju nad Hunom.

Pod nebo se je dvigal duh žgalne daritve. Svarun je razprostrl roké, ustnice so mu trepetale v molitvi.

Ko so bile daritve končane, ko je izpil Svarun iz školjke nekaj požirkov daritvenega medu, je izpregovoril starešinam:

»Veselite se, ljudje! Bogovi so mi vrnili sina, tudi hčer, sonce starih dni, mi vrnejo! Veselite se, ljudje — veselite se!«

Svarun se je vrnil v gradišče, po dolini so se posvetile drobne lučke, zmeraj večje, dokler se niso razpalile v mogočne

kresove. Vojska je zahrumela in zašumela, dvignila se je pesem, oglasil se je rog, v slavlju je utonila žalost.

V Svarunovem dvoru ni bilo buččega veselja po zmagi. Starosta se je stisnil v kot na ovnovo kožo, glava mu je zlezla globoko na prsi. Podpreti jo je moral z usahlimi rokami. Rado in Iztok, Velegost in Bojan so sedeli na plohih okrog ognjišča. Pečena jagnjetina jim ni šla v slast, roženica z medom ni krožila od rok do rok. Zunaj je vihralo ljudstvo, ki hipoma zajoka, ki obupuje in preklinja, pa — ena beseda, en dogodek, čaša opojne pijače — v solznih očeh se posveti radost, jok se preglasi v smeh, vzdih v veselo pesem.

Dolgo je molčala družba ob ognju, zatopljena v bridke misli.

»Sin, slavno ste zmagali! Morana je žela. Perun je bil z vami.«

»Ni bila žetev preobilna za Morano. Prizanašali smo brat-ski krvi, oče!«

Svarun je povzdignil košate obrvi in s pogledom pohvalil Iztoka.

»Gorje narodu, če pognoji travnike z lastno krvjo. Ne bo pasel svojih čred po zelenicah. Sovrag pride in popase s tujo čredo. Sin, če od očeta vse pozabiš, če se ne domisliš niti gomile, kamor zasuješ moj prah, če se napotiš na jug, če odrine ljudstvo za soncem proti zatonu, ne pozabi teh besed. Velik bo Sloven, bival bo v mirnih hišah, rejene bodo njegove črede, svobodno sonce mu bo svetilo leto in dan, če bo složen z brati. Če ne, pride tujec, postavi mu peto na tilnik in svobodni postane suženj.«

Vsi so molčali. Tiho plapolanje ognja je dramilo molk. Iskre so poskakovale iz polen, prasketale nad ognjiščem in se potapljale v dolge jezike zubljev, ki so klpeli pod sajasto sle-

me. Svečanost, kakor bi govoril prerok, je prevzela vsa srca, da so hitreje utripala in sklepala velike sklepe.

Tedaj je vstopil počasi, potrto, boječe, kakor grešnik, Radovan. Komaj z očmi so se ozrli proti vratom. Nihče ni okrenil glave. Radovan je čutil tesnobo in slovesnost. Kakor ob daritvi se je sključil v kot in pritisnil roke na razgaljene prsi.

Svarun ga je pogledal, a v njegovih očeh ni bilo jeze. »Radovan, pripoveduj o roparju Duši me v prsih, za golt. me še davi žalost. Ne morem sam!«

Iztok se je ozrl na starca godca. V pogledu je bil očitek:

»Zakaj je nisi čuval, branil?«

Radovan se je primaknil k ognjišču. Pri ognju se je zdel njegov obraz čudovito zguban in shujšan. Ko je izpregovoril, je bil glas tako plašen, tako pobit, da se mu je Iztok začudil in se obrnil proti njemu.

»O, vem, da me sodite, mene starca. Sodijo me vaši obrazi, obsojajo me pogledi, ker je bila ukradena golobica, ker je izginila lučka z dvora, ker je onemelo njeno petje in je sedaj hiša kakor požeta njiva. Vi me sodite, bogovi me ne sodijo. Vprašam: Kdo izmed vas še ni krmil golobcev in jim potresal zrnja sredi dvora? In kaj si storil tačas, ko si zamaknjen pasel oči po golčeči množici, pa je padlo izpod neba kakor puščica, prhutnilo med golobce, pograbilo in izginilo. Še zakričati nisi utegnil, še pomisliti nisi mogel na lok, zakaj visoko pod nebom je že plul kragulj z najlepšo golobico v krivih krempljih. In tako se je zgodilo z njo. Svarun je priča. Iz zasede je planil Tunjuš na njivo med deklice, rdeča perut je frfotnila, kriki so nama umrli v grlih, on pa je izginil — kragulj, ropar, jezdeč na konju in na tisoč besih. O Morana!«

Rado je bleдел ob povesti, ustnice je stiskal, da je bežala

slednja kaplja krvi iz njih, prsti so se krivili in se stiskali v pest, na rokah so se podrhtavajoč gibale močne, vzbokle mišice.

»Kaj bi storili vi, ki me obsojate, kaj?«

»Za njim!« je rignil s sklanim glasom Rado.

»Za njim, za njim! Ti bi šel za Hunom, vrtoglavi mladec, verjamem. Toda šel bi bil v pogibel. Kje je konj, ki bi dosegel Tunjuša? Kje imaš tovarišev, kakor jih je imel on? Ali bi copotnil z nogo ob tla, da bi prilezli iz zemlje kakor ose iz luknje, če potrkaš nanjo? Oj, mladiči, ljubezni lačni, krvi polni, kratka je vaša modrost in ne seže daleč preko rumene kite lepega dekliča. Tudi Radovan bi bil jezdil za njim, ko bi bila žarela le taka iskrica upanja, kakor jo da slab kremen, če udariš z jeklom nanj. Ali ni je bilo. Zato sem ostal in jokal s tiho in grenko žalostjo in mislil v svoji stali modrosti na koristne ukane. Na bogove, da sem nedolžen! A za nedolžnost taki pogledi od vas, tako plačilol!«

»Ne žaluj, Radovane! Govori o ukanah! Prej pa izprazni roženico, ki ti jo nudi tvoj sin.«

Iztok je dotočil do roba in podal godcu.

»Ne bi! Na bogove, da bi rajši od žeje pivkal kakor ptica, ko pa omočil ustnice sredi krivih sodnikov ob pijači. Na tvojo besedo pa verjamem, pa so me varali vaši pogledi!«

Izpil je naglo, v lice mu je zaplulo nekaj krvi, Nato se je dvignil s ploha, vzravnal staro telo in izrekel svečano, s pojočim glasom:

»Ni tvoja stvar moja ukana. Zato je ne zve nihčè, doklèr se ne zgodi. Povem vam pa, da sem prisegel vsak dan trikrat in vsako noč po trikrat sveto prisego Svetovitu vsevidečemu, Perunu vsemogočnemu in Vesni in Devani: Radovan otme

Ljubinico ali pade v naročje Morani ob cesti na sovražni zemlji. Tako sem prisegel, tako se zgodi!»

V starcu je zakipelo čudovito življenje, oči so se mu bliskale, iz dvignjenih prsi je kipela moč, iz stisnjenih pesti je kričala odločnost in iz hropečih dihov je žarela hrabrost in navdušenje. Vsi so se zavzeli, po vseh licih se je raztočilo od godca nekaj veselega, Z upanjem napolnjenega, celo Svarun je dvignil težko glavo, s čela mu je izginil temni oblak; iztegnil je proti Radovanu desnico kakor v blagoslov.

Godec je obstal za trenutek sredi njih, ponovil s sekajočim poudarkom: »Tako naj se zgodi, tako sem prisegel —«se hipoma obrnil ter odšel skozi vrata na temno dvorišče.

V jutro so obsijali prvi sončni žarki še spečo vojsko. Krog in krog gradišča so črneli ožgani vrtinci zemlje, kjer so goreli na večer ognji. Ob njih je spala vojska vse navzkriž kakor od viharja posekan gozd. Čudna omotica od veselja in pijače, od krika in plesa je prevzela ude bojevnikom, da so omahnili, odreveneli in zaspali v sen, tako trden, da ga ni zdramila zarja.

Na okopih se je že zbrala gruča veljakov in starešin v posvet. Ugovora ni bilo med njimi. Ena misel je vladala. Preden so sklepali, je bil sklep dozorel:

»Nad Hune!»

Večina je želela, da se odpočije vojska en dan in potem udari vsa čez Donavo nad Tunjuša.

Temu je ugovarjal Iztok. Vojak skoz in skoz, ki je poznal red palatincev, se je zgražal, kadar je pogledal v dolino.

»To je drhal,« je pomislil, »ne vojaki.«

Zato je ugovarjal in prepričeval tako dolgo, da se je vdal zbor in pritegnil njegovemu nasvetu. Poverili so mu oblast,

da si izbere le najboljše ljudi, drugi naj se vrnejo na svoje domove.

Ko je bil sklep dognan in posvetovanje zaključeno, se pojavi med njimi na suhem hunskem konju, kakor so jih nekaj ugrabili v bitki, star Hun.

Vse je spreletel gnev in jad. Sprejeli so ga mrki pogledi, namrščene obrvi, zgubanjena čela.

»Kakor sem prisegel, tako se zgodi!«

Jezdec je izpregovoril. Po vseh licih se je prikazala osuplost, iz vseh ust je hkrati zadonel vzklík začudenja.

Jezdec pa je okrenil konja; zamahnil je čop rdečih las ob glavi, stresle so se kocine kozlovskih hlač in — Hun se je zadrevil po brdu iz gradišča.

Zborovalci so mu dvignili roke v pozdrav, glasni klici so ga spremili in mu voščili srečo bogov na pot. Jezdec, Radovan, se ni ozrl. Zamahnil je s plunko po zraku, se sklonil konju na vrat in pognal v skok po dolini.

»Oj ukane! Oj ukane,« je šlo od ust do ust med zborovalci, ki so zrlí za godcem. »Kdo ga prepozna? Bogovi z njim! Čuvaj ga Svetovit!«

Sredi dopoldneva se je razgibalo mravljišče krog tabora. Kakor luči so švigali med umazano rjavo in sivo tolpo šlemi Iztoka in Slovenov iz Bizanca. Krog poldneva se je že ločilo in razkropilo valovje ljudstva. Po zraku je kipelo od bojevitih vzklíkov: »Nad Hune! Nad Hune!«

PETNAJSTO POGLAVJE

Zaradi zmage žejna krvi je vojska hotela še tisti večer odriniti skozi sotesko od gradišča proti Donavi. Iztok je imel dosti posla, da je zabranil razbrzdanemu hudourniku divji pohod. Dasi je izbral najboljše bojevnike, bi se ne bili uklonili, da niso posegli vmes starešine in veleli ljudem, naj bodo strogo pokorni Iztoku — poveljniku. Polagoma se je vojska umirila. Starešine so se poslavljali in se vračali na svoja selišča. Drhal je vzdikajoč in plešoč ginila v lesovih. Proti večeru je stalo v dolini krog tisoč vojščakov. Vodila jih je železna roka posameznih Slovencev, ki so dolgo vrsto let korakali za bizantinskimi prapori. Iztok je velel porazdeliti mednje vse hunske in antske konje; kar koli je bilo oklepov in šlemov, vse so si nadeli. Tako je imel okrog dve sto težko oboroženih jezdecev. Njegov jermen pod brado je bil tesno zapet, ob vrstah je jahal s čudovito samozavestjo. V prsih je začutil hipoma slast, kakršne še ni bil okusil. Tako jasno kakor nikdar mu je stopil pred oči daljni smoter. Zamislil se je kakor v lepe sanje.

Dolina pred njim se je širila, prostrana ravan se je polnila z vojščaki. Vse se je svetilo in migotalo od brušenega orožja. Nič več tolpe, nič drhali. Stotnije, prave, urejene stotnije vro iz vseh slovenskih gozdov in se razlivajo na raven. In sedaj prijezdi on, zamahne z mečem, vojska se zgane, pod udarci kopit zagrmí zemlja: dvigne se prah, čuti se zamolkel žven-

ket jekla, trume se vale proti jugu — on jezdi na čelu. Oko ima uprto proti polnoči, proti cilju. »Nad Bizanc!« grmi krog njega. »Maščevanje!« kriči srce. »Svoboda!« koprne duša. Zajokala bo sproščena zemlja, ko bo pila kri tiranov; zaslužnjeni narodi bodo poljubovali osvobojeni sled njegovih stopinj; Slovenu vzide jasno in čisto svobodno sonce na daljnem vzhodu. In pod jasnim nebom oblijejo žarki zlate pramene mehkih las, ki bodo pluli z glave njegove Irene.

Iztok je otresel z glavo, z roko potegnil ob čelu. »Sanje lepe sanje!«

Velika vojska je izginila, pred njim je ostal zbor molojcev. V daljavi se je le še motno bleščal vabljivi smoter.

Četi je izpregovoril navdušene besede in ji velel počivat.

Ko je veslal mesec na polnoč, se je napotila majhna četa ob potoku skozi dolino. Šlemi se niso svetili v noči, oklepov ni bilo krog prsi vojščakov. Sence slokih konj so tiho bežale po travi.

Rado je jezdil pred odhodom glavne čete z nekaterimi vojaki na ogled za Tunjuševim taborom.

Odkar se je vrnil z vojne in zvedel o ropu Ljubinice, se mu ni zjasnilo nagubančeno čelo. Kakor divji maček, ko čaka plena na drevesu, se je tresel od koprnjenja, da bi zapodil konja proti Donavi in planil v tabor ter iztrgal Hunu ugrabljeno golobico. Ko je ugovarjal Iztok razdivjani vojski, ko je odbiral vojščake, je čepel na okopu gradišča, stiskal ustnice in škrtal z zobmi. Da ni bila njegova vera v Iztoka brezmejna, zagnal bi se bil proti njemu, ga pahnil s konja in zaklical v tolpo: »Za mano! Nad Hune!« Vsaka ura mu je bila trpljenje, vsako posvetovanje starešin muka. Mižal je, da ni videl mladcev, ki so dvigali kopja in zahtevali pohoda. Zatiskal si

je ušesa, da ni čul hrupa in vzdlikov: »Nad Hune! Nad Hune!« .

Dan se mu je plazil kakor lena voda. In ko je četa prižgala ognje in legala počivat, bi bil najrajši udril mednje in tolkel s pestmi po speči vojski. »Na noge! Sramota Slovenom! Hči staroste plen Tunjušev in vi spite! Sramota! Na noge, golažen, dvignite se in operite madež! Za menoj! Na konje, nad Hune!« Z obema rokama je stiskal glavo, se vrgel na zemljo in grabil v zeleno grivo s tresočimi se prsti.

Doklèr so jezdili po zasenčeni globeli, ni bilo mogoče spustiti povodcev in pognati v skok. Ko se je soteska razširila, ko je razgrnil mesec pred njimi prostrano stepo, so se stegnila telesa konj, po stave jezdecev so se prihulile do grive, visoka trava je z latjem dosegala konjske boke in kakor blisk so gini-la tla pod kopiti. Votli topot se je razlegal po gluhi stepi. Daleč nekje je zarenčal merjasec, njegova čreda se je oglasila z začudenim pogrkovanjem. Blizu v grmu je zajokala ptica z žalostnim glasom. Po listju je udarila perut, nočna ujeda je zgrabila spečo jerebico. Rada je zaskelilo krog srca. Kakor bi bila zakričala na pomoč Ljubinica. Stisnil je konja in pognal še v daljše skoke.

Ko so pobledele na obzorju prve zvezde, so zagledali jez-deci pred seboj dolg, meglen pas, iz katerega so se dvigale lene, sive kope. Pred njimi je bil veletok; ustavili so konje, ki so spenjeni veselo prhali z razprtimi nozdrvmi v hladno ju-tro in povešali vratove do rosne trave.

»Če ni brodov na levem bregu?« je izpregovoril stari Slo-ven z brazdo na čelu. Iztok ga je bil pridilil previdno Rado-vi četi. Zakaj bal se je, da utegne Rada. strast zaslepiti in pah-niti na Tunjuševo sulico.

»Poženimo v veletok!«

Rado je nategnil povodce.

»Mladec, polivaj ogenj s pametjo! Če utoneš, ne rešiš Ljubinice!«

»Konji preplavajo!«

»Misliš ti, burja! Jaz pa ne mislim, ampak vem, da jih pol obnemore.«

Rado je nategnil zopet ob brzdi, da se je njegova hunska kobila povzpela. Stari Sloven je obmolknil. V rahlem diru so jezdili po travi, ki je tonila v rosi. Preden je vzšlo sonce, so se potopili v meglo ob Donavi, Tla so postajala čedalje vlažnejša, da so se konji vdiral do členkov in čez. Polagoma jim je začel udarjati ob prsi suhi loček, jata povodnih ptic je sfrfotala iz bičja — konjica je obstala na bregu. Vojščaki so poskakali s konj in gazili, po blatu in svižu ter iskali v megli brodov. Razkropili so se na levo in desno gor in dol ob vodi. Prešla je ura, preden so se vnovič sešli — brez uspeha. Brodov ni bilo. Edino stari Sloven je izsledil v visokem trstju pomendrane bilke. Splazil se je do reke. V blatu je zevala nova sled vtisnjenega broda. V ilovici je zapazil človeške stopinje in globoko udrte sledove konjskih kopit, ki še niso bili zaliti z vodo.

»Kdor je hodil tod, se je odpeljal z brodom čez reko.« Poklical je tovariše. Pokleknili so večči sledilcj na zemljo in ogledovali vtiske kopit.

»Hun, Hun, Hun!«

Vsi hkrati so izrekli isto sodbo.

»Morda Tunjuš sam,« je pripomnil Rado in pobledel.

»Ni Tunjuš, ker ta je jezdil s tovariši. Njegov sled bi bil že zalit, zabrisan. Morda ogleduh, sel?«

»Ho, Radovan, Radovan!« je zaklical mlad vojščak, ki je tičal do kolen v blatu in sledil človeško stopinjo.

Vsi so pristopili in z napetimi očmi zrl v dobro odtisnjen podplat bose noge na blatu.

»Poglejte palec! Razkrečen in podvit! To je Radovan! Vidi-te peto! Razhojena, zmlinčena! Godčeva! Poznam jo!«

»Torej ta nam je odvel brod!«

»Ponj! V vodo!« je kričal nestrpno Rado.

»Kdo pojde?« vpraša stari Sloven.

»Jaz preplavam! Ne sam, na konju! Če konj sredi reke omaga, drugo polovico preplavam!«

»In po stepi boš jahal potem na trstu, kakor vedomec! Ulij pameti na ogenj! Poglejte, tukaj štrli iz blata debelo bruno. Izgrebimo ga, vrzimo žreb. Kogar določijo bogovi, zajaha bruno in se prepelje prek veletoka!«

Vsi so se pokorili nasvetu starega Slovena, zastavili vse sile in kmalu izgrebli iz peska in blata dolg hlod, ki je bil iz srede izžgan.

»Korabelj!« so vzkliknili veselo in izmetali blato iz vdolbine ter vrgli žreb; določil je najmlajšega vojščaka. Vitki mladenič je skočil ročno v čoln, zavihtel veselo kos širokega lesa, rabeč ga kot veslo — ostanek nekdanjega Hilbudijevega mostu, kakršnih je bilo dosti ob bregu zapičenih v blato in zapletenih v grmovje. Tovariši so se uprli v deblo in vsi zaeno z močnim sunkom potisnili korabeljček v vodo, da so zašumeli valovi. Veslar je kmalu izginil v megli sredi veletoka.

Minilo je dokaj časa, preden se je oglasil nizko ob vodi glas odposlanega brodarja. Vojščaki so šli za pozivom, pognali konje na široki brod in odrinili preko reke.

Sonce je parilo meglo; topila se je, dvigala in kopnela pod

vedno gorkejšimi žarki. Ko so dospeli na desni breg, se je že razblinilo megleno morje. V daljavi so se svetili nizki griči, visoko pod sinjino nad planoto se je vozil orel.

»Kam?« so se vpraševali.

Stari Sloven je motril obrežje s sokoljim očesom gor in dol. Stegnil je vrat, nastavil roko na čelo in veselo pomežiknil. Zagledal je v trstju velike, črne zaplate — skrite brodove.

»Z brodovi nazaj, Iztokovi vojski naproti!«

Radov konj je zacepetal in grizel jekleno brzdo. Njegov gospodar ga je krčevito stisnil. Žal mu je bilo vsakega trenutka. Gnalo ga je z neutešljivo silo v stepo — za Ljubinico. Stari Sloven se je ozrl na mladca preko rame in mirno, z globokim glasom ponovil: »Polivaj ogenj s pametjo!«

Nato je takoj odredil, da so odmotali dolge konopce, ki so jih nosili zvite ob sedlih. Otvezli so brod. Dva vojščaka sta stopila nanj in ga odpahnili iz bičja. Nato so pripeli konopce za sedla in vlekli s konji širok plav po reki navzgor proti kraju, kjer so videli druge brodove. Ležali so vsi deloma na suhem. Zato so se vsi uznožili, preden so dvignili mogočno težo z brega v vodo. V tla so zabili kole in privezali sredi trave konje obnje. Sami pa so odrinili s širokimi loparji na veletok in gnali brodove na breg Slovenov.

Sonce je privozilo do zenita, ko so se vrnili na najmanjšem brodu. Stari Sloven je velel pluti v gosto vrbje; tam so plav previdno skrili in ga zadelali z vejami in trstjem. Tudi čolniček so pogreznili v blato.

»Kam?« so vnovič vprašali vojščaki.

Stari Sloven je zasedel konja, za njim so poskakali mladci v sedla in mu nemo sledili. Previdno je jezdil do mesta, kjer je ležal prvi brod. Upognil se je s sedla in iskal sledov. Ni tra-

jalo dolgo, ko je zagledal vajeni vojak vtisnjena kopita Radovanovega konja.

»Za njim!« je velel.

»Očka dobro ve, kje je tabor Hunov. Zakaj jahal je naravnost vanj, na Svetovita, da ne drugam!«

Jezdeci so se uvrstili v gosji red in oprezno šli za sledom, doklèr niso za trdno vedeli, v katero smer je odšel Radovan. Do vznožja nizkih holmov, ki se vlečejo proti jugovzhodu, so razločno sledili skoke godčevega konja. Tu je postal svèt trši, sledovi so izginili. Kljub temu pa so bili prepričani, da je Radovan šel ob pobočju holmov. Zato so pognali odpočite konje in drevili ob hribcih in gozdih. Sonce se je nižalo — dan se je nagnil, a drugo jutro morajo biti ogledniki s poročilom ob Donavi, kjer bo čakal Iztok z vojsko. Zato ni bilo časa, da bi se obotavljali. Rado je šinil mimo vseh tovarišev in jezdil četi na čelu. V daljavo so mu strmele oči in žarele kakor mlademu volku, ko gre prvič na plen. Kadar je jeknila ptica, mu je vzplulo srce, kakor bi Ljubinica zaklicala na pomoč. Stisnil je konja in zgrabil povodce. Nekje daleč, se mu je zdelo, je nekaj zarenčalo. »Tunjuš!« je naglo pomislil in iskal z desnico ostre sekire ob sedlu.

Bližal se je večer. Dolge sence so se hipoma iztegovale in ginile. Staremu Slovenu se je svetil na čelu krvavo podpluti obrunek. Kakor hrastov lub mu je bila koža nagubančena po mrklem licu. Pride noč, kam potem? Treba je, da napno zadnje sile, doklèr imajo še kaj dne. Poprijeli so vsi tesneje za brzde, udarili po konjih s kratkimi jermeni in nato popustili povodce, da so se iztegnile vrle živali v dolgih, plavajočih skokih po ravnini.

Hipoma pa je potekel grič ob desni. Kakor bi ga odrezal.

Ozka dolinica se je odprla proti jugu. Sloveni so konje ustavili in se spogledali. Edini Rado je drevil kakor v sanjah dalje. Ali nenadoma so videli, kako se je vzpel njegov konj, se okrenil na zadnjih nogah in pridrevil nazaj k četi.

»Tabor! Tabor!« je vzkliknil Rado. »Dim se dviga iz kotline!«

»Nazaj!« veli stari Sloven.

Polagoma so se vrnili ob griču in poiskali gosto zarasel kotlič, kamor so skrili konje. Tam so počakali noči.

Ko se je stemnilo in mesec še ni prisvetil, so izginile temne postave v mračnem lesu. Po dva in dva so se plazili mladci po griču. Razdelili so si kotlino tako, da bi ves tabor obkrožili in si ga ogledali. Pri konjih je ostal edino star Sloven, ki jim je strogo velel, da se morajo vsi vrniti do polnoči.

Rado si je izbral najnevarnejšo pot pri vhodu v kotlino. Doklèr je plezal po brdu in skozi hrastičje, se ni menil za šum, če je poknilo dračje pod njegovimi nogami ali če je sfrfotala speča ptica. V prsih mu je gorelo in ni mislil na drugega kakor nanjo, ki jo iztrga in otme iz naročja pesjana Tunjuša. V razpaljeni domišljiji je sanjal, da zasliši mordá že nocoj njen glas, jo ugleda mordá celo ob ognju, ko bo sedela otožna in bleda med deklicami.

Ko je priplezal na vrh griča in se spustil po slemenu in po rebri navzdol, je na mah prenehalo grmovje. Stopil je iz gozda. Noge so se mu zaplele v goste veje, ki so ležale po zemlji. Na tistem kraju so Huni izsekavali gozd. Obstal je, da bi razbral v temi, kam bi krenil. Pod seboj je slišal hrzanje pasočih se konj, daleč pred njim je žarel ogenj in zdelo se mu je, da vidi krog njega premikajoče se postave.

»Tjakaj!« je bila njegova naloga. Kako? Mimo konj? Brez

čuvaja se redko pase hunska brav. In vendar je njegova dolžnost, da presodi po številu konj moč tabora.

Ognil se je posekanega gozda, kjer mu je bila hoja naporna zaradi drevja in vej, razmetanih na gosto po tleh. Skril se je zopet v temo in lezel ob robu doline proti ognju. Počasi je ginilo omotično koprnjenje po Ljubinici, zmogla je skrb in teža naloge ter izpodrinila, sanjarjenje o Ljubinici. Zbral je vnovič vso prelest in zvitost. Plazil se je kakor lisjak neslišno, se spustil v dolino, se potopil v travo in se vil kakor kača prav tik črede konj proti ognju. Poskušal je, da bi razbral iz črne sence število živali. Toda ni mogel. Vtem se je domislil, da pred polnočjo vzide mesec; tedaj lahko pregleda čredo z gore. Pomikal se je ob robu grmovja uspešno dalje. Ob konjih ni začutil ničesar. Ni zamomljajal pastir; ni si žvižgal čuvaj. Huni so pustili konje brez varuha. Včasih se je dvignil na kolena, na noge, da je opazoval ogenj.

Polagoma je videl, da se je vžgal še drugi, tretji, cela vrsta.

»Mnogo vojščakov!« je preudaril in lezel dalje. Obe roki sta mu že krvaveli opraskani in obodeni od trnov. Pa Rado se za to ni zmenil.

Niti izmaknil ni, če je pritisnil bodeči osat z dlanjo.

Kmalu se je toliko približal, da je videl poskakujoče Hune ob ognjih. Kakor mrmljanje je razločil pogovor in tu in tam glasen, razločen vzklík.

»Dobre volje so! Pijejo! Brez skrbi jih zalezem!«

Postajal je čedalje drznejši in pogumnejši. Povzpел se je iz trave in premišljali kako bi dospel najlaže v obližje največjega ognja. Ob njem bo videl Tunjuša in mordá celo njo.

Priplazil se je prek doline do drugega roba gozda. Droben potok se je vil ob rebri. Rado je prebredel vodo in se skril v

gozd. Tod je brez bojazni hitro korakal. Voda je šumela in glušila njegove korake, od ognjev je prihajal čedalje večji hrup, smeh in pesem. Roko je držal na, nožu in v vročici podrhtaval, Domislil se je, ali se bo brzdal, če zazre Tunjuša in ob njem Ljubinico, ali plane nanj in ga zabode.

»O, Devana,« je vzdihnil, »bogovi mojih očetov, čuvajte me!«

Ob tem razmišljanju je zazevala pred njim široka jasa. Svit ognjev je segel prav do roba gozda. Sunkoma se je umaknil in stopil za debel hrast. Od tod je videl vse.

Huni so smodili bravino na ognjih, poskakovali in plesali, vihteč debele čutare nad glavami. Kocinaste hlače so plahutale ob skokih, dolge, sloke postave so bile v krvavem svitu ognjev še daljše in groznejše.

»Kakor vedomci!« je presodil Rado.

Ali v tem hipu zadoni hreščeč, razklan glas. Huni obstoje in utihnejo.

»Plink — plunk, plunk — plink.«

»Kaj je to? Strune! In sedaj pesem. Čigav glas? O, Setek v tvoji bradi, Radovane! To si ti! To je tvoja plunka! Tvoj glas! O, Radovane, očka!«

Mladec za deblom si je pomencal oči, ker ga je zaskalelo kakor od veselih solza. Očka jo potolaži. Nocoj ji razodene, da prihajamo! Radovane, v Drenopelj pošljem po vina zate za to tolažbo! V rodu Slovenov bo večni spomin na tvoje ukane!

Smehljaje se je poslušal divjo hunsko pesem, ki jo je pel Radovan in slepil Hune. Ob ognjih so se zgibale manjše sence, dekleta so plesala ob zvokih plunke.

Rado se je ozri na nebo. Prestrašil se je, ko je zapazil ble-

dosvetel kolobar, ki je naznanjal prihod meseca. Naglo se je obrnil in bežal.

Na večer drugega dne se je bližala hunskega tabora vojska Slovencev. V treh oddelkih so gazili tiho po stepi. V sredi na čelu težko oborožene konjice Iztok, ob levi pračarji in lokostrelci, ob desnem boku siloviti sulicarji, oboroženi z bojno sekiro in zavarovani z lesenimi ščiti, prevlečenimi z debelo bivoljo kožo. Iztok se je veselil vzornega reda. Noben meč ni žvenknil, noben vojščak ni izpregovoril, celo konji niso prhali in hrzali. Čul se je samo šelest in šum po usahli travi, kakor bi vzdržema vlekel veter po gozdu. Ko so prišli že do ovinka, koder bi morala zaviti vojska v sotesko, je Iztok zavil na desno proti zaraslemu holmu. Brez pomisleka mu je sledila četa za četo. Zamahnil je z mečem. Izurjeni Slovenci iz Bizanca, sedaj stotniki, so zasukali konje in se zbrali ob svojem poveljniku.

»Zastražite dolino, da ne pride nihče ne ven ne noter! Napad izvršimo jutri! Nocoj prenočijo čete ob robu tega gozda!«

Stotniki so po vojaško odzdravili, obrnili konje in odjezdili vsak k svoji četi. Toda čete niso sprejele tega povelja tako kakor stroge pokorščine vajeni vojaki. Spočelo se je tiho mrmranje, glava se je sklonila h glavi, potresavala so se kopja, stotine oči je zrlo na Svaruniča, ki je sedel v bleščeči opravi magistra peditum v sedlu. Iztok ni okrenil pogleda od teh bodečih, vprašujočih oči. Ob ustnici se mu je zarezala tanka črta kakor očetu, ki pravi: »Le mrmrajte, otroci! Moja beseda je pribita!«

Kmalu se je ločilo od vojske nekaj veljakov, med njimi Rado. Ne meneč se za povelje, so se bližali Iztoku in zahtevali vojnega sveta. Njihovo ukoreninjeno demokratično nazira-

nje se ni moglo kloniti povelju edinca, dasi so ga sami izbrali za vodjo.

»Bogovi že sipljejo črno nočco na zemljo, da nas zakrijejo sovragu. Kaj se obotavljaš? Nad Hune! Opolnoči jih zgrabimo in Morana bo obhajala gostijo na veselje vseh besov, na čast naših bogov in v slavo slovenskega imena! Smrt izdajalcem! Rešimo Ljubinico! To je volja veljakov, to je volja vojske. Govori, Iztoče!«

Svarunič ni izpremenil lica. Le črta ob ustnicah se je še poglobila, z jasnimi in mirnimi očmi je motril može, ki so s temnim čelom čakali odgovora.

»Rado! Lepe so tvoje besede, ki si jih govoril v imenu velmož. Lepe so, pravim, toda, na bogove, modre niso.«

Iztok je bral z lic začudenje, nejevero, celo odpor.

»Ni vam vdahnil te misli Svetovit! Čemu smo prišli? Zakaj smo pripeli jermen in segli po kopju in sekiri! Odgovorite!«

»Da se maščujemo!« je zamrmralo v en glas med vojščaki.

»Samo zato? Sin Svarunov je prišel najprej otemat ediničo slavnega staroste in ko jo bo otel, se bo maščeval zlodeju!«

»In Rado, sin Bojanov, je prišel, da otme takoj svojo izvoljenko nevesto. Morda je nocoj tista noč, ko oskruni pesjan golobico, morda jo nocoj pretepe z bičem in ti čakaš dneva? Nad Hune!«

»Nad Hune! Smrt Tunjušu!« je govoril vojni svèt.

»Smrt Tunjušu, pravim tudi jaz. Toda življenje Ljubinici! Če pa udarimo ponoči nanje, spozna Tunjuš, da je zmaga nemogoča, ko začuti klanje. Sam prebode Ljubinico, potem pa nam v temi ubeži — zakaj tisoč besov je v njegovi glavi — in v jutro bomo imeli nekaj poklanih molojcev in mrtvo Ljubinico brez Tunjuša. Ali smo zato prišli? Kača pika, doklèr ji ne

streš glave. In kaj nam zmaga brez Tunjuševe glave! Lepa radost Svarunova, če mu vrnemo mrtvo hčer!«

Možje so obmolknili. Rado se je stresel.

»Iztoče, s teboj je Svetovit! Velevaj! Mi smo hlapci!«

Vojni svèt se je vrnil k vojski; taje z značilnimi ktetnjami hvalila Iztokovo povelje in se tiho umikala h gozdu, da skrita v lesih počaka zore.

Iztok je občutil slaj samozavesti in zmage nad četami. Pri znal si je, da je govoril resnico, vendar je zamolčal glavni vzrok, zakaj je določil napad ob belem dnevu. Prvič se mu je ponudila prilika, da z divjo, pa vsaj za silo urejeno in ukročeno četo Slovenov izvede boj, kakor se ga je naučil pri Bizantincih. Hotel je izučiti to četo, da bi bila nekoč kvas, ki ga vmesi med velikansko tolpo ljudstva in udari z njim na jug. Vedel je, da ga čaka delo. Zakaj Huni so bili izvrstni borci, utrjeni, pokorni, žilavi, ki niso zlepa zaman sprožili tetive, ne mahali z mečem v prazen veter. In tega dela, tega vročega in krvavega dne se je veselil Iztok, vojak, kakršnih niso imeli niti med Goti v palatincih. Vso noč ni legel.

Kakor čebele od cveta do cveta so begali stotniki od moža do moža. Vsaka četica, vsaka gruča je imela natančno določeno delo. Vsaki gruči je določil Iztok poveljnika.

Davno pred svitom je kar skopnela vojska ob robu in se poizgubila v gozdu na levo in desno. Iztok je obkolil po višavah hunsko globel. Na obeh straneh izhoda je razvrstil najboljše lokostrelce, da posujejo vsakega beguna s puščicami in ga strmoglavijo s konja.

O prvi zori je velel oddelku motnih suličarjev, da so glasno udarili v kotlino proti taboru. Sam s konjico se je oprezno prikrival ob straneh gozda.

Mogočno so zadoneli kozlovski bojni rogovi. Razlilo se je in zabučalo po dobravah v nemo jutro. Hunom je zadoščala prva napoved bližajočega se sovražnika. Zatulila je varhunska divja troblja, konji na paši so zarezetali in v divjem begu drevili v tabor na poziv troblje: žvižgi in piski, klici imen, za tegli rigi so se raztočili pod nebo. Hunski vojščaki so prhali na konje, kakor bi jih bruhalo gruda iz sebe. Nobene zmešnjave, nikakega strahu, red, miren in hiter, kakor bi vsi pričakovali napada že mesec dni.

Stari Sloven, odet v železo, z rešetko čez lice, pokrit z velikanskim ščitom, z mogočnim kopjem v desnici, je vodil sulicarje po soteski proti taboru. Rogovi so peli, Sloveni so po stari šegi zagnali v grozen krik, urejene vrste so se zredčile, v besnem teku so se zagnale proti Hunom. Ko so ti zapazili sovražnike, so jih sprejeli z grozno ploho strelíc. Zrak je zapiskal od švista puščic, kakor da bi zažvižgala burja skozi gola zimská drevesa. Nekaj Slovenov je omahnilo in se zvalilo v klobkih po rosni travi. Četo je razplala besnost. Zastrti s ščiti so se drevili v hunske vrste. Že so frčale prve sekire po zraku, posamezne sulice so se zablisnile v dolgih lokih nad hunske konje.

Huni so vrgli loke na pleča, pograbili dolge sulice in s povešenimi ostmi naperili naskok v Slovence pešce. Tedaj je zatulil stari Sloven z groznim rikom, gruča Slovenov se je stisnila v neprodiren klin, katerega rílec je tvoril Sloven Jarožir. Njegovo kopje se je zadrlo v prsi prvega konja, ki je navalil na četo, hunska konjica se je razklala in obletela bliskoma Slovence, da bi jim udarila za hrbet. Klin se je zaobrnil, toda Jarožir ni vzdržal reda. Četa se je raztrupala, prvi Sloveni so obtičali na hunskih sulicah. Ali v tistem trenutku so zazvene-

le z visokim glasom bizantinske troblje. Iztokova konjica je pridrvela na Hune od leve in desne. Ti so se zgrozili in za trenutek zbegali. A samo za trenutek. Balambak, ki je vodil vojsko, je zapiskal skozi nos kakor razkačen jastreb. Zagledal je bleščeče se oklepe in svetle šleme in takoj presodil premoč sovražnikovo. Beg! je velel njegov pisk. Nad glavami jezdecev se je dvignil gozd sulic, kakor vihar se je utrgala hunska konjica z mesta in pognala konje s strašnim hrupom in tuljenjem v Iztokovo vrsto, da bi jo prodrila in utekla po globeli. Toda Iztok je bil na to pripravljen. Obe četi sta se zlili v svetel pas, ki je nastavil široke, v oklepe zavite prsi. Pognali so se nasproti Hunom, konjici sta treščili skupaj s tako razbesnelo silo, da se je zgrudil na obeh straneh val konj in jezdecev v travo. Red pri Hunih in Slovenih je bil razbit. Med rjavo tolpo Hunov so se pomešali svetli šlemi, zabliskali so se meči, Huni so pometali sulice v gneči na tla. Razpalilo se je nad stotino dvobojev na življenje in smrt. Pobesneli so konji in jezdec: krik, tuljenje, žvenket mečev in pokanje oklepov, rezgetanje, povelja Slovenov in Hunov, napad in beg, stokanje umirajočih, curki krvi, divjanje in rezget konj brez jezdecev. Iztok je vihral kakor sproščena zver po bojišču. Kakor ognjen blisk je švigal njegov meč. Kamor je udaril, je zastokal človek, kamor je sunil, je odprl krvav tok. Skozi rešetko so štrlele oči v groznem ognju. Kjer je zagledal Slovena v nevarnosti, tja je prihrumel njegov žrebec, edini še od Epafrodita kupljeni arabec, švistnil je meč — in hunski konj je zatopotal prazen v gnečo.

Padali so Sloveni, padali Huni, Iztok pa je stiskal ustnice in se gonil po bojišču razbrzdan, brez pokoja. Njegove oči so iskale Tunjuša. Drevil je za begunci, udarjal na levo, zamaho-

val na desno — ranjenih Hunov se ni dotaknil — sekal si je pot do najgostejšega boja, iskal tistih pesjanskih oči, iskal rdečega plašča in iskal znane čepke. Zaman. Njegov arabec, upehan, ranjen, s krvjo polit, se je pričel stresati. Kolena so mu klecala, spotikal se je, Iztok je moral iz bojnega meteža.

Vihar je ponehaval. Nekaj jezdecev je drevilo za bežečo tolpo Hunov, ki se je prebila skozi Slovence. Na koncu soteske so jih sprejeli lokostrelci, telebnil je eden, dva, trije s sedla na zemljo, desetorica je ušla puščicam in pognala na svobodno stepo.

Iztok je velel zatrobiti. S hriba se je usula povodenj molojcev in obkrožila taborišče. V njem se je dvignil krik in jok žensk in dece. Rado je razjahal in tekkel v šotorišče, da bi prvi videl in objel Ljubinico. Iztok je hodil med mrtvimi in iskal Tunjuševega lica.

Toda zaman ga je iskal — izdajalca, zaman je klical Rado po izvoljenki. Tunjuša in Ljubinice ni bilo nikjer.

ŠESTNAJSTO POGLAVJE

V Slovenih zmagovalcih je valovala tistega dne omotična, divja razigranost. Strog vojaški red, kakor je o njem sanjal Iztok, je bil po zmagi uničen. Vojaki so si odpeli oklepe, pometali šleme na kup. Zelezni oklepi so bili pretesni za njihove svobode vajene prsi, težki šlemi so se jim zdeli jarem. Raztočili so se divji molojci po taborišču in plenili, razdirali in uničevali, vezali ženske, se pulili med seboj za lepe sužnje, trgali drug drugemu buče vina iz rok, prevlačevali mehove z oljem, klali ovce in grizli s krepkimi čeljustmi suho bravino. Po vsej kotlini so zagoreli ognji; ob njih so se zgrinjale vzklikajoče gruče Slovenov, bučale so davorije, mast se je cedila z ražnjev, plamen je použival obete Perunu in Morani.

Ko je vdrlo nekaj velmož v Tunjušev šotor, so od začudenja razkleščili usta in ostrmeli ob vhodu. Tolik sijaj jim je zamigljaval v oči. In sredi tega bleska, nakupljenega v Bizancu, naronpanega po jugu in vzhodu, je slonela na mehkih blazinah kakor vila krasna Alanka.

Njeno telo je ogrinjala svilena, z vezeninami okrašena haljica, kakršne so nosile najplemenitejše dvorjanice v Bizancu, čez pleča ji je visela v valovitih gubah do tal segajoča stola, ki je žarela od draguljev. Za pestjo in nad lahtmi so se svetili zlati obročki, iz ogljeno črnih las je seval diademček. Globoke, črne oči je upirala v prišlece. V njenih pogledih ni bilo

prošnje, na njenem licu ne vzdihla po usmiljenju. Izziv in poroga sta ji obkrožala ustnice.

»Nazaj!« je kriknila in se vzravnila na sedežu. »Nazaj, hlapci — molojci! Prišli ste h kraljici velikega Huna, sina Atilovega. Ne skrunite s svojo nogo tal, kamor stopajo samo kani in kralji. Pokličite starosto in mu povejte, naj pride, da govori z menoj, če mu je drago življenje Slovenke Ljubinice.«

Z zasmehom so se že nekateri veljaki gnetli v šotor in stegnili roke po Alanki, da bi jo zajeli kakor druge. Ko pa so čuli ime Ljubinice, so obstali in se s pogledali.

»Nimamo kralja in nimamo s seboj staroste. Mi sami smo kralji Slovenov, mi smo staroste narodu. Govori, kje je Ljubinica! Naša sužnja si!«

Tako jo je ogovoril najstarejši veljak in stopil bliže.

Alanka se ni ganila, najmanjši strah ji ni spreletel obličja. Dvignila je kakor v odpor samo drobno roko in očitala, veljakom.

»Nimate kralja? Ovce imajo ovna, koze vodi kozel, prasci hodijo za merjascem — in vi, Sloveni, greste v boj brez poveljnika? Alanka je kraljica in žena največjega junaka, kar jih jezdi od Dnjepra do Bizanca, in ona ve, da bi bili vrli molojci pod Balambakom posekali in pomendrali vas, tolpo, v rosno travo, da vas ni vodil nekdo; ki mora biti modrejši od vas. Pride naj, če mu je milo življenje Ljubinice. Če ne, se strašno maščuje moj orel — Tunjuš.«

Veljaki so se vnovič spogledali. Življenje Ljubinice, to je vplivalo na divjo naravo. Zagrnili so šotor, postavili se za stráž predenj, najmlajši je hitel po Iztoka.

Ko je stopil Iztok pod šotor, se je zavzel celo on ob nagrmdenem bogastvu in razkošju, s katerim je bil prenapolnjen

stan hunskega glavarja. Videl je v zlatu bleščeče se preproge, kakršnih ni premogel sam Epafrodit.

»Klicala si me, kaj želiš, žena vrlega vojaka in glavarja Hunov?«

»Ti si poveljnik?«

Iztok je vedel, da poslušajo zunaj Sloveni pogovor. Zato je govoril oprezno, da bi ne vzbudil suma, kakor da si lasti oblast nad narodom.

»Nisem poveljnik, brat med brati in sin staroste Svaruna.«

»Iztok?« je povzela Alanka in se začudila.

»Brat Ljubinice?«

»Brat Ljubiničin. Ti veš zanjo? Povej, kam je odjezdil Tunjuš z njo, da mu jo iztrgamo in vrnemo očetu.«

»Razodenem ti skrivnost, prisegam na Atilovo krsto, skrivnost, ki je ne zveš od nobenega Huna. Toda zanjo me nagradiš.«

»Pozabljaš, da si sužnja Slovenov. Ne govori prešerno.«

»Doklèr živi moj orel, junak junakov, in on živi, nisi ga srečal v boju in nisi ga našel med mrličih, dotlej sme govoriti Alanka prešerno. Zaslužnji me, suni mi meč v prsi! Mar se bojim? Bojte se Sloveni! Če zarezgeta na pomoč Tunjušev Cerkon, se dvigne obrski kakan, Varhuni napno tetive, Alani zajašejo konje in sam Upravda mu pošlje legije, izza Mursijanskega močvirja pa privro vaši poraženi bratje Anti. Ali me torej zaslužnjiš ali nagradiš?«

Iztok je pomislil. Ponosna Alanka mu je ugajala, izpraševal je že Hune po Ljubinici, po Tunjušu. Rado, zdvojen in pobe-snel, jih je pretepal z jermeni, toda nobeden ni izdal skrivnosti; kakor mutcem so bila usta ujetnikov. Še vzdihnil ni nihče

pod udarci. Zato mu je bila Alanka edini kažipot do Ljubinice.

»Povedal sem ti, da sem brat med brati. Če sklenejo veljaki, te nagradim za skrivnost.«

Iztok je odšel pred šotor. Pred njim so se nabrali veljaki in starešine. Svarunič jiin je razodel zahtevo Alanke. Spočetka je zamrmrala nejevoljna gruča. Ali končni ukrep je bil, da so zaupali Iztoku vso oblast.

Vrnil se je v šotor.

»Govori o Ljubinici! Pripoveduj o Tunjušu in zahtevaj nagrade!«

»Prisezi na bogove in na ognjišče očetno, da me ne prevariš. Prisegla sem ti tudi jaz!«

»Prisežem!«

»Za skrivnost, ki ti jo povem o Ljubinici in Tunjušu, zahtevam svobodo: dal mi boš dva konja, enega za ježo, enega za tovor, in me odpustil, da pojdem, kamor bom hotela. Storiš to?«

»Prisegel sem!«

»Sedi in poslušaj. Tvoja sestra je ovražila mojega orla, zaljubil jo je in jo otel. Še tisto noč so pa prišli sli iz Bizanca, da mora Tunjuš do Upravde. Šel je. Ljubinica je jokala, kakor joka grlica v dobravi. Pekle so me solze te mehke ovčice in jaz sem ji pomogla, da je zbežala. Zakaj od žalosti bi ji bile iztekle oči in zvenila bi bila kakor utrgani jaglec. Sedaj veš vse. Ali je dosegla svoj rod, ne vem. Šla je svobodna od tod in izvolila rajši smrt sredi stepe kakor življenje ob Tunjušu. In tako volim jaz sedaj svobodo in tudi smrt sredi planjave rajši kakor sužnost!«

»Kam je krenila, na jug ali na sever? Povej! Ti si jo zavedla, ker ji ni znana pot! Šla je v smrt!«

»Šla je v svobodo! Želela jo je in jaz sem ji jo dala. Daj jo tudi ti meni!«

»Tudi ti pojdeš v smrt, če prideš v stepo! Hodi z nami! Obljubim ti svobodo!«

»Tunjuš je Ljubinici ponujal ta šotor, pa ga ni marala. Ne maram jaz svobode v Slovenih.«

»Tunjuš se bo maščeval nad teboj!«

»Ne bo se. Prišel je godec in velik kozelnik našega rodu. Očaral je skrivnostni napoj, katerega dam Tunjušu, če se snideva. Omami ga in mu zabriše spomin na Slovenko, O, in moj orel objame mene, svojo Alanko!«

Iztok se je naglo domislil Radovana. Pretkani očka! Resnično je tvegaj glavo in prišel v Tunjuševo gnezdo.

»In kje je sedaj tisti kozelnik? Ali je padel v boju?«

»Ni padel! Zakaj včeraj je odjezdil od nas obdarovan in čaščen od naših ljtid!«

Išče jo dalje, se je razveselil Iztok. »In Tunjuša še ni iz Bizanca?«

Alanka je pomolčala za hip.

»Dà, tudi to sem prisegla, da ti povem. Ni ga še. Pojdi in pripravi mi konja.«

Hitro so privedli dva izborna hunska konja. Na enega so natovorili hrane in nekaj dragocenosti, drugi je čakal osedlan pred šotorom. Alanka je prišla iz šotora, preoblečena v hunskega fantiča, z rdečo čepko na glavi. Ženske so zagnale jok, zaslužnjeni hunski vojščaki so se valjali po tleh in tulili, Alanka je zamahnila z roko proti njim in rekla: »Ne jokajte, otroci! On živi!«

Nato je prhnila kakor ptica v sedlo, konja sta zarezgetala, nežna roka je krepko nategnila povodce, krasni deček je splaval po soteski in izginil.

Ko je na večer ob ognjih divjal raj vinjenih Slovenov, je Iztok sklical veljake in starešine v vojni posvet. Treba se je bilo hitro odločiti, ali se vrnejo domov, ali sklenejo pohod po Meziji vsaj do Hema. Ker so bili vsi od zmage pijani, so sklenili soglasno, da udarijo v dežel Upravde in se poplačajo vsaj nekoliko za Hilbudijeve udarce. Iztok in Rado sta se veselila tega navdušenja. Rado je koprnel po boju, da bi sprostil srčno bolečino in žalost za Ljubinico okopal v krvi. Upal je tudi, da jo dobi v kakem selu kot deklo, siroto, zaslužnjeno od bizantinskih naselnikov.

Te nade Iztok ni imel. Edini žarek ulpanja mu je bil Radovan. Ta lahko potuje svobodno, ukani kot godec kogar koli. Gotovo je tudi dodobra zvedel od Alanke, kam je krenila Ljubinica. In obrnila se je za trdno proti jugu. Sicer bi bili godca srečali, ko so šli nad Hune. Če je še živa, če ni zapadla kot plen divji zveri, jo izsledi Radovan, ki pozna vsa pota, vsa sela, vso pokrajino.

Toda za pohod je bil Iztok takisto navdušen. Prepričan je bil, da na hujši odpor ne naleti nikjer. Ponosen je bil, da je strl Hune, izborne vojake, dasi so mu konjico skoraj zdesetinili. Ali te vrzeli je lahko nadomestil s hunskimi konji in z mladci, ki so drage volje oblekli oklepe padlih Slovenov.

Po vojnem svetu je poprosil veljake, naj prigovarjajo borem na počitek. Razvrstil je tudi straže ob vhodu in po grebenih holmov. Kljub vabljenju starešin se tolpa ni pomirila. Celo modre veljake je potegnil s seboj val slave in noč je gnila brez pokoja.

Iztok in Rado sta sama ždela ob svitu majhnega ognja. Ležala sta vznak na zemlji, brez besede, brez spanca na trudnih očeh. Nad njima se je bočilo zvezdnato nebo, po dolini se je razlegal krik in hrup, njune misli so tiho in hrepeneče iskale Irene in Ljubinice.

V jutro so plen natovorili na konje in sužnje vzporedili v sredo. Nato so nasekali velikanske grmade, položili nanje trupla mrtvih Slovenov in jih zažgali. Ob grmadah so stali oboroženi bojevniki in izlivali in metali obete bogovom. Ko so grmade pojemale, se je dvignila vsa vojska iz soteske.

Ranjeni so gnali plen in ujete Hune k Donavi, da bi jih takoj odvedli v gradišče. Vojska pa je krenila na jugozapad.

Že drugi dan je napadel ta hudoumik majhno selo. Pogazil je vse, kar se mu je uprlo, oropal vsako kočo, zajel govedo in ovce, povezal s konopci ujetnike in se drevil dalje, ko je zapalil selišče.

Groza je hodila pred njim, jok jih je spremljal, za njimi se je valil dim iz selišč in jate vranov so krakajoč, sledile vojsko Slovenov, ki se je krvavo maščevala za bele kosti svojih bratov, padlih pod Hilbudijevim mečem.

SEDEMNAJSTO POGLAVJE

Kar je Alanka povedala Iztoku o Ljubinici, se je bilo resnično zgodilo. Ljubinica je izginila iz hunskega taborišča. Pomagala ji je Alanka.

Ko se je bila ugrabljena Ljubinica prebudila v jutro iz nezavestne omotice, se je dvignila na ležišču in motrila s široko razprtimi očmi blešč Tunjuševega šotoru. Vse neznano, vse tuje in krog in krog mir in tihota. Iz zaves, kjer je žarelo zlato, je sopel čuden, neznan vonj, ki ji je obdajal sence kakor z dehtečimi sanjami. Zamižala je, si pomela oči in se vnovič ozrla po šotoru. Nad njeno glavo ji je viselo drago orožje, kakršnega ni videla pri Slovenih. Obšlo jo je še samo za hip, kakor bi sanjala, nato jo je stresla groza. Izmed orožja, izpod lepe čepke se ji je zazdelo, da je režal vanjo široki Tunjušev obraz. Sanje so ginile, grozna resnica ji je stisnila nestrje, ob ledjih je še čutila trda, široko dlan, ki jo je prižemala k sebi. Kolena so vztrepetala, stisnila se je v gube, zakrila obraz in zaplakala.

Tedaj se je hitro odgrnila zavesa, sam Balambak je klečal v šotoru pred njo in jo ogovoril:

»Ne jokaj, kraljica!«

Ljubinica je odmaknila roke in se ozrla s plahim pogledom na Balambaka. Njegov hunski obraz, zaviti čoplas in počrnela polt so vplivali nanjo z grozo. Sključila se je še tesneje na pre-

progi, zakrila obraz in zaihtela vnovič glasneje in bolešno, kakor bi umirala nežna žrtev pod pestjo divjakovo.

Balambak je klečal in zgibal glavo k tlom in ponavljal:

»Ne jokaj, kraljica!«

Toda Ljubinica ga ni slišala; solze so vrele, glas je drhtel in trepetal v brezmejni bolesi, umiral in gasnil, tiho ječanje je kipelo izpod dolgih pramenov razpuščenih las, ki so se ji usuli krog in krog čez lice, preko ramen in prsi kakor žalostne veje vrbe žalujke.

Balambak je zdvojil, se dotaknil s čelom zemlje in odšel. Poklical je Alanko.

»Pojdi, naša ljubezen, in potolaži Slovenko, ki je ovražila tvojega gospoda! Utopi se v solzah in Balambak izgubi glavo. Pojdi in usmili se starega hlapca, ki te ljubi!«

Sredi lepega Alankinega čela sta se globoko začrtali dve gubi gneva in zavisti. Kakor smrt grenko ljubosumje ji je stisnilo ustnici, pod temno, kakor žamet mehko poltjo se je pojavljala zelenkasta bledica kakor odsev žolča, ki je kipel v njenem telesu.

Ko je namreč Tunjuš odjezdil v deželo Slovenov, da bi otel Ljubinico, se je naravnala Alanka takoj tisti večer do čarodejke Volge.

Pest suhih zlatnikov je usula starki pred noge in ji razodela bridkost. Žolti, bradavičasti obraz stare vražarice se je ob blešku zlatov razjasnil. Zato je nesla Alanka od nje majhno, trebušasto steklenico; to je skrivala odtlej na nedrjih in grela z neugasnim ognjem svojega srca zeleni strup, ki je polnil posodico. Zaklela se je na duha kneza Sanvibana, da umori Slovenko in maščuje svojo užaljeno ljubezen.

Skrbelo jo je edino, kako priti do Ljubinice, katero bo čuval noč in dan Tunjuš ali Balambak.

Zato ji je zaplalo srce, ko je prišel ponjo Balambak in jo sam prosil, naj gre v šotor tolažit Slovenko.

Alanka je pritisnila desnico na razburjene prsi, kjer je začutila trdo, okroglo posodico. Kakor ogenj vroča kri ji je za trenutek oledenela, a takoj je spet zavrelo v njej s tako silo, da se ji je zameglilo pred očmi, da je izginil Balambak, izginilo šotorišče, izginil svèt in je ostala sama s svojim namenom, z mrtvo Slovenko.

Toda takoj se je zdramila in odšla z Balambakom proti Tunjuševemu šotoru, Črne oči so ji še bolj potemnele, kakor noč maščevanja. Iz njih je švigal ogenj, preteče strele v vihar ni temi. Pred šotorom jo je Balambak vnovič zaprosil:

»Alanka, ljubezen našega rodu, otmi jo smrti, da ne umrem jaz in z menoj mnogo zvestih molojcev. Zakaj dobro poznaš svojega orla, kadar se hoče do sita napiti krvi!«

Alanka ni čula vseh besed. Strast ji je glušila posluh. Ali kakor bobneč udarec v sredo njenega sklepa so zveneče besede Balambakove: otmi jo smrti, da živim jaz. Čutila je, da se nekaj ruši in trga, desnica se ji je stresla, ko se je dotaknila strupa, skritega v nedrih.

»Če umre? Če ji zavdam? Moj orel se napije krvi — tudi moje. Sumil bo. Nabode me na kolec: on, moj orel!« Balambak je odtegnil zaveso, tihi mrak je objel Alanko. Na preprogi, kjer je vasovala tolikrat ona ob Tunjušu, je ihtela v onemoglem joku Ljubinica. Alanki so se skrivili tanki prstki kakor kremplji ujede. V očeh so žareli plameni, divja sila ji je vzbočila ramena, vse telo se je nagnilo proti Ljubinici, da bi planila nanjo in zasekala v njeno belo polt nohte, jo zgrabi-

la za razpuščene lase, jo pahnila iz šotora in jo pomendrala v blato, njo, ki ji je izneverila in ovražila njenega orla.

Tedaj je Ljubinica začutila njeno bližino in dvignila glavo. Skozi stremene las so se ozrle v Alanko plahe, objokane oči, pobledelo ltce, prepojeno z bridkostjo. Ko je Slovenka zagledala žensko, je dvignila proseče roke:

»Otmi me, vrni me obupanemu očetu! Nagrade te bogovi!«

Alanka je ukrotila besni val hrepenenja po maščevanju ko je videla pred seboj nesrečno, zdvojeno, uničeno deklico. Na mišicah krog stisnjenih ustnic se ji je zibala slast in se pasla ob trpljenju tiste, kateri je zaprisegla smrt. Sklonila se je k njej in jo ogovorila kakor Balambak.

»Ne jokaj, kraljica! Tvoj ljubec je šel v Bizanc. Samevala boš!«

»V Bizanc? Tunjuš? O, o, usmiljenje — otmi me iz njegove roke! Sicer se umorim, preden se vrne.«

Ob tem se je napojila duša Alanke z novo slastjo.

»Ho, njegova ljubica ga sovraži, zaničuje. Ha, prekletstvo bogov, ker je pahnil od sebe mene, ki ga edina ljubim! O bogovi, kako ste mi dobri in pravični!«

Nenadoma se je polegel v Alanki najhujši vihar, ost naperjena v Ljubinico, je otopela, želo je izgubilo strup!

»Kaj govoriš? Velikega kneza Tunjuša, sina Atile, peháš od sebe?«

»Proč z njim, proč od mene! Daj mi strupa! Morana, pri-di, samo proč od njega, razbojnika! Besi na njegovo pot, pogibel, koder hodi!«

Kakor bliski so se snovale Alanki misli. Pozabila je na strup

v nedrjih, pozabila na edini smoter, zakaj dvigali so se novi načrti pred njo. Sedla je k Ljubinici.

»Ti me ne poznaš. Jaz sem Alanka, kraljica Hunov, žena ti-stega, katerega je zastrupila tvoja ljubezen.«

Ljubinica se je preplašena umaknila s preproge, prekrizala roké in se ji priklonila.

»Kraljica, naj bodo bogovi s teboj, vladaj z njim, ker on je velik in mogočen. Toda moje srce ga sovraži.«

Alanka je vsesala pogled v blede lice Ljubinice. Po glavi so ji begale misli, dvigali so se načrti, zoreli sklepi: »Maščevanje njej in njemu.« Po dolgem molku je izpregovorila:

»Alanka te otme!«

Ljubinica se ji je zgrudila k nogàm in ji objela kolena.

Preteklo je nekaj dni. Na noč se je zmeglilo. Težka koprena je legla na ráven v Podonavju. Tanek dež se je cedil iz nje. Tedaj je završalo po šotoru: »Rop, rop, rop!« Pastirji so pribežali povedat, da so Varhuni napadli čredo in da jo ženejo s seboj. Kakor bi trenil, se je izpraznilo šotorišče. Balambak je drl za Varhuni.

»Sedaj!« To je bil sklep Alanke:

»Ljubinica na beg, v meglo, v smrt! In jaz sem čista pred njim! Moje srce se pa napase ob njegovi bridkosti!«

Črna noč je zavila šotorišče Hunov v neprozorno temo, iz katere je žarelo le še nekaj drobnih ognjev s krvavordečimi očmi. Tedaj sta izza Tunjuševega šotora hušknili dve temni senci in šli neslišno iz tabora v dolino, kjer se je še paslo nekaj konj. Kakor dva dečka sta bili senci — Alanka in Ljubinica. V usnjati cajnici je nosila Ljubinica nekaj brašna. Srce je viharo plulo obema, da je vztrepetavalo na nedrjih belo

pražnje. Ko sta dosegli konje, je zaklicala Alanka svojo kobilico po imenu. Šepetaje je izgovorila njeno ime. Kobilica je rahlo zarezgetala in pritekla h gospodarici, grebla s kopitom pred njo in uklanjala vzbočeni vrat.

Alanka je pošepetala nato Ljubinici ime drugega konja. Pogumno je šla med čredo, ponovila nekajkrat ime in velik, slok dirkač je oprezno dvignil glavo ter se približal Slovenki. Segla je v cajnico in mu ponudila pest dateljnov. Konj je zadovoljno pokimal in zmlal slaščico. Hitro sta pritrdili sedli, uravnali brzdi ter zajezdili.

Počasi, tiho, korakoma sta jahali po mehki travi, da bi ne zbudili straže v taborišču. Ko se je razprostrla pred njima stepa, ko so grnili temni obrisi gora, je Alanka pognala. Namočena zemlja je zacmokala pod kopiti, konja sta zletela kakor senci dveh oblakov, kadar ploveta jadrno pred mesecem. Alanka je nagibala čedalje bolj na levo, doklèr nista obkrožili hriba in se jima je razprostrla temna, nepregledna ravan, ki je komaj mračno sivela v oblačni noči. Ko se ji je zdelo, da je zadostno označila smer; je ustavila kobilico.

»Jezdi dalje! Do jutra boš pri Donavi. Če ne dobiš broda, poženi konja v valove. Preplaval!«

Ljubinica se je približala Alanki, da so se dotaknili stremeni in zažvenknili. »Bogovi te nagrade!«

Pogledala ji je v lice in zdelo se ji je, da v črni noči gledata izpod čepke nanjo dva žareca oglja kakor oči volkodlaka. Spreletelo jo je do mozga:

»Pomni, da si prisegla! Če me izdaš, smrt tvojemu rodu!« Alanka je zasukala kobilico in zdirjala nazaj. Tudi Ljubiničin konj se je zaobrnil, da ga je iztežka vzdržala in obrnila v nasprotno smer. Ko se je Alanka oddaljila, je ustavila kobilico,

zloben smeh ji je udaril skozi stisnjene ustnice, da se je prestrašila in pritisnila roko na usta

»Le dobro goni, vrabuljica razplakana! Po tej poti ne prideš nikdar do Donave! Ne boš ti kraljica Hunov, ljubica boš kakega klatečega se obra v Meziji ali pa revna večerja volkovom izpod Hema! Srečno pot!«

Alanko je vnovič posilil smeh, da je zastrla usta s perištem in se pritajeno hihitala v dlan. Previdno je prijezdila domov in se spravila v svoj šotorček. Oblečena je legla na volčjo kožo. Ljubosumno srce se ji je nasičalo ob maščevanju.

Ko je bila Ljupinica sredi stepe in sredi noči sama, se ni navela bojazen v njene prsi. Odkar je bila ugrabljena z očeto-ve njive, še niso občutile njene prsi diha svobode. Sedaj šele, ko se je vrnila tudi Alanka, ko so ji drobne kaplje dežja polzele po razgretem licu, ko je čutila na prsih hladni dih stepe, sedaj je prvič dihala zopet svobodo. Njene mehke pa krepke roke so krčevito napenjale povodce, da je konj veselo prhal in letel v noč, kakor bi nosil mladega Huna. Pozabila je volkodlakov, ni se menila za Šetka, besom samim bi bila kljubovala, toliko moči in samozavesti je lilo v njene žile hrepenje po rešitvi.

Zibala se je v sedlu lagodno kakor ptička, ki se poigrava v zraku. Polagoma so se ji približale sanje, izpod čepke so ji lezli lasje in se ji v mokrih vlaknih usuli na tilnik, po pletih in po ramenih. Dež se je zdržema cedil iz nizke megle, obleka se je pojila z mokroto. Njenemu razgretemu telesu pa je uga-
jal hlad, dramil jo je in čedalje krepkeje je napenjala brzde, da je konj plaval v divjih skokih po mokri travi. Nekajkrat ga je ustavila in prisluškala, če se ne oglašja topotanje za njo. Tiho kakor v grobu. Ni se oglasil volk, ni zakrulil merjasec, ni za-

lajal lisjak. Njen pogum je bit velik. Zazdelo se ji je, da jezdi znano pot od očetovih čred proti gradišču. Napolnile so jo ponosne misli. Prijezdila bo mokra in trudna po brežcu v gradišče. Svarun bo zajokal od radosti. Tudi Iztok in Rado sta se morda že vrnila z vojske in ona bo ponosno sedla junakinja med junake, in vsi starešine in mladci bodo dvignili kopja in sekire ter kričali: »Maščujmo se, maščujmo! Nad Hune!« In mladenke si spleto in pomazilijo lase, pod lipo bo zadišalo po daritvi. O, vse ljudstvo bo slavilo njo, vrlo hčer Svarunovo.

Podražila bo Rada z drugim ljubimcem, glavarjem Hunov, toda bral bo laž v njenih očeh.

Čimdalje bolj se je razplamenevala njena domišljija. Poza-bila je, da beži iz tabora Hunov, iz krempljev Tunjuša. Pred njo je trepetal kakor varna lučka edini cilj sreče, smoter njene poti. Za njo je bežala stepa in siva ravan je rasla brez konca pred njo iz sive teme izpod meglenega obroča, ki je v ozkem obzorju slonel na zemlji. Kakor bi dirjal konj na istem mestu in se ne premikal. Le kadar je švignil mimo nje temen grm, kadar se je blede posvetila kaluža, tedaj se je prepričala, da beži dalje, dalje.

Proti jutru je ponehalo deževati. Po okolici se je razlila medla luč. Njene sanje so se zničile. Strmela je med konjevimi uhlji v daljavo in iskala veletoka. Žal, njeni pogledi niso mogli predreti megle, ki se je ponižala do tal in stala nepremično pred njo, kakor bi jezdila v valove morja. Ali ti valovi so se pred njo odmikali, se tiščali vedno zemlje, se prevalili tu in tam leno kakor nerodna kopa in ji na ozkem obzorju vnovič zastrli razgled. Ljubinico je pretresla hipna groza.

»Če sem zašla. O Devana, o Svetovit!«

Ozrla se je naokrog.

»Da bi videla zvezde! Da bi se dvignilo sonce! In sedaj ne vem, kje je jutro, ne vem, kje je polnoč«

Zdelo se ji je, da je na levo megla gostejša, da se vali navzdol in se plazi v premi črti.

»Tam je Donava. Po veletoku gredo valovi megle!«

Krenila je s konjem bolj na levo, gnala ga v strogem diru proti megli. Toda veletoka ni bilo. Obzorje je bežalo pred njo, brez konca je bila ravan, samotna, mokra in žalostna.

»Do jutra boš pri Donavi,« je rekla Alanka. Domislila se je njenih besedi in zaeno so se pojavile pred njo tiste strašne oči, tista dva žareča oglja kakor volkodlak iz teme. Premočno telo se je streslo, okrog srca jo je zazebló. Trepetajoče ustnice so šepetale velike obete bogovom in klicale Devano na pomoč. Začutila je tudi, da so ji roke trudne, da se loteva vseh udov topa izmučenost. Tedaj jo je neprijetno zazebló po vratu, ob sencéh, kjer so viseli v težkih predencih razpušчени, mokri lasje. Danilo se je čimdalje bolj. Pred njo so iz trave sfrfotavale ptice. Vselej se je zdrznila, zagomezelo ji je po mozgu. Na ušesa ji je udaril zdaj pa zdaj čuden glas — kakor neznane zveri. Prisluškala je. Kakor konjski skoki!

»Na sledu so mi! O bogovi!«

Stisnila je konja, nagnila se mu na vrat in vihrala dalje dalje. Topot je potihnil, zdelani konj se je ustavljal; a zopet topot v ušesih. Ustavila se je, da bi presodila, od kod prihajajo udarci kopit. Ali tedaj je vse umolknilo. Bilo je samo njeno srce tako glasno, da ji je kovalo v žilah po sencéh in bobnelo v ušesih. Za trenutek se je umirila in se skoraj sramovala sama sebe. Kolikokrat je že jezdila ponoči v deželi Slovenov! Kolikokrat je bila sama sredi stepe, čemu strah?

Pogladila je konja po vratu, ga klicala po imenu, mu ponu-

dila dateljnov in ga hvalila, da je izvrstno dirjal. Ko je slišala svoje lastne besede, ko je konj hvaležno hrzal in hrampljal ob dateljnovi koščici, da so zvenčale brzde, se je umirila in groza ji ni več tako silno stiskala srca.

»Čemu se bojim? Huni preganjajo tatove, ki so jim ukradli tega izvrstnega konja. Niso se še vrnili. In ko se vrnejo, ne pogreše me takoj. Dotlej bom že preko veletoka. Samo da se dvignejo megle, da vzide sonce, O, potem bom naglo pri Donavi!«

Konj se je začel upogibati in muliti travo. Ljubinici se je zasmilil; tudi sama je občutila lakoto in slabost. Razjahala je, snela konju brzd iz gobca in sedla v travo. Oddrgnila je od sedla cajnico in segla vanjo po suhorju in prepečenem mrzlem mesu. Trda skorja je zahrestljala pod njenimi belimi zobmi in slastno je ugriznila v kos bravine. Ali ni še použila grižljaja, ko se je razlegel iz megle divji, zategel klic. Jed ji je padla iz rok, skočila je na noge, se zgrabila za sedlo in zajezdila. Krik se je ponovil, proti levi se je gibalo nekaj v travi kakor jezdec. Brez razsodbe, gnana od strahu pred Huni, je zapodila konja in bežala pred krikom, ki se je pojavil na stepi. Celo uro se je gnala v divjem skoku po ravnini. Bežala je ravnina, v meglo so ginili grmiči, vstajali so novi pred njo, od zadaj pa je čula še vedno krik. in klopotanje konj. Večkrat se ji je zdelo, da je zazrla pred seboj dolg pas, Donavo, in vselej je trčila s povodci po konjskem vratu, da je vrli dirkač še bolj stegnil noge in letel kakor strelica. Toda vselej se je megla čudovito prelila in pretočila, pas vodne gladine je izginil in zopet sama mrtva, brezkončna ravan. Čedalje bolj je čutila, da ji popuščajo moči, konj je ponehaval in se spotikal. Segla je po cajnici, da bi ga izpodbodla z grižljajem suhorja, ali cajnice ni

bilo na sedlu. Kjer je počivala, jo je v naglici pozabila. Bila je brez brašna. Kakor bi ji odrezal zadnji up, so ji onemogle roke, konj se je ustavil in šel s trudnim korakom počasi dalje. Ljubinica se je okrenila v sedlu in prisluškala. Nič krika, nič klopotanja, vse mrtvo, vse mirno. Slišala je samo svoje srce, ki je plulo razburjeno in glasno v prsih.

»Morana, sedem najlepših kozličkov tebi, ker si mi prizanesla!« Korakoma je jahala dalje. Jutro se je razžarilo, sončni žarki so topili megle, začele so vreti, se kuhati in prelivati. Nenadoma se je odprlo pred njo, kakor bi potegnil težko zaveso od okna. Ob levi je zagledala griče, ki so se zoževali v sotesko, pred njo je rasla dolga vrsta visokega bičja.

»Donava!« se je razveselila in ni pognala konja. »Naj se oddahne! Poženem ga v valove, samo da sem v deželi Slovenov, potem sem oteta!«

Polagoma se je širilo obzorje, megle so se dvigale v višavo, izza stepe so rasli griči, za njimi temni lesovi in visoke gore. Zelenkasta črta bičja in trstja se je bližala. Ljubinica je pokleknila na sedlo, da bi za travo uzrla donavsko gladino. Pa je bila premajhna. Ozirala se je pogosto nazaj po preganjalcih. Nič. Razmišljala je o kriku in o jezdecu, ki se je pojavil na ravni.

»Pastir je zganjal čredo! Čemu sem bežala? Da sem pozabila cajnico! Zaradi krika snetjavega pastirja! Naj dobijo lisice cajnico, preden jo zavoha on!«

Glasno se je pričela jeziti nase in na pastirja. Potegnila je iz sedla ostro bodalce in zaokrožila z njim po zraku.

»Enega se ne ustrašim! Takole in na tleh bi bil!« Zavihtela je nož, kakor bi ga sunila sovražniku v prsi in ga zopet vtaknila v sedlo. Trstje se ji je zopet približalo.

»Globoka struga mora biti, da še ne vidim vode!«

Vnovič jo je zaskrbelo in pognala je konja.

Kakor bi se utopljenču utrgala vrv, za katero se je držal z velikim upanjem, tako se je zgodilo Ljubinici, ko je prišla do bičja. Pred njo ni bilo Donave. V precej široki, suhi strugi so stale kaluže, pokrite z zeleno, gnusno smetano. Hipoma se ji je zvrtilo v glavi, da bi bila skoraj omahnila s sedla. Vsa moč, ki jo je dvigalo in gojilo edino upanje, jo je zapustila. Begunke se je polastila zdvojenost.

»Morana, pridi, zakaj izgubljena sem!«

Nogé so se ji tresle, izmaknila jih je iz stremenov in trudna uničena je zdrsnila iz sedla v travo. Legla je na zemljo, pomislila na dom, na očeta, na brala, na ljubljenega, telo se ji je streslo, grenkoba ji je zalila grlo, udrle so se solze in plakala je, kakor bi se zvijal ubog črviček v prahu brez nade, po-hojen in boreč se s smrtjo. Ni se ozrla za konjem, ki je ril skozi trstje in iskal vodé v zelenih kalužah. Začela se je kesati, da je zapustila tabor Hunov. Zakaj je tako malo zaupala Iztoku in Radu? Saj sta vrla vojščaka, vsi Sloveni jo ljubijo in vsa sre-nja se je gotovo že dvignila nad Hune, da bi jo otela. In sedaj bodo prišli, nje pa ne bo; umrla bo sredi stepe, umrla mordá v gozdu od lakote. Glasno je zaihtela, z lasmi si je zakrila lice in ga pritisnila na vlažno, rošno zemljo.

Ko se je izsolzila, se ji je polagoma vračal mir in pogum. Trudna omotica se ji je obesila na trepalnice. Vstala je, toda kolena so se ji šibila, sesedla se je vnovič, si dela čepko pod glavo, si pokrila obraz z lasmi in zaspala.

Čez dolgo se je stresla in prebudila. Sedla je, razdelila lase in jih odgrnila z obraza. Visoko nad njo je žarelo sonce.

Vsi oblaki so se razkadili, rosa v travi se je posušila. Vroči

žarki so posušili mokro obleko, kri ji je umiril spanec, pa udih je začutila novo moč, srce je zajelo zopet iz čaše upanja. Ozr-la se je po konju. Blizu nje se je mirno pasel. Ko ga je pokli-cala, je prišel k njej, pripognil glavo in pritisnil k njenemu vratu gorke nozdrvi. Ljubinica ga je objela in stisnila njegovo glavo k sebi. Potapljala ga je po zvestih očeh in mu govorila:

»Ti edini, moje upanje! Kajne, da me rešiš? Kako ti bom stregla v gradišču! Kakor goloba te bom krmila z zlato pše-nico!«

Nato je vstala. Ker jo je žgalo v ustnicah, je šla po gazi, ki jo je utrl konj skozi loček, v strugo, pokleknila k sivemu tol-munčku, z roko posnela zelena predena z vode in se napila. Potem se je vrnila, obrzdala konja in zajezdila.

Kam sedaj? Za njo planota, pred njo griči in lesovi. Kako so podobni gozdom Slovenov! Kaj, če jo je Alanka nalagala, ko je govorila o Donavi? Nič se ni spominjala, ali jo je Hun nesel prek vode, ko jo je ugrabil. Morda je tabor na levem bre-gu? Morda je blizu gradišča? Sedela je na konju, ki je nemir-no grebel z nogo in prosil: »Poženi! Spočil sem se!«

Po dolgem razmišljanju je sklenila, da pojezdi proti goz-dom. Upala je, da tam naleti na kakšno tračansko ali alansko selo. Lakota jo je silila, da poišče ljudi, se nasiti in poizve, kod bi do Slovenov.

»In če me zaslužnijo? Naj me! Boljše suženjstvo kakor živ-ljenje pri Tunjušu. Saj pride dan, ko se Sloveni ulijo po rav-ni in tedaj bom oteta. Zasukala je konja ob strugi in jezdila proti gričem. Kmalu je bila v senci starih bukev. Na tleh je bilo nastlano z zrelim žirom. Kakor veverica je smuknila s konja, začela luščiti žir ter si tešiti glad. Domislila si je, koli-kokrat sta z Iztokom pobirala žir po gozdu, ko sta se klatila

kot otroka za ovčami. Nabrala si ga je mnogo in ga nasula v haljico krog pasu, ker ni imela cajnice. Potem je sedla zopet na konja in jezdeč grizla oljnata jedrca.

Popoldne je prišla na široko ravnico sredi lesov. Slišala je mukanje govedi. Kakor iz groba ji je zadonel ta glas, ki je votlo odmeval po gozdu.

»Pri ljudeh sem.«

Izdrla je bodalce iz sedla in ga skrila za pas. Odmotala je konopec in otvezla nanj konja ter konec privezala za bukev. Previdno je šla iz gozda proti kraju, kjer se je glasilo mukanje. Dim se je dvigal, pri ognju je videla nekaj otročajev. Pogumno je šla proti njim. Ko so jo zagledali ožgani, počrneli, goli otroci, so zbežali in kričeč se drevili proti gozdu.

Ljubinici je zadišala pečena repa. Skokoma je bila pri žerjavici in pograbila, kar je mogla, nato pa bežala naglo h konju nazaj. Hitro je bila v sedlu. Ker ni imela poguma, da bi šla k ljudem, je odbežala z ukradeno repo skozi gozd v nasprotno smer. Do večera ni srečala nikogar. Tudi za njo ni prišel nihče. Zato je poiskala pripravnega mesta, da bi prenočila. Konja je spustila na pašo, sama si je postlala pod drevesom. Za večerjo je použila pečeno repo in žir, kar ga je še imela. Mirno se je ulegla hčerka svobodne narave pod drevo na mah in pričela razmišljati o svoji usodi.

Ali komaj so zamigljale zvezde, pa so se oglasili divji glasovi. Konj na zelenici je nemirno zahrzal. Ljubinica se je hitro dvignila in prisluškala. Po gozdu se je čulo šumenje v listju. Vnovič zatulijo lačni glasovi.

»Volcjé!« je kriknila na glas.

Poskočila je ob deblu, da je zasegla prvo vejo, poprijela se hrasta s koleno in splezala na drevo. Tuljenje se je oglasilo v

njeni bližini, konj je zaduhal nevarnost in pribežal prhajoč po zelenici. Po vsem lesu se je razleglo vnovič, šum se je bližal, tolpa gladnih volkov je zavohala konja. Planili so vsi iz gozda. Ljubinica je slišala klopot in rezgetanje bežečega konja, kri se ji je strdila.

»Bogovi, otmite, bogovi silni, pomagajte!«

Razlegalo se je cviljenje, ravs in renčanje zverjadi. Volkovi so že dohiteli konja in ga napadli. Ljubinica se je tesno oklenila hrastovega debla in jokala v bridkem spoznanju, da gine pod zobmi volkov njen edini varuh in rešitelj. Razločila je še dobro, kako se je valilo nekaj po tleh, kako je zacvilil volk, nato tiho, le goltanje in renčanje in spopadanje za kose mesa je dramilo noč.

Ljubinica je na hrastu čakala zore. Roke je imela oklenjene krog debla, glavo zakrito z dolgimi lasmi, tako je prenočevala kakor preganjana ptička, ki vtakne glavico pod peruti. V jutro je splezala z drevesa. Kakor kaplja sredi morja, kakor peščeno zrno sredi puščave, kakor žužek na stepi, tako je stala sirotka uničena, vsega oropana sredi gozda. Edino bodalce ji je ostalo za pasom. In tega se je veselila. Sklenila je, da se napoti brez smotra dalje in poišče selo, kjer se ponudi za sužnjo, da si otme življenje.

Odšla je po gozdu, trgajoč jagode, pobirajoč želod in žirter brez smeri tavalala kakor zablodelo jagnje. Pogosto je sedala na tla, roke in noge so ji krvavele od trnja, obleka se je bila raztrgala. Ko se je odpočila, je gazila dalje po dračju, po listju, rila skozi gosto grmovje in plezala čez polomljena trhla debela.

Krog poldneva se je začel temni gozd svetliti. Čedalje redkeje so stala drevesa in kmalu je zagledala zeleno ravan. Ko

je prišla iz gozda, se je zableščala pred njo siva cesta. Ljubinica je tlesknila z rokami in zbežala od gozda čez travo proti cesti. Kakor plamen izpod pepela se je dvignila v njej nada, ko je stala sredi dosti dobre poti. Ni vedela, kje je, niti slutila ni, da je to pot, ki drži čez Hem v Filipopel in od ondod v To-per in Solun. Vedela je samo to, da pride po tej poti morda trgovec, morda jo sreča celo kak Sloven, gotovo naleti na selo, na prenočišče. Ni pogledala na sonce, ni razmišljala, kje je polnoč, kje je poldan, spustila se je po cesti in spočetka kar tekla, tako se je razvnela v veselju. Ko je prišel večer, se je odpočila pri studencu, natrgala si kreše in kislice ter si uto-lažila glad. Legla ni. Mesec je svetil, ona pa je potovala kakor reven, samotni oblček do polnoči.

Tedaj so ji odpovedale moči, kolena so se ji pošibila in sedla se je kraj ceste na travo. Po licih so se ji spustile mrzle kaplje potu.

V omotičnem prividu je zagledala, kako se je v daljavi zableščalo. Oklepi in šlemi Iztoka so migljali v soncu, nekdo se je sklonil in ji nastavil na ustnice čutaro. Pila je z dolgimi požirki, odprla oči in zagledala Rada, ki ji je opiral glavo in jo poljubljal. Ljubinica je zakričala in mu ovila roke krog vratu. Toda roka je zadela ob kamen na cesti. Dvignila se je na komolec. Nikjer predragega. Noč. Po cesti je pihal južni veter, ona pa sama s trudnimi sanjami, uničena pod milim nebom. Če zaspi? Če pridejo volkovi? Če prijezdi Balambak, o Morana! Dotipala je bodalce in ga prijala za ročaj, da bi si ga potisnila do srca in ušla zverem in ubežala Tunjušu. Toda roka je bila preslaba. Prsti so odreveneli, laket se ji je upognil in glava je klonila v travo. Svet je izginil, zamižale so zvezde na nebu. Ljubinica se je pogreznila v omedlevico.

OSEMNAJSTO POGLAVJE

Kakor peruti črnega vrana leži žalost nad taborom! Vodite me pred Tunjuša, edinega potomca Ernakovega, da mu zapojem junaško pesem in razvedrim dušo. Zakaj moja plunka je dediščina pevcev, ki so prepevali na dvoru kralja vesoljne zemlje, našega očeta in gospodarja Atila.«

Tako je ogovoril preoblečeni in zakrinkani Radovan Balambaka. Drugi dan po Ljubiničinem begu je došel v taborišče. Desetkrat se je pogledal v košček brušenega jekla, preden si je upal v tabor.

»Ne spozna me niti Balambak niti Tunjuš.«

Radovan je bil zadovoljen, ko je motril svoj namazani in obriti obraz v jeklenem ogledalcu. Zbral je ves pogum, obljubil bogovom neizmerne obete in se napotil v taborišče. Takoj med molojci pa je opazil globoko žalost. Balambak je sicer porazil varhunske ovčje tatove in se vrnil vesel domov. Toda doma mu je javila objokana sužnja, da je v deževni noči izginila Slovenka. Balambak je takoj poslal desetorico najboljših jahačev in vohunov za njo proti Donavi. Toda vsi so se vrnili in izjavili, da jo je odnesel Šetek ali sam Bes Slovenov po zraku. Nobenega sledu niso našli. In zato je sedel Balambak žalosten in v bridkosti zakopan pred praznim Tunjuševim šotorom.

»Ne boš prepeval Tunjušu, ker ga ni.«

Radovanu je srce zavriskalo. Pa se je potuhnil in menil žalostno:

»Ker ga ni? O, zaman moja pot izza Črnega morja, da vidim obraz orla, katerega ime se izgovarja z upognjenim hrbtom po deželi Slovenov in Antov, Obrov in Varhunov, v rodu Alanov in Herulov.«

»In na dvoru Upravde, ki ga je pozval predse!«

»Upravda, o, veliki car vzhoda in Afrike, o, Tunjuš je eden, edin! Atila, nisi ljubil zaman Ernaka in moj davni ded, veliki čarodej in prvi kozelnik, ni prerokoval laži, da bo slava Hunov ohranjena v krvi Ernakovi. Ni lagal, velmožni! Čemu torej žalost v taboru? Razodeni! Razvedrim kri tebi in tvojim molojcem!«

Radovan je brenknil ob strune.

»Žalost je bridka skrivnost! Samo izvoljeni molojci jo slutijo!«

»Ne zapiraj žalosti v prsi, da ti ne uje srca! Razodeni jo pevcu in čarodeju svojega rodu! Deklice izročajo žalost mojim strunam, glavarji in starešine narodov zaupajo meni bridkost, pa bi ne zaupal brat bratu!«

Balambak je povetil glavo in jo gugal na levo in zmajeval na desno. Razmišljal je besede čarodeja — Radovana.

Ta je samozavestno sedel na tla, rahlo dromljal po strunah in ubiral žalostno hunsko pesem. Zavriskal bi bil, tolika radost mu je polnila prsi, ko je zvedel, da Tunjuša ni doma. Ali radost mu je kalila skrb, da Ljubicnice bržčas ni v taborišču, da jo je skril pesjan drugod, morda jo je vzel celo s seboj v Bizanc. Najrajši bi bil pustil Balambaka pred šotorom in se napotil dalje iskat sledi po ugrabljeni deklici. Toda čudna žalost mu je bila zanimiv vozel. Hotel ga je razvezati in zato je ostal in čakal Balambakovega poročila.

Čez dolgo ustavi Hun kinkajočo glavo, zapiči oči v Radova-

na in ga gleda dolgo nepremično. Črne, drobne zenice so se mu širile kakor v spoznanju, Radovanu sta lezla gorkota in mraz po hrbtenici.

»Če me prepozna, če se domisli Radovana — prekletstvo tvojemu hunskemu spominu — bogovi, na pomoč, udarite ga s slepoto!«

Iskreno je molil Radovan, obraza pa ni okrenil od motno gledajočih Balambakovih oči. Počasi so se krčile Hunove punčice, oči so se skrile pod stlačeno čelo v dupline. Balam-bak ga ni spoznal.

»Ovna tebi, Svetovit, in Morani kozla, pošteno rejenega kozla, ker si oslepila tega smrdljivca!«

»Praviš, da si čarodej?«

»Sin velikega preroka in pevca z dvora Atila.«

»Če ti razodenem bridkost, ali bi ti ozdravil rano? Ali bi ti otel mojo glavo?«

»Samo bogovi so vsemogočni! Povem ti pa, da sem zace-lil na tisoče src, da sem izmaknil na tisoče glav iz zank.«

»Pojdiva torej!«

Balambak je vedel pevca v svoj šotor in mu razodel tajnost — beg Ljubinice.

»Pogibel! Tunjuš je ovražen! Slovenka je čarodejka!«

Radovan je razklenil palec in kazalec v dolgo ped in segel z njo v sivo brado, tako je bil navajen, kadar je dognal in pogodil važno reč. Ko so se prsti stisnili in niso ujeli sivih dlak, se je domislil, da je obrit, in je poprijel s prsti široko suho če-ljust.

»Ovražen — čarodejka — pogibel, o-o-o,« je stokal Balam-bak. »Tako sem sodil sam, tako sodijo molojci, tako govori naša zaplakana kraljica, zarja v jutru, sokolica Alanka. Ov-

ražen, orel je zastrupljen po čarodejki! Ali ni leka za njegovo srce? Ali je pogibel kakor z dletom vdolbena vanj?»

Radovan je namrgodil čelo, namrščil obrvi, skremžil obraz in se zamislil.

»V precepu si, Radovane,« je preudarjal tehtno. »Izvij se, sicer te zadavijo. Alanka — ženska — kraljica — pa vendarle, ženska je ženska. Odpovem se vinu do smrti, če ni beg Ljubinice v zvezi z Alanko. Naj se igrajo mladi lisjaki z mojo glavo, če ni vse to zabeljeno z maščobo ljubosumja. Ljubinice niso dobili, o bogovi, če ni niti zbežala, če je umorjena, bogovi, bogovi!«

Radovana je zbadlo v očeh, ostro je potegnil sapo skozi nos, razprl nosnici in poplal z njima kakor mlado žrebe.

»Ni vdolbena pogibel z dletom, pisana je v pesek, ulije se ploha in raze bodo izprane. Pojdiva k Alanki!«

Zapovedujoč je izgovoril te besede, odgrnil zagrinjalo in stopil iz šotor.

Balambak mu je pokorno sledil.

Pred kraljičinim šotorom je godec prijel za strune in zapel Hunici pesem o sončni roži sredi stepe. Balambak je hotel pred njim do Alanke.

»Ne smeš,« mu je zabranil z roko Radovan in vstopil. Ko je zagledal Alanko, so se starcu od začudenja zasvetile oči.

»Na bogove, vredna je nove pesmi. Kakor vila!« Vendar je takoj povetil pogled, sklonil koleno in izpregovoril:

»Duh mojih očetov se je pojavil v mojem srcu in mi govoril: Vstani in pojdi tja, kjer žari sonce tvojega rodu. Potrebuje te nekdo!. Napotil sem se, stari pevec in čarodej, in cestoval brez nehanja in sedaj stojim pred teboj, kraljica, da ti po-

magam v bridkosti. Velika je tvoja bolečina. Izdrla si trn, ki se je zasadil v srce, ker si odstranila čarodejko Slovenko.«

Radovan je za hipec premolknil in izpod čela pogledal Alanko. Njeno lice je prebledelo.

»Zadel sem!« je preudaril in nadaljeval.

»Ne slutijo tega molojci, ne sluti Balambak, toda slutil bo on, ko se vrne. In zato sem prišel, da ga izlečim in mu vlijem pozabnost ter zagovorim čare Ljubinice.«

»Ti vse veš, oj, ne pogublaj me!«

»Kdor si ujezdi podplat na stegno zato, da bi otel, ne pogublja. Ne taji mi ničesar. Skrivnosti padajo v moje srce kakor v grob. Razodeni najprej, ali Slovenka živi ali je že ugriznila v travo, čarodejka malopridnica!«

»Ne vem; skrivnosti so v gorah Hema!«

Radovan je postavil palec na čelo in razmišljal.

»V gorah Hema, tri sto besov spi v teh očeh, zavedla jo je na jug med volkove, med klateže, da pogine.«

»Modro si ukrenila, kraljica, da je nisi zapodila čez Donavo. Toda čarodejka zastrupi tudi zverjad in se otme. Dokler pa živi, ni rešitve Tunjušu. Zato povej, kako si se je znebila, povej do mrvice, jaz pojde in za njo in jo umorim!«

Alanko je pretresla sladka slast. Segla je po usnjatem mošnjičku in ga pomolila Radovanu.

»Za plačilo! Otmi me, naš rod te bo hvalil stoletja!«

»Nočem plačila, ali trošek utegne biti na potu, zato vzamem. Pripoveduj!«

Alanka je zamamljena razodela vse o Ljubinici. Povedala je, da ima konj, na katerem je zbežala, desno prednje kopito izkrivljeno navzven. Lahko mu bo dobiti sled.

Nato je Radovan poprosil za kozarec vina. Sužnja je pri-

nesla lepo roženico v šotor. Godec je postavil posodico predse, dvignil preprogo, razgrebel zemljo in zakopal kozarec do roba vanjo. Nato je začel govoriti z latinskimi besedami nad čašo in vinom urok, ki naj vdihne Tunjušu pozabnost Ljubnice. Kremžil je obraz, zavijal oči, pačil ustnice, zamahoval z rokami nad vinom in momljal in ponavljal neprenehoma: »Dévoret te diabolus, cauda vaccarum, dévoret, dévoret!*

Alanka je s tiho grozo prisluškovala nerazumljivim besedam. Prsi so se ji dvigale, oči je upirala plašno v kozelnika.

Ko je Radovan uroke dovršil, je zagrnil čašo s preprogo in jo skril.

»Čuvaj to pijačo! Ko se vrne Tunjuš, podaj mu iz roženice pozdravni napoj in v hipu boš njegova edina, Slovenke se ne domisli več. Jaz pa odidem jutri za njo, da jo umorim na slavo in korist rodu Hunov, na slast in veselje tvoji ljubezni.«

Godec je vzel mošnjo z zlatniki, udaril na plunko divjo pesem in odšel iz šotora. Zunaj je dejal Balambaku:

»Raduj se, rešen je Tunjuš, oteta vaša kraljica! Tvoja glava ne pade z ramen, veliki hlapec največjega gospoda!«

Takoj so se zgrnili molojci krog kozelnika, na ognju je zašumela maščoba, sužnji so privlekli mehove z vinom, ves tabor je zaplesal od radosti ob zvokih navdušene plunke.

Radovan je užival čast in slavo in strežbo z visoko dostojnostjo. Buča se mu je neprenehoma polnila z vinom, njegov jezik je govoril čuda osuplim Hunom, da je godec skrivoma razmišljal o sebi, od kod zajema njegova pamet to nedosežno modrost. Zakaj odkar cestuje po črni grudi, še nikdar ni lagal s tako izvirnostjo kakor ta trenutek. Njegovo veselje je kipelo do roba in, čez v pozno noč. Samo ena, edina kaplja ga

* Satan naj te požre — kravjerepnik.

je kalila: Napil bi se bil rad do sita, pa si ni upal. Trikrat se je vgriznil v jezik do krvi, ker je na pol vinjen hotel blekniti nepremišljeno besedo. Zato se je dostojanstveno zahvalil opolnoči in omenil mimogrede Balambaku:

»Bridko mi je, ker moram žaliti tvoje gostoljubje in odkloniti vino. Toda če je mogoče popraviti žalitev, uklonim se in dovolim, da obesiš meh vina na sedlo mojemu konju!«

Takoj sta privlekla dva Huna rejen meh in ga privezala na Radovanovega konja.

Godec je legel ob konju v travo in težko čakal zarje. S prvim svitom se je ozrl potuhnjeno na speči tabor, zlezal v sedlo, pobobnal z veliko slastjo po napetem mehu in oddirjal skozi sotesko.

Zaljubljen sam v svojo modrost in veliko ukano, je zibal z glavo in gonil ob hribu, doklèr ni prišel do kraja, ki mu ga je opisala Alanka. Tam je ustavil, zlezal s konja in iskal sledu v travi. Kmalu je izsledil vtiske zavihnjenega kopita, premeril je nekaj korakov in določil natančno smer, kamor je krenila Ljubinica. Nato se je lotil vina in golcal kakor riba, če jo vržeš s suhega nazaj v vodo.

»Na bogove, da ima kravjerepnik tako pijačo! Edina dobra lastnost, ki se drži tega smrdljivca. Na Peruna, da se mu ognem in mu prizanesem, če se srečava. Zato, ker sem se tako pokrepčal ob njegovih troških.«

Skrbno je zavezal meh, ga pritrdil varno ob sedlo in oddirjal po stepi.

Sonce je pripekalo, vino ga je kuhalo in rad bi bil legel za grm. »Toda ne boš,« je preudaril. »Če držiš srečo za rep, ga ne izpuščaj! Sicer ne dobiš glave.«

Vztrajno je jahal ves dan. V mokro zemljo vtisnjena trava

mu je bila zanesljiv kašipot. Še pred nočjo je došel do suhe struge in našel cajnico, ki jo je bila Ljubinica v strahu popustila na tleh.

»Njeno brašno,« je vzradovano pogledal godec s konja. Skobilil se je iz sedla in segel po cajnici. Zagomazelo je od mrčesa, ki se je naletel krog jedi. Radovan je iztrepal oglodano jed v travo, cajnico pa vzel s seboj.

»Zakaj je popustila brašno? Nerazumljivo! Morda jo je kdo pregnal. Pastirji so od besa. Če jo je kdo napal? Sirotka. Boj se Radovana, kdor si se drznil! Prekletstvo tvojim pasjim obstim! Pretipljem te!«

Godrnjal je nejevoljno in se kretal in zibal po travi in iskal sledov. Razgrnil je bičje in ril skozi do struge. V ilovici je zasledil vtisnjene stopinje konja in Ljubinice. Starec se je sklonil k drobni nožici, ki je bila udrta v blato. S prsti je tipal po obrisih, kakor bi božal živo nogo.

»Revica, sirotka, golobičica drobna, oj, Radovan gre za teboj! Le dobro se drži! Še dva dni. Dobim te. Zakaj moj nos poseka pasji smrček, če hočem, seveda. Za vsakogar bi ne sledil po stepah kakor volk za izgubljeno ovco, toda zate — prisegel sem.«

Za godcem je priril do mlake konj in srebal skozi stisnjene zobe gosto kalužo.

»Le napoji se! Tudi ona je napajala konja in sebe. Jaz pa ne pijem take vode. Še čista studenčnica mi nikoli ni koristila. Obleži mi v želodcu kakor kamen.«

Počakal je konja, da se je napil, ga zavrnil nato iz struge in previdno snel z njega meh.

Ko se je nalokal vina in zavezal meh, se je obližnil po širokih ustnicah in ponavljal hvalo Tunjušu.

»Čudno! Ni ga garjevca na svetu, da bi ne imel dobre lastnosti. Celo Tunjuš ni brez nje. Kakor sem sklenil, tako se zgodi: prizanesem ti zaradi vina!«

Ko je natovoril meh, se je ozrl po soncu in po krajini.

»Do ljudi moram pred nočjo! Ne bojim se volkov, ampak ne ljubi se mi nocoj, da bi se pretepal s pasjimi čeljustmi.«

Pogledal je še enkrat po sledu in zdirjal ob strugi proti jugu. Ko se je zmračilo, je bil v pastirskem selu: Utaboril se je predrzno in pogumno ob ognju, kjer so pekli večerjo. Spočetka so ga mračno gledali divji obrazi mešanice Obrov, Herulov in Slovenov. Toda Radovan je dobro poznal ta ljstva. Očaral jih je z veliko zgovornostjo in modrostjo. Obari so se ujasnili in pastirji so stregli miroljubnemu gostu, kakor bi prišel mednje knez ali sam obrski kakan. Celo njegovemu konju so dali snop še neomlačenega ječmena. Ko se je dodobra vgnezdil in pregnal vsak sum, je začel poizvedovati po Ljubini. Pravil je, da je zablodil njegov sinček, ki bo velik pevec in čarodej, in da ga išče.

Pastirji so takoj povedali, da so videli otroci čudnega dečka, ki je prišel k ognju. Otroci pa so zbežali in ko so se vrnili do ognja, je deček izginil in z njim vred repa iz žerjavice.

Radovan je obstrmel ob tej povesti in se razveselil.

»Jutri me povedete do ognja in potem ga poiščemo. Če mi pomorete, ha, srečo vam začaram med živino, da vam bodo kotile ovce po troje mladičev, krave po dva, koze pa kakor zajkije! To vam napravi čarodej, če dobimo dečka!«

Pastirji so se klanjali do tal Radovanu, ženske so mu ponujale dojenje, da zaroti z njih zlobne uroke, možje so se mu nudili v službo, da gredo do Hema in čez z njim iskat dečka.

Radovan je zadovoljno legel na ovčjo kožo.

Pred zarjo se je zbralo vse selo in spremljalo godca k ognju, kjer se je bila pojavila Ljubinica. Od ondod so se razkropili po gozdu in iskali konjskih sledi. Po kratkem se je oglasilo veselo hukanje, vsi so se okrenili za glasom in Radovan je potrdil, da je tod jezdil njegov sinček.

Vsa tolpa jo je udrila po sledi, ki se je v gozdu gubila in je le tu in tam zlomljena suhljad pokazala smer Ljubiničine ježe. Ali divjim prebivalcem svobodne narave ni ušel noben sled. Kosali so se med seboj, kdo ga prvi najde. Zakaj vsakdo je želel od čarodeja čim največ sreče za živino. Radovan je ponosno jezdaril za njimi, izpregovoril zdaj pa zdaj modro besedo, pohvalil vsakega, ki je našel sled, in napovedoval nedosežno bogastvo, ki ga pričara v čredo.

Blizu poldneva pa se razleže po gozdu žalosten vek. Od vseh strani so drli pastirji proti kraju, kjer se je oglasilo vekanje. Tudi Radovan je spodbodel konja in drl skozi goščo. Ko je došel na mesto, so zijali z razprtimi usti divjaki na tla in kazali z rokami na ostanke jermenov, sedla, oglodanih kosti, razmetanih daleč naokrog.

Radovan je preplašen zdrsnil s konja. Naglo je spoznal hunske brzde, sedlo, jermenje. Pričel se je tresti in iskati po izpognjenem kopitu. V travi je zadel ob črno kepo, prijel, dvignil, pogledal. Zavihnjeno kopito! Črna kepa mu je padla iz rok, spodnja ustnica se mu je izveznila, lice mu je zaigralo, zrušil se je na tla in zatulil v strašnem joku. Valjal in kotalil se je po travi, po mahu, grebel s prsti po tleh, kopal zeleno grivo in krulil kakor zadet merjasec. Pastirji so stali otrpli ob njem in zateglo vekali in javkali. Radovan je obležal na obrazu in pogrkal vedno tiše, dokler ni umolknil in so se mu stresala samo še dvignjena pleča. Počasi se je preobr-

nil, vstal in pogledal na konjsko razdejanje. Takrat pa ga je popadel srd. Zaletel se je z dvignjenimi pestmi v pastirje in bil in suval ter tulil grozne kletve.

»Proč, proč, pasji gobci, lopovi, morilci mojega sina! Vi ste ga pognali volkovom v goltanec! Zakaj ga niste ipovabili in prenočili? Proč, pravim, sicer vam urečem čredo, da še nocoj pocrka vse, kar bleje in muka! Proč, morilci, proč od nesrečnega očeta!«

Pastirji so strahoma kakor plašne sence poizginili v gozdu in godec je še kričal, ko že ni bilo ob njem žive duše. Ko se je nabesnel, si je otrl čelo in razpenjene ustnice. Obupan se je ozrl na raztrgano sedlo, prevzela ga je zopet žalost, sedel je pod bukev in ihtel kakor deklica.

Ko se je najokal, mu je odleglo. Stisnil je glavo in preudarjal, kaj bi sedaj. Ali ni se mu rodila pametna misel. Po glavi mu je bobnelo kakor v votlem hlodu. Na srečo se je pripasel proti njemu njegov konj, ki se je pa s studom in strahom okrenil, ko je zaduhal kosti svojega tovariša. Tedaj je Radvan zagledal meh. Udaril se je po čelu in ročno skočil za konjem.

»Vino me napolni z modrostjo!«

Meh je zavlekel pod drevo in pil iz obupa. Pijača ga je razgrela, pogum mu je zrastel, da je vpil nad pastirji, klical na boj vesoljni svēt in grozil s strašnim maščevanjem. Domislil se je Tunjuša, ki je odšel v Bizanc.

»Ne ognem se ti, kravjerepnik, ne uideš mi! Za teboj — in zabodem te, tako mi moje modrosti! Zob za zob! Tudi tvoje vino ne potolaži več mojega srda!«

Majhen ostanek je še pustil v mehu, zajahal in se škrtaje z

zobmi napotil proti cesti, ki drži v Filipopel, s trdnim sklepom, da pojde naravnost v Bizanc iskat Huna.

Ker je bil prebrodil že vse kraje po Meziji, je kmalu prišel iz gozda na cesto. Sicer se je spuščal že večer, toda godec je pogumno gnal po poti proti Hemu.

Ali niso se še užgale vse zvezde, ko se je na ovinku posvetil visok ogenj. Radovanu je hipoma upadel pogum, v spominu se mu je posvetil Tunjušev obraz. Potegnil je konja s tako silo, da se je popel na zadnje noge.

Ko je premagal prvi strah in pomislil, da Tunjuš še ne more priti iz Bizanca, se ga je lotila vnovič srčnost; jezdil je korakoma proti jugu. Kmalu je zagledal voz, konje, sulice, ljudi.

»Trgovci,« je razsodil in pognal.

Ko se je približal, je od daleč pozdravljal: »Pax, eirene, pax, pax!«

Ob ognju so se dvignile sence in segle po kopjih.

»Pax, šalem, pax«* je kričal Radovan in zagodel na plun-ko.

Dobro oboroženi vojščaki so ga obkrožili in vprašali, kdo in kam.

Medtem se je razgrnil majhen šotor, k ognju je stopil pred Radovana visok, trgovsko oblečen gospod in zagrmel nadenj: »Kaj iščeš, Hun?«

Tedaj pa je godec izbuljil oči, razkrilil roke, skozi široko odprta usta je bučal nerazločen glas, dokler ni izbruhnil:

»Oj, Numida!«

* Mir, mir!

DEVETNAJSTO POGLAVJE

Gospodski trgovec s temnopoltim obrazom je ob Radovanem vzkliku stopil za korak nazaj čelo je nagubančil v temne oblake. Kakor znan odmev, ki zadoni preko kipečih valov, pa utone v burji, se mu je zdel glas, ki je udaril iz Hunovih kosmatih prsi. Strmel je oblastno v jecajočega Hunaradovana. Vse spremstvo je čakalo povelja z rokami ob drogih kopij in na ročnikih mečev.

»Kaj blebečeš, Hun? O kom sanjaš, da izgovarjaš neznano ime?«

Trgovčev glas je zvenel tuje, zadirčno. Radovana je popadla skrb. Če se je zmotil! Ozrl se je na spremstvo. Neznani, resni obrazi. Na njih nikakega usmiljenja; vsaka guba, vse poteze kakor iz jekla. Radovan se je priklonil trgovcu v veliki ponižnosti.

»Velmožni, ne streljaj strelc iz svojega obličja na popotnika, ki ti prinaša mir in nosi v srcu svete skrivnosti. Naj tvoja brezmejna velikodušnost ponudi uho popotniku. Tako ti Krista, ne pokesaš se!«

Trgovec je pazil na starčev glas s tankim posluhom. Daljni odmev se je čimdalje bolj bližal. Nekaj kakor znana povest mu je vstajalo v duši.

»Izvoli za menoj v šotor!«

Za trgovcem in popotnikom se je strnila zavesa ob vhodu. Spremljevalci so zapičili kopja v zemljo in se zbrali ob ognju.

»Govori, Hun! Pod šotorom umrjo tvoje besede. Zaupaj!«
Radovan se je ob veseli lučki ozrl v trgovčeve oči. »Naj me sreča volkodlak, če ni Numida.«

»Prejasnost! poslušaj! Prelesti ne bo v moji besedi! Hun si mi rekel, ker si me pogledal. Toda nisem. Sloven sem, pevec, ki cestujem od severa na jug in z juga na sever. Gradišča Slovenov me goste in Bizanc odpira taberne, ko zapoje moja struna. In ne samo taberne, godel sem pred despotom, v vili veljaka Epafrodita sem prebival.«

Trgovec je stisnil ustnice in se nagnil s stola proti Radovanu.

»V vili Epafrodita? Kaj govoriš? Ne imenuj tega imena! To je upornik, izdajalec svetega dvora.«

»Gospod, rekel si; da umro moje besede pod šotorom! Ne verjamem, da je izdajalec. Otemal je nedolžnost. Otel je Iztoka, otel Ireno!«

»Ne izgovarjaj teh imen! Smrt zadrgne usta tistemu, ki jih izgovori.«

Trgovcu se je jasno približal odmev pretekle zgodbe. Stopil je pred godca, položil mu roko na rame in se vsesal s pogledom v drobne, sive oči Radovanove.

»Mir s teboj, očka Radovane! Jaz sem Numida! Nisi se motil.«

Tedaj je Radovan vnovič nastavil, da bi zagnal krik; razpel je roke in segel po Numidi. Ta pa mu je pritisnil dlan na usta, dvignil kazalec in zapovedal:

»Skrivnosti so mrtve! Ne smejo iz šotora!«

Radovan je spoznal, da je Numida sredi spremstva, ki ne sme vedeti, od kod je in kam potuje njih glavar. Zamahoval je torej z rokami od nemega veselja, pritiskal dlani na prsi,

grabil Numido za roko in jo poljubljal, udarjal v smeh, pa ga krotil s pritisnjeno dlanjo pred usti, se zakolebal navsezadnje po tleh in utripal z nogami kakor razposajen pastirec.

Ko se je pomiril, se je stisnil k Numidi in mu zastavil skrivnostno vprašanje:

»Imaš kaj Epafroditovega vina?«

»Imam, očka! Napiješ se, da se ti skrije mesec ponoči in zažare zvezde ob belem dnevu.«

»Ah, Epafrodit, ko bi ti vedel, kako neizmerno te ljubi Radovan!«

Numida se je nasmehnil in pomežiknil ter šel iz šotora. Velel je straži, da se oddalji na levo in desno po cesti, ostalim pa je ukazal spat. Stopil je še k velikemu vozu, zagrnenemu s težkim platnom, in šepetaje vprašal sužnja ob njem. Suženj mu je nemo odkimal, nakar mu je Numida z dvignjeno roko naročil strogo povelje. Kuharju je namignil, naj prinese vina v šotor in pripravi večerjo za hunskega gosta.

Ko se je Numida vrnil k Radovanu in je postavil kuhar takoj za njim vrč vina na pisan prt sredi šotora, je godec segel po pijači, nastavil in pil z zaprtimi očmi, kakor bi vsrkaval največjo in edino slast življenja.

»Kot nekdam v Bizancu,« je začel godec, globoko dihajoč in držeč v rokah lončeno majoliko.

»Na vse bogove, tvoje in moje, ni ga pod soncem, ki bi te ljubil resničneje od mene!«

Nastavil je vnovič in lokal sladko lezbiško vino z neizmer-
nim užitkom in velikim spoštovanjem.

»Kot nekdam v Bizancu in vendar desetkrat boljše je to vino. Zakaj stradal sem ga, odkar sem se ločil od Epafrodita!«

Numida se je zleknil na mehko kožo perzijske kože in se naslajal ob godčevi radosti.

»Radovane, razodeni mi, čemu si se pohunil?«

Godec je iz navade razklenil palec in kazalec, da bi ulovil dolgo brado, ki je ni imel.

»Počemu sem se pohunil? To je važna ukana! Tako važna in imenitna, da bo deseti rod še pel pesmi o nji. Toda sedaj ne vprašuj dalje. Ko bi ti razodeval, pograbila bi me taka žalost in ugriznil tolik gnev, da ga ne utolaži niti Epafroditovo vino. Jutri povem. In ti se boš čudil, da ti preminejo tri noči brez spanca. Pomni, tri cele noči! Ali sedaj mi govori ti o Epafroditu, o Ireni!«

»Oba oteta, oba srečna!«

»Na Peruna, ni bilo zaman naše trpljenje! Pripoveduj!«

»Povej mi ti, kje je Iztok. Do njega me pošilja Epafrodit. Pogonu ste utekli, to je jasno. Ali še misli vrli barbar na Ireno? Ona golči za njim kakor golobica, če ji v pomladi strelica razposajenega dečka ubije družaja.«

»Če še misli nanjo? Tedaj mordá ne, kadar pobija in kolje sovraga. Ne veš, Ante je podavil in porazkropil kakor kragulj vrtinec piščet. On ti je v boju kakor merjasec, kakor volk, kakor satan, bi rekel ti po krščansko. Tedaj mordá ne misli. Ampak sicer! Glava se mu obeša na prsi, kakor bi imel tilnik iz prediva. Nespamet pravzaprav. Toda glava se mu obeša, kakor sem rekel.«

»Kje ga dobim? Starče, pojdi z menoj! Dolgo pismo nosim na prsih, dolgo in važno za Iztoka.«

Radovan je obmolknil. Koščeno brado je zgrabil z levico, z dlanjo desnice si je zakril čelo in se zamislil.

»Pripravno povabilo. Voz ima Numida. Njegove tovarišice

so polne čutare. Ugodno bi se potovalo. Ženska, da bi te jezero vedomcev! Ko bi ne bilo ženske, bi ne bil prisegel. Oj, Ljubinica, kesaj se v volčjih želodcih, da me tiščiš starca v take zagate. Prisegel sem, na Svetovita sem prisegel; ne, ne smem, brez nje se ne vrnem. Če zakoljem Tunjuša, dà, sicer ne.«

Radovan je odmaknil počasi dlan s čela, izpustil čeljust in izpregovoril:

»Ne grem!«

Nato je Numida obmolknil. Kakor užaljen se je zdel Radovanu. Segla sta drug za drugim po vrču in pila. Kuhar je prinesel večerjo. Godec je odtrgal kos pečenke. S težavo je grizel, jed se mu je upirala. Nastavil je vrč in pil na jezo in žalost.

»Torej ne greš?«

»Ne!«

»In si prej lagal, kako ljubiš Epafrodita!«

»Na bogove, nisem lagal! Toda nazaj ne grem, s teboj ne grem, ne draži me. Rekel sem ti: ne vprašuj! V meni se dviga žolč; če se mi razlije po udih ...«.

Radovan je gledal srdito in dvigal pesti. Numida pa se ni ganil na ležišču. Starčeva jeza ga ni vznemirila.

»Pripoveduj o Ireni, o Epafroditu! Prosil sem te, spoštuj starost — spoštuje me sam Epafrodit in ti mi kljubuješ? Razodenem ti pot, da boš hodil, kakor bi ti s prstom pokazal: tukaj je Iztok. In če ga ne bo, sedeš, večerjaš, se napiš in on pride. A s teboj ne morem, ne smem! Obljubil sem ti, da ti povem jutri, ko se posloviva. Danes me ne draži več. Zakaj strašen je Radovan, če pobesni!«

»Pij, godče! Ne silim te več, da hodiš z menoj. Pogoltni svoje skrivnosti. Meni opišeš pot in zato zahvala v Kristu!«

Radovan se ni branil vrča. Jeza se mu je polehla, Numida pa je pričel s povestjo.

»Epafrodit je zbežal tisto noč in se srečno otel na Grško.«

»O tem ne dvomim. Za njegovim čelom je sonca, he, nič koliko! In Irena?«

»Je šla v Toper k stricu Rustiku.«

»Toper je ob Nestu. Poznam to gnezdo.«

»Stric jo je izdal Azbadu, Azbad je povedal despojni!«

»V Slovenih ni takih stricev. Obsédel ga je hudič, krščenika gnilega!«

»Despojna jo je zahtevala nazaj na dvor!«

»Da bi pogostila z njo Azbada, kozoprsk!«

»Irena je omedlela in zapadla v vročico, ko ji je naznanil stric, da mora na dvor.«

»Omedlel bi jaz ne bil, ampak zadavil bi bil takega strica pri tej priči. Na Peruna!«

»Epafrodit pa je poslal vohat za Ireno evnuha Spiridiona.«

»Ga poznam. Prida pa ni. Vsi skopljenci so sleparji.«

»Ni prida, ali koristen in privezan na vrvcí. Spiridion je namreč vse to zvedel in pribežal v Solun. Prav tedaj sva priplula tja neznana z Epafroditom iz Aten. — Numida, mi je rekel jasni gospod, Numida, otmi jo! — Dvignil sem roko in se dotaknil ikone Krista in rekel: Tako mi mojega zveličanja otmem jo.«

»Numida, izbral te je Krist, kakor so mene bogovi, da otemava! Numida, ti si velik pred tvojim Bogom! Vse ti odpuščam in te ljubim! Pijva!«

Starec se je z orošenimi očmi iztegnil po vinu in nazdravljaj Numidi:

»Victor sis semper!«*

Afrikancu se je talila resnoba na licih. Godčeva hvala mu je prijala, segel je takisto po vinu in odzdravil: »Mnoga leta oče junaka Iztoka!«

Radovan se je vgriznil v ustnico, ker je že pozabil ukane da je nalagal ves Bizanc, kakor da je Iztokov oče.

Numida je naslonil komolec na kozjo kožo in ponosno pričel povest o Irenini osvoboditvi.

»Očka, verjemi, ni igrača, če iztrgaš plen iz zob takemu levu, kakor je Rustik. Kolikokrat mi je šlo že za glavo, ne vem. Toda to pot sem mislil, da ne ostane več na vratu.

Irena je bila zaprta v pretoriju — sredi Topera, sredi trdnjave. Krog in krog vojaki, vsepovsod straže in ob sami prejasni dvorjanici, kakor lev pred stajo ovčic, stric Rustik. In Rustik ni Azbad. Kamor seže njegova roka, se pozna. Vso noč sva čepela s Spiridionom ob brleči luči v Solunu in snovala ukane. Pošlo nama je olje, na vzhodu je zažarel dan in midva sva bila še brez načrta. Pred naju je stopil Epafrodit. Zavil v črno haljo, z glavo v oglavnici kakor filozof. Levo oko je zapičil vame, z desnim je ošinil Spiridiona. Nič ni vprašal, vedel pa je vse.

„Ali je vredna vajina pamet, da bi splela zanko za vrabiča? Sramota! Spiridion, poišči kola in jadrno v Toper! Sporoči po Cirili, jasni dvorjanici, naj bo bolna, doklèr ji ne naznaniš: vse je pripravljeno! Napoti se! Hodi in izvrši ter čakaj Numide!“

Evnuh se je prihulil in poizkusil skozi nos ponižno vprašanje: „Gospod, ko bi mi denarja — “

Epafrodit se ni ozrl. S suhim prstom mu je pokazal proti izhodu. Nato meni:

* Zmaguj na veke!

„Ali sedaj veš, kaj je tvoje delo?“

„Vem, gospod!“

„Pojdi torej v klet do blagajne in misli, da so zlati bizantinci – suho listje!“

Epafrodit se je zavil tesneje v filozofski plašč, se okrenil in šel. Še pomisliti si nisem upal, ali bom izvel ali ne bom, kar mi je naročil gospod.

Pred sončnim vzhodom sem že jezdil iz mesta v deželo barbarov. Kjer koli sem srečal široka pleča, kjer se je pojavila močna roka, stasito telo, povsod sem postal in nagovarjal. Vreča z bizantinci je plahnela; na večer drugega dne sem potrošil zadnji zlat; z njim sem kupil štiridesetega moža. Segnal sem jih v gosto šumo in zapalili smo ogenj. Očka, ti obrazi, te mišice, ta pleča! Vsi rojeni gladiatorji. Raztrgani, bolj nagi kot oblečeni, tatovi in razbojniki po poklicu, brez doma, brez svojcev! Ko bi nas zagledala kohorta hoplitov iz Belizarjeve vojske, na Jupitra, ostrmela bi bila in bi ne potegnila mečev. Kakor bi se razpočila zemlja in bi jih izbruhnil Had, taka je bila moja četa. Skoraj da niso znali govoriti. Hripavo so grgrali, povedali več z licem, z očmi, z groznimi pestmi, z v sem životom, kakor so znali povedati z besedo. Med seboj brez ljubezni, za sad divje smokve so se zbili. Obupal bi bil. Ali eno jih je vezalo, zlato in peklensko sovraštvo do Bizanca. Ko sem jim povedal, da bodo. če mi pomorejo oteti nesrečnemu očetu hčerko, udarili s tem v obraz samega Upravdo, da pljunemo na despojno, so se stisnili kakor veriga. Plamen maščevanja je zagorel, njegova luč je použila vse druge strasti in kleče ob ognju so mi prisegli na Krista in vse bogove, da so mi pokorni do zadnje kaplje krvi in da jim segnijo jezik, preden bi kdo bleknil izdajalsko besedo.

Drugi dan sem vtihotapil v šumo orožje: nekaj mečev, sekir in sulic. Pripravil sem jim brašna in obljubil vsem deseti dan po zmagi na tem mestu plačilo v zlatu. Nato sem jih posamez, razkropljene po gozdih za Toper. Sam sem pred njimi dirjal na konju v Toper iskat Spiridiona.

„Kako?“ sem nagovoril skopljenca. Z žarečimi očmi in tresočimi se rokami je prešteval skupiček v prodajalni in računal dobiček, ki ga je nagrabil s trgovino!”

»Slepar!« je zamrmral Radovan.

»Sedaj šteje denar! Vsi skopljenci so sleparji!«

»Kako?“ sem ponovil. Zakaj prvič ni čul. S sključenimi prsti je pokrtil denar in se naslonil s prsmi na mizico.

»Jutri jo odpeljejo! Rustik ne odneha!«

»Smrdljivec! Ali si ga po čeljustih?«

»Nisem. Ali drugo jutro je moral poiskati Cirilo in jo privesti predme. Podkupoval je v pretoriju tako, da se je razjokal zaradi denarja, ko se je vrnil. Toda opravil je dobro. Cirila je prišla iz pretorija z izgovorom, da gre nakupovat za pot, in se prikladla k Spiridionu.

„Kako je z jasno dvorjanico? Ali odpotuje?“

Sužnja je zaplakala in se zgrudila k mojim nogam.

„Numida, oj, Numida, otmi prejasno, reši angela!“

„Otmem jo! Toda dva dni ne sme še z doma!“

„Mora, danes popoldne jo odpeljejo. Pomagaj, tako ti Krista, pomagaj! Despojna jo uniči!“

Cirila je ihtela v obupnem, brezsolznem plaču. Iz pordelih oči ni bilo solze na blede, upadlo lice.

„O, poglej me! Duša beži od mene od same bridkosti. In jasna gospodarica, morje žalosti, grenke kakor mira, je razlito po njenem srcu. Vse noči sva prebedeli pred ikono Bogo-

rodice, kadilo sva zažigali Kristu, O, in ni rešitve, ni pomoči. Numida, če naju ne rešiš, ubij naju! Spokoriš se za greh in medve poletiva kakor golobici od tod.'

„Ne blodi, sirota! Dva dni ne sme še prejasna na pot. Potem sta oteti, vse je pripravljeno.'"

„Dva dni,' je ponovila Cirila in se sesedla kakor odsečena bilka na tla.

Tedaj se je nenadoma zasvetilo v Spiridionovi glavi.

„Pomoč! Jaz vem za pomoč!' je vzkliknil. Obupana Cirila se je ozrla vanj s prosečimi očmi.

Poiskal je v šatulji drobna zrnca.

„Dvorna skrivnost! Naj použije eno zrno in zagrnjil jo bo spanec kakor omedlevica. Koliko sem zaslužil v Bizancu od dvorjanic za ta čudoviti lek! Omedlele ne bo silil Rustik na pot.'

„Če je strup —' je segla z drhtečimi prsti po zrnih Cirila.

„Ni — na Boga, ni! Ne škoduje! Toda skrivnost je, da ji ni bil kos prvi zdravnik same despojne. Kolikokrat sem ukanil dvor s tem lekom! Koliko sestankov in kako nagrajenih!' —

Cirila je šla s čudotvornimi zrnji, jaz za njo; stražeč sem se potikal ob skritih oglih krog pretorija. Opoldne je obstala lepa dvokolnica pred vrati. Za njo je prijezdila tretjina manipula lahko oboroženih vojakov. Pot me je polival, noge so mi odpovedale v kolenih, da sem moral sesti na kamen. Rustik jo odpelje, sem pomislil! Zrnca niso pomagala. Izgubljena je! Z dvora je ne otme nihče več. Spomnil sem se Ciriline prošnje, naj ju umorim. Zona me je spreletela ob misli, da bi se dotaknil tega angela. In vendar ni rešitve! Ko bi šel ven in počakal v zasedi! Planil bi na voz, sunil voznika in zbežal. Ne utečem. Vojaki me ujemo.

V grozi so tekli trenutki. Glavo mi je objela težka tema, kakor bi mi jo kdo v svinec vkoval. Srce se je stresalo, pred očmi so kipele megle. Mine ura. Iz pretorija pribeži suženj. Za njim centurio. Kriknil je na spremstvo. Od strahu in čakanja so mi oglušela ušesa, da nisem razumel. Toda videl sem, da so vojaki pognali konje, dvokolnica se je zazibala, odšli so prazni, brez Irene. V meni se je porodila moč, tema je izginila izpred oči, začel sem šepetati molitve. Kmalu se je vrnil suženj in z njim zdravnik.

Rešena!

Spustil sem se v tek in hitel k Spiridionu. Gnusil se mi je ta lakomnik. A tedaj sem pokleknil predenj in mu poljubil sandale. Od radosti me je premagal smeh in solze so mi zaeno tekle iz oči. Ne vem, ali resnično toliko ljubim Epafrodita ali Ireno ali samega sebe, da sem blaznel od veselja. Ko bi jo bili odpeljali, bi bil počakal na Rustika in ga zabodel. To je bil moj sklep. Nato bi bil planil v morje in se pogreznil na dno, da bi ušel sramoti, ker je nisem otel.

Zvečer sem šel s čolničkom na morje in na samotnem kraju pritisnil k bregu. Poiskal sem domenjeni kraj in glej, vrlih barbarov je bilo že nad pol zbranih.

Ne da bi čakal ostalih, sem se tiho splazil z njimi skozi goščo in soteske, ki obkrožajo Toper, ter poiskal samotni, dosti oddaljen kraj, da bi tam počakali za napad.

Ker sem vedel, kolikšno bo Rustikovo vojaško spremstvo, se nisem nič bal. Tudi samo s temi barbari bi si bil upal nad vojake. Zato sem šel k skopljencu, kamor je prihitela tudi Cirila zahvaljevat Spiridiona.

‚Povej gospodarici, naj prosi strica, da odpotuje zvečer. V hladu, naj reče, je ne bo napadla omedlevica.‘

Popoldne sem zopet odveslal po morju in šel iskat še ostalih barbarov. Vsi so prišli. Odvedel sem jih v skrivališče.

„Vrli borci!” sem jih nagovoril. „Bliža se ura. Že ste zaslužili suhega zlata. To je šele polovica. Drugo dobite deseti dan. Toda berem vam z lic nekaj drugega. Maščevanje je zapisano na vaših mrkih čelih. Da, maščevanje tistemu, ki vam je z davkom izpil kri in vas pognal med razbojnike. Častitljivi razbojniki so tisti, ki hočejo sami peljati pravdo za kruto krivico. Tudi oče te deklice, katero otmemo nocoj, je komaj ubežal despotu. Ker je imel nekaj denarja, je stegnila pošast po njem svojo roko. Toda utekel je. In sedaj troši zadnji ostanek imetja, da otme otroka. Nocojšnje delo ni rop, ni umor, ni tlaka in ni suženjstvo, nocoj je sveta noč, ker bo opravdana krivica!”

Divji obrazi so se razkremžili, iz njihovih oči je sršel ogenj, pokazali so se lačni zobje, pesti so se krčile, mišice valovile.

„Kakor zveri!” sem se razveselil in prestrašil. Zbor lačnih levov v puštinji ni groznejši od te tolpe. Kamor udarijo, zavladaja smrt.

Ko se je zvečerilo, smo se sporedili ob cesti na levo in desno.

„Kadar plosknem z rokama, udarite! Pazite, da zadene prvi zamah. Ko pade drugi, naj že vsakega vojaka obsenči Morana. Voza se ne dotikajte! Voz je moj!”

Nihče mi ni odgovoril, nihče ugovarjal. Še z očmi niso trenili. Vsak je stisnil svoje orožje in se prikril za drevje in grmovje na prežo.

S tem trenutkom se je pričelo zame trpljenje, kakor ga še ni bilo. Čim bolj se je temnilo, tem bolj se me je polaščal grozen strah. Iz njega je izviral obup. Objelo me je kakor z železnimi rokami. Če Irena ne pride? Če so barbari nezanesljivi?

Ko bi bil kdo celo izdal načrt Rustiku? Za veliko plačo. Če prefekt podvoji, potroji spremstvo? Zatrepetal sem. Da bi imel sto rok in stokratno moč! Odslovil bi bil divje barbare. Pojdite! Opravili ste! In če uide en sam vojak in poleti nazaj v Toper ... Vsa posadka se dvigne za nami v divji pogon. Ne uidemo. Irena je izgubljena. Celo Epafroditu bi utegnili priti na sled.

Zamižal sem od groze. Bela cesta, ki se je sivo vlekla skozi noč, se je pogrezala pred menoj. Nemirni valovi so se bočili na njej. Iz valov so se režali grozni razbojniški obrazi. Jaz sem se pogrezal. Po meni je segala Irena. Epafrodit je odvrigel filozofsko oglavnico in priskočil na pomoč. Iz barbarskih obrazov so se zasvetili krvi žejni zobje. Črni nohti so se stegnili po filozofski oglavnici — zažvenketalo je zlato in se usulo na cesto.

Stisnil sem z dlanmi senca, kjer je kovalo in bilo kakor ob naklo. Odprl sem oči. Kakor v vročici sem se tresel. Pred menoj je tekla tiha in mirna cesta.

Udaril sem se na čelo. Kaj delaš, Numida! Ne blazni! Mir pogum! Zaupaj!

O Kriste, usmili se angela!

Tedaj je zaklopotalo v daljavi. Prihajajo. Ob desni in levi ceste se je čulo, da so počili sklepi v kolenih. Barbari so se pripravili na skok. Kakor bi me kdo prebudil iz hudih sanj. Na mah sem bil miren. Hladna moč mi je napolnila ude. Strah in obup sta izginila. Ko je že bobnela cesta razločno od udarcev kopit, sem se celo nasmehnil od radosti, da izvršim to težko delo. Barbarom sem v tem trenutku zaupal kakor sam sebi.

Oprezno sem se sklonil izza drevesa. Prvi dve senci sta se

pojavi na cesti. Za njima še dve in štiri in osem, deset. Nato šumot koles v prahu. Z belim zastrta dvokolnica. Potem zopet poskakujoče sence. Z desnico sem stisnil bodalo, dvignil levo nogo, napel stegno in z dvignjeno levico čakal, da udarim po nogi v znamenje.

Prhanje konj se je čulo. Vojaki so molčali. Pod podkvami se je včasih pokazala iskra. Cingljanje brzd. Prva jezdeca sta tik mene — druga dva — tretji — peti par — voz. —

Tlesk!

Grmovje je izbruhnilo divje sence; zamahi, padci, nekaj krikov — jaz na vozu, voznik preboden pod kolesi in šlo je kakor blisk brez besede in brez klicanja v noč.«

Radovan je dvignil roké, kakor bi vodil bežeče konje in ječal:

»O-o-o, si jo otel, o Numida, o-o-o, Perun je velik.«

Tedaj se sunkoma odmakne zagrinjalo v Numidov šotor, zunaj se razležejo kriki, nastane vrišč, vojak, ki je vstopil krikne:

»Vojska! Bežimo.«

Kakor od gada pičen je Numida planil in stal pred šotorom.

Radovana je pograbila plahost, prekucnil je vrč in bežal za Numido. Tesno se je stisnil obenj in z razprtimi usti, s težkim jezikom golčal:

»Huni — Varhuni — Tunjuš — bežimo!«

Proti severu je rdelo nebo v krvavi luči.

»Sela gorijo!« javi straža. »Begunec se je pripodil po cesti. Sloveni more in požigajo. Na beg!«

»Bežimo, bežimo!« je kričalo vse. Polovili so konje, pripenjali jermenje in se obrnili po cesti nazaj.

»Zaprezite!« je zagrmel Numida.

Štirje hlapci so prignali konje in hiteli z zaponami.

»Kako?« je vprašal Numida sužnja ob vozu.

»Popila je nekaj kapljic margarantovega soka in čašico vina.

Sedaj spi!«

»Čuvaj jo skrbno! Na voz! Ne ve se, kakšne skrivnosti so s to deklico —,« je mrmral zase.

Na severu se je širil krvavi pas požiga. Po cesti so hiteli begunci na neosedlanih konjih. Numidovo spremstvo je komaj krotilo konje. Iz gozdov so doneli zdvojeni klici, goved je mukala. vse je bežalo. Celo ptice so zateglo kričeč frfotale zbegane ih zdramljene proti jugu nad glavami bežečih.

Numida je potegnil Radovana za laket in ga vlekel v šotor, ki ga niso utegnili razdreti.

»Radovan, ti se vrneš!«

»Vrnem? Ne, Numida! Zbežim s teboj. K Epafroditu zbežim.«

»Ne smeš! Ti moraš do Iztoka! Izroči mu pismo! Čuvaj ga kakor glavo! Moji spremljevalci ne smejo zvedeti, da sem prijatelj Slovenov! Torej —, moram bežati! Ti pa nazaj!«

Radovan je mencal in se obotavljal. Preden pa je mogel izgovoriti, mu je vtaknil Numida Iztokovo pismo v nedro in mu zagrozil:

»Starče, slušaj, če ti je življenje milo!«

Godec se je komaj dobro zavedel, ko je stal sam sredi šotora, Numida je pa odvihral za bežečim vozom proti jugu.

DVAJSETO POGLAVJE

Iz ožganih hlodov se je kadil siv, smrdeč dim. Krog in krog opustošenje. Celo v stepo so segali osmojeni klini trave, ki jo je vžgal požar. Tu in tam je še tlela ruša, včasih se je posvetilo v grmu, dim se je visoko dvignil. Na holmu so krakali vrani. Jastrebi na Hemu so zaduhali vonj po osmojenem mesu. V jatah so priveslali in krožili nad bojiščem.

Dolga in široka proga po severni Meziji je bila samo brezmejno razdejanje. Nobena kočica ni več stala, vse staje so bile prazne, polja pohojena in pomendrana; celi gozdovi izpaljeni. Strašno je gospodarila vojska Slovenov. Na stotine ujetnikov je ždelo v brezupu in se poslavljaljo z grenkostjo v srcu, s prekletstvom na suhih ustnicah od požganih domov. Kakor tovari so ležali povezani v gostih gručah pod milim nebom in čakali usode. Meč Slovenov je pisal, pomočen v kri, vsepovsod, kamor je zasegel, z divjo slastjo grozno besedo: Maščevanje! Za kosti očetov, za srca sinov in bratov, zob za zob, glavo za glavo. Dan plačila!

Iztok je ležal sam, daleč od tolpe, vrh griča. Ob njem šlem, razveznjeni oklep in neokrvavljeni meč. Roke pod glavo; oči zaprte, uho gluho za divji raj pobesnele tolpe, ki je v omotici zmage uživala s slastjo razbesnele narave zaseženi plen. Iztok ni užival. Maščeval se je za kosti padlih Svaruničev, bratov. Toda tako maščevanje mu je mrzelo. To ni bila vojska, to ni bil boj, to je bil rop, naval, menderanje, klanje zverine, po-

žig, pohod krvi žejnih panterjev. Njegove misli so bile visoko nad krvavim plamenom, njegov smoter je bil daleč prek ožganih grobelj, njegov meč ni zamahnil, odkar so se spopadli Sloveni in Huni. Tolpa je na pol trudna, na pol pijana goltala zmago s požirki pobesnele strasti, on je stradal vrh griča, njegovo dušo je žejalo, njegova roka je bila trudna od brezdelja. Na dnu srca je začutil iskreno žalost, da je razvaljen Hilbudijev ostrog, da trohni on, tako vrl vojak, v soteski blizu gradišča. Da je živ! Da niso razgnane njegove kohorte! Da bi vsaj prišel kdo drug in se vgnezdil za Donavo! Azbad! O! Da bi srečal vsaj Tunjuša! Tedaj bi se skrhal njegov meč, njegova roka bi ne bila trudna od brezdelja. In če bi padel on, zadnji Svarunič, kaj za to. Padel bi junak, zadet od junaka.

Iztokovo srce je zahrepenelo čez Hem. Zazdelo se mu je, kakor da ga kliče usoda, bogovi, in mu kaže proti jugu. Po licu se mu je razlil dvom. Usoda? Bogovi? Ne usoda in ne bogovi, nihče me ne kliče. Kliče me ljubezen do naroda in do Irene. In za glasom te ljubezni pojdem. Pojdem! Takoj do nje. Če bi moral do Aten, če bi potoval vso zimo, dobiti jo moram. Z njo in z njenim ognjem se vrnem. In potem? Z vojsko na jug, ker me kliče ljubezen.

Iztok je odločno potegnil roke izpod glave, sédel, vstal in se ozrl na bojišče in pogorišče. »Dovolj!«

Na njegovem obrazu se je začrtala sled studa in gneva.

»Dovolj klanja! Maščevali ste se. Sedaj hočem boja. Boja, da se prestraši Upravda, ko zve, kako je Orion pogazil legije hoplitov.«

Takoj je segel po oklepu in si ga trdno pripel okrog prsi in nategnil jermenje ob ledjih. Opasal je meč, si poveznil šlem in se naravnal k tolpi.

»Zapodim jih domov! Jesen se bliža. Pozimi jih vojaki Sloveni zvadijo v orožju, jaz pa poiščem Ireno. In ko se vrnem, udarimo!«

Prav ko se je bližal Iztok vojski Slovenov, je zapazil, da se je dvignilo v ležišču veliko veselje. Tolpa je bučala in se gnetla krog jezdeca, ki je krenil proti oboroženim četam, kjer je taboril Rado.

Kdo bi utegnil biti?

Iztok se je oprl na težki meč in motril jezdeca sredi množice. Kakor bi bil Hun? In vendar ni. Drugače bi bila drhal sprejela Huna.

Iz srede gomezečih vojakov se je razleglo: »Plunk, plunk, plink, plunk!«

Star, a močan glas je zapel. Vojščaki so udarili v bojno pesem.

»Radovan!« je izpregovoril Iztok glasno in veselo. »Od kod ga je prineslo! Prazen se vrača! No, njegovi obeti in njegove prisege, vse govorjeno v burjo!«

Ob tem se je domislil Ljubinice. Prevzela ga je žalost. Koliko slov je razgнал v dežel. In vsi so se vrnili prazni. In prazen se vrača Radovan.

»O, ne samo Uprava, tudi Tunjuš mora pomniti rod Svarunov! Prekletstvo tebi in grozno maščevanje za sestro!«

Hitro se je spustil z griča proti vojščakom. Ko ga je zagledal Radovan, so utihnile strune, pesem mu je sredi besede umrla. Dvignil je plunko visoko nad glavo in kričal:

»Iztoče, Iztoče! Dobil sem jo! Na bogove, pokloni se kakor pred Upravo!«

Pognal je konja skozi gnečo proti Svaruniču. Iztok ga je počakal. Gorko mu je zaplalo po žilah.

»Razjahaj, starče, in govori! Kje je? Zakaj je ne vedeš s seboj?«

»Zakaj je ne vedem s seboj? Meniš, da je taka deklica kužek, ki teče za konjem? In še kužek bi iztegnil jezik in polegel v travo. Tako smo jezdili. Na Morano!«

Nato se je okrenil godec do vojščakov in se razsrdil.

»Pomagajte mi iz sedla! Zijala! Pijanci! Lahko se kleščite ko se pasete kakor mlada praseta. Jaz pa trpim za vas žejo in lakoto!«

Četa vojnika je s smehom priskočila in ga dvignila s konja.

»Počasi!« je vpil poveljevaje. »Zakaj ujahal sem si noge, da so lesene kot kobila pod brvjo sredi potoka!«

Iztok je takoj velel, naj pripravijo za Radovana jedi in medicine.

»Nimaš vina?« ga je pogledal mrko godec preko rame.

»Nimam!«

»Pa medicine! Večkrat me je že črvičilo po njej. Toda če ni maš, nimaš!«

Radovan je stopal trudno se zibaje ob Iztoku proti taborišču, kjer je bilo jedro vojske, Iztokovi oklopniki. Vsi so ga bučno pozdravili. Ko se je približal Rado, se je godec preplašil. Iztok pa mu je vzkliknil:

»Dobil jo je!«

Rado je zgrabil starca za roko in ga stiskal, kakor bi mu v rokah iskal Ljubinice, da bi jo pritisnil k sebi.

»Očka! Kje je? Govori, pripoveduj! In če je v samem Bizancu, ponjo gremo. Takoj!« .

»Vihar! Potrpi, da si oddahnem. In tudi potem se boš še

postil. Najprej govorim s teboj, Iztoče! Na bogove, da se razplakaš in poskočiš kakor kozlič, ko zveš, kaj nosim na srcu.«

Pomenljivo je pritisnil roko pa prsi, kjer je počivalo Epafroditovo pismo.

Ko se je Radovan pokrepčal z mesom in medico in pozvedel vse novice, kako so Hune napadli, kako vojevali in ropali, je pomignil Iztoku kakor mož, ki ima oblast, in se oddaljil z njim od vojske.

»Kakor sem ti rekel,« mu je govoril starec potoma, »pripravi se na veselje, da se ti ne zavrti v glavi. Čul boš skrivnosti in bral jih boš.«

Nato se je ozrl in potegnil iz nedrja Epafroditovo pismo. Iztok je takoj uganil pisavo. Kakor sonce se je zasvetila radost na njegovem licu. Suha, neprebrana črka mu je govorila toliko upov, da so se junaku tresli prsti, ko je raigrinjal pismo. Radovan je stal razkoračen pred njim in pasel oči ob Iztokovi sreči in užival prešerno sadove svojega truda.

Epafrodit je pisal najprej o svoji rešitvi; nato o tem, kako je otel Ireno, ki biva sedaj pri njem v Solunu. Pismo je sklenil:

»Pridi torej, ti izbrani od usode, in kaznuj! Dvigni svoj narod še to jesen. Odpora se ne boj! Ni vojakov. Belizar je zapuščen v Italiji: Kroži vest, da je pisal Upravdi: Če hočeš, da se bojujem, pošlji vojakov. Če hočeš, da živimo, pošlji nam hrane. — Vidiš, napočil je dan. Pridi in požnji. Njiva je zrela. Med tvoj lovor in vplete Epafrodit beli cvet, Ireno. Toda mudi se! Meni pešajo moči. Že me vabi Haron, naj sedem v brod in odveslam preko meje življenja. Ko vaju blagoslovim, tebe in Ireno, porečem s Pavlom: Tek sem dokončal, pridi, smrt!«

Ko je Iztok prebral, je krčevito držal med prsti pergament, oči so obvisle na črkah, na besedah. Kakor v sanjah so se gibale pred njim sence. Bral je drugič, tretjič, prsi so se mu širile, čedalje globlje in hitreje je dihal, dokler ni zmogla radost junaškega srca. Prekipel je. Kakor omamljen je razprostrl roke in segel po Radovanu in ga stisnil k sebi na mrzli oklep, da je starec zaječal.

»Očka, ti delaš čuda!«

»To so ukane, sinko!«

»Da sem despot, pa bi ti se ne mogel povrniti veselja, ki si mi ga napravil. Častit in hvaljen boš v rodu Svaruničev!«

Iztok je v hipni radosti pozabil Ljubinice. Vprašanje za vprašanjem je vrelo na starca. Kako je dobil pismo? Ali je videl Epafrodita? Morda njo samo? Ali je vesela? Zdrava?

Toda Ljubinice ni pozabil Rado. Od daleč je strmel na Iztoka in Radovana. Hrepenenje, strah in up mu je polnilo dušo. Čakal je, gledal, noge so se mu začele premikati, bližal se je čedalje bolj. Videl je, kako je Iztok bral, kako je objel Radovana, kakor sončni žarek je zagorelo v njegovih prsih, posvetilo v temo, v grozo in vžgalo. Odtrgal se je od čakajočih vojščakov in hitel k Radovanu in Iztoku.

»Ne prebijem več! Razodeni še meni, očka! Kje je Ljubinica?«

Tedaj se je zdrinil Iztok, kakor bi mu sredi sladkega napoja pripolzela velika grenka kaplja. Radovan je onemel in ni mogel in si ni upal pogledati Radu v oči. Vsi so za hip obmolknili. Radu je črna slutnja zadrgnila grlo. Srce se mu je vznemirilo, čelo zmračilo.

»Očka ti skrivaš tajnosti! Mrtva je.«

»Bogovi jo čuvajo,« je odvrnil godec plaho in zmedeno.

Radu so se zablisnile oči. Topotnil je z nogo, dvignil pesti in stopil pred godca z nagnjenim životom, da je Radovana polila vroča sapa iz pihajočih nosnic.

»Ne skrivaj!« je zakričal v bolesi. »Ubijem te!«

Iztok je stopil med starca in razpaljenega mladeniča. Radovan pa je hitel s povestjo, kako je iskal Ljubinico, kako ji sledil in našel celo konja, ki je poginil, nje pa ni našel. O volkovih je molčal.

»Bogovi jo čuvajo! Išče jo Numida,« je lagal v strahu. »Išče jo in jo najde, kakor je našel Ireno.«

Radu so omahnile roke, napete mišice so odnehale, po obrazu se je razlila bolest. Škrtnil je z zobmi.

»Izgubljena! Maščujem te, Ljubinica, jaz grem za Tunjušem in za njo!«

Zasukal se je, utripajoč po životu.

Iztok ga je prijel za roko.

»Ne pojdeš sam, vsi gremo!«

Še tisti dan je Izток pozval vse starešine v posvet. Soglasno in hrupno so brez ugovora sprejeli njegove nasvete. Zakaj narod je veroval vanj zaradi zmag, ki jih je izvojeval pod njegovim poveljem. Slepo bi bil šel za njim, čeprav Morani v naročje.

Drugo jutro se je dvignila vojska na sever proti Donavi. Meketajoče in mukajoče blago so gonili pred seboj, dolga vrsta ujetnikov je bila obložena z naplenjenim žitom, platnom, orožjem in orodjem. Brez skrbi, brez opreznosti in bojazni so se gnali proti domu, pijani od zmag in nasičeni z bojnim plesom.

Iztok ni šel z njimi. Odbral je petdeset najboljših konjenikov in krenil z njimi nazaj proti vzhodu, da mordá zajame

Tunjuša. Radovan je preračunal, da se utegne v teku desetih dni že vrniti iz Bizanca. Zakaj mudilo se mu bo k Ljubinici.

»In kam ti, očka?«

Ko so že sedeli na konjih in je zadnja tolpa odhajajočih vojščakov ginila v daljavi, je Izток vnovič vprašal Radovana:

»Greš v gradišče? Ali z nami? Koristil bi nam.«

Radovan, odet v novo prteno haljo, z razpuščenimi nemaziljenimi lasmi in z belo brado kakor strnišče, z oprtano plunko in s konjem, obremenjenim z obilnim brašnom, je odgovoril naglo in odločno:

»Ne grem ne v gradišče in ne grem z vami.«

»Zakaj bi ne šel? Ljubimo te, očka. Ne bo ti sile!«

»Ne grem v gradišče, ker s takimi kričači pevec ne potuje. Oglušil bi. Ne grem pa z vami, ker greste nad Tunjuša. Prevelik je moj srd na tega smrdljivca. Ko bi ga zagledal, kako bi se premagal? Odjedel bi sladkost temule,« — pokazal je na Rada — »ki ima edini pravico do tega pasjega goltanca. Perun z vami in Morana naj žanje. Pevec gre svojo pot. Če udarite na jug, se snidemo, Na bogove, da bo tedaj naše veselje veliko!«

Godec je zamahnil v slovo in odjezdil v veselem diru proti jugozahodu.

Vojaki so gledali za njim. Ni se ozrl. Mislil je na ukane brez trpljenja.

»V gradišče da bi se vračal ? Ali da bi hodil z vami, mladi volcjé? Oj ne! Radovan ne nosi zastonj modrosti v glavi. Tako blizu sem pravzaprav Epafroditu in njegovemu vinu, pa bi hodil v gradišče po sesirjeno mleko ali, kar je še bolj nespačetno, Hunom pod nož? Nisem udarjen po pameti. K njemu!«

Pognal je konja in si zažvižgal okroglo pesem.

Osem dni so čakali Iztok, Rado in vojaki ob cesti, ki drži iz Bizanca, na Tunjuša. Iztok je te dni užival naslado poveljnika. Majčkena je bila njegova legija, komaj pol kohorte. Toda poslušna brezpogojno. Še misel se ni upala roditi v teh glavah samih junakov, ki bi nasprotovala Iztokovemu povelju. In mladi Svarunič je razmišljal ob dolgih nočnih stražah in pojezdih: Dve jezeri takih vojakov! Ha! Potrkal bi na drenopeljska vrata. Po Osrednji cesti v Bizancu bi zaklopotala kopita. Pred hipodromom bi zarezgetali konji Slovenov.

Tedaj bi si ne želel biti Upravda! In despojni bi bilo bolje, da je grška cvetličarka na Kampu, kjer bi ponujala rože palatinskim častnikom.

Napočil je deveti dan preže in čakanja. Od vseh vetrov so se vračali jezdecı pozvedovalci, Samo nevesele novice so pripovedovali. Tunjušev tabor je prazen, požgan, kakor so ga razdejali Sloveni. Čez Donavo so se selili številni rodovi Antov. Od vzhoda so pritiskali Varhuni. Nekdo je celo zvedel, da je vojska Herulov dvignila kopja in da preti Slovenom. Samo o Hunih, o Balambaku, o Tunjušu ni bilo sledu.

Iztoka je zaskrbelo.

»Da se selijo Anti čez Donavo? Bratje, ali ni to izdajstvo?«

»Izdajstvo,« je zamrmrala četa in se začudila.

»Tunjuš je bil v Bizancu. Prehod Antov je njegovo delo. Če se gibljejo Heruli, jih je naščuval Upravda. Njihova zemlja je bogata in prostrana. Sami od sebe bi ne hodili na vojsko. In če ti zalotijo Slovence, so pogubljeni. Bratje, sojenice še niso doplele življenja Tunjušu. Domov moramo! Naša zemlja je v nevarnosti!«

Samo z Radovega obraza je blisnil v tem trenutku upor. Ali samo blisnil. Hitro je upognil glavo. Četa je zaobrnila konje in pognala za Iztokom proti severu! proti Donavi.

V lagotnem diru je jezdila konjenica, nema in zamišljena, za poveljnikom. Vseh se je polastila tiha žalost, nezadovoljnost. Praznih rok se morajo vrniti. Zaman so tratili čas, zaman bedeli ponoči. Tunjuš jezdí kdo ve kod in se smeje ter prešteva izdajalsko zlato, ki mu ga je dal Upravda. Najnesrečnejši med njimi je bil Rado. Brez misli, brez nade je topo zrl na konjsko grivo. Roka ni vodila povodcev. Konj je nesel gospodarja za tovariši, kakor bi dirjal brez njega. Ko ni mogel mladi Sloven prečiti bridkosti po izgubljeni, presrčno ljubljeni v gnev in nasititi lačne duše vsaj s curki sovražne krvi, so mu omagale peruti in kakor bolehen sokol na veji je visel v sedlu. Kakor je ljubil Iztoka, pa se mu je siloma zajedala v srce zavist.

»Da je Irena oteta! In Ljubinica mordá ugrabljena in oskrunjena, tepena sužnja! Morana, daj mi krvi! Perun, nasej vojsko po vsej zemlji!«

Mrko je pogledal po četi in se ozrl na Iztoka.

Ali tudi njegova glava ni bila veselo in ponosno zravnana. Spremljevale so ga zmage, pod oklepom se je grelo Epafroditovo pismo na ljubezni polnem srcu, ali sestre ni bilo. In domislil se je polblaznih solza starega Svaruna, ko se vrnejo v gadišče brez Ljubinice. In kakor bi vso sladkost použila v grenkobi, je bila vetika skrb, kaj je z vojsko Slovenov. Če so tolpo napadli Heruli? Razbita je! Brez glave, čreda ovac, plaha zverjad, zakaj ni šel z njo? Temna slutnja mu je obletavala misli. Čedalje jasnejša in bolj moreča se mu je zasedala v glavo.

Nočevali so v gozdu.

Nihče ni zapalil ognja. Po dva in dva sta se šepetaje pogovarjala. Razločno se je slišalo hrampljanje konj, ki so grizli travo. Kmalu so zaspali — brez stražnika. Celo Iztok je legel brez skrbi, poln otožnosti. Samo stari Jarožir se je naslonil na bukev, uprl se na silni meč in na pol bedel, na pol podremaval vso noč.

Ko se je drugi dan sonce nagnilo preko zenita, se je zabliščala pred njimi gladina veletoka. Iztok je velel razjahati, zagnati konje na oddih v senco hrastovega gozdiča, peterim vojakom z Jarožirom na čelu pa je poveril, da poiščejo brodov. Stari Sloven je odšel proti Donavi, ostali vojaki so polegli v senco in čakali.

Ni še pretekla ura, ko zašumi za njimi. Iz visoke trave je dvignil glavo Jarožir, ki je prilezel po vseh štirih do počivačih tovarišev in zašepetal: »Tunjuš!«

Vse je zagomezelo, vse se je streslo in zganilo med vojaki ob tej besedi. Rado je planil iz trave kakor zver, ko se ji približa plen

»Na tla!« je velel Jarožir.

Po vseh štirih so se priplazili vsi v sredo gozdiča do konj. Ko so bili dobro zakriti, je izpregovoril Jarožir.

»Huni se vkrcavajo na brodove! Rdeči plašč frfota v sapi.«

»Prekletstvo!« je škrtnil Iztok. »Od kod prihajajo? Ko bi iz gradišča? Po Ljubinico je šel. Morana! Moj oče! Na konje! Ne eden naj ne uteče! Smrti so zapisani! Jarožir, kje so ostali drugi štirje?«

»Poskrili so se v trstju. Tako sem zapovedal in se priplazil sam, da nas niso zagledali!«

»Dobro si naredil! Izberi si vsak svojega Huna. Koliko jih je, Jarožir?«

»Morda trideset, morda več. Ne vem natanko!«

»Vseeno, če jih je stotina. Tunjuš pade!«

»Samo od mene!« vikne Rado, ki se je stresal od koprnenja.

»Ne vem, prijatelj! Velik vojak je. Ne zmoreš ga!«

»Na Peruna, zmorem!«

Jermenje pri konjih je bilo pozapeto, rešetke na licih, Jarožirov strašni meč je bil že dvignjen in je kakor plamen gorel v blesku.

Dolgo so čakali. Konji so nemirno pričeli kopati zemljo. Jezdec so se stiskali, krotili in šepetaje pogovarjali, dasi so sami nestrpneje čakali od konj. Samo Iztok je stal na robu gozda sredi gostega grma in strmел na obal, da bi razsodil, kam se obrnejo Huni. Ko je po dolgem čakanju zazrl rdeči plašč, je posegel še enkrat po jermenu pod brado in poskusil, če je dosti trdno pritrjen šlem. Zaslutil je dosti težkega dela.

Za Tunjušem so poskakali z brodov Huni — deset, dvajset, trideset in še pet. Iztok je videl, kako je potegnil Tunjuš konja na levo, ker je hotel zaviti sam v tabor v nasprotno smer kakor je bil vaju.

»Mimo nas pridejo!« Prav mrzličava drhtavica ga je obli-la od samega veselja. Počakal je še nekaj trenutkov, potem se preril skozi vejevje do čete.

»Jarožir in še pet drugih, vi napadete prvi! Da se Huni ne splašijo in ne uteko! Tunjušu se ognite! Zanj poskrbiva z Radom. Ko se zaplete v boj, planemo vsi!«

Komaj je izgovoril povelje, se je pokazala ob robu gozdiča

prva iztegnjena konjska glava. Jarožir je stisnil konja. Ali v tem hipu so odpovedali pokorščino konji in vojaki.

Kakor bi razdivjani hudournik pretrgal jez, tako se je zadržela vsa konjica hkrati za Jarožirom in naskočila Hune. Prvi zamah je z nedosežno silo udaril stari Sloven. Odsečena hunska glava z ramo vred se je zakotalila po tleh. Kakor bi zabučal z rogom, so ob tem zatulili Sloveni in Huni vsi zae-no. Stepa je zastokala ob spopadu, ko je treščil konj ob konja, zaškrtalo jeklo ob jeklo. Niti en Hun ni zamudil trenutka, da bi ne bil potegnil meča. Zadnji jezdec so vrgli celo kopja v Slovence in predrli troje konj, da so trije vojščaki omahnili in padli v travo. Začel se je nato boj jezdeca z jezdecem. Krog osemdeset mečev se je krhalo, iskre so švigale od jekla, razljudil se je po mehki stepi splošen dvoboj najboljših vojakov, kar jih je nosila zemlja ob dolnji Donavi. Pokali so šlemi, hrestali hunski oklepi iz konjskega roga, tisoče kolobarčkov so bliskovito črtali meči v sončnem svitu, zaletavali so se pari borcev, odbijali in odskakovali, napadali in bili vnovič, zamahovali v glave, bodli v prsi in kri je škropila od rok, polivala konje, ki so pobesneli kakor jezdec in bljuvali pene, spenjali se na zadnje noge, bili s kopiti in grizli ob napetih brzdah.

Rado se je pognal kakor tiger za rdečim plaščem. Iztok mu je sledil. Z mečem je naskočil Tunjuša; zamahnil je, da je zažvižgalo po zraku. Toda Tunjuš je pričakoval udarec tako brezbrizno in hladnokrvno, kakor bi bil nameril nadenj bosopet pastir s šibo.

Žrr-ink!

Rado je bil brez meča. Tunjuš mu ga je izbil in v istem zamahu dosegel njegov šlem, da je zazevala v pozlačeni kovini široka rana. Rado je odskočil in zahripal v pobesnelosti.

Tunjuš je v hipu skrivil komolec in okrenil konja, da bi zadrhl meč Radu v ledja. Ali Iztokov meč je švignil vmes in odbil sunek. Tunjuš se je zaobrnil kakor misel naglo. Njegovo oko, ki je videlo že toliko krvavih konic, zamahnjenih nad glavo, je hitro spoznalo, da je Iztok nevarnejši sovražnik. Oba konja sta se vzpela, kakor bi plemenita žrebca spoznala, da se merita največja junaka. Zazvenelo je, zaškrtalo in se zabliskalo.

Dve glavi sta bili zaviti v bliskovite kače trepetajočih krogov, ki so jih pisale grozeče konice nad obema. Znoj se je pocedil obema po licih. Tunjuš je spoznal, da mu gre v tem trenutku za življenje. Hipoma je izpustil konju brzde, sredi najgorjega boja je segla levica po sulico, da bi jo zapahnil v Iztoka.

Tedaj pa je zakričal Rado:

»Pusti ga! Pes!«

Brez meča se je pognal s konjem v Tunjuša, ga zgrabil z rokami v bok in dvoje trupel se je zvalilo iz sedel na travo, dvoje konj je brez jezdecev zakopitljalo v stepo. Kakor klešče je tiščal Rado Tunjuša, ki se je prekolebal vznak. V Radovi roki se je posvetil kratek nož, iz Hunovega vratu je brizgnil vroč črn curek.

Na bojišču so obležali vsi Huni in petnajst Slovenov, dasi so bili vsi zavarovani s šlemi in oklepi. S spoštovanjem je ponavljal Iztok, hodeč med trupli:

»Morana, kako vrli junaki!«

ENAINDVAJSETO POGLAVJE

Ko so se Slovenci odpočili od vročega boja in darovali Perunu skromne obete, je velel Iztok, da pobere mrtvecem orožje, polove konje, trupla pa zakopljejo, da jih ne oskrunijo mrhojede. Zakaj bili so preveliki junaki, da bi njih kosti počivale razmetane in oskrunjene po stepi.

Rado je poiskal Tunjuševo truplo. Obstal je pri njem in se zagledal v široko, v smrtnem boju z grenkobo napolnjeno lice. Divjega sina narave je obšla gorka slast, ko je gledal truplo njega, ki mu je ugrabil izvoljeno, od srca ljubljeno. Segel je po Hunovi čepki, po rdečem plašču in mu ga strgal z ramen, da se je prepiral dragoceni škrlat. Rado se je pasel celo ob razdejanju obleke tistega, ki ga je črtil z večnim črtom še mrtvega. Trgaje ob zaponah mu je snel oklep iz konjskega roga, ki je bil posejan na prsih in na zaponah z rubini in smaragdi.

Ko ga je potegnil Tunjušu z života, je padel s prsi kos zvitga pergamenta.

Rado je pobral pisanje, ga razmotal in gledal neuk brezmiselno na črke.

»Morda je važno pismo,« je preudaril in ga takoj nesel Iztoku.

Ko je v Bizancu izšolani Svarunič pogledal pergament, je vzkliknil: »Na bogove, od samega Upravde! Iz carske pisarne!«

Oči so mu razburjeno begale po vrstah, jeza in radost sta se kresali v njih.

»Maščevanje usode!« je izpregovoril važno, ko je prebral do konca. Krog njega so se zbrali vojščaki in strmeli, kaj je bilo v pismu.

»Tunjuš in Upravda sta kopala jamo Slovenom, ali sedaj padeta sama vanjo. Tunjuš je že na dnu, za njim pride Upravda! To pismo je dar sprave med Anti in Sloveni!«

Vse se je zavzelo. Radovedna napetost med vojščaki je rasla. Zgrnili so se tesneje k Iztoku in poslušali, ko jim je tolmačil carski pergament.

»Možje, borilci za maščevanje bratov in očetov, ali še pomnite, kaj sem vam govoril pred vojsko z Anti? Kdo je bil glavar izdajalcev? Morda Volk? Morda Viljenec?«

»Tunjuš,« je votlo zamrmralo med poslušalci.

»Tunjuš, pesjan! Pravdo govorite! Ta je prelil bratovsko kri, ta je podpihal ogenj zavisti, ta zasadil kol in zabil plot med Ante in Slovene. Danes je žel, kar je sejal. Nam pa je dala usoda v roke ključ, s katerim odpremo zopet srca bratov Antov.«

Vojščaki so se začudili. Pod nebo se je razlegel vesel vzklik. Iztok je dvignil pergament.

»Poglejte, to pismo izdajstva se je gredo na izdajalskem srcu, toda srce je omrznilo in otopela je puščica, ki jo je pomočil v zavist in zvijačo ter naperil v rod Slovenov. Carska pisarna sporoča v pismu vsem trdnjavam po Meziji, Trakiji in Iliriji, naj Tunjuša sprejmo, če pride, kot zaveznika Bizanca, naj ga varujejo kot vrlega državljana. Zakaj on je razdvojil barbare, Ante in Slovene, on je vodil starešine Antov v Turris, da se zavežejo z njim zoper Slovene in Varhune. Njegovo

delo je, da je varna meja na severu ob času, ko se bije boj za Italijo.«

Truma se je zavzela in začudila.

»V Turris da so dospeli Anti? Pogibel preti gradišču! Če srečajo Slovence, ki se vračajo s plenom? Morana! Naprej, na pomoč!«

»Naprej, da sežemo Antom v roke! To pismo uniči spor! Slava Perunu!«

Iztok je zvil pergament. Takoj so zajezdili na splave in se napotili čez Donavo proti Turrisu.

Dasi bi bili zlahka dosegli še tisti večer na pol razdejano mesto, si je Izток premislil. Vojaki so bili izmučeni, konji spehani. Če pridejo do Antov na noč, jih ti lahko napadejo in premagajo. Slutil je, da mora biti za brdom in lesom, ki se je vlekel vzporedno z Donavo proti Aluti, cela vojska Antov. Zakaj sicer bi si ne bili drznili priti pred vhod do gradišča Slovenov.

Zato se je utaboril v gozdu na južni strani brd in čakal noči. Pet najzanesljivejših vohunov pa je odposlal ponoči preko gozda v Turris, da poizvedo za moč Antov.

Ko se je razgrnila noč nad pokrajino, noč brez mesečine, pa bogata za čudo nizkih in svetlih zvezd, je ležal Izток vznak na mahu; pod glavo si je dejal ščit, čez prsi, opasane s trdim jeklom, težki meč. Odkar se je vozil z Ireno od Epafroditove vile po Propontidi, se mu ni zdela še nobena noč tako lepa, nikdar se mu niso približale zvezde tako nizko, nikoli mu niso bile prsi tako pretesne kakor ta večer. Ves ogenj strastno ljubečega srca se je razkipel po žilah. Pod oklepom je trkalo srce ob Epafroditovo pismo, ki je tiho šepetalo: »Pridi, junak, pridi po golobico! Že dviga perut, njeno modro oko koprni

na sever. Čaka, da te zazre prezvesta in ti zleti na prsi, kjer počije in zaživi sanje, ki jih tiho koprneče sanja vsako noč, vsak dan, vse trenutke.« In ob istem pergamentu je tičalo pismo iz carske pisarne. Kakor meč v zamahu je bilo to pismo. Udarec bo topotnil in zvalila se bo glava črnega zmaja — nesloge in bratomornega boja, Sloveni in Anti se objamejo, vse sovražstvo se prelije v ljubezen, ki zagori v grozno preteč ogenj. Bizanc zatrepeta, njegovim orlom udarijo na perut sokoli Slovenov.

Ob tej misli je junaku vztrepetal srce. Valovi sreče so ga prepluli, dvignil se je, se naslonil s komolcem ob ščit in gledal zlate milijone nad seboj, iz katerih je sijala nanj upa polna sreča. »Bogovi, prizanesite, zaradi ljudstva, ki vam žrtvuje darove!« Siloma se mu je oglasil vzdihljaj prošnje na ustnicah. Ustrašil se je svojega glasu. Med vojščaki se je nekdo preobrnil. Veriga na meču je zarožljala.

Iztok je omahnil nazaj na ščit.

Domislil se je tiste noči, ko je neizkušen mladec ležal takisto vrh teh hribcev in prežal na Hilbudija. Vse je drugače od tlej. Tako daleč se mu je zdela tista noč, da jo je, komaj dosegel s spominom. Vse je drugače, on sam, njegova roka, njegove misli, le v srcu je nekaj ostalo: hrepenenje po svobodi, ljubezen do naroda in prav globoko v srcu, na dnu v skritem kotu — mrzli dvomi.

Kot mladec je razmišljal: Volkodlak — Morana — besi — da bi mu škodovalil Zakaj se jih ne boji Hilbudij? Danes dviga isti hladni dvom sikajoče želo: Bogovi, prizanesitel Ali res? Kaj resnično zmaguje Perun? Kaj ga vodi Svetovit? Ali je res Morana njegov meč?

Čuden strah je objel sencà junaku. Zbal se je misli. V listju je zašumelo.

»Če bi Šetek.«

In tiha, bojazni polna vera očetov je segla po želu dvoma v njegovem srcu in mu odkrhnila konico. Po nebu je priplnil žareč oblak. Iztoku se je zameglilo pred očmi. »Če se vozi Perun? Če ima nabrušene strelice v maščevalni roki?«

Zopet se je dvignil, segel po meču in prisegel bogate obete Perunu in Svetovitu.

Ali v tistem hipu, ko je zatisnil oči, se mu je tiho približala Irena z blagovestjo v rokah. Iz knjige je gorel plamen ljubezni in ožarjal njen obraz, ki se je v globoki veri smehljal njegovim dvomom. Tiho so se zgibale njene drobne ustnice kakor nekda v čolničku. Zdelo se mu je, da so še pordele od njegovega poljuba. Kakor od daleč, izpod neba, je potrkal njen glas na njegove prsi in govoril kakor nekda:

»Veruj, Iztoče, veruj resnici in Kristova ljubezen napolni tvoje srce!«

Odprl je oči, desnica je zakrilila proti njej, da bi jo stisnil k sebi kakor tedaj na Epafroditovem vrtu pod oljkami. Ali roka je trčila ob mrzlo nožnico, Irena je izginila, krog njega so hropeli v trdnem snu vojščaki.

Iztok je vstal truden od misli. Z dlanjo je potegnil preko čela. Spanec se je poslovil od njegovih trepalnic. Zavil je s tihimi koraki v gozd, da bi se razhodil in umiril.

Tedaj se je oglasilo govorjenje, smeh, hrestanje suhih vej.

»Anti!«

Potegnil je meč in obstal na mestu. Razveselil se je, da udari v boj in prežene grenke misli. Po šumu je sodil, da je malo mož. Zato ni poklical spremljevalcev.

Glasovi so se bližali, veseli in razposajeni. Iztok je prisluškal. Kmalu pa je vtaknil meč v nožnico. Prihajali so njegovi ogledniki.

»Kako?« je nagovoril prvega, ki je stopil predenj.

»Brez nevarnosti! Nekaj starešin in pest vojščakov. Samo pet ognjev si kurijo!«

»In poslanci iz Bizanca? So odšli? Nimajo spremstva s seboj?«

»Viljenec jih gosti in se širokousti. Komaj deset oklepov smo ugledali.«

»Dobro. Lezite počivat. Ob prvi zarji odrinemo!«

Petorica je legla k vojščakom. Tudi Iztok je sedel na trhlo deblo, se naslonil ob meč in zadremal.

Preden so še zažareli nekateri že rumeni listi vrh brd v sončnem svitu, so Sloveni odjezdili proti Turrisu.

Ko so zableščali šlemi pred na pol porušanim zidovjem, je kriknila straža in zatrobila v rog. Zbor Antov je planil iz spanja, preplašen in zbegan. Čuvar je naglo prepoznal Iztoka in zaklical obupan preko ležišč njegovo ime.

Drhtavica je zgrabila Ante, carski poslanci go pobledeli in vzdihali: »Usmili se nas, Gospod, usmili se!«

Vse je bežalo na obzidje, vsak je dvigal kopje, nekaj streljic je prifrčalo Slovenom v pozdrav.

Tedaj je Iztok velel vojščakom, da so zaostali; pozval je dva najstarejša borca, zamahnil z roko proti ozidju: »Mir, mir bratom!« in zajezdil z njima skozi porušena vrata v Turris.

Anti so strmeli z izbuljenimi očmi, polnimi sovraštva, na ponosnega Slovena, ki je sedel v sedlu kakor kralj, prihajajoč med sužnje.

Ko je Iztok zagledal Viljenca, je takoj razjahal in se mu približal.

»Dobro jutro in tisoč srečnih dni naj ti prisodijo sojenice velmožni starosta, Viljenec, bratskega rodu Antov čuvar.«

»In tebi, slavnega Svaruna mogočni sin!«

Viljenec je govoril z votlim glasom, napolnjenim z žolčem in studom. Besede so se mu sunkoma trgale iz grla.

»Ne zameri, da sem te dramil. Tvoje oko je še trudno, ker si gostil v pozno noč svoje lastne sovrage.«

Trije bizantinski poslanci so se vgriznili v ustnice, ko jih je zadelo mrko Iztokovo oko.

»Prijatelji so našega rodu! Ne zasmehuj, da ti prizaneso bogovi! Govori, kaj je tvoje poslanstvo! Vojsko imaš zunaj. Če nas pokolješ, maščevanje od bogov!«

»Moj meč se ni pomočil v kri bratov in se ne bo. Zadosti mu je krvi sovragove, da se je napil in se je še napije do sita.«

»Zakaj govoriš tako oholo, če si poslanec?«

Bizantinec se je drznil in stopil pred Iztoka.

»Stran!« je zagrmel Sloven. »Tako govoriš ti, sluga Upravede, z menoj, ki sem magister peditum, imenovan od same svete despojne, carice Teodore!«

Vsi trije poslanci so se ob tem imenu globoko priklonili kakor stroji brez volje.

»Poslanec sem, da, in ponosen sem, ker sem zmagal kačo vaše prelesti. Mir prinašam bratom, pogibel vam, sovragom!«

»Kačo naše prelesti?« je ponovil drzno Bizantinec.

»Da, kačo zlogolko, ki je zastrupila bratska srca! Jo li poznate, hinavci carski?«

Za hip je nastal molk. Jarožir in še en vojščak, ki sta sprem-

ljala Iztoka, sta stisnila ročnike. Zakaj pogledi Antov in Bizantincev so se zgovarjali in ščuvali:

»Ubijmo ga!«

»Zakaj molčite? Ha, vaše oči klečeplazijo pred starosto Viljencem, da bi pomočil železo v mojo kri in zapisal krvavo zvezo z vami! Magister peditum, ljubec carice Teodore, ima dobro zastražene prsi, da mu ne ukrade zlepa kdo srca. Zakaj jokala bi po tej pripravi igračici vaša sveta despojna, bivša vlačuga aleksandrijska! In sam satan krščenikov, ki jezdi na plečih Upravde, se razjoka, ko zve, da se boči nad Tunjušem in tovariši gomila, ki jo je nasul Iztok.«

Ob teh groznih psovkah na sveti dvor so se spačili od črta obrazi Bizantincev. Anti so rožljali z meči in ostrmeli, ko so zvedeli o Tunjuševem porazu. Da ni zaslanjal Iztokovega hrbta strašni Jarožir, stežka bi se bili ukrotili in prizanesli drznemu Slovenu. Tudi Svarunič je vedel, da ga varuje meč starega Slovena in pred ozidjem močna četa. Zato se ni razburil, ni ganil, ko je završalo med Anti. Mirno je posegel za zapono in izvlekel izpod oklepa carsko pismo.

»Starosta Viljenec, žalost vas je pograbila, ko ste čuli, da je pod rušo pesjan Tunjuš, požrešni volk naše in vaše svobode. Toda žalost se ti razsladi v veselje, ko zveš, kaj govori to pismo, ki se je grelo na izdajalskem srcu pasjega Huna! Tolmača imaš, vevrednega kozelnika; naj ti čita!«

Suh kozelnik, z grbo nad levimi pleči, enook, je sprejel pergament in bral in prevajal.

Bizantinci so bledeli, Antom so se razpirala usta od začudenja, s čel so ginile preteče sence.

»Ukana!« je zastokal bizantinski poslanec, ko je bilo pismo prečitano.

»Ni ukana, starosta Viljenec! Delo bogov je!«

Kozelnik je pomolil starosti pismo in z dolgim črnim nohtom kazal na pečat Upravde.

Anti so v jezi zamrmrali. Mrki pogledi so zbodli Bizantinca.

»Srca se odpirajo!« je pomislil Iztok in izpregovoril.

»Bratje! Kdo je zavezal vaši modrosti oči, da ste sprejeli v dar zemljo onstran Donave! Ali ni bila zemlja vaša in naša? Kdo je tam prvi pulil lan, kdo je prej pasel čredo? Rod Slovencev in Antov ali grabežljivi volk bizantinski? In ta volk nam je ugrabil ovna in sedaj vam ga ponuja v dar, hinavec! In za ugrabljeni dar zahteva plačilo, da se bijete z brati, da vas koljejo Varhuni, da vaše prsi branijo mehko postelj, na kateri se valja v bojazni vaš sovražnik? Čuli ste strupene besede Upravde, čuli prelest, ki je bila skrita na prsih največjega izdajalca, Tunjuša; doklèr ni vgriznil v grudo njegov zob. Bratje, tako mi naših bogov, ne prepirajmo se! Združimo se na maščevanje naših očetov in bratov! Preko Donave! Sedaj je žilo zrelo! Posecimo ga! Pogibel Bizancu!«

»Pogibel!« je zarjul Jarožir. »Pogibel!« so zagrmeli Anti.

»Pogibel!« je zacvilil suhi, grbavi kozelnik in raztrgal carski pergament ter usul koščke na žerjavico. Završelo je po Turrisu, razleglo se čez ozidje do Iztokove konjice.

»Pogibel!« so kričali tudi ti in stisnili konje. Zemlja je zabobnela, skozi predor so se usuli Sloveni. Preplašil jih je krik, da so se pognali Iztoku na pomoč. Toda v trdnjavi so povesili meče, Anti so jim molili v pozdrav roženice medu.

Sloveni so segli po pijači, zaplapolali so ognji, kozelnik je sežigal buče z oljem bogovom v dar, bratje so se objeli v pravni ljubezni.

Ko so bizantinski poslanci spoznali, da so njihovi naklepi uničeni, da je porezan snutek za vrvi, s katerimi so hoteli povezati barbare, so hiteli, da uidejo iz trdnjave.

Toda Sloveni in Anti so jih ustavili in obkolili. Bizantinci so se sklicevali na svobodo poslanstva, grozili z Upravdo in novim Hilbudijem, obetali strašne legije holplitov, ki pridejo maščevat žalitev poslancev. Toda od radosti pobesneli Sloveni in Antje se niso zmenili za njih grožnje. Odgovor je bil krohot. Pobirali so suho govno in ga metali Bizantincem v lice. Zasmehovali so Upravdo in pljuvali proti vojakom spremljevalcem. Nekateri so pograbili kamenje in jim ga lučali v šleme in oklepe. To je Bizantince raztogotilo. Zajezdili so, potegnili meče in udarili med Slovence in Ante, da bi si presekali pot iz Turrisa. Nekaj Antov je zakrvavelo; brez oklepa in šlemov so se zbal težkih mečev bizantinske konjenice. Tedaj je pritisnil Jarožir na pomoč. Zaprl je vhod, udaril z najboljšimi borci v obraz Bizantincem, od zadaj pa so jih klali s sekirami Antje. Da ni posegel vmes Iztok, bi bili pobili vse do zadnjega. Ta pa je otel dva poslanca in jima naročil:

»Pojdita do Upravde in mu sporočita, da pridemo v gosti. Naj nam pripravi jedi, zakaj pot bo dolga, mi bomo lačni!«

Med krohotom vojščakov sta odjezdila ponižana Bizantinca iz Turrisa in bežala na jug.

Takoj nato se je zbrala srenja veljakov in starešin v posvet ter sklenila zavezo, da zbero takoj vojsko Anti in Sloveni ter udarijo združeni na bizantinsko zemljo. Poverili so najuglednejšim veljakom nalogo, da pohite med Slovence in Ante ter skličejo ljudi na maščevanje.

Po zboru so ves dan pirovali, prisegali na Peruna kazen Bizancu, izlivali v ogenj med v tolažbo Morani, rotili se na vile

pogorkinje in povodkinje, da se ne spro nikdar več bratje med seboj in da ne zamenijo prej sekire s plugom, dokler ne bo svobodna last njihovega rodu vsa zemlja do Hema. In med vsemi vzkliki in prisegami je enooki kozelnik razkričaval čuda slavnih dni, ki jih je razbral iz obisti in droba zaklanih jagnjet in ovnov.

Ko je v pozni noči navdušenost obnemogla, ko so Sloveni Antom razodeli vse po dvakrat in trikrat, kako so gospodarili po Meziji, kako nagrajali obilen plen, ugnali Tunjuša in podavili Hune, sta sedela ob ognju sama Iztok in Viljenec.

Svarunič sicer ni dvomil, da prepriča Ante o izdajstvu in zvijači Bizantincev. Toda takega uspeha se ni nadejal. V njegovih žilah je vrelo; nikdar ni použil toliko medu kakor ta večer. Oba načrta, Irena in pohod na jug, ki sta bila pred nekaj tedni kakor dve migljajoči zvezdi nedogledno daleč, sta mu padla hipoma v naročje. Vse sanje so zorele v resnico, njegovo hrepenenje se je nasičevalo, njegovo srce se je treslo v bojazni, da so mu bogovi naklonili preveč.

Kljub temu ni pozabil, da je treba takoj Ante pridobiti za smer pohoda. Hotelo se mu je nad Toper in od ondod po Ireno. V valovih sreče, ki so ga nenadoma oblili, je zaželel po njej tako iskreno, da bi ne prebolel in si ne upal voditi vojske, preden je ne zagleda in ne pritisne na srce.

Zato je govoril Viljencu o načrtu, opisal, kako nevaren bi bil prefekt Rustik, ko bi jim prišel za hrbet, in ga uveril, da je edino modro in koristno, ako razdenejo najprej to gnezdo in odidejo potem ob obali pred dolgo ozidje bizantinsko. Viljenec mu ni ugovarjal. Kakor je prej mrzil mladega Slovena, ga je zaljubil sedaj z vso strastjo in neštetokrat ponavljal:

»Iztoče, Svetovit te je izbral! Iztoče, osvoboditelj naroda! Maščevalec očetov!«

Dasi so bili vojščaki brez skrbi, Jarožir ni dovolil, da bi bilo ozidje brez straže. Pet najtreznejših mož je razpostavil po odkrhnjenih stolpih na ozidje. In čudno! Po polnoči je zatrobila straža. Dremotni in omamljeni Sloveni in Anti so zbegani iskali šlemov in mečev, čuvarji so plašni priganjali konje s stepe.

Iztok še ni bil zaspal. Njegov glas je zazvenel, spanec vseh Slovenov je bil preganjan, vsak se je v hipu osvestil in streznil. Brzde konj so cingljale, oklepne zapone so pokale, jezdec za jezdecem je bil hipoma na sedlu, da je strmel Viljenec ob tolikem redu in ni mogel veleti Antom besedice, ko so se spogledovali, begali sem in tja, zgrinjali se v gručo in zopet brez reda razbegavali.

Iztok je stal na ozidju in prisluškal. Od severozahoda se je čulo homotanje in hrumenje, kakor kriki boječe množice. Vlekel je na uho, zastavljal dlani za uhlje. Čimdalje večji nemir se ga je pollaščal.

»To je hrup Slovenov! To je naša vojska! Kaj se je zgodilo? Čemu gonijo plen ponoči?«

Zaskrbelo ga je. Vmil se je ročno z ozidja, skočil na konja, zasukal ga in vsi Sloveni so brez besede udarili za njim iz trdnjave.

Viljenec se je prestrašil.

»Kaj se je zgodilo? Ali gredo Sloveni nadenje? Ali so Varhuni? Zakaj je zbežal Izток? Prevara?« Sum mu je stisnil prsi, strah ga je prevzel, vero je izgubil v Slovence. Toda kaj naj bi storil? Zbežal? Ne uteče. Sklical je zbor veljakov. Ugibali so.

razmišljali, klicali kozelnika, čas je hitel, sami so bili brez sklepa in brez sveta, da se je že pričelo žariti jutro.

Tedaj so se že pokazali v stepi bleščeči oklepi. Iztok se je vračal s polovico vojščakov.

»Prekletstvo Bizancu!« je zavpil, ko je prijezdil v Turris. Anti so osupli gledali v znojnega Svaruniča, ki so mu švigali ognji iz oči.

»Bizanc se je zvezal tudi s Heruli zoper nas! Prekletstvo! Napadli so našo vojsko, vzeli ves plen, osvobodili bizantinske ujetnike in Slovence pognali v beg! Prekletstvo!«

»Pogibel! Pogibel!« so kričali Sloveni.

»Maščujmo se!« je zarjul pobesneli Svarunič. »Bratje, na delo! Nad Bizanc!«

Razpalil je še bolj ogenj med Anti. Na konjih so si ponovili prisege in odšli takoj, da se razlije oglas o miru, sklenjen med brati, in glas po maščevanju do zadnje staje Slovenov in Antov.

Iztoka je pekla jeza, večja še na lastne brate kakor na Herule.

»Tolpa, tolpa pijana, tolpa, brez glave so bili, zato so poraženi! Ovni, z železno roko vas zgrabim in popeljem do zmag! Na bogove, da zares!«

DVAINDVAJSETO POGLAVJE

V nekoliko tednih je zemlja krog razsutega Hilbudijevega tabora na desnem bregu Donave mrgolela vojščakov, slovenskih in antskih. Plavi na veletoku so pluli noč in dan in prevažali ljudi, konje, živino, in brašno. Srca bratskih rodov so kipela od veselja. Vsepovsod, kamor so dospeli poslanci o velikem pohodu v ozemlje Bizantincev s sporočilom o sklenjenem miru med Anti, vsepovsod so se dvignili valovi navdušenja. Zamrza in srd, ki sta gorela v dušah, zapaljena po prevarah hunov in Bizanca, sta ugasnila pod naravno silo, ki je klicala kri h krvi, brata k bratu. Težka teža, ki je morila rodove, se je valila s prsi, da so sproščene tem svobodneje zadihale, da je umetno umorjena ljubezen tem gorkeje, temsilneje vzplamenela. Starešine so morali s silo ugnati tolpe, da je ostalo nekaj ljudi doma za varstvo čred, žena in otrok. Starci, ki že desetletja niso pripasali jermena krog ledij, so se pomladili, pobrusili bojno sekiro, osnažili meč in si ga obesili ob ledja. Zbori deklet so zavrgli vretena, pustili staje ovac in se oborožili s tuloni in lokom ter pevajoč odrinili z mladci na vojsko. Za Donavo, na zbirališču so si segali v roke slovenski in antski starešine, mejaši in so sedje, vrli prijatelji nekdanj, poščuvanju Hunov pa smrtni sovražniki. Zamenjavali so plašče, darovali drug drugemu lepo rezljane puščice, vabili se med seboj na obede, si napivali z medom in si prisegali večno vero na bogove in na sence pradedov. Slovenski mladci so zalju-

bili antske mladenke, vsak dan se je svatovalo, ves tabor je bil navdušeno pirovanje, svečan praznik sprave. Vražarice so vedeževale bodočnost mladih poročencev, kozelniki so bili zaposleni od zore do mraka ob obilnih obetih, ki so vsi prerokovali slavno slavo, brstečo iz bratovske ljubezni.

Zadnji je preplul Donavo Iztok s konjico. Štiri sto oklopnikov je jezdilo za njim, urejenih in oboroženih po bizantinsko.

Ko je množica zagledala Svaruniča na čelu izbrane čete, je za trenutek vse obmolnilo. Mladci in dekleta, starci in pastirski poganjači, veljaki in starešine, vse se je nagnetlo — proti junaku. V sončnem blesku je gorel njegov šlem, od draguljev na zaponah po ramenih in prsih so se odbijali sončni žarki, da je gorelo iz njega, kakor bi ogenj njegovega poguma proseval oklep in vžigal okolico. Za njim so migotali oklepi jezdecev, trepetala bliskovita kopja in rožljale verige, na katerih so viseli meči.

Množica je prebila prvo zamamljenost, ko se je oglasil skrhan vzklík; še ves boječ, kakor v globokem spoštovanju in bojazni sredi vesoljne tihote se je odtrgal izmed množice. Ali tedaj se je zgodilo, kakor bi kaplja odrinila zatvornico razdivjanemu toku. Zagrmelo je po vsej vojski. Zaropotali so tuli na plečih, dvignile se sulice in kopja, zazveneli so meči, roke so zavihtele sekire nad glavami.

»Slava! Iztok je velik! Perun je z njim! Slava Perunu! Pogibel Bizancu! Na maščevanje, na maščevanje!«

Svaruniču je pljusknila kri v lice. Obšla ga je nepremagljiva slast, zbudila se mu sla, da bi v tem trenutku zavladal nad njimi in bi se uresničilo, kar je govoril Volk starešinam: Despot hoče biti Slovenom in Antom!

Toda Iztok je obvladal trenutno čustvo. Kakor od sramu je

povesil glavo, napel povodce, da se je vzel konj in odbežal v dolgih skokih skozi množico. In vsa konjenica je v divjem diru planila za njim, v strogem redu, da je zemlja bobnela pod kopiti, da je dušil žvenket orožja čedalje bolj navdušeno kipenje vojnih vzklikov. Ko je četa izginila v hrastov log, se še ni pleglo navdušenje. Starci so se solzili v zanesenosti, mla-denke so stezale roke za junaki in veljaki so se zbrali v gručo ter s prisegami in zarotbami zatrjevali, da z Iztokom osvoje vse zemlje.

Med navdušenim viharjem je jezdil Iztok zamišljen proti gomili, kamor so zasuli Hune s Tunjušem. Pretreslo ga je, ko je zazrl pred seboj črno prst, pod katero so trohnili tako hrabri borci. Ko se je približal grobu, je zaprhal njegov žrebec in stresel grivo. Iztok se je ozrl in osupnil. V travi ob grobu je ležalo mrtvo truplo deklice z zagrnenim obličjem. Hipoma se je domislil Ljubinice in zazebló ga je v srcu. »Če ni utekla, če je Alanka lagala, če se je varal Radovan, če je to osveta Hunov?« Kolena so mu klecala, ko je izmaknil nogo iz stremenov, roka se mu je tresla, ko je odgrinjal naličje, da je pogledal v obraz mrliču. — »Alanka!«

Srce ga je zbolelo, ko je zagledal rano na lepem vratu in v desnici nož. Odvalil se mu je sicer kamen od srca, a prevzela ga je otožnost. Zagrní je mrtvi lice in svečano razsodil: »Močnejša od smrti je bila tvoja ljubezen!«

Pozval je vojščake, da so zapalili grmado in sežgali Alanino truplo. Zamišljeni so stali barbari ob plamenu, njih srca so klečala v spoštovanju pred ljubavjo, kakršno je gojilo srce lepe Alanke.

Ko se je plegel vihar, se je vrnil Svarunič k starešinam in prosil, naj se brž zbere vojni svet.

Takoj so se zbrali staroste in starešine, ki jih je obkolil zbor veljakov in mladcev in mladenk. Zborovali so naglo.

»Kam?«

»Preko Hema, kamor koli! Maščevanje in plen je geslo.«

»Kdo naj poveljuje?«

»Iztok, Iztok!«

Viljenec in Bojan sta se ločila od posvetovalcev in šla po Iztoka. Navdušen vihar ga je sprejel.

»Iztok vojvoda, Iztok vojvoda!«

Svarunič je zamahnil z roko in prosil, da bi govoril. Vojni svèt mu je poveril besedo in rogovi so pomirili množico.

»Staroste, starešine, velmožje in bratje!«

Svarunič se je po bizantinsko uslužno priklonil vojnemu svetu in ljudstvu.

»Kako je lep, kako ljubezniv!« so si pošepetala dekleta. Starešine in velmožje so se vzravnali, veseli lepega počaščenja.

»Vojvodstvo mi poverjate?«

»Živel Svarunič vojvoda!«

»Ali veste, da ima vojvoda velike dolžnosti?«

»Vemo; zato smo te izbrali!«

»Ali veste, da ima vojvoda trde pravice?«

»Vemo; zato jih izvršuj!«

»Torej sprejemam vrhovno povelje nad bratsko vojsko in vam prisegam na bogove naše, na vile naših logov, na kosti padlih bratov, vaših in svojih, da vas povedem na maščevanje, kakršnega še ni vršil ne Sloven ne Ant. Zaupajte mojemu meču, zaupajte moji misli! Doklèr smo na zemlji sovragov dotlej sem vaš vojvoda. Ko se vrnemo, bom zadnji hlapec starešin in pokoren sluga velmož.«

»Živel Svarunič! Slava Iztoku!«

»Darujmo naglo zadnji obet Perunu, potem se dvignimo na jug. Jesen se bliža. Ako so nam mili bogovi, prezimimo onstran Hema v deželi sadja in trte.«

Takoj so se okrenili vsi proti žrtveniku, na katerega so bili položili žreci ovna. Viljenec in Bojan sta zakurila grmado, deklice so potresle rož in dišav na ogenj, kozelniki so s svečanim pogledom motrili drob, rod je molčal v sveti pobožnosti.

Po obredu je Iztok uredil vojsko. Na čelo ji je določil svojo izborni konjenico. Vendar je od teh izbral najboljše borce in jih pridellil vsaki zadrugi kot pomočnike veljakom in starešinam, ki so vodili gručo mladcev lokostrelcev, zборе mogočnih suličarjev, oddelke ščitarjev in nazadnje tolpo golih pračarjev, sužnjev in pastirjev, ki so bili oboroženi s kiji in bati, nakovanimi z žebliji, roglji jelenov in okli merjascev. Za njimi se je valila neredna tolpa z brašnom, vozeča na telegah mehove medu, suhega mesa in žita.

Tako urejena vojska je odrinila še tisti dan proti jugu. Iztok je jezdil neutrudno ob vrstah, hvalil, navduševal, ščuval na sovraštvo do Bizanca in storil vse, da je bila vojska dobre volje in da ni svobode vajena četa občutila, kako jo vodi in vlada edino on. Skrbel je, da so imeli dosti oddiha, razsipno je delil mednje jedi in pijače. S tem je utrdil ljubezen, utemeljil zaupanje in si razdivjano tolpo podvrgel v strogo pokorščino, da sama ni vedela, kako in kdaj.

Vojska je naglo dospela skozi oropano severno Mezijo do Hema. Tam je dovolil samo tolpi, da je ropala po vaseh živino, ker jim je pohajalo brašno. Brez odmora jih je vodil nato čez Hem — in kakor bi zrasli iz tal, so se pojavili Sloveni in Anti v Trakiji pred bizantinsko trdnjavo na razpotju Filipopelske in Solunske ceste.

V hrupnem naskoku so navalili na trdnjavo, jo ugnali, oropali, pomorili vse vojake in oporišče zažgali.

To je bila prva plamenica, ki je zapisala s krvavim žarom na nočno nebo, da se je začelo grozno delo maščevanja. Ta žig je prebudil vso zapadno Trakijo, ki se je bila zazibala v brezskrbni jesenski pokoj in sedla k mizam, da bi uživala pri delke. Nihčè ni slutil, da bi se dvignili barbari na jesen in predrožili Donavo. Po trdnjavah so sicer zvedeli, da so ropali Sloveni po Meziji, pa da so se vrnili in bili spotoma celo poraženi od Herulov, ki so jim oteli ves plen in rešili bizantinske sužnje. Iz Bizanca je prišla vest, da so Anti nahujskani zoper Slovence, da je sklenjena z njimi pogodba po slavnem Hunu Tunjušu. Zato je prišlo povelje, da izroči vsaka utrdba po nekaj vojakov vojskovodju Germanu, ki jih povede skozi Ilirijo k morju in od ondod na pomoč Belizarju zoper Gote. Zakaj poslanca, ki sta bila odšla iz Turrisa, so zalotili varhunski razbojniki in ju pobili.

In sedaj so se pojavili barbari tako močni, tako nenadoma in nepričakovano, kakor bi se bila odprla zemlja in jih izbruhala na plan. Bizantinski poveljniki so bili preplašeni in zbegani. Nihčè ni mogel uganiti, kam krenejo Sloveni. Združitev legij je bila nemogoča. Vsak pretor je hitel, da popravi zidovje, da izkoplje in poglobi jarke, da napelje živeža ter tako počaka prihoda barbarov.

Iztok je zaradi Epafroditovega pisma in po lastni sodbi uganil zadrego Bizantincev. Zato je razdelil vojsko v tri oddelke, ki so se razlili proti jugu, vsi z enim smotrom, da se snidejo pred Toperom. Zase je izbral glavno cesto, ob kateri so bile najmočnejše bizantinske postojanke.

Začelo se je strašno divjanje. Vsakdanje zmage so ljudi raz-

grele do besnosti. Opijanjeni s krvjo, preobloženi s plenom, siti vina, so drli Sloveni in Antje kakor razljuteno valovje groznega veletoka. Pred tremi divjimi curki, katerim so poveljevali Iztok, Rado in Jarožir, je orala brazdo konjica, ki je zaradi naropanih konj in orožja rasla dan na dan. Divji mladci so si nadeli oklepe in ščite ter se, gnani s čarobno silo, priklopili urejenim četam kakor ud k telesu, od katerega jih je ločil samo meč, samo strašno sproženo kopje. In kadar koli je zazevala rana v obrani ceste, kadar je buknil proti nebu črni dim in naznanil, da je rilec vojske pogazil trdnjavo, se je razlila tolpa po okolici in palila, ropala in morila z grozo, kakršne še ni doživela Trakija. Vse vasi, polja in livade so bile sežgana pokrajina, po kateri je ležalo nešteto mrličev. Hem je izpraznil dupla in špilje ter poslal oblake vranov in jastrebov za vojsko, da so bili žalostni pogrebci mrličev z razbitimi glavami, umrlih na konicah kolov, raztrganih in razčveterjenih, ožganih od plamenov, pomendranih od konj in posečenih od mečev. Zakaj kogar je zgrešil meč vojščakov, tega je zadel kij tolpe, katere se je polastila ljuta slast po klanju, da niso prizanesli ne starcu ne dojenčku. Trume dečkov in deklic, krščenic, so zajeli, trope govedi gnali na sever proti domu, včasih pa zaradi obilice plena iz same objesti zapalili staje z živino in jo sežgali.

Celo Iztok se je opijanil od neprestanega boja. Njegov meč ni udaril nikdar na moža brez orožja. Kjer je bil bojni metež najgorši, tam se je gibal njegov šlem, udarjal njegov meč. Šlem mu je bil posut z udarci, prsi rjave od krvavih srag, roka ožuljenii od ročnika. Vedel je, kaj dela tolpa. Bežal je pred njo, studilo se mu je, toda tiha slast mu je zaeno grela srce.

»Maščevanje vršim, grozno maščevanje,« je mrmral, kadar

je počival po boju samotni na ravnini, v gozdu, vrh griča. »Devet bratov mi je umoril Bizanc — stoterno maščevanje zanje! Sestro Ljubinico je umoril Bizanc — kdo drug? Hun ni bil sovražen Slovenom, doklèr ga ni podpisnil Upravda! Maščevanje zanjo! Ireno je preganjal Bizanc in mučil in jo hotel oskruniti, O, maščevanje, maščevanje! In mene samega! Ha, privezala me je vlačuga k jaslim, da bi me počasi umorila, da bi se napasla ob mojih bolečinah! Maščevanje!«

In ob takih mislih se je oglasil krik preganjanih, jok ujetnic in vzdih umirajočih kakor pesem, ki jo je z naslado pilo njegovo uho. V tej omami se je zbudila ljubezen. Nemirno je zahrepenel po Ireni. Ponos se je dvigal v njem.

»Ne boš se me sramovala junaka, ker ljubiš junake. Predte stopim, ovenčan z zmago! Vsa vojska te počasti kot carico. Posujem te z dragulji kakor despojno, ti edina!«

Ni bil več daleč od Topera, da kaznuje tam tudi strica Rustika. In potem! Kam? V njegovi duši je vstala drzna misel. Kam? V Solun. Toda ne sam! Z vojsko pridem ponjo! V najlepši palači bova svatovala. Ona, ki se skriva sedaj, bo sedla na prestol in ljudstvo bo vriskalo od radosti in čaščenja pod njenim oknom. Da, Irena, ne boš se sramovala svojega ljube-ga!

Ob takih trenutkih ga je prevzelo tako neukrotljivo koprnenje, da je vstal, zdramil trudno vojsko in jo brez oddiha gnal dalje, da bi čimprej došel pred Toper.

Prefekt Rustik je naglo zvedel o pohodu barbarov. Številno beguncev se je otelo za ozidje. Vsi so govorili o grozotah barbarov, a nihče ni vedel, koliko jih je in kam so namenjeni. Rustika je mikalo, da bi jim udaril iz Topera naproti. Poslal je ogleduhe, od teh se mnogi niso vrnili, drugi so poročali o

tisočih Slovenov, nekateri pa pravili, da je samo razbrzdana drhal, ki bi jo užugala ena sama njegova stotnija. Ker so bile poizvedbe tako nejasne, je prefekt sklenil, da počaka v Tope-ru. Najmanjše bojazni ni občutil. Posadka je bila močna; poleg tega je oborožil še tisoč meščanov, da bi uspešno in zlahka branili močno ozidje vso zimo.

In ne samo, da se Rustik barbarov ni bal, celo veselil se je po tihem njihovega prihoda. Zakaj pred dvema dnevoma je dobil grozeče pismo od Azbada iz Bizanca. Magister equitum je zaman potoval v Drenopelj, da bi sprejel Ireno in jo odvedel v Bizanc. V carski palači jo je zaman čakala Teodora.

Ne despojna in ne Azbad nista dognala ničesar o njej. Celo Rustik je zvedel za rop Irene šele po osmih dneh, ker so Numidovi razbojniki pometali vsa trupla v globok jarek in za silo prikrili dejanje. Stric je pošiljal vohune na vse strani. Toda najmanjšega sledu niso dobili. Pogoltnila jo je noč in stric si je grizel ustnice v bledem srdi in strahoma čakal poročil z dvora.

In sedaj je prišlo pismo od Azbada, ogorčeno, polno groženj in oblastnih žaljenj. Očital mu je, kako strašno je razžalil dvor, kako naj se trese pred despojno in da je edina rešitev ta, če neutegoma pošlje Ireno do njega, da jo povede k despoj-
ni. Rustik ni odgovoril na pismo. Če sporoči, da jo je poslal, mu ne bodo verjeli. Če pove, da so jo oteli neznani roparji, ga kaznuje dvor zaradi neprevidnosti. Zato je razmišljal in po bizantinsko sklenil, da hitro izterja jesenski davek in s polno blagajno uteče — kamor koli.

Vtem so se pojavili Sloveni. Vzradostil se je tega, ker je upal, da med vojno pozabita Azbad in Teodora na Ireno in zaeno tudi nanj in njegovo kazen.

Iztok se je približal Toperu za dva dni hoda. Vojsko je ustavil in ji velel počitek. Radu in Jarožiru je poslal sle, naj takoj ustavita ropanje in se pridružita njemu. Sam se je nato preoblekel v tračanskega kmeta, odbral nekaj tovarišev in odjezdil proti Toperu, da bi si ogledal trdnjavo.

Ko se je čez tri dni povrnil, so bili zedinjeni vsi trije voji. Vojska je kričala in veseljačila in kakor v pijani blodnji živela edino trenutkom zmage. Izkušene vojščake pa je zaskrbelo, ko so zapazili na Iztokovem čelu oblak skrbi.

»Ne zavzamemo mesta, če ne prevarimo Rustika. Pol vojske bi si razbilo glave. Tako je ozidje Tolpera.«

»Ljudem o tem molčimo,« je pripomnil Jarožir, »da se ne upro.«

»Molčimo in mislimo na ukane,« so pritrdjevali drugi vrli vojščaki Iztoku.

Svarunič je ukano že nosil v glavi, eno, in dve in še več. Zato je skrbel najprej za tolpo, ki bi ga samo ovirala pri delu. Ukazal jim je, da so zasedli prazna sela v dolini, strogo prepovedal požigati stanovanja, naročil varovati in stražiti ujetnike ter čuvati in skrbno pasti čredo. Najboljšo vojsko pa je odbral in ločil od tolpe; Zanesljive mladce je razposlal na stražo proti vzhodu in zapadu. Vsak dan so morali poročati, te bi zapazili bližanje bizantinskih čet.

Ko je tako oskrbel, da mu ni mogel nihčè nenadoma za hrbet, je v temni noči jel voditi čete po gozdovih in globelih proti Toperu. Vsak vojščak je moral vzeti s seboj brašna za teden dni. Odločno je velel, naj vsakega sumljivega človeka, ki bi ga srečali, pri priči usmrte. Ni zaupal Rustiku, da bi bil tako kratkoviden in bi ne pošiljal iz Tolpera oglednikov.

Ko je bila v dveh nočeh glavna sila vojske poskrita v goz-

dovih, globelih in kotlinah, ki so proti vzhodu obdajale mesto Toper, je poveril vodstvo slabo oboroženih Slovenov in Antov Jarožiru. Zapovedal mu je, naj jih vodi pri belem dnevu, hrupno in kričeče, po navadi barbarov, pred Toper.

Jarožir je na povelje poblisnil z levim očesom. Dobro je razumel Iztokovo ukano.

Udaril je takoj z velikim krikom v velikem neredu kakor čreda drobnice po cesti proti trdnjavi. Prvo noč so se ustavili v dolini in zanetili ognje ter gnali hrup, da je Rustik zlahka zvedel v Toperu: barbari se bližajo. Navsezgodaj drugo jutro se je podila četa v večjih in manjših zborih po cesti, po lozah in travnikih, dospela popoldne pred Toper in zavila naravnost pred vzhodna vrata.

Po obzidju se je bleščalo šlemov in oklepov. Na stolpu pri vratih je stal sam Rustik in motril z zasenčenimi očmi prihajajoče zbore Slovenov. Ko je presodil moč, ko je videl divji nered, gole prsi, vihrajoče lase, tu in tam zvežen šlem na glavah barbarov, mu je legel porogljiv nasmeh krog ustnic. Z levico si je segel preko prsi, kakor bi rekel: »Ba, ne boste predrli naših oklepov, psi barbarski!«

Jarožir je ustavil tolpo toliko pred stolpom, da jih niso dosegle strelice, ki so začele frčati z ozidja. Sloveni so se kolebali po tleh od smeha, nekateri skakali po zapičene strelice, jih pulili iz zemlje in jih prožili z izbornimi loki nazaj, da so mnoge zasičale čez ozidje, kjer so se jim vojaki in zvedavi meščani strahonta ogibali. Vselej se je ob takem prizoru razlegel krohot med Sloveni in nove strelice so prifrčale prav na stolp in celo ranile nekaj vojakov. Divji krik je spremil tako puščico in tolpa se je čedalje bolj zabavala. Klicala je Bizantince na boj.

»Pridite, želve pisane, da vam slečemo železne srajce! Dajte svoje črepinje pod zob naših sekir! Dajte in pridite iz krtove gomile! Sicer vam zapalimo hišo kakor jazbino! Na Peruna, na kolec vas nabodemo, kakor smo vaše brate, bežeče polhe, poljske miši. Da, da, miši ste, Bizantinci. V morje vas pahnemo kakor žabe v lužo!«

Nove plohe strelic so pokrile ozidje, da je marsikateri vojak zaječal in se opotekel. In vnovič so se jim rogali Sloveni in jih zasmehovali.

Rustika je trla gnev. S stolpa je motril neprenehoma v daljavo in čakal novih barbarskih čet. Ni jih bilo. Hipoma se je odločil. Ročno je izginil njegov zlati šlem s stolpa, zazveneale so trobente in rogovi, z ropotom so zazevala vzhodna vrata in proti Slovenom je drla strogo urejena legija hoplitov. Z ozidja so se umaknili vojaki, vsa posadka je udarila na izpad.

Stotine sekir in kopij je zažvižgalo po zraku in se zarilo med legijo, da je za trenutek omahnila. Ali zazveneale so trombe, mogočen klin, odet v jeklo in železo, se je zapodil proti barbarom.

Tedaj se je zaobrnila tolpa in bežala kakor plaha zverjad na vse strani. Bizantinci so jih gnali navdušehi, pehali za njimi kopja, kjer se jim je ustavila četa, jo naskočili, porazili nekaj barbarov, druge zapodili v beg. Z ozidja jih je spremljal zmagoslavni krik meščanov, vikanje žensk in otrok. Rustik pa je gonil srdit in ponosen stotine barbarov vedno dalje in dalje v tesne soteske, upajoč, da jih tam zgrabi stisnjene in poseka kakor pse do zadnjega moža.

Toda nenadoma so zadoneli rogovi Slovenov in Antov. Od vseh bregov, z vseh strani, iz gozdov in sotesk je zagrmelo s

silno jeko. Rustik je obstal okamenel. Niti za hipec ni pre-mišljaj, kaj pomenijo ti glasovi.

Spoznal je ukano barbarov.

»Nazaj! V Toper!«

To povelje so glasile troblje. Legija se je strnila in v beže-čem koraku hitela proti mestu. Toda bilo je prepozno. Naj-večja sila Slovenov z Iztokom na čelu jim je udarila v bok in razklala vrste: V obraz je legiji planil Rado, za hrbet je nava-lil Jarožir z bežečo tolpo, ki se je vrnila.

Po ozidju se je razlegel jok žensk in otrok. Mesto je popla-vila zmešnjava. Nekaj bogatih družin je ubežalo na ladje, za njimi so hiteli reveži, ali bogatini so jih pehali iz čolnov v mo-rje, da se niso potopile preobložene šajke. Stotine ljudi se je borilo z valovi, klicalo na pomoč, toda bogate jadrnice so sprejele samo svoje; dvignili so sidro in odpluli proti Solu-nu.

Pred Toperom je medtem ponehal bojni metež. Od vse le-gije je bežalo nekaj desetoric vojakov brez smotra in še te so gonili drzni Sloveni do trde noči. Vsi drugi so obležali mrtvi ali mrli in vzdihali z bolestjo na okrvavljenih licih. Sloveni in Anti so bili izmučeni, da se po boju niso oglasile davorije in da si sam Iztok ni upal gnati borcev nad mesto, ki bi ga spoči-ti zlahka zajeli v splošnem strahu in grozi.

Zagoreli so sicer ognji, pa naglo pogasili. Vojska je zapala v grobni sen.

Iztok je bil vesel zmage. Čudil se je četam in njegovo za-upanje v moč vojske je doseglo vrhunec. Sklenil je, da lako-j drugi dan razruši mesto — in potem ...

V sanjah je objel Ireno in svatoval sladko svatbo v Solunu.

V zgodnje jutro so se zbrali vojščaki krog Iztoka. Dasi so

pogrešali mnogo tovarišev, so bili vendar veseli in so čutili zadosti moči, da zgrabijo in razsujejo Toper. Spleli so takoj lestvice; nasekali debel in naskočili ozidje na vzhodni strani. Toda Toper ni bil nepripravljen. Meščanska legija je jasno spoznala, da si mora pomagati sama. Zapahnili so skrbno vrata in se postavili na ozidje.

Ko je prihrumela prva četa Slovencev in začela plezati na ozidje, se je ulila reka vrelega olja na gole barbore, curki goreče smole so jih obrizgnili, da so se cele gručé tuleč in rigajoč od bolečin zakotalile pod ozidje.

»Nazaj!« je kriknil Iztok.

Vse je bežalo od zidu, medtem ko so si najbolj opečeni v blaznih bolečinah suvali nože v prsi in si sami zadajali smrt.

Svaruniču je bilo jasno, da tako pač ne sme napadati mesta. Žal mu je bilo ljudi. Zato je poslal takoj v gozde tesačev, da so podirali drevesa. Iz hlodov je postavil nekaj stolpov nasproti mestnemu zidovju na vzhodni strani. Hkrati je dal graditi dve premikajoči se strehi v podobi bizantinske želve. Ko je bilo v treh dneh delo dovršeno, je razpostavil po teh strehah najboljše lokostrelce, ki so začeli s silnimi loki sipati toliko strelcev na stolpe in ozidje, da so slabo oboroženi meščani bežali in se skrivali pred smrtonosno ploho. Zaeno so priirili na valjih »želve,« do vrat in naslonili strehi k zidu. S stolpov so branilci valili nanje debelo kamenje, ulivali kropa, toda streha je bila tesana iz debelih brun in se ni udrla pod težo kamnov. Tudi so strelice pregnale branitelje z ozidja in sekire pod želvami so začele stresati in dolbsti težka, okovana vrata. Vso noč so delali, vso noč kopali in sekali. V jutro je zazevala rana, vrata so odnehala, tečaji so se podali, zapahi odleteli, vojska je dobila vhod v trdnjavo. Iztok se je umaknil,

tolpa je drla skozi zid in zaeno plezala po lestvah od vseh strani v mesto. Branitelji so obupali in se poskrili po hišah. Sloveni so divjali in do noči pomorili vse, razdejali, kar so dosegli, in na večer v pretoriju zažgali velike ognje ter darovali Perunu.

To noč so Sloveni prvič slavili bojno slavlje na obali Egejskega morja, prvič so poslušali šepetanje valov in v jutro jim je vzšlo sonce tako zmagovito in veselo kakor njih dedom še nikoli prej.

Begunci iz Topera so pripluli v Solun in z grozo govorili o barbarih, ki imajo urejeno vojsko, silno in številno, da prehodijo lahko z njo Helado. Stanovalci so se razburili, posadka je razposlala oglednike, ugledni meščani so zakopavali dragocenosti v kleti in zapuščali mesto.

Edino enega v vsem mestu ni zaskrbelo, in ta je bil Epafrodit. »Usoda opravlja svoje delo,« je preudarjal, zavit v filozofsko oglavnico. »Prišla je ura Dopolnjena je mera Bizanca!« In še enega je vzradostila ta povest: Radovana, godca, ki je resnično prišel v Solun in se preobjedal ob Epafroditovem bogastvu. Zahrepenel je po zmagoslavnem hrupu, po raju deklet, po slovenski pesmi, ki je molčala v Solunu. Zato je oprtal plunko in se napotil v Toper. Vedel je, da nosi s seboj novo veselo skrivnost za Iztoka in Rada. Gnala ga je sla po časti in hodil je spočit kakor mladec.

Pojavil se je nenadoma drugi dan po zmagi med Sloveni. Zapela je plunka, zapela pesem, rod je vzkipe in ga pozdravljaj. Radovan pa je ponosno šel pred Iztoka, dvignil roko in izpregovoril z globoko slovesnostjo: .

»Izpolnil sem prisego, Iztoče! Našel sem jo! Ljubinica živi

in te pozdravlja in tudi tebe, Rado, dasi bi morala biti moja, ker sem jo otel jaz, ne ti, mladec.«

Radu se je ožarilo mračno lice, v oči so mu stopile solze; razkrilil je roke in se zgrudil k nogam Radovanu, mu objel kolena in se razplakal od veselja.

TRIINDVAJSETO POGLAVJE

Kakor drhtavica radosti je prešinilo vojsko, ko je zvedela povest, da Ljubinica živi. Zakaj velik je bil njen sloves v Slovenih in velik pri Antih. Iztok je takoj odposlal pet najhitrejših jezdecev na sever v gradišče, da vzradoste očeta Svaruna, ki je v polmračnem umu trpel silneje zaradi edinice kakor zbog devetih sinov.

Radovan je užival čast in slavo, kakršna mu ni bila dodeljena še nikoli.

Vse deklice so kurile kresove boginji Vesni in Devani ter vodile vesele raje, Iztok je velel ljudem pokoj. Trume so se dele dolge ure na obali in strmeč zrle v nedogledno daljo po vzvalovljeni morski gladini, ki je še nikdar niso videle njihove oči.

Velmožje so poležkavali ob jagnjetini, si natakali vina iz rimskih, vrčev, zaplenjenih v Toperu, in se radovali brezskrbno kakor na lastni zemlji.

Rado se je izpremenil, kakor se izpremeni groze polna noč ob sončnem vzhodu. Odkar je Tunjuš otel Ljubinico, je njegovo lice okamenelo. V mlado čelo so se zajedli mračni razori, krog stisnjenih ustnic so se zarezale globoke črte, oči so se poglobile pod sršeče obrvi, od koder so goreli samo plameni srda, gneva in maščevanja. Celó Tunjuševa smrt mu ni za troho ujasnila obličja. In ko je vodil svojo četo na pohod, je divjal tako strašno, da so se tresli pred njim vojščaki Sloveni

in si ga niso upali ogovarjati, kadar je ležal po boju mračen in zamišljen sam ob svojem ognju.

In sedaj je na to od bridkosti postarano lice planila zarja. Kakor otrok se je smehljal, kakor jagnje hitel za godcem in ga prosil:

»Očka, govori, pripoveduj, kako si jo našel, kje biva, ali je zdrava? Ali hrepeni po svojem Radu? Govori, če ne —«

Godec ni bil radodaren s povestjo. Zavedal se je, da je njegova slava dosegla vrhunec, in udobno mu je bilo vrh te slavne gore. Zato se je obotavljal.

»Govori, pripoveduj! Kakor otrok v babico siliš vame. Povedal sem, da sem izpolnil prisego. Dovolj! Če ti ni všeč, hodi za njo in jo išči, kakor jo je iskal Radovan in se na tem potu postaral od truda. Kdor hodi, se izhodi!«

Rado je otročje žalostno pomolčal in se tiho jezil, ko je godec vpraševal vojščake o pohodu, o plenu, o mrličih in o junških dejanjih.

»Očka, pij! Dobro in sladko je vince! Poglej, prinesel sem poln vrč!«

Rado je skušal godca zvedriti s pijačo, da bi se mu razvezal jezik.

Godec se ni branil čaše. Ko pa je izpil, je namrgodil lice izpljunil daleč od sebe in rekel:

»Dobro in sladko vince! Tako praviš ti. Jaz pa pravim, da sita vrana gladni še nikoli ni verjela. Pri Epafroditu v Solunu sem si s takim vinom roké umival. Na bogove, ne lažem!«

Velmožje so se začudili.

»Ne lažem, pravim!« je ponovil Radovan in pljunil drugič.

»Pa kljub Epafroditovemu vinu ne bodi ohol in povej, kje je sestra in kako si jo našel!«

Za godčevim hrbtom se je oglasil Iztok. Veljaki so se odmaknili in ga povabili vsi z velikim spoštovanjem k ognju. Zakaj odkar je rod pomnil, ni doživel tako slavnega pohoda kakor pod Iztokovim poveljem. Celo Radovan je občutil nekaj, kar je sijalo iz Iztokovih oči kakor povelje.

Vendar mu ni prizanesel z besedo.

»Iztoče, ne pravi, da sem ohol, da ti ne rečem, da si ničermurnik ti, če tako govoriš z mano. Le nosite se, mladci! Po pravici vam rečem, da le stari voli potegnejo iz drage, če še nisi pozabil, Iztoče. Ne bil bi ti izmaknil glave iz precepa, da ga ni razmaknil Radovan!«

»Očka, ne oponašaj! Slavo žanješ, čemu se jeziš na setev! Povej naglo o Ljubinici in govori o Ireni! Nismo v gradišču. Čas je drag in nevaren!«

Iztokov pogled je tako odločno veleval, da je godec molče izplaknil čašo, pozabil izpljuniti in pričel.

»Ko sem prinesel pismo od Epafrodita do tebe, tedaj sem tudi že vedel za Ljubinico.«

Radovan je lagal. Tedaj je bil prepričan, da so jo volcjé pogoltnili.

»Vedel? In mi nisi povedal!«

Rado je vzkipel.

»Oven! Nisem ti povedal, ker sem modrejši od tistega, ki reče prijatelju: Pridi nocoj, mastne polhe boš večerjal z mano. Polhi pa so še v lozi na bukvah in zvečer prinese prazne samostreline in je s prijateljem osmojeno repo. Modrejši sem od tistega. Numida namreč je pobral Ljubinico sredi ceste, na pol živo, na pol mrtvo, nebogljeno sirotko, in jo dal na voz. In tisto noč so prigrmeli begunci, Numida v beg, jaz pa s pismom do tebe, Iztok. Ali naj bi bil tedaj Ljubinico pobral v

torbo kakor jerebico? Ne prenašajo se deklice v torbah! Oven!«

Radovan je segel po čaši in vnovič izpil.

»Numida torej,« je kakor vzdihnil Iztok.

»Nagradam ga! Da se je je usmili!«

»Numida je dober človek in dekle tudi ni, da bi kdo hodil mimo nje, če se ti nastavi sredi pota.«

»To bi mi bil vendar razodel. Zakaj si molčal?«

»Molči sedaj ti ali obmolknem jaz! Razodeval bi ti bil seveda! Kaj, ko bi bili potoma Numido zajeli razbojniki, ga pobili in Ljubinico ugrabili. Kaj pa jaz potlej, ha? In ti?«

»Ljubinica je pri Epafroditu, pri Ireni! O bogovi!«

Iztok je od veselja vzkliknil in se dvignil na kolena ob ognju.

»Ponjo!« je kričal Rado in šinil pokonci.

»Nad Solun!« so kričali velmožje in tipali po mečih.

»Mir, bratje!« je ukazal Iztok in vstal.

»Torej v Solunu je, pri Ireni, pri Epafroditu?«

»Da, tja sem jo spravil na varno. Sedaj delajta sama. Pri-sego sem izpolnil.«

»Ali ve Irena, kdo je, čigava je?«

»Ve ona in ve Epafrodit in ljubijo se in grlijo kakor golobci!«

»Nad Solun! Zatrobite v vojni svèt! Takoj naj se odloči!«

Rogovi so zadoneli, vojska se je vznemirila in hrumela k zboru velmož.

Starosta Bojan se je povzpел na skalo in izpregovoril z gromkim glasom, da so letela slova preko množice.

»Starešine, velmoži, hrabri borci, bratje! Rogovi so vas po-

zvali. Prišli ste, da zborujemo. Vprašam vas, kdo ne čisla slavnega staroste Svaruna?»

»Slava Svarunu! Starosta je velik!«

»Vprašam vas, kdo je dal več sinov Morani, več vrlih borcev kakor on, ko smo se bili za svobodo zoper Hilbudija?»

»Nihče! Devet jih je padlo! Slava sinovom! Slava očetu!«

»Vprašam vas, kdo je rodil sina, ki je premagal črt med Anti in Sloveni? Kdo je rodil junaka, ki nas je vodil od zmage do zmage in nas še povede? Vprašam vas, kdo?»

Vojska je za hip pomolčala, da se je odzvala tem silneje. Zadoneli so vriski, deklice so dvigale roke, množica je zatopotala z nogami, tolkla z orožjem in brez nehanja je vihralo pod nebo:

»Slava Iztoku! Slava, slava, slava vojvodu!«

Bojan je stegnil roké in pomirjal vojsko. Začel je vnovič.

»Vprašam vas, ali poznate bolest Svarunovo, ki ga ujeda kakor kača, ker mu je ugrabljena edina, od vseh čislana?» Vojska je nategnila v žalosten, grenkosti poln vzdih.

»Vprašam vas, kaj je naša dolžnost, ko smo zvedeli, kje biva ugrabljena Ljubinica?»

»Ponjo! Za njo!« je grmela vojska.

»Vprašam vas, ali tedaj tudi ponjo, če je za ozidjem, če biva v Solunu!«

»Nad Solun! Smrt, smrt Bizancu! Perun je z nami!«

Vojska je pobesnena, velmoži so dvignili meče, hrup je glušil kipenje morja in valov. Rado je ihtel od veselja, objemal mladce in ponavljal: »Nad Solun, nad Solun!«

Molčala sta edino dva, največja junaka, Iztok in Jarožir.

Brazgotina na čelu starega vojaka je čisto posinjela, z ustnic mu je odbežala rdečica. Srepro je gledal na Iztoka in z ost-

rim pogledom iskal misli za temnim čelom vojvode, ki mu je ždela huda skrb na obrvih. Jarožir je videl, da čaka Iztok trenutka, ko se umiri valovje. Tedaj izpregovori modrost in pove vojski, pijani od zmag, da si razbije glave in polomi tilnike ob močnem Solunu.

Ko so se umirili kriki, ko je samo še od daljnih dalj, od zborra tolpe in pastirjev, — donela jeka kakor odmev, se je dvignil Iztok na skalo, kjer je stal starosta Bojan. Previdno. je izpregovoril:

»Bratje Sloveni, bratje Anti! Perun nas je vesel, sojenice se vesele, ker so stale ob rojstvu takih junakov, in bogovi so z nami, ker smo maščevali tudi njih oskrunjeno ime, ko smo kruto gonili krščenike. In sedaj — Solun!«

V tistem hipu je zavrelo med množico. Vsa vojska se je okrenila. Od vzhoda je gnal med vrste v divjem diru s potom, peno in prahom posutega konja poslanec. Iz hropečih prsi so mu kipele s sklanim, hripavim glasom besede poslanstva:

»Vojska — Bizanc — konjenica — nad nas!«

Sredi velmož je obstal na smrt zmučeni hunski konj. Noge je razpostavil na široko, stresal se in utripal po vseh mišicah, mladec se je popel v sedlu kvišku, lovil v zmučenih prsih sape in izpovedal na glas

»Po Solunski cesti od Bizanca jezdi vojska nad nas. Načeljuje ji veliki vojvoda iz carske straže Azbad.«

Po teh besedah se je mladec sesedel, omahnil in padel na roke vojščakom, ki so priskočili in ga prestregli.

Ljudstvo je prevzela osuplost. Vsi velmožje, vojščaki in sami starešine so obmolknili in gledali na Iztoka.

Ko je vojvoda začul ime Azbadovo, ga je hipoma pretreslo kakor skrb. Prepričan je bil, da magister equitum ne jezdi iz

Bizanca prazen in slaboten. Toda strah mu je takisto hipoma preminil. V srcu je zaslišal kakor glas usode, kakor povelje.

»Ni ti dodeljeno, Iztoče, da bi pil sladkost z njenih ustnic, preden ne dovršiš dela. Ne nagne se ti cvet prej na prsi, doklèr ne izgovoriš: Dokončano, tudi ti, Irena, tudi tvoje trpljenje je maščevano!«

Ob tej misli, da gre sedaj v boj zanjo, samo zanjo, mu je zažarelo obličje. Velmože je oblil ta plamen z veseljem, skrb je ginila, z lica vojvode je sevala nada. Nihčè ni zboroval, nihčè se posvetoval.

»Velevaj, Iztoče! Vojvoda si!«

Tako je izpregovoril starosta Bojan, zbor je pritrdil:

»Velevaj! Za teboj gremo vsi!«

Mladi Svarunič je zajezdil konja. Pozlačeni šlem je švigal med vrstami, kakor bi s plamenico begal med gorivom in prižgal. Zadonela so povelja, zazvenelo orožje, zarezgetali konji, zatrobili rogovi. Do noči je stala vojska v redu in, preden je za čudo okrvavljeno sonce utonilo v valovih, se je premaknila konjica in zdvijala od Topera po cesti sovražniku nasproti.

Tolpa je pognala črede v hribe in se poskrila po gozdovih krog Topera. Njej je bilo naročeno, naj varuje plen in čuva ujetnike, doklèr se ne povrne vojska.

Ko je legel mrak, je sredi gasnočih ognjev ostal sam — Radovan.

»Ne bom potoval ponoči! Kako so me zapustili! Kakor oglodano kost. Lepo plačilo za trpljenje! Nazaj pojdi! mi je naročil Iztok. Lahko jim boš utekel brez suma, ker bežijo bogatini iz mesta. Gotovo lahko. Ali zato ni treba mene goniti kakor pseta. Nazaj pojdi! Nazaj v Solun in pozdravi in povej in

prosi in reci in pripelji jih sem. Seveda! Vsak bi jedel, če mu kdo strese v naročje. Prava ljubezen taka, če mora starec otemati za ženine. Takoj pojdi, nocoj, hitro, lepo te prosim, očka—«

Radovan je oponašal Rada.

»Ne bom potoval ponoči, sem rekel in še pravim!«

Godec je jezen odšel v Toper in začel stikati po kletih.

V pretoriju je zasledil še nedotaknjeno shrambo za vino in jedi. Zasadil je plamenico v prst, zakuril ogenj in začel večerjati. Po večerji je nagibal tako dolgo vrč k ustnicam, da sta omagala ogenj in on. Naslonil se je z glavo na glinasto posodo in zaspal.

Ko se je bila po Bizancu raznesla vest o pohodu barbarov, je Upravdi posinjela polt na suhem licu. Vse noči je gorela svetilka v njegovi sobi in vsako uro mu je silenciarij poročal o novih grozotah barbarov, o katerih so pripovedovali begunci. Despot je preklinjal Tunjuša, se oziral hkrati skozi okno na dovršeno kupolo sv. Sofije in molil za dar modrosti.

Toda vtem ko je Justinijan upogibal tilnik pod jarmom skrbi, ki so se nenadoma navalile nanj, se je carica veselila pohoda barbarov. Do duše je bila uverjena, da je to Iztokovo delo. Zakaj njeni ovaduhi so prisluškali šepetanju po tabernah, namigavanju po forih, ugibanju med vojaki in glasni sodbi brezposelnih bosjakov, ki so drli na jesen v Bizanc. In ves Bizanc je sodil, da je ta pohod barbarov, ki kakor pravilna vojska napadajo carske vojake na planem, delo in sad Iztokov. Ničemnice ni pekla rana carstva, ki so jo zasekali Slovenci. Dasi je črtila s satanskim črtom Iztoka, je bilo gizdavosti toliko v njeni duši, da je bila ponosna na svojo ljubezen, ker

je v Iztoku, ljubila tako slavnega vojvodo. Zaskrbelo jo je edino to, kaj ko bi se zavedel Upravda, da je pravzaprav ona vžgala ta strašni plamen maščevanja v Iztoku. Kakor bi se zasvetil iz noči meč in ji nastavil rez na vrat, tako se je hipoma domislila Teodora Iztokovega pisma. Davno je bil že uničen ta mali košček pergamenta, davno ni prišel do Upravde noben senator več, ki je tedaj slišal to pismo. Tedaj despot ni verjel. Ko bi pa danes kdo vstal in mu v bridkosti polnih urah rekel: To je Iztok, to je Orion, katerega ječarica ... Mrzlo jo je spreletelo, ko se je domislila Azbada, ki je z njo in zanjo kovaril. In odkar ji ni vrnil Irene, ni izpolnil njenega povelja; ker ga ni mogel, odtlej ga je mrzila, poniževala. Če se maščuje magister equitum, če gre do Upravde general palatincev — ?

Teodori se je kljub bajni svetlobi razkošnih lestencev zameglilo pred očmi. Vedela je, da despota muči ljubosumje. Kolikokrat mu je že zagrnila oči, iz katerih so kričali dvomi, s kopreno, z gorkim objemom, s kipečimi ustnicami, razpaljenimi od verolomnih poljubov. In če bi sedaj Azbad, ki toliko ve, če bi govoril in Upravdi zlomil vero vanjo —

»Proč, proč z dvora! Nad Slovene!«

V pozni noči je oblekla preprosto platneno haljo, razpustila lase, zavila glavo v oglavnico in šla kakor spokoren menih k despotu.

Upravda je hodil po sobi, glava mu je bila sklonjena globoko na prsi. Teodora je neslišno odgrnila zaveso in obstala. Ko se je obrnil despot proti vratom, je stresnil z glavo, dvignil koščene roke in ostrmel. Teodora je nagnila glavo in ni izpregovorila.

»O, despojna!« je vzkliknil otožno Upravda in hitel k ca-

rici ter jo objel. Njena glava se je trudno naslonila na njegove prsi.

»O sveta, edina, kdo ti je ranil srce? Govori, na Krista zakaj si užaljena?«

Pogladil je z roko valovite lase, ki so ji kipeli izpod oglavnice. Kakor trudna je dvignila glavo in ga pogledala:

»Ali naj se venča despojna z diademom radosti, ko se upogiba pod težo glava največjega gospoda zemlje in morja?«

Upravdi so od čutja trudne oči zažarele v čudovitem ognju, kakor ga ukreše najstrastnejša ljubezen. Drhteč jo je privil k sebi in poljubil.

Rahlo se je umaknila za korak od njega.

»Despot, ni ugasnila luč v moji sobi, ker ne ugasne v tvoji. Iskale so moje misli pomoči zate. Ob tej uri se mi je rodila misel, katere ne zametuj, kakor nisi drugih in se nisi varal.«

»Ne zavržem je! S teboj je božja modrost!«

»Koga bi nad barbare? Ni poveljnika, ni vojakov? Je poveljnik, so vojaki. Vojaki leže v Tzurulu, brezdelje uniči te najboljše jezdece; poveljnik je v Bizancu, naj gre, naj zmaga barbare — Azbad.«

Samo za hip je preudaril Upravda: Konjica v Tzurulu varuje Bizanc, resnično, zato naj gre barbarom nasproti!

»O, despojna! Svečnik peteroramnik ulijem od zlata v dar sveti Sofiji, ki te je navdihnila. Zgodi naj se!«

»Ti si pomišljal, ker se bojiš za Bizanc! Ne boj se za mesto! Na ozidje pojde Teodora, preden se zamaje prestol, na katerem sediva! In pred barbari se ne bo tresel nikdar — prestol krščnikov!«

Teodora je vzkipela in dvignila desnico izpod oglavnice, da

je zableščal beli laket. Upravda ga je z obema rokama prijel in hvaležno poljubil.

Teodora je odšla, krog ustnic ji je poigraval tih smeh, doklèr ni glasno zadonel, ko je legla na divan kakor deklica iz hipodroma, ker je prevarila dva ljubimca, da se poigra s tretjim.

Upravda je razmišljal do jutra o despojinem svetu. Sam je dobro vedel za konjenico v Tzurulu. Toda da bi od vrat Bizanca pošiljal vojake? Ne! Carica je rekla: Na ozidje pojdem! Da, prav ima. Bizanc se lahko ubrani.

Takoj je spisal dekret, s katerim je imenoval Azbada, magistra equitum, za vrhovnega poveljnika carske vojske v Trakiji in Iliriji z nalogo, da prežene barbare čez Hem in prek Donave. Narekoval je hkrati tajniku poseben ukaz, da morajo izročiti vse trdnjave po Astiki in Trakiji in Meziji, vsa mesta. predvsem Drenopelj, dve tretjini pehote in konjenišтва pod povelje Azbada, da osvobodi zemljo od barbarov.

V jutro prihodnjega dne je bil pozvan Azbad pred despotata. Lastnoročno mu je podal dekret. Azbad je poljubil preprogo. Roka se mu je rahlo tresla, ko je prijel pergament. Zaslutil je z jasnim prepričanjem, da je v tem hipu prijel za lovor ali za smrt.

Ko je udarilo kopito njegovega konja ob granit na foru, se je vojskovodja Azbad ozrl na carsko palačo, kjer so bile Teodorine sobane. Zazdelo se mu je, da je zaslišal smeh za zidovi. Hitro se je okrenil, ostroge so urezale konja do krvi.

Do večera so se razkropili brzi sli po provincah in raznesli dekrete o carskem povelju. Azbad je z nekaterimi palatinci pribočniki došel v Tzurulum in prevzel vrhovno poveljstvo. Potoma je razmišljal in sklenil, da počaka tako dolgo v tabo-

ru, da se zbere vsa vojska. Ko pa je v Tzurulu zvedel, da so Sloveni pred Toperom, se mu je rodila druga misel in zasnoval je čez noč nov načrt.

Kakor vampir se mu je vsesala v srce grozna slutnja.

»Če je prekleti barbar izvohal, da je Irena v Toperu! Ponjo je šel! Ha, drznost barbarska! Ne dobiš je, doklèr diha Azbad, ne ti ne Teodora!«

Da bi Sloveni premagali Toper, o tem ni nihčè razmišljal, kdor je poznal utrdbe in prefekta Rustika.

»Čakajte, psi barbarski! Udarim vam na tilnik, glave si razbijete ob zidovju in potem —«

Azbada je prešinila sladkost.

»Maščevanje Rustiku, maščevanje despojni, plačilo od Uprave in največje plačilo Irena!«

Še pred svitom je sklical vse častnike in zapovedal, da morata biti dve tretjini konjenikov do poldneva opremljeni za pot. Ostali tretjini je dal za poveljnika Nazara, da počaka skupne vojske in jo privede, kamor bo prišlo povelje.

Ko se je nagnilo sonce na zahod, je Azbad odjezdil z izborna konjenico po cesti proti Toperu.

Potoma so prednje straže ustavljale begunce, lovile kmete in potujoče bosjake ter pozvedovale o barbarih. Vsi odgovori so se strinjali, da so Sloveni krenili v Toper.

Azbad je bil zadovoljen. Sanjal je o slavni bitki. Zaprši se s konji v hrbte golih barbarov, Rustik pa udari ob tem iz mesta z močno posadko. Zmlela jih bosta kakor mlinska kamna žito. In potem, potem —

Azbad se je vznemirjal, da je trgal ob povodcih in strastno gonil konja. Tretji dan je že prišel preko Hebra. S planjave se je cesta poslej pričela viti pogosteje med brdi in hribi. Azbad

je bil previden. Naloviti je dal kmetov, ki so morali v hribe in gozdove pozvedovat po barbarih, preden je jahal skozi nevarne soteske. Toda vsi so se vračali, ne da bi bili ugledali enega samega Slovena. Pravili so, da ječi vse prebivalstvo v strahu in grozi, da so sela prazna, živina poskrita v gozdih in brlogih, žito zakopano, da vse čaka v trepetu, kdaj završe divji kriki barbarov, ki so na čudo onemeli. Nekateri so sodili, da so se že vrnili, drugi so trdili, da leže za Toperom in oblegajo mesto.

Azbad je bil čedalje bolj uverjen, da je ves naval Slovenov pred Toperom. Razjedala ga je tem večja sla po slavi in po Ireni. Oholi palatinec, navajen zmag pri dvornih pojedinah, navajen ukrivljenih hrbtov, navajen brezobzirnih povelj, je živel od trdne nadeje, da se mu pleto lovorike. Zato ni prizanašal vojski, ki je že mrmrala, boječ se za trudne konje. Ko so na večer prišli častniki in ponižno prosili, naj jim da en dan oddiha, da se konji odpočijejo, najedo in pripravijo za boj, jih je Azbad psoval in z bičem zapodil.

Sonce je vzhajalo drugič, odkar so odrinili na pot — čudovito jasno in veselo. Še enkrat so prišli častniki in svarili Azbada, naj prizanaša vojski, ki mrmra kakor nevarna grmljavica za črnimi oblaki. Prosili so celo pribočniki, češ naj počaka en dan; ni varno znamenje, ker se ni vrnil še noben kmet, ki so jih snoči poslali na ogleda.

Toda Azbad je živel od same ohole strasti. Gluh je bil za prošnje.

»Bojazljivci! Uporniki svetega despotal Naprej! Takoj!«

Zavihtel se je v sedlo in zdirjal pred vojsko. Rogovi so zapeli, na cesti se je dvignil prah, iz njega so donela kopita, rožljanje mečev in kletve vojakov.

Azbad je jezdil dobro daleč pred vojsko sam, snujoč nova kovarstva, že pijan od zmage. Celo pribočniki se mu niso približali, ampak so jezdili molče za njim.

Dve uri je bila vojska na cesti.

Tedaj se pojavi zdaleč bleščeč jezdec sredi ceste.

Komaj ga je Azbad zazrl, so zadonele pred njim troblje konjeniške signale, za samotnim jezdecem se je dvigal prah, v katerem je migotalo svetlih šlemov.

Azbad je pobledel, stisnil ustnice in potegnil za povodce, da se je vzel lep arabski žrebec.

Zavist je bilo prvo čustvo, ki se mu je rodilo.

»Prekleti Rustik! To je toperska posadka! Zmagal je sam. Po plačilo jezdi satan!«

Takrat pa so zadonele vnovič troblje — signali za napad. Azbad je vztrepetal. Pridrevili so do njega pribočniki.

»Sloveni! Iztok!«

»Boj! Napad! V falango!«

Azbad je z obupno drhtavico izrekel povelje, pribočniki so že klicali trobentačem, naperila so se kopja, jezdec so se nagnili na konjih naprej in pognali.

Azbadu se je zmračilo pred očmi; potegnil je lahki, gizdalinski meč in preden se je dodobra osvestil, je klopotnil pred njim Iztokov konj.

»Ali me poznaš?« je zagrmel Iztok po grško nad njim. »Udari, da umreš, kakor se spodobi poveljniku!«

Iztokov grozni meč je zašvistnil krog njegove glave. S tem edinim udarcem bi ga bil lahko podrl, toda ni hotel. Tedaj se je Azbad v obupu zagnal v Slovena. Ali kakor igrača je spodletel lahki meč ob Iztokovem zamahu.

»Pes!« je kriknil Azbad in zamahnil vnovič.

»Ná plačilo!« je zarjul Iztok in udaril. Azbadov šlem je zazeval, roka je izpustila meč in povodce, poveljnik Bizantincev je padel s konja.

Vse se je zgodilo v trenutku, obe vojski sta kakor za hip odreveneli, ko sta zagledali dvoboj vojvod. Ko pa se je Azbad zakotalil v jarek, so zagnali Sloveni bojni rig in se vrgli nad Bizantince. V gozdovih so zabučali rogovi, v boke sovražni konjenici so udarili kiji, kopja in sekire. Trobente so zatrobile na beg, vrla tzurulska konjenica se je okrenila, ozlovoljena že prej, zbegana zbog napada, in si sekala pot skozi tolpe golih Slovenov in Antov. Za hrbet ji je pritisnila Iztokova konjenica in jih gnala do Hebra, preko katerega so se oteli zdesetinjeni ostanki vrle vojske, ki jo je vodil kovarnik in ničemurnik Azbad v pogibel.

Vojsko Slovenov je obsedla po tej zmagi besnost. Nekateri so tulili: »Naprej! Nad Bizanc!« Drugi so kakor omotični poklekali pred Iztokom in ga zvali sina Perunovega. Kjer so še dobili ranjene bizantinske vojake, so jih še pobijali s kiji kakor živino in metali utripajoča telesa na grmade. Med ranjenici so dobili še živega Azbada. Privlekli so ga pred Iztoka.

»Usmiljenje!« je zaječal Azbad, ko je dvignil s krvjo zalite oči in zagledal pred seboj tistega, katerega je privezal k jaslim na povelje nje, ki je sedaj njega pognala v smrt.

Zaklopil je oči, zaškrtal z zobmi in šepetaje izustil:

»Prekleta — Teodora!«

Iztoka je stresla mrzlica. Obrnil se je od krvavega lica in rekel tolpi:

»Vaš je — vaše je maščevanje za moje trpljenje!«

Divji mladci so ga zgrabili, strgali z njega obleko in zavih-teli umirajoče telo —

Visoko so planili zublji, zapršale so iskre in grmada Slovenov je použila bizantinskega vojskovodjo.

ŠTIRIINDVAJSETO POGLAVJE

Druugo jutro je Iztok želel, da se vrne z vso vojsko takoj pred Toper. Pozval je starešine na posvet. Toda prej se je še zgrnila krog njega vsa podivjana tolpa in zahtevala pohoda proti Bizancu. Iztok je takoj spoznal, da ne ukroti množice. Z veliko zgovornostjo je komaj dosegel, da se je rod umiril in zadovoljil z njegovim poveljem:

»Konjenica se vrne! Po gozdovih in bregovih, koder so skriti Bizantinci, se ne more kretati. Zato naj gre pehota na plen sama, naj nalovi krščenikov, naropa govedi in drobnice, potem naj se vrne za Toper, da se napotimo domov! Zima prizanaša, pot prek Hema še ne bo zasnežena. Ko bi preziromali tod, bi utegnil Upravda zbrati vojsko, katere se sicer ne bojimo, toda s tolikim plenom obteženi, bi bili ovirani in lahko zgubimo vse, kar smo si nabrali.«

Rod je bil s tem zadovoljen. Pehota se je ločila od konjenice in se razlila po gozdih in selih. Iztok pa je odjezdil pred Toper čakati Irene in Ljubinice. Za vojvodo pehoti je določil Anta Viljenca in Slovena Jarožira. Strogo jima je naročil, naj se vojska ne razleti posamez. Dasi ni najmanjšega suma, da bi Bizantinci zbrali novo vojsko, vendar zahteva, da se mu javljajo dogodki slednji dan in se za štirinajest dni že vrnejo s pohoda pred Toper.

Ko je Iztok odjahal na čelu jezdecev, pozdravljan in slavljen od vseh bojevnikov, ga je obšla tesna skrb. Pognal je v

skok in se ločil od vojske. Celo Rada v tem trenutku ni trpel ob sebi.

Ko je zaostal daleč za njim topot konj, je izpustil brzdo odpahnil šlem z glave in se zamislil.

»Preveč veselja ste mi natočili, bogovi, preveč! Prizanesite!«

Zgrozil se je ob misli, da gre sedaj tja, kjer seže po najslajši čaši, po Ireni.

»Prizanesite! Samo še to mi naklonite, še njo, potem je mera zvrhana. Potem jemljite, pripravljen sem!«

Ali že je dvignila glavo grozna kača v njegovem srcu in zasikala z jezikom.

»Čemu bojazen? Kaj so res zmagovali *bogovi*? Kaj je Perun? Kaj je Svetovit? *Tvoja* roka je zmagovala — *tvoja* modrost je vodila vojsko! Kdo je otemal Ireno? Perun, Svetovit, sojenice? Ona se jim roga in jim ne žge obetov! Kdo jo je otemal? Krist? Njen Bog? Zato, da jo dobiš ti — barbar? O, nikoli!«

»In vendar ona veruje Kristu in blagovesti in moli Krista zase in ga moli zame, zame, ki sem poklal toliko krščnikov. In če se Krist razsrdi name in mi Ireno otme, ko že iztegam roko, da ji jo položim krog vratu ... ?«

Junaka je obšel strah, srce, ki v največjem boju ni poznalo bojazni, se je krčilo in trepetalo.

»O bogovi, o Kriste, prizanesite, usmilite se!«

Zatisnil je oči, da bi ne videl pretečih senc, ko so plule izpod neba kakor poslanke Peruna in poslanke Krista. Ali tedaj se je med temi sencami pojavila Irena, v očeh polna vere, z veselim upanjem na licu, z blagovestjo ljubezni v srcu, njene ustnice so se smehljale njegovim dvomom. Na njegove prsi je potrkal vabeči glas kakor nekda:

»Veruj, Iztoče, veruj resnici in Kristova ljubezen napolni tvoje srce.«

Kakor iz sanj ga je prebudil pekèt konj. Konjenica je dohitela zamišljenega vojvodo.

»Ne razmišljaj, Iztočel v nekaj dneh posvatujeva! In če ju ne bo, pojdeva v Solun! Na bogove!«

Od veselja ožarjeno lice Radovo se je ozrlo v Iztoka.

Svarunič je potegnil s krepko roko za brzde, si nadel šlem kakor da bi si hotel zaščititi glavo pred skrbi polnimi mislimi, in začel pogovor z Radom o piru, o svatbi.

Ko je Iztok s četami dospel zopet pred Toper, so privrele iz gozdov in špilj deklice, pastirji in mladci, ki so čuvali plen in ujetnike. Prvi dan Svarunič ni žugnil ne z očesom ne z besedo. Dovolil je vso svobodo divjemu ljudstvu, da je veseljačilo brez meje, da so se naplesali in napojili, najedli in napeli do onemoglega truda. Drugi dan pa je zadonela njegova resna beseda. V tesno drago je segnal tolpo ter ji določil stroga opravila. Tesači so sekali les in narejali nerodne lesene telege za prevoz žita. Drugi so rezljali jarme za voli, nekateri klali vitre in pleli koše, da bi jih optrali volom in konjem ter vanje naložili plen, ki ga prinese s seboj vojska, ropajoč po Trakiji. Pastirje jo pognal v loze s srpi, da so želi usahlo travo in jo vezali s trtami v trda bremena. Zakaj vedel je, da utegne na povratku živina trpeti glad po opustošenih in požganih pokrajinah.

Vojakom je velel, da so popravljali opremo, snažili orožje. brusili meče, koničili kopja. V Rustikovi kovačnici so našli zalogo podkev. Kovači so podkávali konje, ki niso bili vajeni trdih potov z boso nogo.

Dekletom je izročil oskrbo ranjencev in pripravljanje jedi za vojsko. Sužnji so trli ječmen in pšenico v žrmljah, dekletom

ta so pekle suhor in ga skladale v koše za prašno na dolgo pot. V nekaj dneh se je vse gibalo, kakor bi ne bili na pohodu, ampak doma v gradišču, v slovenskih in antskih selih.

Iztok je poiskal pretorij in pripravil v palači stan za Ireno: S fora je velel potrebiti sledove razdejanja in krvi, vse mrličje je dal zasuti v globoke rove za mestom.

Ko je bilo vse urejeno, vse pripravljeno, da pride ona, je Iztolk začel pogosto zahajati na stolp ob morju. Ko je od tam gledal na pridno mravljišče, ki je vrvelo ob delu krog mesta, se je zadovoljen nasmehnil.

»Kakor despot,« je pomislil in se zaeno boječe ozrl. Zbal se je že samo te misli, da bi ne ušla iz njegovega uma in se kakor skrivnostna iskra razbegnila med ljudi.

»Samo zaradi nje,« se je opravičeval polglasno. »Zaradi tebe, Irena, da se ne splaši tvoje srce ob grozotah vojske, da se ne dvigne sram v tvoji duši in se ti, dvorjanica, ne razjokaš, ko prideš med barbare. Pozdravili te bodo vojščaki, kakršnih nima Bizanc, pozdravili te bodo, kakor pozdravljajo Teodoro palatinci, kadar pride na kamp. In Epafrodit! Mehercle!* porečeš. Nisem zaman trošil zate zlatih bizantincev. Kako ti bo zagorelo oko, ko zagledaš mojo vojsko in moj rod. In ta vojska in ta rod sta se maščevala, kruto maščevala in se bosta še nad Bizancem, nad krivičnim in nevhvaležnim, ki ti je zapisal smrt. Maščevanje, Epafrodit, tudi zate, tudi za tvoje trpljenje.«

Pretekel je teden.

Rada se je polaščal nemir, na Iztokovo lice so legale sence.

»Bogovi,« je molil Iztok, »bogovi, prizanesite! Kriste čuvaj jo!«

* Mehercle — na Herkula — nekakšna grška prisega.

Morje se je zdramilo in plulo v nemirnih valovih.

Rado je klal neprestano jagnjeta in sežigal grmade obetov Devani in sojenicam. K morju je begal in zrl po gladini, ulival olja na valove, da se umiri, ribam stresal v vodo razsekanne obare, da bi potolažila vihar, ki je pretil.

»Ne pridejo po morju, Iztoče; po kopnem pridejo!«

Ujel je konja na paši in brez sedla dirjal po cesti proti Solunu. Pa se je vrnil in iskal Iztoka in silil vanj:

»Pojdi! V Solun morava. Po Ljubinico, po Ireno! Oj, Radovan! Napil se je! Zagovoril, izdal mordá! Godec, umorim te na Peruna, ne prizanesem ti!«

Mludenke so postajale po dve in dve, se ozirale na junaka ki sta žalostno slonela ob stolpu, hodila po ozidju, posedala ob morju ob sončnem vzhodu in zahodu. Postajale so in šepetale: »Ponju! Junak, otmi nevesto! Čemu vama vojska? Čemu moč? Nad Solun!«

»Nad Solun!« so mrmrali vojaki, ker jih je pekla žalost Iztokova, ki so ga ljubili s tako strastjo, da bi jih po deset planilo na stotine sovragov za svojega vojvodo.

Osmi dan so prignali mladci mnogo plena, ki ga je nalovila in zajela vojska. Poslanec je sporočil Iztoku besede Viljenca in Jarožira. Nikjer upora, nikjer Bizantincev.

Celo trdnjave so se podale brez boja in posadke so zbežale.

»Prizanesite, bogovi!«

Iztok se je vznemiril ob tako ugodnih poročilih.

Takrat je zakričal Rado s stolpa:

»Jadra, jadra, jadra!«

Iztok je hitel na ozidje. Po plivkajočih valovih je toneče sonce razlivalo zlato in daleč na obzorju se je resnično dvigalo jadro kakor pozlačena bela perut.

»Jadra!« je ponovil Iztok.

»Prihajajo!« je vzkliknil Rado in stisnil Iztoku roko.

Dvoje junaških src se je v tem hipu vznemirilo v krepkih prsih kakor srce deklice, ko zasliši stopinje prihajajočega ljubea. Usta so onemela, svèt je ginil, ginila je vojska, ginil bojni metež, umolknili so klici slavlja, vse se je zničilo pred njima, vse utonilo v morju koprnjenja. Samo ena misel, samo ena želja, ena sama ljubezen je imela prostora v njunih srcih. Duši sta se oklenili bele peruti na valovih. Če se je zazibalo jadro, če je krenilo na desno, če se nagnilo na levo, sta junaka vztrepetala. Telo je podrhtavalo, roka se je sama iztegala v daljo, koprneča in vabeča: Pridita, golobici, priletita, ptički!

Bela perut na morju je polagoma rasla. Ob bregu je morje šumelo, vznemirjeno od ugodnega juga, kakor bi slutilo, kako neizmerno srečo nosi na valovih. Sunki vetra so naraščali, zašumelo je po gozdu, jadro se je bočilo, ladja je letela hrepeneč bregu.

Tedaj se je Iztok zdramil. Odbežal je s stolpa, za njim Rado.

»Vojaki, na for! Prihajajo, prihajajo!«

Od ust do ust je letel klic, v taboru je završalo. Konji so zarezteli, deklice popustile jagnjetino na ognju in bežale k morju, tolpa je vzklikala in se gnetla na obrežje.

Zlato žareča obla sonca se je dotaknila morja, valovi so vztrepetali v zlatu in razgrnili nevedoma Ireni in Ljubinici bagrene tančice na mokro obrežno pot. Oklepi in šlemi so zažareli, jezdec so obstopili cesto s fora do pristanišča. —

»Zapalite ogenj na stolpu!«

To znamenje je bil sporočil Iztok Radovanu, da brez skrbi priplovejo v luko.

Sonce se je še enkrat kakor začudeno dvignilo nad morje,

nato je sunkoma utonilo. V mraku je zagorel s stolpa rdeč ogenj in oblil z žarom mesto in morje.

Z ladje se je posvetila plamenica, zagugala se v loku in padla v morja. Za njo druga in tretja!

»Prihajajo, on je, Epafrodit, Irena, o bogovi!«

Iztoka je radostno čustvo tako prevzelo, da se mu je tresla desnica, ki je stiskala ročnik krasdega meča.

»Plamenice! Zažgite grmade na obali!«

Nekaj mladcev je steklo do nakopitenega dračja in zažgalo visoke kresove. Drugi so prinesli smolnic in jih vžgali zapored ob cesti in po foru.

Kakor bi plula Iztokova razburjenost od njega na ves rod, tako je bila vsa vojska, mladenke in tolpa zamamljena. Deklice, odete v haljice, so obkrožile pristan. Plameni grmad so jih razsvetljevali vedno čarobneje, čim bolj je temnel večer, kakor bi morske vile prišle iz valov in na bregu vodile raj.

Ko je luč grmad dosegla ladjo, je potihnil šum in šepet, ti-soči oči so se uprli v lepo jadrnico, ki se je ponosno in za čudo slovesno bližala bregu. Videli so, kako so se zgibale sence po jamborih, kako se stiskala jadra, ginila, izginila, povezana od mornarjev. Udarci vesel so zašumeli in tanka ušesa so že začula Radovanove strune.

Takrat se ljudstvo ni moglo več premagati. Zaklicalo je in zavriskalo, da se je razleglo po morju.

Prav blizu kraja se je ladja ustavila. Vreteno je zaškripalo, sidro je utonilo in pripelo jadrnico k dnu. S krova se je zabil čoln, padla je lestvica, po nji so se pojavile sence in se skrile v čolnu.

Vse je zopet molčalo, vse dihalo z dvignjenimi prsmi in čakalo. Na valovih se je zazibala rdeča lučka, strune so zapele

svatovsko pesem. S tihimi udarci so gnala vesla čolniček k obali. Še nekaj zamahov, še nekaj uporov v vesla — in čolniček je trčil h kraju.

Ročni brodarji so skočili iz čolna in ga pritegnili k bregu. Tedaj se je zganila filozofska oglavnica v čolnu, ob njej sta se zasvetila ob žaru plamenic dva zlata diademčka v krasnih laseh, dve vitki postavi sta odgrnili plašča in se prijeli Epafrodita. Na belih rokah so se zableščali dragi obročki, Irena in Ljubinica sta stopili iz čolna.

»Pax, eirene!« je izpregovoril Epafrodit in izpustil deklici. In diademčka sta se sklonila na zlata oklepa Iztoku in Radu.

Rod je molčal kakor zamamljen, samo ognji so prasketali in konji udarjali ob granit. Dekleta so drhtele, očarane od krasote Irenine, vzradovane od Ljubiničine sreče. Sam Epafrodit je obstal kakor izklesana misel, zamaknjen v ljubeči dvojici, ki sta pili v poljubih srečo, za katero ni izraza in ni besede. Oglavnica mu je zdrsnila z glave, z belimi lasmi, nemaziljenimi, odkar je odel filozofsko haljo, se je igral jug, v duši je začul glas usode: Dovršeno! Česar nimaš sam, česar nisi imel nikoli, to si dal drugim: edino in največje — ljubezen. Dovršeno! V očeh se mu je zasvetila rosa, raztajalo se mu je srce in mirni stoik si je otrl solzo. Obrnil se je kakor od sramu in se ozrl na zbor deklet. Iz starih sivih oči je šinil plamen začudenja. Njegov umetniški okus je zmagal viharo čustvo in zašepetal je začuden:

»Na Afrodito, kak narod! Takih lahti nima sam dvor! Mehercle, nima! Kakor bi hodile z Diano, kakor Atena z Akropole!«*

* Diana — boginja lova. Atena — bol!inja umetnosti. Akropolis — tempelj na griču mesta.

Vtem je nerodno prikobalil poslednji iz čolna — Radovan. Prijel je za strune in se ozrl po Iztoku, po Ireni, po Ljubinici. Starega godca je stisnilo v grlu, sladka grenkost mu je zalila oko, ustnici sta se mu stresli. Zajokal bi bil na glas, da ni siloma potegnil zraka skozi tresoči se nosnici. Premagal se je in udaril ob plunko, tihi molk je bil prebit, iz dekliškega zbora je zadonela ženitna pesem.

Takrat se je šele vzdramil Iztok iz omotice in se domislil Epafrodita. Obrnil se je do njega, bizantinski se priklonil in s prosečimi ustnicami govoril:

»Prejasni, kako naj ti povrnem?«

»Bodi srečen, Epafroditu ne dolguješ ničesar! Pojdimo! Večer je hladen!«

Vsi so se okrenili in napotili skozi vrste jezdecev po cesti, preko fora v pretorij. Za njimi so se zbrale deklice krog pevačega Radovana; tolpa je vriskala, vojščaki so vzklikali pozdrave.

Epafrodit se je radoval ob silnih velikanih, ki so sedeli na konjih, in ponavljal: »Kakšen narod, kakšen narod!« Iztoku je dejal:

»Mehercle, dobro sem te izšolal. To so palatinci, ne barbari!«

Ko so dospeli v pretorij, jih je vedel Iztok v sobo, katero je bil pripravil Ireni. Prav tista je bila, kjer je nekdaj stanovala pri stricu Rustiku.

Tu je Irena zagledala ikono Bogorodice na steni. Snela je diadem, pokleknila pred podobo, nagnila glavo do tal in molila:

»Hvala, slava, čast in zahvala tebi, sveta Prečista!«

Kakor gnan s čudovito silo, je upognil Iztok ob njej koleno in šepetal za njo:

»Hvala, slava, čast ...«

Epafrudit pa je v tem hipu razprostrl roke nad klečečima in govoril kakor očak s slovesnim glasom:

»Moj konec je vajin začetek. Česar nisem imel sam, darujem vama. Zublja, ki sta goreče hrepenela drug po drugem, sta se danes strnila v en plamen. Nebo naj priliva olja tej sveti luči, da bo gorela jasno do smrti. Mir, mir na veke. Amen.«

Irena se je v solzah dvignila, prijela ga za roko in mu jo poljubila. Iztok se je sklonil do tal in mu poljubil nogo. Epafrudit je dvignil Ireno k sebi, pritisnil jo na prsi, prijel njeno glavo in ji poljubil čelo. Nato je objel Iztoka, poljubil ga v lice in rekel:

»Blagoslovljen sin treh očetov: Svarunov, ki te je rodil, Epafruditov, ki te je učil, in Radovanov, ki je tkal niti usode! Blagoslovljen, svobodni sin svobodnega naroda!«

»Odpusti laž,« je jecljal Iztok, ko je čul, da ve Epafrudit kako sta ga z Radovanom prevarila.

»Ni bila laž, sin treh očetov!«

Vtem so prinesli Epafruditovi sužnji z ladje dragocenih daril za Ireno, jedi in dragega vina.

Epafrudit je sedel za nekaj hipov sredi presrečnih, nato pa vstal in se poslovil:

»Iztok, moj tek je dokončan! Bodi zmagalec, bodi slaven in bodi meč maščevanja! Zakaj izvolila te je usoda.«

Izpraznili so čaše in ga spremili do morja. Vojska je hrumela v slovesnem pirovanju, morje je vznemirjeno pljuska-
lo ob bregove.

»Ne hodi!« je zajokala Irena in prijela Epafrodita za roko ko je stopal v gugajoči se čoln.

»Da bi ne šel? Jaz grem. Delo je dovršeno! Pridi, smrt!«

Ročno je skočil v čoln, zavil se v plašč, vesla so udarila čoln se je zazibal na valove. Ladja je dvignila sidro in odplula s filozofom na jug čakati sredi modroslovcev trenutka — zažele-ne ure.

ZA SKLEP

Iztoka je objelo kakor mehke, tihe sanje, odkar je počivala na njegovem srcu Irena. Pil je iz čaše brezmejne sreče, ki mu jo je dodelila usoda. Pil je s skrivnostnimi požirki čisto ljubezen. Kakor ure so tonili dnevi. Jug se je prelil v sever. Zgora je rezala mrzla sapa. Stari vojščaki so se s skrbjo ozirali proti goram, ki so se zavile v sive megle in grozile s snegom. Svarunič vojvoda pa ni občutil severa, njega je božal mehki jug, ki ga je dihala Irenina duša.

Ko sta se čez štirinajst dni vrnila s pohoda Viljenec in Jarožir, ki sta predrzna prodrla do Hema in izvojevala krute boje z bizantinskimi legijami, tedaj se je zdramil Iztok in velel vojski, da se dvigne in odrine na sever.

Kakor veletok so se valile čete Slovencev in Antov po poti, ki so si jo napisale z mečem in požarom. Telege so škripale pod težo plena, ki so ga vozili zmagovalci s seboj. Nepregledna vrsta govedi in drobnice se je vila meketaje in mukaje za vojsko. Kjer so nočevali, tam so pirovali in se gostili ob ognjih, ob katerih so vrteli ražnje in si pripravljali večerje.

Sredi vzorne konjenice sta se vozili na pokritem vozu Irena in Ljubinica. Ob vozu sta jezdila Iztok in Rado, za vozom pa je vlekel slok hunski konj dvokolnico, na kateri se je sredi čutar utaboril Radovan. Neusmiljeno je bil na plunko in takisto neusmiljeno praznil čutare, da mu je glava med petjem omahovala in se gugala na desno in levo. Dasi je na Hemu že naletaval sneg, so prišli vendar brez nezgod do Don-

ave. Tam so dva dni rajali in polagali bogovom na žrtvenike obilnih darov. To so storili za slovo, ker so se čete Antov ločile od Slovenov. Svete prisege ljubezni in bratoljubja so si prise-gali in vsi obljubili, kadar koli jih pozove Iztok, da takoj izde-ro kopja in odidejo za njim kamor koli.

Ko so Sloveni prišli v gradišče, je tičal starosta Svarun v tesnem stanu in ležal top, kakor mrtev na ovčji koži. Bučanje rogov ga ni predramilo. Skrb in žalost sta ga upognili in mu izpili kri, da je bil nem in gluha za vse, kar se je godilo v gra-dišču. Ko je začul Iztokov glas, se je zganil na ležišču, zamr-mral nerazločne besede in ni odprl oči. Ko pa je začutil meh-ko roko Ljubinice na mrzlem čelu, je dvignil trudne veke, ka-kor skozi mrak je prodiralo njegovo oko, jasni se je pričelo v njegovem duhu, ustnice so se premikale, trudna roka je ti-paje iskala krog sebe. Sključeni starosta se je oprt na Iztoka dvignil na ležišču. Iz prsi se mu je izvil vzdih, kakor bi se pre-budil iz morečih sanj. Oči so mu hipoma oživele, pogledal je krog sebe in razkrilil roke in segel po Iztoku, po Ljubinici in po Ireni, potem pa zaplakal kakor dete.

Potekla je zima. Starosta ni čakal, da bi dvignil v naročje vnuka junačka, ki ga je podarila Irena Iztoku. Prej je prišla Morana in mu podala ledeno roko.

Irena je rodila sedem dečkov, vrlih sokolov, Iztokov duh pa je rodil tisoče, ki so se vojskovali z Bizantinci, prehodili Ilirijo, dospeli v Helado do Epafroditovega groba in potrkali na vrata samega Bizanca.

Huni so iskali pri njih zavetja in gostoljubja, obrski kakan je odpovedal zvezo Bizancu in prosil prijateljstva Slovenov in Antov, ki so napolnjeni z Iztokovim duhom živeli v bratski slogi in uživali slavo pod svobodnim soncem.

www.omnibus.se/beseda

ISBN 91-7301-089-8